

**Міністерство освіти і науки України
Приватний вищий навчальний заклад
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»**

Краківська академія імені Анджея Фрича Моджевського (Польща)
Університет імені Яноша Кодолані (Угорщина)
Великопольська академія соціально-економічних наук (Польща)
Європейський інститут подальшої освіти (Словаччина)
Університет економіки в Бидгощі (Польща)
Полонійна академія в Ченстохові (Польща)
Університет Бат Спа (Велика Британія)
Університет Томаса Бата (Чехія)
Університет імені Адама Міцкевича (Польща)

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІННОВАЦІЙНОГО
РОЗВИТКУ НАУКИ ТА ОСВІТИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ**

Збірник тез наукових доповідей учасників
Міжнародної науково-практичної конференції

Частина I

**14 листопада 2024 р.
м. Рівне, Україна**

УДК 37.014.5+001.895
А 38
DOI 10.5281/zenodo.14044618

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»
(Протокол № 2 від 10 жовтня 2024 року)*

Організаційний комітет конференції

Голова організаційного комітету:

Дем'янчук Віталій – ректор Приватного вищого навчального закладу «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука», доктор юридичних наук, професор, професор кафедри кримінально-правових та адміністративно-правових дисциплін, академік ААПН (Україна)

Заступник голови організаційного комітету:

Мединська Наталія – проректор з наукової роботи Приватного вищого навчального закладу «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука», доктор філологічних наук, професор (Україна)

Співголови оргкомітету:

Ян Гадд – професор. Керівник відділу розвитку європейських проектів Університету Бат Спа (Велика Британія); **Клеменс Будзовський** – доктор наук, професор. Ректор Краківської академії імені Анджеля Фрича Моджевського (Польща); **Тренеуш Кубячик** – доктор наук, професор. Ректор Великопольської вищої соціально-економічної Академії в Срьоді Великопольській – Академії Прикладних Наук (Польща); **Йозеф Затько** – Dr.h.c. mult. Vc. JUDr. PhD., MBA, LL.M., Honor. Prof. Президент Європейського інституту подальшої освіти (Словачина); **Бартош Городецький** – заступник декана політичних наук і журналістики Університету ім. Адама Міцкевича (Польща)

Члени організаційного комітету:

Гончаров Юрій – доктор економічних наук, професор, заслужений економіст України, завідувач кафедри менеджменту; **Груба Таміла** – доктор педагогічних наук, професор, декан історико-філологічного факультету; **Джунь Йосип** – доктор фізико-математичних наук, професор, завідувач кафедри математичного моделювання; **Красовська Ольга** – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та методики початкової освіти; **Артюшок Вікторія** – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту, проректор з навчально-методичної роботи та якості освіти; **Терновик Наталія** – кандидат психологічних наук, доцент, професор кафедри психології, проректор з організаційно-виховної роботи, соціальних питань й розвитку; **Яроменко Оксана** – кандидат географічних наук, доцент, доцент кафедри географії і туризму, начальник відділу з наукової діяльності та аспірантури; **Ясіньський Андрій** – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри математичного моделювання, проректор з інформаційного забезпечення та інноваційних технологій навчання (Приватний вищий навчальний заклад «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука», м. Рівне, Україна)

Актуальні питання та перспективи інноваційного розвитку науки та освіти в умовах світоінтеграції: збірник тез доповідей учасників Міжнародної науково-практичної конференції (м. Рівне, 14 листопада 2024 року). Рівне, 2024. Ч. I. 357 с.

ISBN
УДК 37.014.5+001.895

© Приватний вищий навчальний заклад
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука», 2024

ЗМІСТ

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ ТА ПРАКТИКИ..... 10

Дем'янчук Віталій ПРАВОРОЗУМІННЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ МЕТОДОЛОГІЧНОЇ ОСНОВИ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ.....	10
Джунь Йосип ПОШУК ІСТИНИ В ЮРИДИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ І МАТЕМАТИЧНА ТЕОРІЯ ПЕРЕВІРКИ ГІПОТЕЗ	13
Льків Олег ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В СУДОВІЙ ПРАКТИЦІ: ПЕРСПЕКТИВИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СУДОЧИНСТВА В УКРАЇНІ	15
Деревянко Наталія ПРАВОВІ ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У НАУКОВО-ДОСЛІДНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	18
Іванців Михайло СУД ПРИСЯЖНИХ: УКРАЇНСЬКА ПЕРСПЕКТИВА	21
Литвин Степан РЕФОРМА СУДОВОЇ ВЛАДИ У КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ	23
Махаринець Дмитро ВЕРХОВНИЙ СУД УКРАЇНИ: ПЕРСПЕКТИВИ РЕФОРМУВАННЯ.....	26
Микулець Віталій РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ АДМІНІСТРАТИВНИХ СУДІВ: РЕАЛІЇ І ПЕРСПЕКТИВИ.....	29
Ступник Ярослав ДЕРЖАВНА СУДОВА АДМІНІСТРАЦІЯ УКРАЇНИ: ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ.....	32
Щербаков Володимир ПЕРСПЕКТИВИ ЦИФРОВІЗАЦІЇ СУДОЧИНСТВА В УКРАЇНІ	35
Савченко Леонід ЦИФРОВІЗАЦІЯ ПРОЦЕСІВ ЯК ПРОБЛЕМА ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА.....	38
Вовнюк Віктор ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ПРОЦЕДУРИ РОЗГЛЯДУ СКАРГ ВІДНОСНО АДВОКАТІВ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ.....	41
Грицун Ольга, Микулець Віталій ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ДАНИХ: GDPR ТА ЙОГО ВПЛИВ НА УКРАЇНСЬКЕ ЗАКОНОДАВСТВО	44
Кінашук Олександр АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СТРАХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ	48
Повар Павло ВИКЛИКИ АДАПТАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	51
Рибачок Тетяна АДАПТАЦІЯ ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВА В ПРОЦЕСІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ	54

Сороченко Олександр <i>ДЕРЖАВНА ЖИТЛОВА ПОЛІТИКА. ПРОБЛЕМИ ЖИТЛА В УКРАЇНІ</i>	57
Хомініч Микола <i>НЕНАЛЕЖНІ ПИСЬМОВІ ДОКАЗИ В ЗЕМЕЛЬНО-МАЙНОВИХ СПОРАХ: ПЕВНІ АСПЕКТИ ПРАВОЗАСТОСОВОЇ ПРАКТИКИ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА</i>	60
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ТА СВІТОВОЇ ІСТОРІЇ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ	65
Джунь Йосип <i>ХТО ЗАМОВЧУЄ НАШУ ДРЕВНЮ ІСТОРІЮ?</i>	65
Левницький Віталій <i>ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЛЕГКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ НАДДНІПРЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ НА МЕЖІ XIX - XX СТОЛІТЬ</i>	68
Марчук Оксана, Скороход Валентина <i>ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСІВ МІНІМУЗЕЮ ДЛЯ РОЗВИТКУ ПАТРІОТИЧНИХ ПОЧУТТІВ ЗДОБУВАЧІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ</i>	71
Горбачик Оксана <i>ДЖОРДЖ АНТОНІУС І ЙОГО КНИГА «АРАБСЬКЕ ПРОБУДЖЕННЯ: ІСТОРІЯ АРАБСЬКОГО НАЦІОНАЛІСТИЧНОГО РУХУ»</i>	74
Лопатська Наталія <i>ПРОСОПОГРАФІЯ: ЗМІСТ, РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ У ІСТОРИЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ</i>	77
Малиніна Тетяна <i>РОЛЬ ПРИНЦИПУ ДОБРОВІЛЬНОСТІ У ЗАРОДЖЕННІ І РОЗПАДІ СТУДЕНТСЬКИХ БУДІВЕЛЬНИХ ЗАГОНІВ</i>	79
Старжець Володимир, Красовський Олег <i>НА СЛУЖБІ БОГУ Й УКРАЇНІ – ОТЕЦЬ ВАЛЕНТИН СЕРЕДА</i>	82
Бейреш Роман, Старжець Володимир <i>УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА ЕЛІТА XVII СТОЛІТТЯ ЯК НОСІЙ ДЕРЖАВНИЦЬКОЇ ІДЕЇ</i>	86
Бричка Аліна, Старжець Володимир <i>СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ</i>	89
Васюрчик Катерина, Старжець Володимир <i>ВПЛИВ АГРАРНОЇ РЕФОРМИ 1861 Р. НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ</i>	93
Дешко Петро <i>КЕЛЬТСЬКА КОНЦЕПЦІЯ ПОХОДЖЕННЯ РУСІ В КОНТЕКСТІ АРХЕОЛОГІЇ</i>	96
Клименко Сергій <i>ВПЛИВ ВАСИЛЯ СТУСА НА ДИСИДЕНТСЬКИЙ РУХ</i>	98
Романенко Мирослава <i>ВПЛИВ РЕВОЛЮЦІЇ ГІДНОСТІ НА УКРАЇНСЬКЕ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ</i>	101
Туранія Віра, Старжець Володимир <i>ПОЛІТИКА КОМУНІСТИЧНОЇ ВЛАДИ В КУЛЬТУРНІЙ СФЕРІ ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКОГО РЕГІОНУ (1944–1953 РР.)</i>	105

Цвид Анастасія ВПЛИВ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ (2014-2023).....	109
ІНФОРМАЦІЙНІ СИСТЕМИ ТА ТЕХНОЛОГІІ.....	115
Бомба Андрій, Шпортько Олександр, Близнюк Сергій РОЗРОБКА ІТ-ПРОЕКТІВ З ВИКОРИСТАННЯМ ВІДДАЛЕНИХ РЕПОЗИТОРІВ В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОГО ПІДКЛЮЧЕННЯ ДО ІНТЕРНЕТУ.....	115
Джунь Йосип ПРО УНІКАЛЬНУ ОСОБЛИВІСТЬ ВИПАДКОВИХ ПОХИБОК В ЕКСПЕРИМЕНТАХ BIG DATE	118
Джунь Йосип ЯКІ МОЖЛИВОСТІ ВІДКРИВАЄ МЕТОД НОРМАЛІЗАЦІЇ НЕГАУССОВИХ ПОХИБОК ПРИ МОДЕЛЮВАННІ І ВИКОРИСТАННІ ПРОГРАМНИХ ПРОДУКТІВ	121
Колупаєв Борис, Юскович-Жуковська Валентина КОНЦЕПЦІЯ РОЗВИТКУ ВИКЛАДАННЯ РОБОТОТЕХНІКИ ТА ІНТЕРНЕТУ РЕЧЕЙ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ.....	123
Кот Василь, Якимчук Ірина ВИКОРИСТАННЯ СЕНСОРА SHARP ДЛЯ АНАЛІЗУ ЯКОСТІ ПОВІТРЯ.....	126
Шпортько Олександр ВИЗНАЧЕННЯ РІЗНИЦЕВИХ КОЛІРНИХ МОДЕЛЕЙ ДЛЯ МІНІМАЛЬНИХ КОДОВИХ БЛОКІВ В ПРОЦЕСІ ПРОГРЕСУЮЧОГО ІЄРАРХІЧНОГО СТИСНЕННЯ ЗОБРАЖЕНЬ БЕЗ ВТРАТ.....	130
Шпортько Олександр, Коротчук Богдан, Іскра Андрій, Панчук Олександр ПРИСКОРЕННЯ АЛГОРИТМУ ВИЗНАЧЕННЯ ДОСКОНАЛИХ ЧИСЕЛ ЗА РАХУНОК ЗМЕНШЕННЯ АСИМПТОТИЧНОЇ ОБЧИСЛЮВАЛЬНОЇ СКЛАДНОСТІ	133
Юскович-Жуковська Валентина, Лотюк Юрій, Богут Олег, Грисюк Андрій АКТУАЛЬНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІНТЕРНЕТУ РЕЧЕЙ.....	137
Ясінський Андрій, Соловей Людмила, Кундос Максим, Ковальчук Вячеслав ГЕЙМІФІКАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ: МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ МОТИВАЦІЇ ТА ЗАЛУЧЕННЯ СТУДЕНТІВ.....	141
Антоневич Юрій, Бойчук Михайло, Антоневич Ольга ВИКЛАДАННЯ ІНФОРМАТИКИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ.....	144
Ананченко Владислав, Лотюк Юрій УПРАВЛІННЯ РЕАКТИВНОСТЮ ЧЕРЕЗ ГЛОБАЛЬНІ ТА ЛОКАЛЬНІ СТАНИ З ВИКОРИСТАННЯМ СУЧАСНИХ ПІДХОДІВ ТА ІНСТРУМЕНТІВ ...	147
Багнюк Ольга ВПЛИВ ЗАСТОСУВАННЯ ВЕБ-ДОДАТКІВ НА АКАДЕМІЧНІ ДОСЯГНЕННЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ	150
Переходько Віталій ІНФОРМАЦІЙНІ СИСТЕМИ ТА ТЕХНОЛОГІІ, ЯК ОСНОВНІ ІНСТРУМЕНТИ ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ОСОБИСТОСТІ.....	153

СУЧАСНІ ГЕОГРАФІЧНІ Й ТУРИСТИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ.....	156
Калько Андрій, Скорина Тарас, Лихач Анастасія ЗАКЛАДИ ХАРЧУВАННЯ КРАЄЗНАВЧОГО ТУРУ «ЗВЯГЕЛЬ: МІСТО ІСТОРІЇ»	156
Калько Андрій, Коротун Сергій, Скорина Тарас, Лихач Анастасія ПЕРСПЕКТИВИ МІЛІТАРНОГО ТУРИЗМУ МІСТА ЗВЯГЕЛЬ	160
Бубир Наталя, Прасул Юлія ВЕЛОТУРИЗМ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ ДОСВІДУ ІТАЛІЇ ДЛЯ ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ.....	164
Колодич Юлія, Федорчук Руслана ТУРИСТИЧНИЙ ІМІДЖ РЕГІОНУ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ЙОГО КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ.....	167
Миронець Ніна, Аргюшок Вікторія МОЖЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ ДЛЯ ЛЮДЕЙ «ТРЕТЬОГО ВІКУ» В УКРАЇНІ.....	171
Яковчук Олександр ВИВЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ГЕОГРАФІЇ В ШКІЛЬНОМУ КУРСІ ГЕОГРАФІЇ: ВИКЛИКИ І СУСПІЛЬНИЙ ЗАПИТ СУЧАСНОСТІ	174
Яроменко Оксана ЕКОНОМІЧНИЙ БЕЗВІЗ ЯК ПІДТРИМКА УКРАЇНИ ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ В УМОВАХ ВІЙНИ	177
Антонюк Ігор, Яроменко Оксана БАЙКЕРСЬКИЙ РУХ ЯК ПРОЦЕС ПІДВИЩЕННЯ БРЕНДИНГУ ТУРИСТИЧНОГО РЕГІОНУ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	180
Радчук Тетяна, Яковчук Олександр ГЕОГРАФІЧНИЙ АНАЛІЗ РЕСУРСІВ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В АРЕАЛІ ТУРИСТИЧНОЇ ДЕСТИНАЦІЇ МІСТА ЧЕРКАСИ.....	184
Токар Олексій РЕКРЕАЦІЙНА ОЦІНКА ОЗЕР РІВНЕНЩИНИ, НА ОСНОВІ КОСМІЧНИХ ЗНІМКІВ.....	188
Чучкевич Алла, Яковчук Олександр ІННОВАЦІЙНИЙ ЕКСКУРСІЙНИЙ ТУРПРОДУКТ ІСТОРИЧНОЇ ТЕМАТИКИ ДЛЯ ІНОЗЕМНИХ ТУРИСТІВ ПО УКРАЇНІ	192
РОЗВИТОК ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ І СПОРТУ	195
Поташнюк Ірина, Левківський Олексій , Денисенко Юрій, Копель Юлія МЕДИКО-БІОЛОГІЧНІ ЗАСОБИ ВІДНОВЛЕННЯ ПРАЦЕЗДАТНОСТІ В СИСТЕМІ СПОРТИВНОГО ТРЕНУВАННЯ ..	195
Радченко Лідія, Єрмолова Валентина, Кроль Ірина ОЛІМПІЙСЬКА ОСВІТА – СКЛАДОВА СИСТЕМИ ОСВІТИ	198
Борисова Юлія АНАЛІЗ ВИСТУПУ УКРАЇНСЬКИХ ГІМНАСТОК-ХУДОЖНИЦЬ НА ОЛІМПІАДІ 2024	203
Боровець Оксана, Сірман Олена ПОРУШЕННЯ ОПОРНО-РУХОВОГО АПАРАТУ У ДІТЕЙ ШКІЛЬНОГО ВІКУ	206

Ващук Людмила, Кравчук Ярослав, Патракова Діана ОЗДОРОВЧИЙ АСПЕКТ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	209
Дем'янчук Тетяна, Голонко Ілона ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАБОРОНЕНИХ ПРЕПАРАТІВ В СПОРТІ	214
Завацька Лідія, Ільків Оксана, Романова Вікторія ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ ДО СПОРТИВНО-ОЗДОРОВЧОЇ І РЕАБІЛІТАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ....	218
Єрмолова Валентина, Радченко Лідія, Кроль Ірина ПАРИЖ ОЛІМПІЙСЬКИЙ.....	222
Калитка Світлана, Боровська Надія ІННОВАЦІЇ У ЗМАГАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ У СПОРТИВНІЙ ХОДЬБІ	225
Коваль Вадим ВИКОРИСТАННЯ СПОРТИВНО-ОЗДОРОВЧОЇ ТА РЕАБІЛІТАЦІЙНОЇ ТЕХНІКИ НА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТТЯХ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 017 ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА	227
Романов Артур ОСОБЛИВОСТІ ФІТНЕС-ІНДУСТРІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	230
Романова Вікторія, Красновський Андрій ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ«ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ»ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ «ФІЗКУЛЬТУРНО-СПОРТИВНА РЕАБІЛІТАЦІЯ».....	233
Сотник Жанна ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ «ФІЗІОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ І СПОРТУ» ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ «ФІЗКУЛЬТУРНО-СПОРТИВНА РЕАБІЛІТАЦІЯ».....	237
Гарієвський Юрій, Мельник Руслан СПОРТ ТА ДИПЛОМАТІЯ: У ПОШУКАХ СПІЛЬНОГО.....	240
Гусєва Ірина ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У СИЛОВОМУ ФІТНЕСІ ДЛЯ ЧОЛОВІКІВ З УРАХУВАННЯМ ВІКОВИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ .	243
Кашевський Олександр РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНИХ ТАНЦІВ В СИСТЕМІ НЕОЛІМПІЙСЬКОГО СПОРТУ.....	246
Кренделєва Венера ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ АЕРОБІКИ.....	249
Лимаренко Наталія, Єрмолова Валентина ШЛЯХИ ІНТЕГРАЦІЇ ОЛІМПІЙСЬКОЇ ОСВІТИ В ДІЯЛЬНІСТЬ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	252
Ліпський Віталій ОРГАНІЗАЦІЙНО - ПРАВОВІ ОСНОВИ ТА ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ІГРОВИХ ВИДІВ СПОРТУ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СПОРТУ.....	256
Леськів-Бондарчук Ганна, Єрусалимець Катерина МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ	

ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДО СПОРТИВНО-ОЗДОРОВЧОЇ РОБОТИ З ЛЮДЬМИ ТРЕТЬОГО ВІКУ.....	259
Омелянюк Юрій, Сотник Олег, Кінаш Максим СПОРТИВНІ ІГРИ З МЕТОДИКОЮ ОЗДОРОВЧОЇ РОБОТИ.....	262
Петрук Ігор ВИКОРИСТАННЯ ФУНКЦІОНАЛЬНИХ ТЕСТІВ ДЛЯ ОЦІНКИ АДАПТАЦІЇ ТА ПСИХОФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ У ПОЛЬСЬКО – УКРАЇНСЬКОМУ ЦЕНТРІ МЕГУ.....	265
Стецик Юрій, Ковальчук Петро, Сотник Жанна СУЧАСНІ ПІДХОДИ РЕАБІЛІТАЦІЙНОГО ФІТНЕСУ.....	267
Тхорева Інна ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ «НЕОЛІМПІЙСЬКІ ВИДИ СПОРТУ» ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ПЕРШОГО (БАКАЛАВРСЬКОГО) РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 017 ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА І СПОРТ.....	270
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ, МЕНЕДЖМЕНТУ ТА МАРКЕТИНГУ.....	273
Jerzy Babiak ZAGROŻENIA DLA BILANSU ŻYWNOŚCIOWEGO ŚWIATA	273
Artur Kisiolek GENERATIONS X, Y, Z IN THE JOB MARKET: WHAT DRIVES THEIR MOTIVATION?.....	276
Arkadiusz Ptak KONCEPCJA MIASTA 15 MINUTOWEGO. NOWY KIERUNEK ROZWOJU WSPÓŁCZESNYCH MIAST.....	280
Krzysztof Urbaniak FUNCTIONS OF THE CENTRAL BANK.....	282
Waldemar Sługocki FROM THE EASTERN PARTNERSHIP TO THE INTEGRATION OF UKRAINE WITH THE EUROPEAN UNION.....	284
Гончаров Юрій, Артюшок Костянтин ГАРМОНІЗАЦІЯ ІНТЕРЕСІВ УЧАСНИКІВ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН У ПРОЦЕСІ ЇХ РЕГУЛЮВАННЯ.....	289
Гончаров Юрій, Пелех Андрій ОЦІНЮВАННЯ СТАНУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ У ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД.....	293
Артюшок Вікторія ОРГАНІЗАЦІЙНІ ТА ЛІДЕРСЬКІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЄКТІВ.....	296
Коваль Лариса, Панчук Олександр ЗМІНИ ПОДАТКОВИХ ПРЕФЕРЕНЦІЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	299
Коробович Людмила, Рубан Віра РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ УПРАВЛІННЯ ОСВІТНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ.....	306
Ткачук Микола, Далюк Наталія НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНЮВАННЯ ПРАЦІ УПРАВЛІНСЬКОГО ПЕРСОНАЛУ ПІДПРИЄМСТВА.....	309

Павлова-Сисюк Тетяна ЗАСТОСУВАННЯ МАРКЕТИНГОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УПРАВЛІННІ ЗАКЛАДОМ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	313
Мікуліч Валерій РЕАЛІЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ ПРОЄКТАМИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД	319
Трофімчук Михайло ВПЛИВ МІЖНАРОДНИХ ФІНАНСОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ НА СВІТОВУ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНУ СТАБІЛЬНІСТЬ	322
Шимко Ольга, Демидюк Сергій МАРКЕТИНГ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ	325
Шпотюк Анастасія СУЧАСНІ МЕТОДОЛОГІЇ УПРАВЛІННЯ ПРОЄКТАМИ ТА ОЦІНКА УСПІХУ ПРОЄКТУ	328
Далюк Наталія, Величко Олег ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ КРЕАТИВНОСТІ МАЙБУТНЬОГО МЕНЕДЖЕРА	333
Борак Валентин, Князевич Анна ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ БІЗНЕСУ	337
Веремчук Іван РОЗРОБКА ТА ЕФЕКТИВНЕ ЗАСТОСУВАННЯ ПРИНЦИПІВ ТА МЕТОДІВ УПРАВЛІННЯ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ	340
Грушевський Михайло МОНІТОРИНГ РОЗВИТКУ МАКРО- ТА МІКРОЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ: ТЕНДЕНЦІЇ ТА ЗАКОНОМІРНОСТІ	343
Кушнірук Олександр СТРАТЕГІЧНИЙ РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ	348
Януш Назарій, Князевич Анна РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СТВОРЕННІ АВТОМАТИЗОВАНИХ ВИРОБНИЧИХ ЛІНІЙ АВТОМОБІЛЕБУДУВАННЯ	353

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ ТА ПРАКТИКИ

ПРАВОРОЗУМІННЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ МЕТОДОЛОГІЧНОЇ ОСНОВИ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Дем'янчук Віталій

доктор юридичних наук,

професор, професор кафедри кримінально-правових та адміністративно-

правових дисциплін, академік ААПН,

ректор Приватного вищого навчального закладу

«Міжнародний економіко-гуманітарний університет

імені академіка Степана Дем'янчука»

м. Рівне, Україна

Фундаментальними цінностями сучасної Європи очевидно можна вважати науку і освіту. Увага до них характеризує європейську цивілізацію і є однією з принципових ознак європейського культурного мислення. Свідченням тому є стандартна вимога для здобувачів освіти у європейських вишах долучатися до науково-дослідної діяльності у контексті професійної підготовки і здобуття професійної кваліфікації. У цьому плані не є винятком здобувачі юридичного фаху. У прагненні відповідати європейським стандартам професійної підготовки значна увага науково-дослідній компоненті надається нині і в українських ЗВО. Відповідно актуалізується і проблематика організації наукової роботи у вишах і практичні питання здійснення продуктивного наукового дослідження. Зокрема, на наше переконання, спеціальної уваги потребує феномен праворозуміння як елемент методологічної основи наукового дослідження.

Принциповою тезою для нас є твердження І. Антошиної, що є ознаки загального характеру, які притаманні всім без винятку науковим дослідженням: «чітка спрямованість на досягнення конкретної мети; актуальність, унікальність та новизна; направленість на відкриття нового і невідомого; використання оригінальних ідей та підходів; логічна обґрунтованість і доказовість запропонованих теорій та гіпотез; спрямованість теоретичних здобутків на практичну реалізацію; впорядкованість та системність процесу наукового дослідження» [1]. При цьому успіх дослідження значною мірою залежить від підбору методологічного інструментарію, що прямо пов'язано із коректним визначенням методологічної основи дослідження. Українські дослідники Ф. Чмиленко і Л. Жук обґрунтовано наголошують, що від чіткого визначення методологічної основи дослідження суттєво залежить

досягнення мети і виконання завдань наукового дослідження. При цьому методологічну основу дослідження науковці визначають, як «основне, вихідне положення, на якому ґрунтується наукове дослідження» [2, с. 5].

З означеного походить необхідність особливої уваги до питань методології наукових досліджень у контексті організації й здійснення науково-дослідної діяльності здобувачів освіти. При цьому, акцент має бути зроблений на засвоєння ними того факту, що «методологія – це, перш за все, теоретичне уявлення про саме явище й про можливості його вивчення з метою практичного вдосконалення, без чого ніяке практичне вдосконалення соціальної практики не має сенсу, а реформування буде щонайменше неефективним, якщо не шкідливим» [3, с. 35]. На підставі феноменологічного підходу методологію обґрунтовано розглядати як специфічний предмет пізнання, багаторівневу систему соціально апробованих принципів, правил і засобів теоретичної та праксеологічної діяльності [4, с. 478]. Зрештою, концептуально методологія – це вчення про систему наукових принципів, форм і способів дослідницької діяльності, яка, як наголошують Ф. Чмиленко і Л. Жук, має чотирирівневу структуру. «Нині розрізняють фундаментальні, загальнонаукові принципи, що становлять власне методологію, конкретнонаукові принципи, які лежать в основі теорії тієї чи іншої дисципліни або наукової галузі, і систему конкретних методів і технік, що застосовуваних для виконання спеціальних дослідних завдань» [2, с. 5].

Зважаючи на означене справедливо стверджувати, що методологічна досконалість сучасного наукового дослідження пов'язане з усвідомленням й розумінням дослідником (у нашому випадку – здобувачем освіти, який займається науковою діяльністю) феномену методології як сукупності найбільш суттєвих елементів теорії – парадигм, принципів й методологічних підходів, що детермінують зміст досліджень певної наукової галузі. При цьому для досліджень у сфері правознавства парадигмами, що становлять методологічну основу дослідження є парадигма позитивізму і парадигма правового натуралізму, як пов'язанні з відповідними типами праворозуміння – позитивістський (легістський, етатистський, нормативістський) і природно-правовий (юснатуралізм або правовий натуралізм). Означені типи праворозуміння є відмінними за своїм ідейним навантаженням і візіями змісту, призначення і функції права [5].

Так позитивістський тип праворозуміння заснований на тому, що право і закон тотожні явища, визначальною ознакою права є владний примус, а право і мораль не корелюють, отже право поза оціночних і моральних суджень. Відповідний тип праворозуміння визначає логічність звернення до таких підходів, як-от системно-структурний, технологічний, формаційний підхід, статистичний, порівняльно-правовий.

Своєю чергою природно-правовий тип праворозуміння ґрунтується на положенні, що право є духовним феноменом, який втілює ідеали справедливості, моральності, свободи і рівності. Цей тип праворозуміння акцентує увагу на незалежності об'єктивних засад права від волі людини й суспільства, установлень держави, і, водночас, допустимості суджень про право у морально-етичних і ціннісних категоріях. З означеного походить доречність у дослідженнях у парадигмі правового натуралізму використовувати такі методологічні підходи (й відповідні їм методи досліджень), як-от феноменологічний, аксіологічний, культурно-історичний, постмодерністський.

Неважко помітити, що різні типи праворозуміння детермінують принципово різні способи дослідження феномену права й державно-правових явищ, а отже і потенційні результати таких досліджень. Відповідна різниця має бути врахована у контексті організації і здійснення науково-дослідної роботи, що можливо за умови сформованості у здобувачів освіти належного рівня методологічної культури й розуміння основних положень сучасної філософії науки. Очевидно, що вирішення відповідного завдання можливе під час реалізації освітньо-професійних програм підготовки майбутніх правників усіх освітніх рівнів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антошина І. В. Методологія як фундаментальна основа наукового дослідження. *Академічні візії*. 2024. № 27. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/957/857> (дата звернення: 05.08.2024).
2. Чмиленк Ф. О., Жук Л. П. Посібник до вивчення дисципліни «Методологія та організація наукових досліджень». Дніпропетровськ: РВВ ДНУ, 2014. 48 с.
3. Лук'янова Г. Ю. Методологічні основи дослідження права у сучасній юридичній науці. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2011. Вип. 4. С. 33–43.
4. Леоненко Т. Методологічні основи дослідження феномена злочинності на релігійному ґрунті як соціально-правового явища. 2017. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: *Юридичні науки*. 2017. № 861. С. 476–485.
5. Кравцов І. Поняття та основні типи праворозуміння. *Evropský politický a právní diskurz*. 2018. Sv. 5, Vyd. 5. С. 66–71.

ПОШУК ІСТИНИ В ЮРИДИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ І МАТЕМАТИЧНА ТЕОРІЯ ПЕРЕВІРКИ ГІПОТЕЗ

Джунь Йосип

*доктор фізико-математичних наук, професор,
завідувач кафедри математичного моделювання*

*Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янука»*

м. Рівне, Україна

В книзі «Суренж» [1] відомі рівненські історики В. О. Дем'янов і О. А. Андреев описують систему волхвівської влади, як стрижня організації всього життя у слов'ян в до князівську епоху в величезній державі з центром Суренж, нині Рівне. Про це говорять грандіозні підземелля на яких стоїть нині наше місто, з тунелями до Пересопниці, Острога, Хотині – як великого порту на знаменитому шляху «із варягів у греки». Оскільки волхви були надзвичайно обдарованими, високоморальними, обізнаними і духовно доскональними істотами, то їх влада користувались високим авторитетом у підданих. Волхви свято вірили в непорушність волі Всевишнього. Одним із головних богів був тоді Бог Род (Брахмо). Від нього пішли в українській мові слова родина, рідня. До речі сказати, імена цих двох богів є основою числення в такій абсолютно ідеалістичній науці як математика. Всевишній в математиці має знак «0» - все і нічого, Брахмо – це перша істота нашого світу, що має позначку «1» і згідно з Ведами за 100000 років створив архітектуру Всесвіту. В основі судової практики влади в офісі волхвів лежали три принципи: їх відповідність законам Господнім (тобто духовність, правда і справедливість покарання). В математичній теорії перевірки гіпотез, яка розроблена геніями від математики Джоном фон Нейманом і Карлом Пірсоном, найбільше значення має вибір правильної фундаментальної гіпотези. Зазначимо, що юридична практика це не що інше як перевірка тих чи інших гіпотез відносно причин злочину, злочинця і потерпілих. Для древньої влади волхвів фундаментальна гіпотеза була правильною, бо дійсно «начало премудрості – це страх Господній». Правильність фундаментальної гіпотези ніколи не приводить до катастрофічних випадків – це впливає із теорії Неймана Пірсона. Заміна фундаментальної гіпотези законом по людському «римському» зразкам означає не що інше як викинення Бога на помийку.

Судячи із стану сучасної юриспруденції і не лише в Україні, а й в усьому світі, можна робити висновок, що в ній, Бог відсутній як

фундаментальна гіпотеза взагалі. Ніякі закони юридичні, людські нікому ніколи Бога не замінять.

Що важливо знати зараз це те, що в цьому повідомленні я нікого не звинувачую. Я хочу лише зазначити, що сучасна математика знаходиться нині не в ХХІ і навіть не в ХХІІ, а в ХХІІІ столітті, тим більше теорія перевірки гіпотез Неймана-Пірсона. І тому мої намагання довести цю теорію до юристів, істориків, соціологів і т. д. не мають успіху. Сучасна наука все ще твердо пишається своїм матеріалізмом, вважаючи тих, хто мислить інакше, людьми відсталими, які все ще перебувають в середньовіччі і в обіймах «святої інквізиції». Просніться панове, одна з найбільш важливих сучасних наук і найбільш фундаментальних і цікавих – квантова фізика вже попрощалась з матеріалізмом. Основна ідея матеріалізму – нескінченна подільність електронна, виявилась липовою! Вчені колайдера в Швейцарії прийшли до висновку, що елементарні частинки лептони і кварки далі вже не діляться. Вони в 2000 разів менші ядра водню. Побачити їх неможливо, оскільки вони неймовірно менші від довжини хвилі видимого спектру. Що там відбувається на такій глибині невідомо. Там ніяких процесів нема – діють лише стани по певному алгоритму і суцільна математика, в основному комбінаторика. Із тієї глибини невидимого світу впливає видимий світ, тобто основний елемент Всесвіту – водень. Водень – це метал, його атоми при температурі – 259,1°С стає видимим в електронний мікроскопом. Алгоритм творення водню нам невідомий. Але, якщо є алгоритм значить є його автор. Лептон і кварк це лише слова і більше нічого. Ми не знаємо, що це таке, це тільки «слова». А далі йде Євангеліє від Іоанна: 1. В началі було слово. 2. І слово було у Бога і т. д. Так що ХХІ століття рване вперед під Божими законами і є надія що і юридична наука.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дем'янов В. О., Андреев О. А. Велич Дулібії Рось. Суренж. (Тасмниці Волинської землі). ВЦ ПП "Корлайн", м. Київ, 2007 рік. – 264 с.

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В СУДОВІЙ ПРАКТИЦІ: ПЕРСПЕКТИВИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СУДОЧИНСТВА В УКРАЇНІ

Льків Олег

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри цивільно-правових дисциплін
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»
м. Рівне, Україна*

Проблема доцільності використання штучного інтелекту (ШІ) в судовій практиці є однією із найбільш актуальних проблем процесу цифровізації правосуддя. Застосування цієї технології пов'язується з можливістю використання розроблених алгоритмів підготовки та винесення рішення, на підставі яких суддя може ухвалити конкретні процесуальні рішення, зокрема визначити характер спору, перелік норм права, що регулюють спірні правовідносини, а також визначити коло обставин, що мають значення для розгляду справи. У зарубіжній літературі в цьому напрямі використовується термін *predictive justice* («передбачувальне», або «прогностичне», правосуддя).

Прогностичне правосуддя як технологія використання штучного інтелекту ґрунтується на методах статистичного моделювання попередніх судових рішень для визначення найімовірнішого судового рішення за даних обставин справи.

У зв'язку із впровадженням у правосуддя штучного інтелекту широкого резонансного обговорення в юридичній літературі набула проблематика можливої упередженості алгоритмів і неможливості зрозуміти підстави ухвалених штучним інтелектом судових рішень. Очевидно, що сам по собі алгоритм не здатен ухвалювати «суб'єктивні» рішення, проте якість його рішень залежать від того, яким чином він спроектований і які дані в нього внесені [1]. Крім того, складні самонавчальні алгоритми вивчають взаємозв'язок між різною інформацією та закладеними в них зразками поведінки через багатопарову структуру і розробляють свої власні правила прийняття рішень, які зазвичай незрозумілі людям, що створює ефект «чорного ящика» [2].

Використання штучного інтелекту у судовій системі стає актуальним питанням на тлі цифровізації, однак його впровадження супроводжується низкою важливих проблем і викликів:

1. Правова відповідальність та неупередженість. Одна з ключових проблем полягає в тому, що алгоритми ШІ можуть приймати

рішення, але питання відповідальності за ці рішення залишається невизначеним. ШІ несе ризик ухвалення рішень, заснованих на прихованих або ненавмисних упередженнях, що може порушити принцип справедливості й рівності. Також виникає питання: чи можуть судді чи інші учасники процесу повністю покладатися на технології?

2. **Етичні питання.** Використання ШІ у прийнятті рішень у судовій практиці може ставити під загрозу права на справедливий суд. ШІ не може повністю враховувати соціальні, моральні та емоційні аспекти, що мають важливе значення при вирішенні багатьох справ, особливо у цивільному чи сімейному судочинстві.

3. **Прозорість алгоритмів.** ШІ працює на основі складних алгоритмів, які часто залишаються "чорними ящиками", незрозумілими для більшості користувачів, включно із суддями та адвокатами. Це може призвести до браку прозорості у процесі прийняття рішень, що є важливим для забезпечення довіри до судової системи.

4. **Безпека та конфіденційність даних.** ШІ оперує великими обсягами персональних даних учасників судового процесу, що викликає занепокоєння щодо захисту конфіденційної інформації. Будь-який витік або неправомірне використання таких даних може призвести до серйозних наслідків для прав учасників судових процесів.

5. **Адаптація законодавства.** Для повноцінного використання ШІ у судовій практиці потрібне оновлення правових норм, які регулюватимуть використання технологій у правосудді. Відсутність нормативної бази, яка чітко визначає правовий статус рішень, прийнятих з допомогою ШІ, може ускладнити їх застосування та оскарження.

6. **Вплив на суддів та адвокатів.** Використання ШІ може зменшити потребу в традиційних формах аналізу і прийняття рішень суддями. Це може призвести до зниження ролі людського фактору у судових процесах, викликаючи ризики деградації професійних навичок суддів і адвокатів.

7. **Технічні обмеження та помилки.** Алгоритми ШІ, як і будь-які технології, можуть допускати помилки, що може призвести до ухвалення хибних рішень. Помилки в програмуванні або неналежні дані для навчання ШІ можуть негативно вплинути на результат судового процесу.

Незважаючи на перспективи використання ШІ для підвищення ефективності судочинства (наприклад, автоматизація рутинних процесів, аналіз великих обсягів даних), його впровадження потребує обережного підходу, з акцентом на забезпеченні справедливості, прозорості та захисту прав людини.

Створення належної правової основи використання штучного інтелекту та визначення меж автоматизованого оброблення інформації зі збереженням підконтрольності рішення судді, зокрема визначення підстав для відмови в його виконанні через несправності, несанкціонований

зовнішній вплив тощо, є необхідними умовами, що дають змогу забезпечити дотримання прав людини за умов делегування функції вирішення спорів штучному інтелекту. Це означає, що вже на етапі розроблення програмного забезпечення мають бути повністю інтегровані норми, що забороняють прямі або непрямі порушення основоположних цінностей, що охороняються правом національного і міжнародного рівнів, зокрема Конституцією України, Конвенцією про захист прав людини і основних свобод та іншими міжнародними договорами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Карпосв Р. В., Моїсеєнко Д. М. Діджиталізація цивільного судочинства в Україні. *Jurisprudence. «Colloquium-journal»*. 2023. № 30. С. 71-75.
2. Шишка Н. В. Штучний інтелект в українському правосудді: правові передумови запровадження. *Юридичний науковий журнал*. 2021. № 3. С. 143-145.

ПРАВОВІ ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У НАУКОВО-ДОСЛІДНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Дерев'янко Наталія

докторка філософії в галузі права, доцентка, завідувачка кафедри кримінально-правових та адміністративно-правових дисциплін, Приватного вищого навчального закладу «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука м. Рівне, Україна

Ідея Штучного інтелекту первинне теоретичне обґрунтування здобула ще у п'ятдесяті роки ХХ сторіччя. Практична її реалізація стала можливою у минулі десятиліття авдяки надзвичайним можливостям комп'ютерних технологій. Зокрема, глобальної слави технологія генеративного Штучного інтелекту набула з появою Chat GPT (і паралельно з ним таких альтернативних інструментів, як-от Bard, ChatSonic, Gemini, Anthropic та інші). Нині до потенційних переваг Штучного інтелекту відносять те, що він може сприяти економічному зростанню, продуктивності й інноваціям. Штучний інтелект може автоматизувати повторювані завдання, оптимізувати виробничі (управлінські) процеси та здобувати інформацію на підставі опрацювання величезних обсягів даних.

Втім, треба визнати, що ставлення до Штучного інтелекту доволі полярне – від захоплення щодо нових можливостей і перспектив до критичного – через ризики для розвитку власне людського інтелекту. Концептуально погоджуючись, що технологія генеративного Штучного інтелекту у феноменальному плані є даність, яку не можливо (і не варто) ігнорувати, вважаємо за необхідне наголосити на деяких правових проблемних аспектах застосування вказаної технології.

Передусім наголосимо, що існують певні проблеми у площині авторського права. Очевидно, що така ситуація пов'язана з тим, що в Україні поки що немає комплексного регулювання питання Штучного інтелекту, але є так зване секторальне регулювання ШІ, а також Дорожня карта з регулювання штучного інтелекту в Україні, укладена Міністерством цифрової трансформації України. При цьому, представники експертного комітету з питань розвитку сфери штучного інтелекту вказаного Міністерства наголошують на тому, що нібито Штучний інтелект з'явився у Законі України «Про авторське право і суміжні права» від 2022 року, де він фігурує як система, яка може створювати неоригінальні об'єкти, створені комп'ютерною програмою.

Наголосимо, що у вказаному Законі дійсно унормоване питання права особливого роду на неоригінальні об'єкти, згенеровані

комп'ютерною програмою. Зокрема, «неоригінальним об'єктом, згенерованим комп'ютерною програмою, є об'єкт, що відрізняється від існуючих подібних об'єктів та утворений у результаті функціонування комп'ютерної програми без безпосередньої участі фізичної особи в утворенні цього об'єкта» (ст. 33 Закону України «Про авторське право і суміжні права») [1]. Втім, Закон не надає відповіді на питання, чи є авторськими твори (наприклад наукові тексти), створені фізичними особами з використанням комп'ютерних технологій (передусім, генеративного Штучного інтелекту).

Крім того, якщо зважити на визначення понять «автор» і «твір», які містить вказаний Закон, то текст створений за допомогою технології генеративного Штучного інтелекту не відповідає наведеним правовим визначенням. І хоч чітких критеріїв визначення оригінальності твору чинним законодавством теж не встановлено, втім, як прийнято вважати (і це є основою вирішення судових спорів), аби твір було визнано оригінальним, у ньому має бути певний рівень новизни й результату інтелектуальної діяльності саме автора. Отже є цілий спектр питань у дискурсі права інтелектуальної власності, на які має дати відповідь законодавець. Слово законодавця важливе і тому, що в експертному середовищі нині позначено такий тренд, як зростання кількості робіт, у яких автори з міркувань добросовісності визнаватимуть використання Штучного інтелекту. Проте і тут є певні правові питання.

Зокрема, на отриманий запит Штучний інтелект може відповісти текстом (або його частиною), що має захист авторського права. Отже використання такого тексту без належного дозволу є порушенням авторського права іншої особи. Означена проблема дискутується у експертному середовищі і як спосіб правомірного використання об'єктів захищених авторським правом пропонується аналізувати твори (тексти) генеративного Штучного інтелекту, щоб зазначити автора цитати і не порушувати авторське право іншої особи. Між тим, парадокс полягає у тому, що той, хто звертається до генеративного Штучного інтелекту саме і прагне зняти з себе необхідність і працю щодо опрацювання наукових матеріалів, підбору цитати-аргументів до своїх міркувань, а також самостійного укладання опису літератури.

Свою чергою, відсутність посилань і визнання внеску інших авторів у науковій роботі вважаючи на п. 4 ст. 42 Закону України «Про освіту» є свідченням академічної недобросовісності, а використання (беззастережне і, навіть обумовлене) Штучного інтелекту при написанні наукової роботи можна трактувати як: 1) академічний плагіат (оприлюднення (частково або повністю) наукових результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження); 2) фальсифікація (свідома модифікація вже наявних даних, що стосуються наукових досліджень); 3) обман

(надання завідомо неправдивої інформації щодо власної наукової діяльності).

Наразі, спостерігаємо прагнення певним чином унормувати вказану ситуацію на рівні академічної спільноти, зокрема закладів вищої освіти. Як приклади можна навести такі документи, як-от чинний документ «Загальні політики використання штучного інтелекту в навчанні, викладанні й дослідженнях у Херсонському державному університеті (2023 р.)» або «Політика використання штучного інтелекту для академічної діяльності в Київському політехнічному інституті імені Ігоря Сікорського (2023 р.)». У згаданих документах порушуються як питання доброчесності, так і авторського права, що пов'язані із генерацією Штучним інтелектом тексту, а саме: 1) оманлива правдоподібність (згенеровані ШІ тексти можуть виглядати правдоподібно, але містити критичні помилки, не бути фактично точним або може створювати фальшиві цитати та посилання); 2) обмеженість (дані, на яких навчаються моделі ШІ, можуть бути не актуальними або застарілими); 3) аморальність (системи ШІ не знають, що створювати образливий, неточний або оманливий контент неправильно); 4) порушення авторських прав (ШІ використовує слова та ідеї людських авторів, не посилаючись на них, що може розглядатися як плагіат, а також як порушення авторських).

У підсумку зауважимо, що в означеній предметній сфері є чимало проблем, що потребують теоретичного осмислення й практичного (законодавчого) вирішення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 1 грудня 2022 року № 2811-IX (зі змінами та доповненнями). *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#n461> (дата звернення: 28.09.2024).
2. Павлюк І. Використання ШІ в рекламних матеріалах: оптимізація бізнес-процесів чи їх ускладнення? *Юридична газета*. 18.04.2023. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/vikoristannya-shi-v-reklamnih-materialah-optimizaciya-biznesprocesiv-chi-yih-uskladnennya.html> (дата звернення: 28.09.2024).
3. Про освіту : Закон України від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII (зі змінами та доповненнями). *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#n613> (дата звернення: 28.09.2024).

СУД ПРИСЯЖНИХ: УКРАЇНСЬКА ПЕРСПЕКТИВА

Іванців Михайло

кандидат юридичних наук, доцент,

Приватний вищий навчальний заклад

«Міжнародний економіко-гуманітарний університет

імені академіка Степана Дем'янчука, адвокат

м. Рівне, Україна

Комітет Верховної Ради з питань правової політики після чотирирічної паузи літом 2024 року повернувся до розгляду законопроекту про суд присяжних № 3843 і 30 вересня 2024 року рекомендував прийняти його за основу [1]. Зокрема, законопроектом запропоновано окремим законом – «Про суд присяжних» встановити, що такий суд – це форма безпосередньої реалізації закріпленого у Конституції України права народу на здійснення правосуддя. Він буде здійснювати судочинство в суді першої інстанції у кримінальних справах.

Як відзначають автори законопроекту, «з участю присяжних у судочинстві й досягненням у такий спосіб правосуддя – тобто кінцевого законного й одночасно справедливого результату в судовому розгляді справи, значна частина громадян України пов'язує свої сподівання на правдиве вирішення своєї долі народними представниками (тобто на судовий захист у такий спосіб), а не суддями як носіями державної влади» [2]. Тому автори згаданого законопроекту пропонують окремий закон, що регламентуватиме такий специфічний інститут, як-от суд присяжних.

Показово, що у відповідному проєкті мають місце три різних за правовою природою групи норм: 1) інституційно-матеріальна (унормовує статус інституту присяжних, а також статусний стан кандидатів у присяжні і вже відібраних присяжних); 2) процедурна (урегульовує процедурні питання функціонування вказаного інституту); 3) процесуальна (безпосередньо пов'язана з участю присяжних у судовому провадженні). Реалізація усіх трьох груп норм, як і Закону України «Про суд присяжних» спрямована на практичне забезпечення реалізації статті 124 Конституції України щодо безпосередньої участі народу у здійсненні правосуддя через присяжних.

Прикметно, що у середовищі фахівців схвально ставляться до ідеї в провадження у систему національного правосуддя такого специфічного державно-правового інституту, як-от суд присяжних. Зокрема, ректор Національної школи суддів України Микола Онішук у червні 2024 року під час засідання круглого столу на тему «Обговорення законопроектів на впровадження суду присяжних в Україні» зазначив, що розвиток інституту присяжних належить до ключових моментів подальшого вдосконалення

українського правосуддя. Втім, законопроект винесений на обговорення містить безпрецедентну спробу поєднати дві моделі – континентальну та загального права, коли передбачається наділення суду присяжних як процесуальними повноваженнями, так і правом винесення вердикту. Отже, це питання потребує додаткової фахової суддівської дискусії щодо меж цих процесуальних повноважень та їх доцільності [3].

Між тим Вища рада правосуддя наголошує, що забезпечення безпосередньої участі народу у здійсненні правосуддя шляхом посилення інституту суду присяжних як і загалом система правосуддя України потребує належного фінансування [3]. Наразі, в умовах війни з цим є значні проблеми, що спонукало Вищу раду правосуддя 29 серпня 2024 року ухвалити публічне звернення до Кабінету Міністрів України та Міністерства фінансів України. Відзначимо, що тема фінансування на запровадження повноцінного суду присяжних, а також питання чи планують такі зміни запроваджувати саме під час воєнного стану також порушувалося на засіданні круглого столу на тему «Обговорення законопроектів на впровадження суду присяжних в Україні» за участі представники Вищої ради правосуддя, Ради суддів України, Державної судової адміністрації, Національної школи суддів, громадських організацій, проектів міжнародної донорської допомоги

Напевно перспектива появи повноцінного суду присяжних напряму пов'язана зі спільними зусиллями влади і громадськості (науковців і правозахисників) у відповідному напрямі.

ЛІТЕРАТУРА

1. В Україні з'явиться повноцінний суд присяжних – Верховній Раді рекомендують схвалити законопроект. Судово-юридична газета. 3.10.2024. URL: <https://sud.ua/uk/news/publication/312096-v-ukraine-poyavitsya-polnotsennyu-sud-prisyazhnykh-verkhovnoy-rade-rekomenduyut-odobrit-zakonoproekt> (дата звернення: 29.09.2024).
2. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про суд присяжних». Верховна Рада України. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69465 (дата звернення: 3.10.2024).
3. Впровадження суду присяжних в Україні: обговорення законопроектів. Національна школа суддів. 7.06.2024. URL: <https://nsj.gov.ua/ua/news/vprovadjennya-sudu-prisyajnih-v-ukraini-obgovorennya-zakonoproektiv/> (дата звернення: 3.10.2024).
4. ВРП звернулася до КМУ та Мінфіну щодо належного фінансування судової влади. Вища Рада правосуддя. 29.08.2024. URL: <https://nsj.gov.ua/ua/news/vprovadjennya-sudu-prisyajnih-v-ukraini-obgovorennya-zakonoproektiv/> (дата звернення: 3.10.2024).

РЕФОРМА СУДОВОЇ ВЛАДИ У КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Литвин Степан

*кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри
цивільного права та процесу юридичного факультету
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», адвокат
м. Ужгород, Україна*

23 червня 2022 року Європейська Рада узгодила надання Україні статусу кандидата на вступ до Європейського Союзу. Одночасно Україні було висунуто низку вимог, які необхідно виконати у процесі приєднання до європейського інтеграційного об'єднання, з-поміж яких особливе місце посідає продовження судової реформи в Україні.

Вже у червні 2024 року Європейський Союз офіційно розпочав перемовини з Україною щодо вступу до Євросоюзу на першій міждержавній конференції. Отож нині триває робота з підготовки до дискусій у певних галузях, зокрема щодо Оглядового розділу 23 «Судова влада та основоположні права» на підставі рамок переговорів, що окреслюють процедури й принципи відповідних переговорів [1].

Відзначимо, що експерти, які готували План для Ukraine Facility, який спрямовано на фінансування державного бюджету, стимулювання інвестицій, а також технічну підтримку в реалізації реформ в Україні, відзначають, що після Революції гідності у 2014 році українська держава провела низку реформ з метою зміцнення верховенства права та незалежності, підвищення прозорості та ефективності судової системи. Зокрема, було внесено зміни до Конституції України та законодавства про судоустрій, що надало можливості оптимізувати судову систему, зменшивши кількість її рівнів із чотирьох до трьох. Крім того, у 2017 році було створено новий Верховний Суд [2].

Активізації судової реформи сприяв указ Президента України ід 11 червня 2021 року «Про Стратегію розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021-2023 роки» [3]. Поява відповідного Указу стала реакцією влади на цілу низку проблем, характерних для національного правосуддя: від недобросовісності окремих суддів і випадки толерування корупційних проявів до нестача суддів у місцевих та апеляційних судах, надмірне навантаження на суддів у судах усіх рівнів (загалом в Указі було окреслено 19 проблемних позицій). Водночас, необхідність розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства прямо пов'язувалася з необхідністю зміцнення функціональних основ організації судової влади відповідно до стандартів захисту прав людини та міжнародно-правових зобов'язань України, а також у зв'язку з необхідністю

забезпечення подальшої гармонізації національного законодавства із законодавством Європейського Союзу [3].

Попри зусилля української влади та суспільства ситуація із станом національної системи правосуддя залишається складною. Вказана позиція підтверджується вже згаданим вище Планом для Ukraine Facility. Цим документом, що був ратифікований Верховною Радою України у червні 2024 року, наголошується на необхідності продовжувати реформи сектору правосуддя. При цьому, щоб «досягти стійких результатів, реформування сектору правосуддя у 2024–2027 роках має ґрунтуватися на цілісному підході з урахуванням досвіду та досягнень, отриманих після Революції гідності, та адаптацією порядку денного реформ до поточних викликів і можливостей, спричинених війною» [2]. Передусім реформи передбачають відновлення прозорого та меритократичного відбору суддів, завершення добору та призначення суддів Конституційного суду України відповідно до нової нормативно-правової бази, відновлення та завершення кваліфікаційного оцінювання діючих суддів і забезпечення зміцнення системи дисциплінарної відповідальності, а також створення нового адміністративного суду для розгляду справ, що пов'язані з центральними державними органами, та зміцнення існуючих інструментів доброчесності суддів.

Прикметно, що реагуючи на мінливу ситуацію і нові виклики Офіс Президента України завершив розробку Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2024-2029 роки. Як відзначають оглядачі Судово-юридичної газети, це вже друга подібна Стратегія, яка була розроблена за час президентської каденції Володимира Зеленського [4]. Щоправда на момент підготовки відповідного матеріалу Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2024-2029 роки не набула нормативної формалізації, тому є лише певні витоки з Офісу Президента України щодо змісту нової Стратегії, як передбачає реалізацію достатньо амбітних планів, що можуть докорінно змінити вигляд судової влади України, а також Конституційного Суду.

Зокрема, пропонується ще більше повноважень надати Вищій раді правосуддя. Натомість роль Ради суддів України – вищого органу суддівського самоврядування, усе більше нівелюватиметься. Автори Стратегії також прагнуть над чітким розмежування повноважень між Верховним Судом і Конституційним Судом України щодо тлумачення Конституції України та вирішення питання про відповідність Конституції України законів України та інших актів. Як вказують оглядачі Судово-юридичної газети, на думку розробників Стратегії, Верховний Суд має функціонувати як повноцінний суд права й зосередитися на забезпеченні сталості та єдності судової практики. Для цього планується посилити процесуальну і функціональну спроможність Верховного Суду, зокрема в

частині удосконалення касаційних фільтрів з метою зниження надмірного навантаження на Верховний Суд. Зрештою, нова Стратегія розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2024-2029 роки передбачає можливість розширення видів спеціалізації суддів у судах першої, апеляційної та касаційної інстанції.

Очевидно, що повноцінне уявлення про стратегію чинної влади щодо розвитку системи правосуддя в Україні матимемо після її формалізації відповідним указом Президента України. Втім і сьогодні можна зробити висновок, що вагомим чинником реформування національної судової влади є євроінтеграційні прагнення України. Принциповим моментом відповідного реформування є узгодженість у поглядах і підходах до вказаної реформи в українській владі і наших європейських партнерів, що вочевидь потребує активного діалогу на цю тему, як на рівні міждержавному, так і на рівні фахових спільнот.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вища Рада правосуддя звернулася до КМУ та Мінфіну щодо належного фінансування судової влади. *Вища Рада правосуддя*. 29.08.2024. URL: <https://nsj.gov.ua/ua/news/vprovadjennya-sudu-prisyajnih-v-ukraini-obgovorennja-zakonoproektiv/> (дата звернення: 04.10.2024).
2. Плану для Ukraine Facility (2024–2027). *Міністерство економіки України*. 2024. 380 с. URL: <https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/wp-content/uploads/2024/03/plan-ukraine-facility.pdf> (дата звернення: 04.10.2024).
3. Про Стратегію розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021-2023 роки: Указ Президента від 11 червня 2021 року № 231/2021. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/231/2021#Text> (дата звернення: 04.10.2024).
4. Нова стратегія судової реформи: що влада планує зробити з правосуддям до 2029 року. *Судово-юридична газета*. 21.09.2024. URL: <https://sud.ua/uk/news/publication/310626-novaya-strategiya-sudebnoy-reformy-chto-vlast-planiruet-sdelat-s-pravosudiem-do-2029-goda> (дата звернення: 4.10.2024).

ВЕРХОВНИЙ СУД УКРАЇНИ: ПЕРСПЕКТИВИ РЕФОРМУВАННЯ

Махаринець Дмитро

кандидат юридичних наук, доцент кафедри,

Приватний вищий навчальний заклад

«Міжнародний економіко-гуманітарний університет

імені академіка Степана Дем'янчука, суддя

м. Рівне, Україна

Однією з умов членства України у Європейському Союзі є реформа судочинства. До вказаного питання в очільників ЄС особлива увага, що, зокрема, підтверджується рекомендаціями Європейського Союзу до підрозділу «Функціонування судової влади» Розділу 23 «Судова влада та основоположні права» «Звіту про прогрес України в рамках Пакета розширення Європейського Союзу 2023 року» [1].

Водночас, відзначимо, що і українська влада усвідомлює необхідність відповідної реформи. Ще до початку активних переговорів України і ЄС про майбутнє членство у євроінтеграційному об'єднанні, імпульсом до яких стала безпідставна агресія Москви проти України, чинним президентом був підписаний Указ «Про Стратегію розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021-2023 роки» (від 11 червня 2021 року [2]).

Метою Стратегії проголошувалося «удосконалення законодавства України про судоустрій, статус суддів та судочинство у взаємозв'язку та взаємодії із іншими інститутами правосуддя для практичного утвердження принципу верховенства права, ефективного і справедливого судочинства, зміцнення функціональних основ організації судової влади відповідно до стандартів захисту прав людини та цінностей» [2]. Своєю чергою, одним із напрямів практичної реалізації стратегії вказаним документом визначалося «посилення функціональної та процесуальної спроможності Верховного Суду з метою забезпечення єдності застосування норм матеріального та процесуального права судами різних юрисдикцій та розгляду міжюрисдикційних спорів» [2].

Очевидно, що реалізації відповідної Стратегії завадила велика війна, розв'язана 24 лютого 2022 року Москвою. Втім актуальність реформи судочинства набула ще більших масштабів у зв'язку з набуттям Україною статусу кандидата на вступ до Європейського Союзу і початком переговорів ЄС з Україною щодо вступу до Євросоюзу. Напевно нові зовнішньо- і внутрішньополітичні реалії спонукали Президента і його Офіс укласти нову «Стратегію розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2024-2029 роки».

За даними «Судово-юридичної газети» нова Стратегія також містить положення, що присвячені питанням реформування Верховного Суду. Як і у попередній Стратегії, знову мовиться про посилення процесуальної і функціональної спроможність Верховного Суду, зокрема в частині удосконалення касаційних фільтрів з метою зниження надмірного навантаження на Верховний Суд [3]. Пропонується розширити процесуальні можливості для розгляду касаційними судами справ в порядку письмового провадження (в адміністративному, кримінальному та господарському процесах).

У проєкті нової Стратегії, деталі якої стали відомі оглядачам «Судово-юридичної газети», мовиться про зміну структури Верховного Суду з урахуванням гарантування збереження статусу суддів Верховного Суду. Окрему увагу також акцентовано на Великій Палаті Верховного Суду, зокрема, в частині удосконалення визначення складу Великої Палати [3].

Окремо звернемо увагу на те, що автори нової «Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2024-2029 роки вважають за потрібне і надалі здійснення посиленого моніторингу способу життя суддів Верховного Суду та проведення повної перевірки поданих ними декларацій, а також декларацій добросовісності та декларацій родинних зв'язків суддів Верховного Суду.

Відповідний підхід є доволі показовим, особливо на тлі заяви Голови Вищої ради правосуддя Григорія Усика про те, що до чинників, які наразі впливають на престижність професії судді в Україні, можна віднести: 1) посилену увагу до професії судді та не завжди обґрунтована критика судів та суддів; 2) постійну увагу до суддів зі сторони антикорупційних органів. При цьому, Голова Вищої ради правосуддя вважає, що «система ретельного антикорупційного контролю за судами та судовою владою в цілому, яку побудували українські антикорупційні інституції, не додає популярності та престижу професії судді» [4]. Очевидно в Офісі Президента дотримуються іншої думки, власне як і наші європейські партнери. Варто згадати той факт, що у «Звіті про прогрес України в рамках Пакета розширення Європейського Союзу 2023 року» на с. 21 згадується як показник стану судової влади України корупційна справа, у якій фігурує Голова Верховного Суду. «Ця справа набула розголосу у середині травня, коли Національне антикорупційне бюро заявило про викриття організованої злочинної групи, яка нібито отримала хабар у еквіваленті 2 500 000 євро, щоб вплинути на рішення Верховного суду на користь конкретного олігарха. Голову Верховного Суду звільнили та взяли під варту на час слідства» [1]. Очевидно, що це вагомий мотив послідовної судової реформи, зокрема і Верховного Суду.

ЛІТЕРАТУРА

1. Commission STAFF Working Document Ukraine 2023 Report Accompanying the document Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. 2023 Communication on EU Enlarge. Brussels, 8.11.2023 SWD(2023) 699 final. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52023SC0699> (дата звернення: 1.10.2024).
2. Про Стратегію розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021-2023 роки : Указ Президента від 11 червня 2021 року № 231/2021. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/231/2021#Text> (дата звернення: 1.10.2024).
3. Нова стратегія судової реформи: що влада планує зробити з правосуддям до 2029 року. Судово-юридична газета. 21.09.2024. URL: <https://sud.ua/uk/news/publication/310626-novaya-strategiya-sudebnoy-reformy-cto-vlast-planiruet-sdelat-s-pravosudiem-do-2029-goda> (дата звернення: 1.10.2024).
4. Перманентна судова реформа робить професію судді непопулярною – Вища рада правосуддя. Судово-юридична газета. 28.09.2024. URL: <https://sud.ua/uk/news/publication/310626-novaya-strategiya-sudebnoy-reformy-cto-vlast-planiruet-sdelat-s-pravosudiem-do-2029-goda> (дата звернення: 1.10.2024).

РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ АДМІНІСТРАТИВНИХ СУДІВ: РЕАЛІЇ І ПЕРСПЕКТИВИ

Микулець Віталій

кандидат юридичних наук, доцент,

декан юридичного факультету,

Приватного вищого навчального закладу

«Міжнародний економіко-гуманітарний університет

імені академіка Степана Дем'янчука»

м. Рівне, Україна

Тема реформування системи адміністративних судів нині є однією з найактуальніших. Досліджені нами раніше матеріали вказують на те, що адміністративні суди мають проблемні аспекти по всіх основних напрям діяльності: 1) забезпечення доступності правосуддя; 2) практичний захист порушених прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб у сфері владно-управлінських правовідносин; 3) щодо правильності й своєчасності розгляду й вирішення адміністративних справ [1].

Окрема увага надається темі утворення самостійної системи адміністративних судів, яка нині такою не є. Нагадаємо, що відповідно до чинного Кодексу адміністративного судочинства України (ст. 20) частина спорів підсудності адміністративних судів розглядається у загальних місцевих судах як адміністративних. Між тим, в експертному середовищі уже давно побутує думка, що відмова від змішаної системи адміністративної юрисдикції є кроком до підвищення ефективності адміністративного судочинства [2, с. 75], а виокремлення ланки адміністративних судів з розширенням підсудності сприятиме гармонізації судової практики, підвищенню якості судочинства, оскільки самостійна система адміністративних судів забезпечуватиме єдність у застосуванні законодавства [3, с. 78]. Зрештою, доцільність утворення самостійної системи адміністративних судів підтверджується «Концепцією реформування системи судів із метою покращення доступу до правосуддя», що була напрацьована Дослідницькою службою Верховної Ради України [4].

Сьогодні маємо ситуацію, коли концептуальні теоретичні пропозиції, які, втім, підтримують практики – судді адміністративних судів, можуть набути реальної легітимації й імплементації у національне законодавство. Так, на початку вересня 2024 року заступниця керівника Офісу Президента України Ірина Мудра на зустрічі з представниками місії Міжнародного валютного фонду заявила про реальну перспективу створення в Україні Вищого спеціалізованого суду для розгляду публічно-правових спорів проти національних державних органів [5]. Водночас,

навесні поточного року наголошувалося, що закон про створення Вищого адміністративного суду в Україні ухвалить до кінця липня 2024 року. Зокрема, про це йшлося у Меморандумі з Міжнародним валютним фондом, який МВФ оприлюднив 22 березня 2024 року за результатами Третього перегляду розширеної угоди в рамках Програми розширеного фінансування [6].

Наголосимо, що ані весною, ані восени побачити проєкт відповідного закону широкій громадськості не вдалося. Хоча відповідно до Плану пріоритетних дій Кабінету Міністрів України на 2024 рік, який було затверджено розпорядженням уряду від 16 лютого 2024 р. №137-р, передбачалося, що Міністерство юстиції України має до березня 2024 року забезпечити розроблення й подання до Кабінету Міністрів законопроєкту про Вищий адміністративний суд, яким би регламентувалося встановлення засад організації та діяльності такого суду, спеціальних вимог до суддів зазначеного суду та гарантій їхньої діяльності для забезпечення належного високого рівня судового розгляду адміністративних справ, учасниками яких є суб'єкти владних повноважень, повноваження яких поширюються на всю територію України.

Відомо також, що закон про новий Вищий адміністративний суд не мав бути копією нормативних актів, регламентуючих діяльність Вищого адміністративного суду, який здійснював правосуддя до грудня 2017 року (до судової реформи 2016-2017 років). У матеріалах присвячених майбутньому Вищому адміністративному суду наголошувалося, що це суд, який, за задумом міжнародних партнерів, розглядатиме адміністративні справи щодо спорів юридичних і фізичних осіб з такими національними державними органами, як, наприклад, Національного банку України, Національного антикорупційного бюро України, Національного агентства з питань запобігання корупції тощо. Його також мають «наповнити суддями, які пройшли належну перевірку на професійну компетентність та добросовісність» [6].

За даними журналістів, на рівні уряду розглядається концепція, що у складі Вищого адміністративного суду буде діяти як Вищий адміністративний суд, так і Апеляційна палата. Крім того, у складі суду першої інстанції Вищого адміністративного суду можна буде створювати судові палати для розгляду окремих категорій справ. Здійснювати свою процесуальну діяльність Вищий адміністративний суд буде у Києві. Точна кількість суддів Вищого адміністративного суду буде визначено окремо, але розпочати процесуальну діяльність суд може за наявності щонайменше 35 суддів у штаті суду [7].

Наголосимо, що описані вище параметри нового Вищого адміністративного суду мають неформальний характер. Відповідний законопроєкт нині заходиться на стадії опрацювання і фактично не

можливо з належною достовірністю говорити про його зміст, що певною мірою може спричинити неефективність нового судового органу і вкотре поставити під сумнів якість чергового етапу судової реформи в Україні. Тому вважаємо, що законопроект має про новий Вищий адміністративний суд має стати предметом обговорення як науковців і практиків так і широкої громадськості, як мінімум з причини загальної філософії адміністративної юстиції – захист прав і свобод особи, що стосується у суспільстві усіх.

ЛІТЕРАТУРА

1. Микулець В. Ю., Літовінська К. М. Адміністративне судочинство як засіб гарантування прав і свобод людини: стан і перспективи трансформації. Актуальні питання у сучасній науці. 2023. № 8(14). . 516–528
2. Борякіна В. В. Гарантії доступу до адміністративного судочинства. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Право»*. 2020. № 30. С. 70–77.
3. Заїка М. М., Ярмак В. Х. Особливості організації системи адміністративної юстиції: зарубіжний досвід. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2017. № 3. С. 77–80.
4. Дослідницька служба Верховної Ради оприлюднила Концепцію реформування системи судів. Судово-юридична газета, 14 липня 2023. URL: <https://sud.ua/uk/news/publication/275936-issledovatel'skaya-sluzhba-verkhovnoy-rady-obnarodovala-kontseptsiyu-reformirovaniya-sistemy-sudov> (дата звернення: 20.07.2023).
5. Україна налаштована на співпрацю та виконує всі зобов'язання перед МВФ – Ірина Мудра. Українська правда, 7.09.2024 року. URL: <https://www.president.gov.ua/news/ukrayina-nalashtovana-na-spivpracyu-ta-vikonuye-vsi-zobovuyaz-93089> (дата звернення: 29.09.2024).
6. Закон про Вищий адміністративний суд ухвалить до кінця липня 2024 року. Судово-юридична газета. 27.03.2024. URL: <https://sud.ua/uk/news/publication/296708-zakon-o-vysshem-administrativnom-sudebudet-prinyat-do-kontsa-iyulya-2024-goda> (дата звернення: 29.09.2024).
7. За зразком ВАКС: як в Україні будуть створювати Вищий адміністративний суд і відбирати його суддів, законопроект. Судово-юридична газета. 9.06.2024. URL: <https://sud.ua/uk/news/publication/302572-po-obraztsu-vaks-kak-v-ukraine-budut-sozdavat-vysshiy-administrativnyy-sud-i-otbirat-v-nego-sudey-zakonoproekt> (дата звернення: 29.09.2024).

ДЕРЖАВНА СУДОВА АДМІНІСТРАЦІЯ УКРАЇНИ: ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Ступник Ярослав

*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри кримінального права та правоохоронної діяльності
юридичного факультету
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна*

Важливим елементом національної судової влади очевидно можемо вважати Державну судову адміністрацію України. Вказаний орган є державним органом у системі правосуддя, який здійснює організаційне та фінансове забезпечення діяльності органів судової влади у межах повноважень, установлених законом [1]. Необхідність такого органу походить з ст. 130 Конституції України, відповідно до якої «держава забезпечує фінансування та належні умови для функціонування судів і діяльності суддів. У Державному бюджеті України окремо визначаються видатки на утримання судів з урахуванням пропозицій Вищої ради правосуддя» [2]. При цьому ст. 152 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» чітко виказує, що Державна судова адміністрація України «представляє суди у відносинах із Кабінетом Міністрів України та Верховною Радою України під час підготовки проекту закону про Державний бюджет України на відповідний рік у межах повноважень, визначених цим Законом», а також «забезпечує належні умови діяльності судів, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Національної школи суддів України та органів суддівського самоврядування в межах повноважень, визначених цим Законом» [3].

Відзначимо, що створена у 2002 році відповідно до пункту 16 Статті 106 Конституції України та ст. 125 Закону України «Про судоустрій» Указом Президента 780/2002 від 29 серпня 2002 р., Державна судова адміністрація України пережила процес становлення і реформування у зв'язку з виходом з-під контролю і підпорядкування Кабінету Міністрів та подальшим набуттям статусу юридичної особи в системі судової гілки влади України.

Безпідставна агресія РФ щодо української держави зумовила певні особливості діяльності Державної судової адміністрації України у період воєнного стану. Зокрема, у зв'язку із тим, що Вища рада правосуддя стала неповноважною – рішенням Вищої ради правосуддя було припинено повноваження десяти її членів за власним бажанням, із 22 лютого 2022 року унеможлилювався будь-який перерозподіл видатків між судами, тимчасове відрадження суддів до інших судів, належне реагування на

втручання в діяльність суддів. Зважаючи на таку ситуацію, Верховна Рада України ухвалила закон щодо забезпечення сталого функціонування судової влади у період відсутності повноважного складу Вищої ради правосуддя. Документом вносилися зміни до Закону України «Про судоустрій і статус суддів».

Крім того, у період відсутності повноважного складу Вищої ради правосуддя Державній судовій адміністрації України було надано повноваження визначати кількість суддів у суді (крім Верховного Суду), а також без погодження із Вищої ради правосуддя приймати рішення про утворення територіальних управлінь Державної судової адміністрації України та визначення їх кількості. Додамо також, що Служба судової охорони повністю підпорядковувалася Державній судовій адміністрації України.

За деякий час, після ухвалення зміни до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» Голова Комітету Верховної Ради України з питань правової політики, народний депутат України Андрій Костін заявляв, що українські суди навіть в умовах війни працюють, і це тому, що Верховний Суд, Державна судова адміністрація України, інші органи системи правосуддя забезпечили злагоджену роботу судової системи. Зокрема, законодавче врегулювання проблемних питань діяльності судової влади дозволило оперативніше їх вирішувати та в умовах дії воєнного стану стало важливим питанням поліпшення доступності до правосуддя в умовах війни [4].

Упродовж минулих двох з половиною років великої війни основними напрямками роботи Державної судової адміністрації України можна вважати (1) питання гідної оплати праці працівників апаратів судів, (2) цифровізація судочинства (передусім, забезпечення судів комп'ютерною технікою, серверним обладнанням), (3) розвиток Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (модернізація або створення модулів ЄСІТС, необхідних для забезпечення ефективного здійснення судочинства), (4) забезпечення органів системи правосуддя власними приміщеннями, (5) відновлення роботи судів, розташованих на деокупованих територіях і на прифронтових територіях (при цьому за даними Адміністрації щодня кількість пошкоджених, внаслідок ворожих атак, приміщень судових установ зростає) [5].

Отже, є підстави стверджувати, що Державна судова адміністрація України відіграє ключову роль у забезпеченні функціонування судової системи в умовах війни. Незважаючи на значні виклики, Адміністрація демонструє високий рівень адаптивності та ефективності. Втім, для подальшого розвитку судової системи необхідно продовжувати реформи, зокрема, в напрямку цифровізації, підвищення прозорості та відкритості, а

також посилення взаємодії з громадськістю, зокрема у контексті забезпечення доступності правосуддя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про затвердження Положення про Державну судову адміністрацію України: Рішення Вищої ради правосуддя від 17.01.2019 № 141/0/15-19. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr141910-19#Text> (дата звернення: 4.10.2024).
2. Конституція України від 28 червня 1996 року (зі змінами та доповненнями). *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254/96-вр#Text> (дата звернення: 4.10.2024).
3. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 2 червня 2016 року № 1402-VIII (зі змінами та доповненнями). *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення: 4.10.2024).
4. Завдяки наполегливій праці Комітету ВРУ з питань правової політики вдалося адаптувати роботу судової системи до нових умов, - О. Сальніков. *Державна судова адміністрація України*. 21 липня 2022 р. URL: <https://dsa.court.gov.ua/dsa/pres-centr/general/1298576/> (дата звернення: 4.10.2024).
5. На нараді у Верховному Суді керівник ДСА України озвучив ключові проблеми, які потребують вирішення. *Державна судова адміністрація України*. 18 березня 2024 р. URL : <https://dsa.court.gov.ua/dsa/pres-centr/general/1298576/> (дата звернення: 4.10.2024).

ПЕРСПЕКТИВИ ЦИФРОВІЗАЦІЇ СУДОЧИНСТВА В УКРАЇНІ

Щербаков Володимир

кандидат юридичних наук, доцент,

Приватний вищий навчальний заклад

«Міжнародний економіко-гуманітарний університет

імені академіка Степана Дем'янчука», суддя

м. Рівне, Україна

Як кандидат на вступ до Європейського Союзу українська держава, серед іншого, взяла на себе зобов'язання реформувати систему правосуддя. Зокрема, відповідно до ратифікованого Верховною Радою України у червні 2024 року Плану для Ukraine Facility [1], спеціальна увага надається темі цифровізації судової системи України.

У згаданому документі констатовано, що українська Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система потребує повної модернізації, оскільки наразі працюють лише окремі її модулі. При цьому Система управління IT-інфраструктурою та її обслуговування є неефективною. Взаємодія з іншими відповідними державними установами та державними реєстрами є низькою.

Зауважимо, що розвиток електронного судочинства пов'язується експертами із запуску повноцінне функціонування у судах електронних сервісів, запроваджених у Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі, а також забезпечення проведення судових засідань у режимі відеоконференції і дистанційної участі у кримінальному провадженні. Відзначимо, що відповідні реформи корелюють з рекомендаціями Європейського Союзу до підрозділу «Функціонування судової влади» Розділу 23 «Судова влада та основоположні права» Звіту про прогрес України в рамках Пакета розширення Європейського Союзу 2023 року [2]. Зокрема у документі відзначено, що основні цінності ЄС включають верховенство права та повагу до прав людини, а ефективна (незалежна, якісна та ефективна) судова система має першочергове значення. Незважаючи на російську загарбницьку війну Україна має певний рівень підготовки щодо функціонування судової системи. Але для подальшого розвитку, серед іншого, українська влада має завершити комплексний IT-аудит, включаючи існуючі IT-системи, бізнес-процеси та організаційну структуру, і за результатами аудиту ухвалити й розпочати реалізацію дорожньої карти для модернізації IT у судовій системі, включаючи розробку нової системи управління справами [2].

Відзначимо, що тема цифровізації судочинства в Україні порушена і у «Плані заходів з виконання рекомендацій Європейської Комісії, представлених у Звіті про прогрес України в рамках Пакета розширення

Європейського Союзу 2023 року», який був затверджений розпорядження Кабінету Міністрів України від 09 лютого 2024 р.

Зокрема у Розділі цього Плану «ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА ТА ОСНОВОПОЛОЖНІ ПРАВА ТА СВОБОДИ» передбачені такі пункти:

12. Завершити комплексний технічний та функціональний аудит існуючих інформаційно-телекомунікаційних систем, бізнес-процесів та організаційної структури (передбачає: 1) здійснення заходів щодо проведення технічного та функціонального аудиту Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи; 2) розроблення та затвердження нової концепції Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи з урахуванням результатів технічного та функціонального аудиту Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи).

13. На основі результатів технічного та функціонального аудиту єдиної судової інформаційної комунікаційної системи схвалити та розпочати реалізацію дорожньої карти модернізації інформаційно-телекомунікаційних систем у судовій системі, включно з розробленням нової системи управління справами (передбачає: 1) розроблення дорожньої карти модернізації відповідних інформаційно-телекомунікаційних систем; 2) розроблення функціональних вимог для модифікації існуючих та розроблення нових інформаційно-телекомунікаційних систем; 3) розроблення технічних завдань модифікації існуючих та розроблення нових інформаційно-телекомунікаційних систем; впровадження розроблених програмних продуктів) [3].

У вказаному розпорядженні Кабінету Міністрів України відповідальними за виконання заходів у межах реформи цифровізації судочинства в Україні визначено Міністерство цифрової трансформації, а також, за згодою, Державну судову адміністрацію України, Вищу раду правосуддя і Вищу кваліфікаційну комісію суддів.

Щодо очікуваних результатів реформи, то експертами визначено, що цифровізація судової системи «дасть змогу покращити доступ до правосуддя у воєнний час, підвищить прозорість, ефективність та результативність роботи судів, зменшить операційні витрати і забезпечить можливість формування політики у сфері правосуддя на основі фактичних даних» [1].

Загалом позитивно оцінюючи мету і завдання реформи цифровізації судочинства в Україні, зокрема її спрямованість на приведення української судової системи у відповідність до європейських стандартів і рекомендацій, маємо відзначити низку моментів, що потребують вирішення. Зокрема, необхідно розробити програми підготовки та перекваліфікації суддів, працівників апаратів судів та інших учасників судового процесу до роботи в нових – цифровізованих, умовах. Крім того, доцільно до відповідних

процесів залучати громадськість (наприклад представників адвокатських й правозахисних об’єднань), щоб забезпечити прозорість і легітимність змін та реформи загалом. Нарешті, зважаючи на зростаючі кіберзагрози й триваючу війну, необхідно надати особливої уваги питанням кібербезпеки та захисту персональних даних.

ЛІТЕРАТУРА

1. План для Ukraine Facility (2024–2027). Міністерство економіки України. 2024. 380 с. URL: <https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/wp-content/uploads/2024/03/plan-ukraine-facility.pdf> (дата звернення: 30.09.2024).
2. Commission STAFF Working Document Ukraine 2023 Report Accompanying the document Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. 2023 Communication on EU Enlarge. Brussels, 8.11.2023 SWD(2023) 699 final. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52023SC0699> (дата звернення: 30.09.2024).
3. Про затвердження плану заходів з виконання рекомендацій Європейської Комісії, представлених у Звіті про прогрес України в рамках Пакета розширення Європейського Союзу 2023 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 09 лютого 2024 р. № 133-р. Урядовий портал. 09.02.2024 р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennia-planu-zakhodiv-z-vykonannia-rekomendatsii-ievropeiskoi-komisii-predstavlenykh-u-t90224?fbclid=IwAR2wBTVoHXQtpZtuJshkIRK1twU55Dcn4Uo1eqaEwbgO319OtNvw935tTrc> (дата звернення: 30.09.2024).

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ПРОЦЕСІВ ЯК ПРОБЛЕМА ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

Савченко Леонід

*доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука», адвокат
м. Рівне, Україна*

Під цифровізацією в сфері судочинства, розуміється процес впровадження в практику відправлення правосуддя сучасних інформаційно-комунікаційних технологій (далі – ІКТ). Незважаючи на різну інтенсивність запровадження ІКТ у практичну діяльність судів у різних державах, процес цифровізації судочинства позиціонується в науці цивільного процесуального права як об'єктивна та закономірна тенденція, стосовно якої в найближчому майбутньому прогнозується суттєва зміна: трансформація не тільки організаційно-комунікативної та інструментальної основи повсякденної правозастосовної діяльності судів, а й процесуального законодавства, аж до переходу до нової історичної моделі судочинства, що базується на оновленій системі принципів та процедурних правил.

В зарубіжній правозастосовній практиці діапазон «глибини» цифровізації процесуальної форми варіюється від використання ІКТ лише як засобів для спрощення та прискорення процесу вирішення справи до застосування можливостей штучного інтелекту як способу вирішення самого спору по суті. У зв'язку з цим, в юридичній науці проводять відмінність між термінами «електронне забезпечення правосуддя» та «електронне правосуддя» [1].

На думку О. В. Бринцева, впровадження та активне використання нових технологій необов'язково мають призводити до підвищення доступності правосуддя загалом, оскільки необхідно враховувати цілу низку чинників: наявність ефективної та стійкої системи ідентифікації користувачів інформаційних систем, забезпечення належного рівня захищеності систем та підвищення кваліфікації державних службовців, а також дотримання балансу між електронним і паперовим обігом (не всі користувачі можуть мати доступ до сучасних технологій). Крім того, автор слушно зауважує, що немає гарантії істотного скорочення витрат із бюджету на судову владу, оскільки доведеться нести витрати на дорогі системи інформаційної безпеки, системи ідентифікації, зберігання даних тощо [2].

Так, надання учасникам приватноправових відносин можливості електронного звернення до суду та використання дистанційного формату

участі в судочинстві, з одного боку, розширює доступність правосуддя, а з іншого – породжує проблему забезпечення цифрової доступності правосуддя та цифрової рівності сторін, оскільки рівень володіння ІКТ серед населення досить різний.

Найбільш критично тенденція цифровізації судочинства обговорюється в наукових колах з точки зору перспективи не просто модернізації (або, іншими словами, осучаснення), а істотної трансформації правил судочинства, що зачіпає зміну принципів процесу, сформованих судових ритуалів, можливості скасування окремих інститутів процесуального права. У цьому аспекті цифровізація судочинства сприймається не так оптимістично через те, що процедурні правила, які склалися, і насамперед принципи процесу, відображають цивілізаційні досягнення та історично вироблені уявлення суспільства про справедливе правосуддя [3].

Хоча цифровізація судочинства є необхідним і перспективним кроком до підвищення ефективності роботи судів, вона також супроводжується певними проблемами, особливо у цивільному судочинстві. Основні труднощі включають:

1. Нерівний доступ до цифрових технологій. Не всі учасники цивільного процесу мають доступ до необхідного обладнання та інтернет-зв'язку. Це особливо актуально для людей похилого віку, малозабезпечених осіб та жителів сільських районів, що ускладнює їхню участь у дистанційних судових засіданнях та подачі документів онлайн.

2. Незрілість технічної інфраструктури. У багатьох судах відсутні належні технічні засоби або програмне забезпечення для ефективного ведення електронного документообігу, організації онлайн-засідань та обробки даних. Це призводить до затримок у розгляді справ та ускладнює взаємодію між судом і учасниками процесу.

3. Відсутність уніфікованих стандартів та систем. В Україні процес цифровізації судової системи ще не завершений, і існують різні підходи до використання електронних засобів у судах. Це може створювати проблеми з сумісністю та однорідністю процедури в різних регіонах.

4. Низька цифрова грамотність працівників суду. Не всі судді та працівники судових органів мають достатній рівень знань та навичок для ефективного використання цифрових інструментів. Це уповільнює впровадження електронного судочинства та створює додаткові перешкоди у роботі.

5. Проблеми із забезпеченням безпеки даних. Питання кібербезпеки є актуальним при запровадженні цифрових інструментів у судочинстві. Необхідно гарантувати захист конфіденційної інформації учасників процесу та попереджати можливі кібератаки, що можуть призвести до витоку даних або порушення процесу.

6. Законодавчі прогалини. Цифрові технології розвиваються швидше, ніж правове регулювання у цій сфері. Відсутність чітких норм щодо використання електронних доказів, онлайн-засідань та інших аспектів цифрового судочинства створює невизначеність і ускладнює процеси ухвалення рішень.

Незважаючи на значний потенціал цифровізації для покращення цивільного судочинства, існуючі проблеми потребують вирішення шляхом комплексних реформ, інвестицій в інфраструктуру та навчання суддів і працівників судових установ, зокрема забезпечення навчання та тренінгу відповідних спеціалістів апарату суду в сфері використання ІКТ в судовій діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Карпосв Р. В., Моїсеєнко Д. М. Діджиталізація цивільного судочинства в Україні. *Jurisprudence. «Colloquium-journal»*. 2023. № 30. С. 71-75.
2. Бринцев О. В. «Електронний суд» в Україні. Досвід та перспективи: монографія. Харків: Право, 2016. 72 с.
3. Виганяйло С. М. Інформаційне забезпечення професійної діяльності: навч. посіб. Харків: ХНУВС, 2021. 108 с.

ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ПРОЦЕДУРИ РОЗГЛЯДУ СКАРГ ВІДНОСНО АДВОКАТІВ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

Вовнюк Віктор

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти

Приватного вищого навчального закладу

«Міжнародний економіко-гуманітарний університет

імені академіка Степана Дем'янука»,

керівник Секретаріату Вищої

кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури

м. Київ, Україна

Відповідно до частини 1 статті 52 Закону України № 5076-VI «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [1] (далі – Закон) Вища кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури (далі – ВКДКА) є колегіальним органом, завданням якого є розгляд скарг на рішення, дії чи бездіяльність кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури (далі – КДКА), за результатами якого можуть бути прийняті відповідні рішення.

Два з цих видів рішень, а саме: скасування рішення кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури та ухвалення нового рішення; та направлення справи для нового розгляду до відповідної кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури та зобов'язання кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури вчинити певні дії – заслуговують окремої уваги з огляду на недосконалість існуючого порядку перегляду оскаржуваного рішення КДКА в разі його скасування Вищою кваліфікаційно-дисциплінарною комісією адвокатури.

ВКДКА, як і регіональна КДКА, має всі необхідні ознаки «суду» у розумінні частини 1 статті 6 Європейської Конвенції з прав людини та її основоположних свобод (далі - Конвенція) [2], що узгоджується з висновком Верховного Суду у складі Касаційного адміністративного суду у постанові від 08.10.2020 по справі № 826/3443/18 [3], де вказано, що КДКА Вінницької області має всі ознаки «суду» у розумінні частини 1 статті 6 Конвенції. Під час виконання своїх функцій КДКА є належним судом, встановленим законом, саме як квазісудовий орган в системі органів адвокатського самоврядування України.

ВКДКА в цій системі фактично виступає в ролі апеляційної інстанції. Таку позицію висловив Верховний Суд у Постановах від 25.06.2018 по справі № 810/1972/17 та від 10.06.2021 по справі № 826/15590/15.

Усіма процесуальними кодексами України закріплено основоположний принцип справедливого судового розгляду незалежними та неупередженими суддями. Цей принцип полягає в тому, що судді, які

брали участь у розгляді справи, і рішення яких було скасоване, за жодних обставин не мають права брати участь у повторному розгляді цієї ж справи та ухвалювати повторне рішення [4; 5; 6].

З урахуванням цих норм розподіл судових справ між судьями здійснюється в автоматичному порядку, що забезпечується автоматизованою системою відповідно до Положення про автоматизовану систему документообігу суду, затвердженого Рішенням Ради суддів України 02.04.2015 № 25 [7], з подальшими змінами та доповненнями.

Розглянемо в цьому напрямі процедуру розгляду скарг відносно адвокатів органами адвокатського самоврядування на прикладі Рішення ВКДКА № V-008/2024 від 23.05.2024, прийнятого за результатом розгляду скарги на рішення КДКА Харківської області [8].

Скаржник звернувся до ВКДКА, вважаючи, що КДКА при розгляді його скарги на дії адвоката проявила упередженість та зацікавленість, оскільки при розгляді іншої скарги на цього ж адвоката декілька членів дисциплінарної палати заявили самовідвід у зв'язку з наявністю у них особистих невимушених доброзичливих та дружніх стосунків з останнім, що могло вплинути на об'єктивність при прийнятті ними рішення.

ВКДКА погодилась з думкою скаржника щодо упередженості та необ'єктивності членів дисциплінарної палати КДКА Харківської області при прийнятті ними оскаржуваного рішення, у зв'язку з незаявленням ними самовідводів за наявності вищезазначених обставин, що існували раніше та не зникли на момент розгляду скарги, та скасувала оспорюване рішення і ухвалила нове рішення про порушення дисциплінарної справи відносно адвоката.

Аналогічні обставини були виявлені ВКДКА при розгляді нею інших двох скарг, за результатом розгляду яких були прийняті рішення ВКДКА № V-009/2024 від 23.05.2024 та № V-010/2024 від 23.05.2024.

Всього ж за перше півріччя 2024 року ВКДКА скасувала 14 рішень з направленням матеріалів справи на новий розгляд, а також 13 рішень з ухваленням нового рішення про порушення дисциплінарної справи відносно адвоката. Після прийняття рішень ВКДКА направляла матеріали справи для нового розгляду за належністю до КДКА, рішення якої було скасовано. Така практика мала місце й протягом 2022-2023 року. Вона зберігається і надалі.

Проте, новий розгляд скарги при цьому здійснюється тим самим складом членів дисциплінарної палати КДКА. Це пов'язано з тим, що відповідно Закону дисциплінарна палата КДКА утворюється у складі не більше одинадцяти членів палати, які обираються конференцією адвокатів регіону раз на п'ять років, і є повноважною за умови обрання не менше двох третин від кількісного складу палати, затвердженого конференцією

адвокатів регіону. Засідання палати може вважатись правомочним лише за умови присутності на ньому більше половини її членів.

Отже, чинним законодавством не передбачено можливості обрання нового складу дисциплінарної палати КДКА задля здійснення перегляду матеріалів справи, за якою рішення КДКА було скасовано. В такому випадку, при повторному розгляді скарги не можна говорити про об'єктивність та неупередженість членів дисциплінарної палати, які раніше вже брали участь у розгляді скарги та сформувавши свою думку стосовно означених в ній обставин.

Проводячи аналогію з адміністративним процесом, де при направленні справи на новий розгляд забезпечується принцип справедливого судового розгляду незалежними та неупередженими суддями шляхом автоматизованого перерозподілу справ між іншими суддями, можна запропонувати внести відповідні зміни до порядку розгляду скарг органами адвокатського самоврядування, передбачивши можливість для ВКДКА направлення скарги на новий розгляд до КДКА іншого регіону, окрім тієї КДКА, рішення якої було скасовано.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text> (дата звернення 15.09.2024)
2. Європейська Конвенція з прав людини та її основоположних свобод. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення 02.09.2024)
3. Постанова Касаційного адміністративного суду від 08.10.2020 по справі № 826/3443/18. URL: <http://iplex.com.ua/doc.php?regnum=92194266&red=10000355b6bcff838eca851c3ac3b49fd825a8&d=5> (дата звернення 15.09.2024)
4. Кодекс адміністративного судочинства України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення 15.09.2024)
5. Кримінальний процесуальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення 16.09.2024)
6. Цивільний процесуальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення 15.09.2024)
7. Положення про автоматизовану систему документообігу суду, затвердженого Рішенням Ради суддів України 02.04.2015 № 25 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0025414-15#Text> (дата звернення 19.09.2024)
8. Рішення ВКДКА № V-008/2024 від 23.05.2024. URL: <https://vkdka.org/rishennya-vkdka-v-008-2024-vid-23-05-2024-roku-za-skargoyu-na-rishennya-distiplinarnoji-palati-kvalifikatsijno-distiplinarnoji-komisiji-advokaturi-harkivskoji-oblasti-vid-06-03-2024-roku-za-skarg/> (дата звернення 19.09.2024)

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ДАНИХ: GDPR ТА ЙОГО ВПЛИВ НА УКРАЇНСЬКЕ ЗАКОНОДАВСТВО

Грицун Ольга

*здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
юридичного факультету Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

Микулець Віталій

*кандидат юридичних наук, доцент,
декан юридичного факультету,
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»
м. Рівне, Україна*

У зв'язку з розвитком інформаційних технологій та зростанням обсягу персональних даних, які обробляються компаніями, питання їх захисту набуло глобального значення. Загальний регламент про захист даних (GDPR) Європейського Союзу встановив нові стандарти захисту даних і вплинув на законодавства багатьох країн, України, зокрема.

Метою нашого дослідження є аналіз основних положень GDPR та оцінка його впливу на українське законодавство у сфері захисту персональних даних.

GDPR (General Data Protection Regulation) – це регламент, прийнятий в межах законодавства Європейського Союзу, що спрямований на забезпечення захисту персональних даних громадян Європейського Союзу та врегулювання процесу обробки таких даних компаніями, що набув чинності 25 травня 2018 року [2].

Насамперед, варто окреслити значення поняття «персональні дані» згідно GDPR, що визначає «персональні дані» як будь-яку інформацію, що стосується фізичної особи, яку ідентифіковано чи можна ідентифікувати («суб'єкт даних») [1]. Зауважимо, що «будь-якою інформацією» можна вважати такі відомості про людину, що відображають її фізичну, фізіологічну, економічну, соціальну або культурну ідентичність. Такі дані поділяють на дві категорії:

-загальні (прізвище та ім'я; дата та місце народження; громадянство; сімейний стан; банківські дані; підпис; адреса проживання; документи про освіту; онлайн-ідентифікатори);

- особливі (чутливі) (расове, етнічне та національне походження; політичні та релігійні переконання; стан здоров'я, біометричні, генетичні дані) [1].

Щодо форми вираження персональних даних, можна виокремити такі:

- за допомогою цифр;
- фото;
- відео;
- аудіо (звукова доріжка, голос).

GDPR визначає нові європейські стандарти у сфері приватності людини та спрямований на те, щоб у людини було більше законодавчих інструментів здійснювати контроль над власними даними.

Виокремимо основні положення GDPR [1]:

1. **Отримання згоди.** Відтепер від компаній вимагається не використовувати довгі незрозумілі тексти з умовами обробки персональних даних. Запит на отримання згоди на передавання персональних даних мусить бути представлений у зрозумілій і доступній формі. Відкликати згоду має бути так само легко, як її надати.

2. **Права суб'єктів даних.** GDPR значно розширив права осіб, чії дані обробляються. Вони можуть отримувати інформацію про те, які саме дані збираються, з якою метою, де зберігаються, якими є процедури передавання третім особам. А також, мають право вимагати видалити або припинити поширювати інформацію (стаття 17 Регламенту) [3].

3. **Захист даних дитини.** У пункті 38 вступної частини Регламенту визначено, що діти потребують особливого захисту в питанні персональних даних, оскільки вони можуть бути менш обізнаними про відповідні ризики, наслідки та гарантії, а також про свої права щодо опрацювання персональних даних. Згода надається батьками (або законними представниками). Віковий поріг встановлюється державами-членами ЄС окремо (від 13 до 16 років) [3].

4. **Політики конфіденційності.** Відтепер існує законодавча вимога розробляти політики конфіденційності даних ще до того, як розпочнеться процес обробки.

5. **Відповідальність.** Сума штрафу за порушення норм **GDPR** може становити до 4 % річного обороту або 20 мільйонів євро. Регламент вплинув на процес обробки даних не тільки в державних органах та в бізнес-середовищі, але й у сфері приватних стосунків.

6. **Повідомлення про порушення впродовж 72 годин.** У разі виникнення інциденту щодо порушення безпеки персональних даних володільці даних зобов'язані повідомити про це контролюючий орган, а також довести до відома суб'єктів, чії дані обробляються.

7. **Оцінка ризиків.** Якщо тип опрацювання даних, зокрема, з використанням нових технологій, може призвести до виникнення високого ризику для прав і свобод фізичних осіб, контролер (*фізична чи юридична особа, орган публічної влади, що визначає цілі та засоби опрацювання даних*) повинен провести оцінювання ризиків до початку обробки персональних даних (стаття 35 Регламенту) [3].

8. **Відповідальні особи за обробку даних.** Компанії/організації, чия основна діяльність пов'язана з обробкою даних, мусять призначати відповідальну особу (**Data protection officer — DPO**).

GDPR застосовується до компаній та організацій, що, в процесі їх функціонування, здійснюють збір, обробку та зберігання персональних даних громадян ЄС, а також у випадках, коли така компанія чи організація знаходиться в межах ЄС, незалежно від того, чи опрацювання персональних даних здійснюється в межах ЄС чи поза межами ЄС, а також незалежно від суб'єктів, персональні дані яких обробляються. Наразі Україна не ратифікувала додатковий протокол, хоча взяла на себе зобов'язання рухатися в напрямку провадження GDPR. Станом на сьогодні в Україні діє закон «Про захист персональних даних», який прийнятий з метою гармонізації законодавства України із законодавством ЄС. Тим не менше, місцезнаходження компанії не має вирішального значення, якщо ви взаємодієте з клієнтами з Європейського Союзу. Тобто, у випадку, якщо, наприклад, українська компанія розміщує пропозиції щодо надання послуг чи продажу товарів, що спрямовані на громадян Європейського Союзу, або ж збирає інформацію з метою обробки в комерційних цілях, то вимоги GDPR слід враховувати при конструюванні та наповненні сайту компанії відповідними документами. Таким чином, GDPR може поширювати свою дію далеко за межі ЄС, враховуючи суб'єкта, персональні дані якого обробляються [2].

Отже, підсумовуючи вищевикладене, зазначимо про вплив GDPR на українське законодавство, зокрема:

1. Гармонізація з європейськими стандартами, Україна, як кандидат на вступ до ЄС, працює над узгодженням національного законодавства із положеннями GDPR, що включає оновлення Закону України «Про захист персональних даних»;

2. Посилення відповідальності, GDPR передбачає значні штрафи за порушення правил обробки даних, що стимулює українські компанії переглядати свої підходи до обробки даних.

3. Нова роль уповноваженого з питань захисту даних, GDPR запроваджує нову посаду Data Protection Officer (DPO), яка повинна бути введена і в українські компанії.

4. Розширення прав суб'єктів даних, права суб'єктів даних, що визначені в GDPR, вплинули на законодавчі ініціативи в Україні, зокрема у частині доступу до своїх даних і можливості вимагати їх видалення.

Отже, GDPR значно вплинув на законодавство України, спонукаючи до гармонізації правових норм у сфері захисту персональних даних з європейськими стандартами. Це важливий крок у напрямку європейської інтеграції України та підвищення рівня захисту даних на національному рівні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Шадська У. Захист персональних даних за правилами GDPR. Експертний цент з прав людини. 2020. URL: <https://ecpl.com.ua/news/zakhyst-personal-nykh-danykh-zapravylamy-gdpr/>
2. Що таке GDPR та чи варто його виконувати поза межами ЄС. 2023 URL: <https://legalaid.ua/ua/shho-take-gdpr/>
3. РЕГЛАМЕНТ Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2016/679 про захист фізичних осіб у зв'язку з опрацюванням персональних даних і про вільний рух таких даних, та про скасування Директиви 95/46/ЄС (Загальний регламент про захист даних). 2016. URL: https://ips.ligazakon.net/document/MU16144?utm_source=jurliga.ligazakon.net&utm_medium=news&utm_content=jl03&_ga=2.121206913.823826906.1729015686-1848791603.1717679663#_gl=1*r33pnh*_gcl_au*MTM4NjA1MTk3Ni4xNzI4MDY3OTk4

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СТРАХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Кінащук Олександр

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти

Приватного вищого навчального закладу

«Міжнародний економіко-гуманітарний університет

імені академіка Степана Дем'янчука»

м. Рівне, Україна

В нинішніх умовах євроінтеграційного прагнення України постають питання вдосконалення функціонування державних інституцій та економіки країни згідно з вимогами європейської спільноти. З огляду на це, особливої уваги заслуговують питання регулювання страхової діяльності в Україні, оскільки страхова діяльність відіграє ключову роль у забезпеченні фінансової стабільності та захисті інтересів громадян. Існує потреба проведення ретельного аналізу та порівняння існуючої системи регулювання в Україні із моделлю, яку використовують країни ЄС.

Аналізуючи ринок страхування найбільш розвинутих країн, можна помітити тенденцію впливу його розвитку на загальноекономічні показники розвитку країни. Страхова діяльність може бути однією з найбільш доходних сфер, випереджаючи банківську діяльність та промисловість [1, с. 107], а також, приносячи великий потік інвестиційного капіталу в економіку, що сприяє її розвитку.

Щоб впевнитись в актуальності цього твердження, можна проаналізувати доступні звіти щодо функціонування страхової діяльності в країнах ЄС. Згідно зі статистичними даними Європейської федерації страхування Insurance Europe [2], в 2022 році страхова галузь Європи продовжила відігравати значну роль в економіці, незважаючи на наявні макроекономічні проблеми та виклики, пов'язані з високою інфляцією.

Сукупний обсяг премій, зібраних страховими компаніями в ЄС значно зріс. Особливо помітним лишається збільшення премій у секторі страхування майна та відповідальності (нежиттєвого страхування). Згідно з опублікованим звітом, європейські страховики отримали значні доходи від інвестицій, незважаючи на високу волатильність ринку, та збитки від раніше придбаних облігацій у зв'язку з підвищенням відсоткових ставок.

Згідно зі статистичними даними Європейської організації зі страхування та пенсійного забезпечення ЕІОР за період з 2018 до 2023 року [3], було помітно зростання валових премій у секторі страхування майна та відповідальності з помітним зростом у четвертому кварталі кожного року,

що ймовірно є річним коригуванням, або сезонним впливом через поновлення та продаж нових полісів.

Значний коефіцієнт динаміки перестраховування відображає стратегії управління ризиками через перестраховування. Наявність чистого доходу означає, що премії та стратегії управління ризиками, зокрема, використання перестраховування для їх зменшення, ефективно покривають витрати та збитки.

З огляду на вищевказане, можна зробити висновок, що страхова діяльність здатна приносити дохід та інвестиції в економіку. Зокрема за рахунок утримання значного капіталу страховими компаніями та пошуку ними можливостей для його збереження та зростання всередині держави за рахунок облігацій та інших інвестиційних інструментів.

Аналізуючи стан страхового ринку в Україні згідно з даними за період з 2018 до 2023 року [4], можна простежити накопичення страхових резервів компаніями, а також збільшення страхових виплат у перерахунку на один договір страхування, в той же час, спостерігається низький рівень страхових премій у перерахунку на один договір страхування, хоч цей показник і зростає за вказаний проміжок часу.

Постійний розвиток та зростання ринку страхових послуг в Україні можливі за умови вирішення основних проблем та забезпечення механізмів формування страхових резервів страховиками на випадок виникнення кумулятивних ризиків [5, с. 46]. Наглядові органи повинні враховувати можливість шахрайства з боку страховика, та своєчасно вживати заходів для запобігання таких протиправних дій. Серед основних проблем, що потребують вирішення – галузевий монополізм, слабка популяризація продуктів страхування серед потенційних споживачів, відсутність значної довіри до страхових клієнтів з боку споживача та невпевненість в добросовісності та своєчасному отриманні виплат, а також відсутність привабливих інвестиційних інструментів для страхових компаній, надмірна кількість видів обов'язкового страхування та недосконалість нормативно-правової бази.

Популяризація продуктів страхування в сукупності з належним державним регулюванням, стабільності роботи страхових компаній, а також наявності у страхових компаній необхідних фінансових ресурсів для розвитку ринку страхування, може привести до вигірної ситуації для усіх сторін. Споживач зможе захистити себе від настання фінансових збитків, виплачуючи сталу суму згідно з договором страхування, страховик зможе отримувати премії за договором страхування, реінвестувати їх та збільшувати капітал, при цьому стабільно виплачуючи компенсації за страховими випадками для клієнтів. Водночас економіка країни зможе отримати додаткові ресурси за рахунок інвестиційних стратегій від страхових компаній, а також загальне зростання економіки через

можливість громадян та бізнесу страхувати свої ризики та чіткіше планувати свої фінансові можливості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вовчак О. Д. Стан та перспективи розвитку страхового ринку України. 2007. С. 107-115.
2. Статистичні дані Європейської федерації страхування Insurance Europe. URL: <https://www.insuranceeurope.eu/publications/2917/annual-report-2022-2023> (дата доступу: 09.09.2024)
3. Статистичні дані Європейської організації зі страхування та пенсійного забезпечення EIOP. URL: https://www.eiopa.europa.eu/tools-and-data/insurance-statistics_en (дата доступу 09.09.2024)
4. Показники діяльності страхових компаній. Наглядова статистика НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist#6> (дата доступу: 09.09.2024).
5. Базилевич В. Д. Страхова послуга в системі економічних відносин ринкової економіки. Банківська справа. 1999. С. 42-45.

ВИКЛИКИ АДАПТАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Повар Павло

*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
юридичного факультету
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»
м. Рівне, Україна*

В умовах запровадження воєнного стану процес європейської інтеграції України стикається з ще більш нагальними законотворчими викликами. Серед них - проблеми гармонізації національного законодавства зі стандартами ЄС та забезпечення правових гарантій в умовах збройної агресії з боку російської федерації.

Українська держава та юриспруденція наразі переживають період трансформації, що супроводжується реорганізацією всіх політико-правових механізмів та впровадженням якісно нових ідей українськими науковцями. Так, важливим чинником посилення ролі законодавства та верховенства права є розвиток законотворчості.

Сучасні правознавці сформували думку, що правотворчість - це процес усвідомлення та оцінки правових потреб суспільства і держави, а також процес, з а допомогою якого уповноважені суб'єкти формулюють і приймають норми у відповідній процесуальній формі. Основними приводами для прийняття законів та інших нормативно-правових актів є суспільно значущі питання та невирішені проблеми, що мають важливе значення для значної кількості людей і для держави в цілому [1, с. 55].

Законотворча діяльність в Україні за останні роки значно зросла, але цей процес не завжди є впорядкованим та системним. Існують проблеми з впливом галузевих та бізнес-інтересів на законодавчу діяльність та браком соціально-економічної експертизи при розробці законопроектів.

Зокрема, на процес законотворчості надмірно впливають інтереси різних секторів, а інтереси суспільства не завжди належним чином враховуються. Слід також зазначити, що відсутність комплексної експертизи законопроектів призводить до прийняття непродуманих та неефективних рішень.

Якість законотворчості значною мірою залежить від кваліфікації та рівня освіти законодавців. У багатьох випадках розбіжності між теоретичними знаннями та практичним досвідом мають негативні наслідки після прийняття закону. Це також значною мірою залежить від сукупності

способів і засобів створення, зміни, скасування та кодифікації нормативно-правових актів і правових норм [3, с. 15].

Важливим фактором, що впливає на правотворчість в Україні, є імплементація норм міжнародного права у внутрішнє законодавство, що закріплено в Конституції України (ст. 9) [2]. Міжнародні норми все більше інкорпорується в правову систему України шляхом інкорпорації та пріоритизації норм міжнародного права у внутрішньому законодавстві. При тому, необхідно зазначити, що частина 1 статті 9 Конституції України завжди дозволяє пряме застосування положень міжнародних договорів, незалежно від наявності правових колізій та прогалин в українському законодавстві [2].

Водночас, Україна стикається з безпрецедентними викликами в процесі руху до європейської інтеграції, зокрема, у сфері законодавства воєнного часу. Успішне подолання цих викликів вимагає тісної співпраці з ЄС, збалансування необхідності військових заходів з дотриманням міжнародно-правових стандартів.

Наразі спостерігається тенденція до звуження меж внутрішньої правотворчості у сфері континентального права (зокрема, в ЄС) та розширення правотворчості у сфері звичаєвого права через роботу вищих судових інституцій. Україна також рухається в напрямку запровадження судових прецедентів як офіційного джерела права, що відображено в Законі України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» [4] та Законі України «Про судоустрій і статус суддів» [5]. Незалежна та ефективна судова система є одним з основоположних принципів європейських правових систем.

В умовах воєнного стану, процес європейської інтеграції України вимагає значного вдосконалення правового розвитку. Основними проблемами є неупорядкованість законодавчого процесу, недостатня соціально-економічна експертиза законопроектів, розбіжності між теорією і практикою та вплив міжнародних норм, що іноді призводить до судових спорів. Процес запровадження воєнного стану ускладнюється ще й тим, що державам доводиться балансувати між національною безпекою та дотриманням правових стандартів ЄС. Для подолання цих викликів, необхідно:

- систематизувати законодавчий процес;
- підвищити якість експертизи законопроектів;
- підвищити якість законодавчого процесу;
- посилити професійну підготовку законодавців;
- забезпечити ефективну імплементацію норм міжнародного права;
- залучити громадянське суспільство до законотворчості.

Саме тому, законотворчість у воєнний час має залишатися гнучкою та відповідати міжнародним правовим стандартам. Законодавчі технології

вкрай важливі у перетворенні українського законодавства, особливо в контексті європейської інтеграції України.

Підсумовуючи, варто підкреслити, що процес європейської інтеграції в Україні стикається з низкою викликів у сфері законотворчості, особливо в умовах воєнного стану. Серед основних проблем - необхідність адаптації національного законодавства до стандартів ЄС, незавершеність законодавчих процесів, вплив стейкхолдерів та недостатній рівень експертизи у сфері законотворчості. Забезпечення імплементації міжнародних норм та дотримання міжнародних стандартів є особливо важливим в умовах збройної агресії Росії.

Тому Україні необхідно вдосконалити законотворчий процес шляхом систематизації законодавчої діяльності, підвищення професіоналізму законодавців та залучення громадянського суспільства. Особливу увагу слід приділити імплементації норм міжнародного права та практики Європейського суду з прав людини, які відіграють важливу роль у модернізації правової системи України. Баланс між національною безпекою та легалізацією європейських стандартів має вирішальне значення для забезпечення правової стабільності та демократичного розвитку держави.

Таким чином, для забезпечення правової стабільності та демократичного розвитку держави вирішальне значення має Баланс між національною безпекою та легалізацією європейських стандартів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гусаров С. М. Поняття та сутність правотворчості в Україні. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2015. №3. С. 38-46.
2. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96. (зі змінами і допов.) *Відомості Верховної Ради України*. 2019, № 38, ст.160.
3. Луць Л. Роль юридичної техніки у правотворчості. Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2015. С. 15–17.
4. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. (дата звернення: 10.09.2024).
5. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1402- VIII. (зі змінами і допов.) *Відомості Верховної Ради України*. 2020, № 2, ст.5.

АДАПТАЦІЯ ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВА В ПРОЦЕСІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Рибачок Тетяна

*здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
юридичного факультету Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'ячука»
м. Рівне, Україна*

Процес євроінтеграції України є однією з ключових стратегічних цілей нашої держави з моменту набуття незалежності. Євроінтеграція охоплює широке коло сфер, таких як економіка, право, соціальні стандарти, енергетична політика, охорона довкілля та права людини. Успішна інтеграція України до європейського співтовариства вимагає проведення комплексних реформ, спрямованих на гармонізацію національного законодавства та практик з нормами ЄС.

Одним із головних викликів на цьому шляху є не лише приведення нормативно-правової бази у відповідність до європейських стандартів, але й їх реальна імплементація в життя. Адаптація охоплює широкі сфери – від конституційних реформ та демократизації до економічної стабільності, екологічної безпеки та боротьби з корупцією.

У процесі євроінтеграції України особливу увагу приділяють адаптації наступних галузей права під вимоги Європейського Союзу:

- Конституційне та адміністративне право, зокрема в контексті гармонізації конституційних засад із європейськими стандартами, а також реформи органів державної влади та децентралізації;

- Економічне та фінансове право, а саме - реформа економічної політики, регуляція інвестування, торгівлі, митної політики, а також боротьба з корупцією та запобігання відмиванню коштів;

- Цивільне право, в першу чергу, узгодження норм щодо захисту прав споживачів, інтелектуальної власності, контрактного права та корпоративного управління.

- Екологічне право, а саме впровадження норм ЄС щодо охорони довкілля, законодавства про зміну клімату, поводження з відходами та захист біорізноманіття;

- Інші не менш важливі галузі права та ключові реформи.

Проте саме екологічне законодавство є однією з тих галузей права яка в процесі євроінтеграції України потребуватиме поглибленої уваги як законодавців так і дослідників – юристів, адже саме адаптація екологічного права України до вимог Європейського Союзу є важливим кроком на шляху до європейської спільноти.

Джерелами захисту екологічного права в Україні виступає основний закон – Конституція України, кодекси України, Закони України (Про охорону навколишнього природного середовища, Про оцінку впливу на довкілля, Про стратегічну екологічну оцінку), міжнародні договори України, рішення Європейського суду з прав людини, акти нормативного характеру.

Особливої уваги в процесі євроінтеграції потребують норми, що стосуються зміни клімату. В цьому контексті Україна повинна інтегрувати положення Паризької угоди [3] та Європейського зеленого курсу, включаючи цілі щодо вуглецевої нейтральності, а також впровадження норм ЄС щодо зменшення викидів парникових газів.

Важливим є створення ефективних механізмів моніторингу викидів та системи торгівлі квотами на викиди, аналогічної до Системи торгівлі викидами ЄС (EU ETS). Питання захисту повітря потребує розробки і впровадження в соціальне життя, а також адаптація Директиви ЄС 2008/50/ЄС [5] щодо якості атмосферного повітря та забезпечення чистого повітря, зменшення промислових викидів та вдосконалення стандартів для великих спалюваних установок (Директива 2010/75/ЄС).

Не менш важливим є поводження з відходами, зокрема впровадження принципів циркулярної економіки та адаптація Директиви 2008/98/ЄС щодо поводження з відходами, яка передбачає пріоритет запобігання утворенню відходів, переробку, повторне використання та зниження частки відходів які підлягають захороненню на полігонах. Інтеграція вимог щодо роздільного збору відходів і збільшення переробки пластмас, скла, металів та інших матеріалів.

Охорона водних ресурсів теж важлива в процесі євроінтеграції. В першу чергу, мається на увазі гармонізація з Водною рамковою Директивою ЄС 2000/60/ЄС [2], яка передбачає комплексний підхід до управління водними ресурсами та захист річок, озер і підземних вод. Розвиток інфраструктури для очищення стічних вод і захисту водних екосистем.

Біорізноманіття та природоохоронні території, що включає в себе адаптацію вимог Директиви ЄС про збереження природних місць проживання та дикої флори і фауни (92/43/ЄЕС) та Директиви про охорону птахів (2009/147/ЄС). Створення мережі природоохоронних територій, які охоплюють найбільш цінні природні території для охорони біорізноманіття. Важливою є хімічна безпека, зокрема передбачатиме адаптацію Регламенту REACH (Registration, Evaluation, Authorisation and Restriction of Chemicals), що регулює виробництво, продаж та використання хімічних речовин. Гармонізація з Директивою щодо класифікації, маркування та пакування хімічних речовин (CLP).

Енергетична ефективність та відновлювані джерела енергії, які базуються на виконанні норм Директиви 2012/27/ЄС [1] щодо енергетичної ефективності та Директиви 2018/2001/ЄС [4] щодо розвитку відновлюваних джерел енергії. Це передбачає активне використання чистих технологій, зниження споживання енергії, впровадження стандартів для будівель та транспортних засобів.

Адаптація цих норм вимагатиме не лише змін у законодавстві, але й інвестицій у нові технології, реформування інституцій та зміни у підходах до управління природними ресурсами. Це також потребує ефективної співпраці з європейськими партнерами для обміну досвідом та забезпечення сталого розвитку.

З огляду на зазначені аспекти адаптації екологічного права України до вимог Європейського Союзу, можна зробити низку висновків. Насамперед, високі вимоги Європейського Союзу до охорони довкілля можуть стати справжнім викликом для України і тому наша держава повинна адаптувати своє екологічне законодавство до директив та регламентів ЄС, що вимагатиме значних змін в існуючих нормах і практиках. Також, наявність системних прогалин в українському законодавстві створює додаткові проблеми на шляху до гармонізації національного законодавства та вимог ЄС. Хоча в Україні вже існує певна база екологічного законодавства, вона часто не відповідає сучасним європейським стандартам. Наприклад, управління відходами, охорона водних ресурсів, контроль за викидами та захист біорізноманіття є сферами, які вимагають перегляду та доопрацювання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Директива Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2018/2002 від 11 грудня 2018 року про внесення змін до Директиви 2012/27/ЄС про енергоефективність. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_041-18#Text
2. Директива Європейського Парламенту і Ради 2000/60/ЄС від 23 жовтня 2000 року про встановлення рамок заходів Співтовариства в галузі водної політики. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_962#Text
3. Празька угода. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_161#Text
4. Директива Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2018/2001/ЄС від 11 грудня 2018 року про стимулювання використання енергії з відновлюваних джерел (нова редакція). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_039-18#Text
5. Директива 2008/50/ ЄС Європейського Парламенту та ради від 21 травня 2008 року про якість атмосферного повітря та чистіше повітря Європи. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_950#Text

ДЕРЖАВНА ЖИТЛОВА ПОЛІТИКА. ПРОБЛЕМИ ЖИТЛА В УКРАЇНІ

Сороченко Олександр

*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
юридичного факультету Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»
м. Рівне, Україна*

Наявність житла гарантоване Конституцією України, так відповідно до статті 47 основного Закону кожен має право на житло. Житло є першочерговою потребою громадян, адже наявність житла забезпечує не лише комфортне життя громадян, алей становить основу її соціального захисту. Тому що наявність житла у людини може свідчити про її соціальну захищеність.

Житлові відносини в Україні регулюються державою не лише на законодавчому рівні шляхом прийняття таких Законів як Цивільний та Житловий кодекси, алей проведенням Державної житлової політики.

Відповідно до Закону України про Державну Житлову Політику

Державна житлова політика - це система взаємопов'язаних послідовних дій держави, спрямованих на створення умов, за яких громадяни матимуть змогу побудувати житло, придбати його у власність, наймати, а ті, що потребують соціального захисту, отримати житло безоплатно або за доступну ціну від держави чи територіальної громади. Її метою є реалізація конституційних прав громадян на житло. На сьогоднішній день Україна перебуває у війні і не дивлячись на це житлова політика продовжує працювати, держава чітко передбачила механізм компенсації за пошкоджене або зруйноване житло в наслідок агресії РФ, однак така допомога держави жодним чином не закриває проблеми з житлом та житловою політикою які існували до війни.

Відповідно до житлового кодексу жилі будинки та жилі приміщення в Україні відносяться до житлового фонду, розподіл житла на фонди є одним із напрямків житлової політики держави з реалізацією цього напрямку в Україні почали діяти фонди різного призначення такі як державний житловий фонд, громадський фонд також є жилі будинки та приміщення що відносяться до комунального житлового фонду та фонду соціального призначення. Тут на мою думку виникає перша проблеми житлової політики та житлових відносин загалом. Справа тому що відповідно до статті 1 ЗУ Про про житловий фонд соціального призначення це фонд до якого входять жилі приміщення та будинки, що надаються громадянам, які потребують соціального захисту до таких громадян

належать особи з інвалідністю I і II груп (у тому числі взяті на облік внутрішньо переміщених осіб); звільнені в запас або у відставку офіцери і військовослужбовці Збройних Сил України та інші категорії осіб зазначені в Законі про Житловий Фонд соціального призначення. На сьогодні досить складно сказати який відсоток громадян забезпечений соціальним житлом, якщо і є громадяни, які забезпечені безоплатним житлом, то їх кількість мізерна. Державою також не врегульований порядок заняття черги на соціальне житло. Такий порядок лише визначений в законі. Варто зазначити що не надання соціального житла є порушенням житлової політики держави [2].

Хоча влада в Україні заявляє, що громадяни отримують житло відповідно до встановленої норми житлових будинків в такому випадку нашій державі слід збільшити кількість будинків та квартир, що відносяться до фонду Соціального призначення. Серед інших проблем у житловій сфері можна виділити такі як:

1 Недостатність доступного житла: Багато людей в Україні мають обмежений доступ до якісного та доступного житла через високі ціни на житло, низьку заробітну плату та обмежений доступ до іпотеки.

2 Бюрократичні перешкоди: Складні процедури отримання будівельних дозволів та інших необхідних документів можуть ускладнювати житлове будівництво та ремонт, затримуючи проекти та підвищуючи їхню вартість

3 відсутність прозорості у будівельній сфері останіми роками зросла кількість випадків незаконного будівництва житла

Ще однією проблемою житла в Україні є наявність в житловому фонді будинків, які перебувають в аварійному стані. Ця проблема існувала ще до війни, а з початком повномасштабного вторгнення стала ще більш глобальною. Проблема житлових черг також одна із суттєвих, що потербує вирішення.

У сучасній Україні існують різноманітні механізми обліку потреб у житлі, що включають черги на отримання житла з фондів соціального та тимчасового призначення, відомчі реєстри та загальний облік громадян, що потребують поліпшення житлових умов. Проте, такий розподіл створює складнощі у системі моніторингу та адміністрування, збільшуючи бюрократичне навантаження на органи місцевого самоврядування. З метою оптимізації цього процесу та підвищення ефективності житлової політики слід впровадити єдиний електронний реєстр потреби в соціальному житлі. Це дозволить покращити прозорість системи, спростить процедуру планування житлових програм та забезпечить більш точне врахування реальних потреб громадян. Крім того, для успішного розвитку соціального житла важливо мати не лише облік потреби, а й належну оцінку наявного

житлового фонду, що дозволить забезпечити більш ефективне використання ресурсів та вчасне задоволення потреб населення [3].

Також наша держава зіштовхнулася з відсутністю інституту соціального орендного житла, неефективним веденням житлового обліку, недостатньою регуляцією сектору приватної оренди, слабким захистом прав орендарів, існуванням випадків незаконних виселень та несплатою податків у комерційній діяльності орендодавців.

Навіть існуючі законодавчі норми часто порушуються, а виконання правових норм залишає бажати кращого. У таких умовах накладання додаткових обов'язків без належних стимулів та ефективного адміністрування з боку держави, наприклад, обов'язку внесення орендного житла до державного реєстру, може не принести очікуваних результатів. Одним із напрямів житлової політики є безбар'єрність житла а також боротьба з бездомністю враховуючи той факт що держава майже не забезпечує соціальним житлом тих громадян які його потербують досить складно говорити що на сьогоднішній день у житловому питанні відсутня бар'єрність. Неефективне управління житловими фондами:

Недостатня ефективність управління житловими фондами, включаючи проблеми утримання, ремонту та модернізації, призводить до знецінення житла та погіршення житлових умов підсумовуючи можна зазначити, що житлове законодавство України має чимало проблем починаючи від практичного ненадання соціального житла продовжуючи порушенням власної житлової політики. Велика кількість порушень з боку держави та її посадових осіб залишають достатньо проблем у житлових відносинах України. Щоб їх вирішити потрібно змінювати державну житлову політику, надавати житло з житлових фондів громадянам, які відповідно до закону його потербують. Вирішення цих проблем значно покращить житлові відносини в державі, а також забезпечиння громадян житлом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України Про основні засади державної житлової політики.
2. Закон України про Соціальний житловий фонд.
3. <https://cedos.org.ua/researches/osnovni-zasady-derzhavnoyi-zhytlovoyi-polityky-rekomendacziyi-do-rozrobky-zakonu>.

НЕНАЛЕЖНІ ПИСЬМОВІ ДОКАЗИ В ЗЕМЕЛЬНО-МАЙНОВИХ СПОРАХ: ПЕВНІ АСПЕКТИ ПРАВОЗАСТОСОВОЇ ПРАКТИКИ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

Хомініч Микола

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти кафедри правосуддя та філософії юридичного факультету Сумського національного аграрного університету, помічник судді Ковпаківського районного суду м. Суми, Україна

Процесуальний інститут письмових доказів в цивільному судочинстві України займає превалююче місце серед інших засобів доказування по його правозастосуванню при розгляді справ судом. Це пов'язано з тим, що найбільша кількість фактичних обставин встановлюється саме зі змісту письмових доказів, які на сьогодні, складають переважний обсяг аркушів будь-якої цивільної справи.

Законодавець у статтях 77–80 ЦПК України встановлює чотири основні вимоги до письмових доказів: належності, допустимості, достовірності та достатності. В свою чергу, під процесуальною вимогою «належність доказу» змістовно розуміється наявність у ньому інформації саме щодо предмета доказування у конкретній цивільній справі (ч. 1 ст. 77 ЦПК України) [1].

У земельно-майнових спорах, до яких відносяться зокрема і цивільні справи про стягнення заборгованості з орендної плати, для правильного їх вирішення слід встановити цілу низку юридично значимих фактів. В той же час, чинне законодавство і судова практика містять приклади письмових документів, які не можуть бути визнані належними доказами щодо факту отримання орендодавцем орендної плати в зазначеній категорії справ.

Так, в орендній практиці поширеними є випадки розрахунків по орендній платі шляхом направлення грошових коштів орендодавцю за допомогою поштових переказів. Зокрема, у випадку, якщо орендар направляв кілька поштових переказів одному або кілька орендодавців, ним у відповідності до п. 53 згаданих вище Правил надання послуг поштового зв'язку, складається їх список в електронній формі за формою, визначеною оператором поштового зв'язку (форма № 103-1). За п. 54 даних Правил, про прийняття для пересилання згрупованих поштових переказів відправнику може видаватися один розрахунковий документ на один список з одним примірником списку [2]. В той же час, вказаний список може бути лише доказом прийняття оператором поштового зв'язку поштових переказів для їх направлення адресату, однак не має доказової інформації щодо факту перерахування орендодавцю та отримання ним суми перерахованої

орендної плати. Вказаної позиції дотримуються, зокрема, Новоушицький районний суд Хмельницької області, який у своєму рішенні від 17 липня 2024 року у цивільній справі № 670/544/21 зазначив, що: **«списки згрупованих поштових переказів форми № 103-1 від 22 серпня 2019 року, 03 квітня 2020 року, 09 липня 2020 року підтверджують лише надсилання, проте не отримання коштів»** [3].

Окремі суди визнають належними і допустимими доказами факту належного виконання орендарем свого обов'язку по оплаті орендної плати письмові довідки (листи) податкових органів, в яких міститься інформація про утримання та перерахування орендарем сум податку з доходу фізичних осіб та військового збору. Таку позицію, зокрема, підтримує Верховний Суд у своїй постанові від 06 вересня 2023 року у справі № 193/805/20, зазначивши, що **«Належними доказами сплати коштів за оренду є...довідка, видана податковою інспекцією, про наявність сплати коштів із земельного податку та оренди землі, оскільки вказані документи є платіжними і з них можливо встановити періоди нарахування»** [4].

Разом з тим, такий висновок є суперечливим, зважаючи на норми податкового законодавства, якими регламентовано обов'язки орендаря як податкового агента по відношенню до орендодавця.

Зокрема, відповідно до підпункту 170.1.1 п. 170.1 ст. 170 ПК України податковим агентом платника податку – орендодавця щодо його доходу від надання в оренду (емфітевзис) земельної ділянки сільськогосподарського призначення, земельної частки (паю), майнового паю є орендар. У зв'язку з цим, підпунктом 170.1.4 п. 170.1 ст. 170 ПК України визначено, що доходи, зазначені у підпунктах 170.1.1-170.1.3 цього пункту, оподатковуються податковим агентом під час їх нарахування (виплати) за ставкою, визначеною пунктом 167.1 статті 167 цього Кодексу [5]. Тобто, законодавство зобов'язує орендаря при нарахуванні чи виплаті орендодавцю орендної плати вирахувати з її суми податок з доходів фізичних осіб за ставкою 18 відсотків та сплатити їх до державного бюджету. Також, з орендної плати орендар також зобов'язаний утримати суму військового збору, що передбачено п.п. 1.2 п. 16-1 підрозділу 10 розділу XX ПК України [5].

Крім того, орендар як податковий агент орендодавця, повинен звітувати перед податковим органом за місцем своєї реєстрації про нараховані і сплачені на користь орендодавця суми податку та збору. Даний обов'язок визначений підпунктом «б» п. 176.2 ст. 176 ПК України, згідно з яким особи, які відповідно до цього Кодексу мають статус податкових агентів, та платники єдиного внеску зобов'язані: подавати у строки, встановлені цим Кодексом для податкового кварталу, податковий розрахунок сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь платників

податків - фізичних осіб, і сум утриманого з них податку, а також сум нарахованого єдиного внеску (з розбивкою по місяцях звітного кварталу), до контролюючого органу за основним місцем обліку. Такий розрахунок подається лише у разі нарахування сум зазначених доходів платнику податку - фізичній особі податковим агентом, платником єдиного внеску протягом звітного періоду. Форма Податкового розрахунку сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь платників податків – фізичних осіб, і сум утриманого з них податку, а також сум нарахованого єдиного внеску затверджена наказом Міністерства фінансів України від 13.01.2015 року № 4 [6].

В той же час, вказана податкова звітність не відображає факту отримання орендодавцем орендної плати, а лише містить інформацію орендаря про її нарахування. По суті, орендар може відвітувати перед податковим органом про нарахування податку у зборі, сплатити їх суми через банківську установу, однак не вчинити відповідний платіж на користь самого орендодавця. Тобто, виконання свого податкового зобов'язання орендарем перед державою не є безумовним доказом виконання договірної обов'язку перед орендодавцем.

З огляду на вищевикладене, є підстави стверджувати, що позиція Верховного Суду в частині визнання довідки (листа) податкового органу належним доказом, що підтверджує факт виконання орендарем свого грошового зобов'язання перед орендодавцем, не ґрунтується на нормах податкового та цивільного процесуального законодавства, а тому є помилковою.

Серед потенційно неналежних доказів щодо виконання грошового зобов'язання по виплаті орендної плати слід зазначити і розрахункові чеки, використання яких в якості платіжного засобу регламентовано цивільним та банківським законодавством.

За нормою ч. 1 ст. 1102 ЦК України розрахунковим чеком (чеком) є документ, що містить нічим не обумовлене письмове розпорядження власника рахунку (чекодавця) банку переказати вказану у чеку грошову суму одержувачеві (чекодержателю).

Відповідно до пп. 6 п. 10 розділу VI Інструкції про порядок організації касової роботи банками та проведення платіжних операцій надавачами платіжних послуг в Україні, затвердженої Постановою НБУ № 103 грошовий чек, форма якого визначена в додатку 1б, відноситься до касових документів, які оформляються надавачами платіжних послуг. Згідно з абз. 3 п. 103 вказаної Інструкції, грошові чеки виготовляються лише друкарським способом та є платіжною інструкцією. При цьому, за вимогами п. 105 даної Інструкції, грошовий чек, відповідно до яких надавач платіжних послуг видає користувачам готівку, незалежно від суми має містити: 1) найменування пред'явленого документа отримувача (паспорт

громадянина України або інший документ, що посвідчує особу та відповідно до законодавства України може бути використаний на території України для укладання правочинів); 2) серію (за наявності), номер і дату видачі пред'явленого документа отримувача; 3) найменування установи, що видала документ [для нерезидентів – номер (за наявності – серію) паспорта (або іншого документа, що посвідчує особу та відповідно до законодавства України може бути використаний на території України для укладання правочинів), дату видачі та орган, що його видав, громадянство] [7].

Як бачимо, розрахунковий чек не містить реквізитів призначення платежу, оскільки за ч. 1 ст. 1102 ЦК України даним документом підтверджується нічим не обумовлене письмове розпорядження. При цьому, частина четверта даної статті вмістить імперативну норму, за якою видача чека не погашає грошового зобов'язання, на виконання якого він виданий. Тобто, із сукупності вказаних законодавчих положень можна зробити висновок, що розрахунковий чек не може бути видано на виконання будь-якого грошового зобов'язання і порушення вказаного правила має наслідком нікчемність факту погашення такого зобов'язання. З урахуванням цього закономірним є висновок про те, що розрахунковий чек не може бути визначений у договорі оренди землі як розрахунковий документ, яким підтверджується факт виконання орендарем свого зобов'язання по оплаті орендної плати чи будь-якого іншого платежу, обумовленого таким договором, а відповідно – не може бути належним і допустимим письмовим доказом у справах досліджуваної категорії.

Таким чином, в земельно-майнових спорах список поштових переказів (форма № 103-1), довідка, видана податковою інспекцією, про наявність сплати коштів із земельного податку та оренди землі та розрахунковий чек, не можуть вважатись належними письмовими доказами щодо факту виконання орендарем свого грошового (майнового) зобов'язання по виплаті орендодавцеві орендної плати.

ЛІТЕРАТУРА

1. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 року № 1618-IV / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 26.09.2024).
2. Про затвердження Правил надання послуг поштового зв'язку: постанова Кабінету Міністрів України від 5 березня 2009 р. № 270 / Кабінету Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/270-2009-%D0%BF#Text> (дата звернення: 26.09.2023).
3. Рішення Новоушицького районного суду Хмельницької області від 17 липня 2024 року у справі № 670/544/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120613140> (дата звернення: 27.09.2024).
4. Постанова Верховного Суду від 06 вересня 2023 року у справі № 193/805/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113396040> (дата звернення: 26.09.2024).

5. Податковий кодекс України від 02.12.2010 року № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 30.09.2024).
6. Про затвердження форми Податкового розрахунку сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь платників податків - фізичних осіб, і сум утриманого з них податку, а також сум нарахованого єдиного внеску і Порядку заповнення та подання податковими агентами Податкового розрахунку сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь платників податків - фізичних осіб, і сум утриманого з них податку, а також сум нарахованого єдиного внеску: наказ Міністерства фінансів України від 13.01.2015 року № 4 / Міністерство фінансів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0111-15#n21> (дата звернення: 30.09.2024).
7. Про затвердження Інструкції про порядок організації касової роботи банками та проведення платіжних операцій надавачами платіжних послуг в Україні: постанова Правління Національного банку України від 25.09.2018 р. № 103 / Національний банк України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0103500-18#Text> (дата звернення: 30.09.2024).

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ТА СВІТОВОЇ ІСТОРІЇ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ

ХТО ЗАМОВЧУЄ НАШУ ДРЕВНЮ ІСТОРІЮ?

Джунь Йосип

*доктор фізико-математичних наук, професор,
завідувач кафедри математичного моделювання
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'ячука»
м. Рівне, Україна*

Той факт, що нашу древню історію замовчують, є наявним і незрозумілим.

Голова Українського товариства охорони пам'яток історії та культури Рівненської області С. І. Лейчук в рооті в роботі [1] підкреслює спільність української мови та санскриту. Іншими словами санскрит – це мова наших далеких предків, і це є найдавніша мова світу. С. І. Лейчук наводить також статтю «Англійська мова» із «Британської енциклопедії» «Англійська та більшість Індоевропейських мов походять із прамови що нею розмовляли десь 5 тисяч років тому на території сучасної України». Приємна звістка для українця. Та індійський дослідник Б. Г. Тілак приводить не спростовані докази існування арктичної Батьківщини, описаної в Ведах на північному полюсі. Звідки і вийшли предки авторів Вед, після глобальної катастрофи. Веди написані на санскриті – на нашій прадревній мові. Із Вед видно, що, санскрит це сакральна мова. В ній – все прекрасне це Бог. Заповідається бути другом кожному і старатись принести благо кожному своїми вчинками, розумом, словами. Хто веде себе таким чином, той знає закон Бога (Дхарму) хіба це не заповіді в древньому арійському варіанті. А далі із Вед: гріху початок – істині кінець; виконуючи обов'язок ти не повинен думати про вигоду; почуття вигоди – найбільше зло. Терпеливо переносити хороші і погані обставини і т. д. Новий Заповіт і Псалми говорять про те саме. Як вивчити Веди не читаючи їх? Якщо порівняти Веди і Магабгарату – древній санскритський епос, останній перетягне Веди по значенню. Вивчаючи Магабгарату, можна зрозуміти всі Веди і навіть більше. В Магабгараті 100 000 дворядкових віршів. Але головною частиною Магабгарати є її 6 книга, в ній 699 дворядкових віршів: це Бгавад-гіта.

Єдиний із людей на землі, хто поставив мудрість Бгавад-гіти на перше місце в світовій літературі це Й. Бродський, Нобелівський лауреат з

літератури в своєму списку найцінніших книг нашої планети. Десять аргументів, висловлені в Бгавад-гіти – це є древня мегамудрість незвичайної глибини і сили.

Та якими є інші теми Магабгарати і чому ми про них нічого не знаємо в Україні, на уроках історії. Про дорогоцінне знання і досягнення наших величних предків ми взагалі нічого не чуємо. Невже тому, що ми є «онучата голі», наших великих пращурів?

Ось список тем, Магабгарати, які осягнули наші пращури в глибокій і сивій давнині.

1. Історія походження всесвіту і його будова.
2. Історія розвитку людства: коли появилась людина; які історичні етапи подолали люди і які цивілізації були в минулому.
3. Опис форм життя на інших планетах, з конкретними відомостями які планети якими живими істотами населені.
4. Передбачення майбутнього.
5. Характеристики часу як вселенської сили, вічності, нескінченності, а також закону карми і реінкарнації.
6. Опис психічного устрою людини, розуму, інтелекту, емоцій і т. д.
7. Йога, медитації, мантри, необхідні для цього.
8. Правила здорового способу життя і довголіття.
9. Розвиток сіддхи – незвичайних властивостей людини:
 - яснобачення;
 - усвідомленість про минуле, майбутнє;
 - телепортація;
 - вміння становитись невидимим;
 - обходитись без сну;
 - затримувати дихання і серцебиття на багато неділь;
 - обходитись без води і їжі;
 - знаходитись одночасно в двох і більше різних місцях (як Піфагор, Серафим Саровський);
 - лікувати хвороби;
 - воскресати з мертвих (як Ісус);
 - здатність матеріалізувати предмети;
 - направляти події в потрібне русло;
 - вхід тіла в стан вічності (соматі);
 - інші незвичайні можливості.
- Відомо, що незвичними можливостями володів знаменитий отаман Запорізької Січі Іван Сірко.

Для деяких – це неможливо тому, що неможливо, навіть коли це написано на санскриті. От і вся логіка!

10. Сімейні відносини, обов'язки чоловіка і дружини:

- наука про зачаття і виховання високоморальних, здорових дітей.
- 11. Правильні відношення до рідних, старших.
- 12. Професійні обов’язки і особисте зростання.
- 13. Правильна побудова економіки, політики, як глобальної так і індивідуальної.
- 14. Як правильно здійснювати благочинність.
- 15. Природа Бога, його імена і оселі. Опис його втілень, в яких він приходить у світ.

Це не повний список тем Магабгарати шедевра світової літератури, написані на санскриті, священній мові наших предків, багато термінів якої описують недоступні нам поняття і знання, які фантастично цікаві. Про це в нашій історії ні слуху ні духу. Чи не варто над цим задуматись і чи не пора.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лейчук С. І. Таїна мов: українська і санскрит [Текст] / Сергій Лейчук. - Рівне : О. Зень [вид.], 2021. - 43 с.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЛЕГКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ НАДДНІПРЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ НА МЕЖІ ХІХ - ХХ СТОЛІТЬ

Левицький Віталій

доктор історичних наук, доцент,

доцент кафедри історії,

теорії держави і права та філософії

Приватного вищого навчального закладу

«Міжнародний економіко-гуманітарний університет

імені академіка Степана Дем'янчука»

м. Рівне, Україна

Питання розвитку легкої промисловості становить особливий інтерес у суспільстві та наукових колах до економічних проблем держави. Процеси, що відбувалися в Україні в минулому потребують детальних аналітичних і синтезованих оцінок істориками сьогодні. Сучасна економіка України вимагає вивчення конкретного досвіду господарювання та розвитку легкої промисловості наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. Тому на даному етапі історичної науки всестороннє дослідження особливостей розвитку легкої промисловості України передбачає вивчення проблем економічної історії та окремих її регіонів.

Становлення та розвиток галузей легкої промисловості в українських губерніях Наддніпрянської України мало свою специфіку порівняно із загальноімперськими тенденціями. Досвід економічного розвитку показав, що саме легка промисловість оперативніше може адаптуватися до діяльності в ринкових умовах. Становище легкої промисловості неможливо уявити у відриві від таких елементів економіки як торгівля, кооперація, приватний капітал, митна політика, податки, ціноутворення, ринки збуту. Зрілість цих елементів, рівень їх впровадження в господарські відносини прямо залежали від ступеня практичної реалізації реформ 60-х рр. ХІХ ст. в усіх сферах життєдіяльності держави. За цих умов купецтво та дворянство Наддніпрянської України почало інтенсивно залучатися до розвитку промислового виробництва. Не стала виключенням і легка промисловість, що в українських губерніях була найбільше представлена суконною, вовняною, вовношійною та шкіряною галузями.

Легка промисловість українських губерній Російської імперії мала свої особливості. Розвиток найважливіших галузей виробництва значною мірою залежав від імпорту устаткування, сировини й матеріалів. Багатьох галузей легкої індустрії в Україні взагалі не існувало [1, с. 9].

Деякі галузі легкої промисловості, що в дореформений період виходили зі своєю продукцією на зовнішній ринок, в період промислового капіталізму почали занепадати, або дуже повільно розвивалися, працюючи

на вузький внутрішній ринок. До таких галузей, зокрема, відносилися суконна, канатна тощо [2, с. 42].

У досліджуваній період до промисловості з переробки волокнистих речовин відносили сукупність виробництв, що зайняті переробкою рослинних і тваринних волокон. Серед них виділялася вовняна промисловість, що розпадалася на три великих і самостійних галузі вовняного виробництва: грубих сукон, тонких сукон і вовняних камвольних тканин.

Текстильна галузь була виробництвом, заснованим на переробці сільськогосподарської продукції, що стало позитивним фактором для розвитку даної галузі в аграрних губерніях. В пореформеній період великі підприємства займалися в основному переробкою продукції сільського господарства, а їх власники були купцями. Однак, аж до початку ХХ ст. міська промисловість губерній значно поступалася сільській за обсягом виробництва, мала вузький місцевий ринок та мізерну кількість зайнятих робітників. Середнє й велике виробництво не стало провідним сектором легкої промисловості. Галузева структура фабрично-заводських виробництв носила яскраво виражений аграрний характер [3, с. 14].

Текстильне виробництво до Першої світової війни мала невеликі обсяги виробництва. Адже, як відомо, для її успішного розвитку необхідно виконати хоча би три головні вимоги: можливість отримувати дешеву сировину, достатні запаси палива й дешева робоча сила. За першим пунктом Україна мало чим відрізнялася від Центральної Росії, а доставка бавовни з Америки чи Єгипту вимагала великих витрат. Утилізація до того часу розробок покладів торфу в Україні й на противагу розробка покладів кам'яного вугілля для важкої промисловості та транспорту, ставили в не вигідне становище українську легку промисловість також за другим пунктом. Тому в 1912 р. текстильна промисловість України займала у всій промисловості лише 1,8% за кількістю підприємств, 0,9% за кількістю робітників та 0,6% за випуском валової продукції [4, с. 232].

Текстильна була однією, з найбільш розвинутих виробництв легкої промисловості й такою вона залишалася до початку Першої світової війни. До 1914 р. і діяло лише 6 великих текстильних підприємств: 3 в Харкові, 2 в Одесі та 1 в Луганську. В Харкові працювали дві вовномийки на українській та імпортованій з Кавказу сировині. Крім того один мішочно-канатний завод. В Одесі працював Чорноморський завод мотузяних виробів і джутова фабрика. В Луганську – завод з виробництва верблужих ременів, млинарських пасів, пресового сукна для олієнь. Під час Першої світової війни в Україну для потреб армії було перевезено деяку частину текстильних підприємств з Центральної Росії. Так, перепис 1920 р. зареєстрував 126 підприємств, найбільше в Харківській області – 37, Одеській та Київській – по 17. З них виробляти продукцію з причини

нестачі потрібного устаткування та сировини могли лише 68 підприємств [3, с. 13–14].

Шкіряна промисловість в системі ценової легкої промисловості України посідала найбільше місце й в 1913 р. дорівнювала за виробництвом валової продукції 35,7%. В цьому ж році в українських губерніях було вироблено 4,9 тис. тон твердої шкіри та 13 млн. дм² м'якої шкіри, або більше 10% виробництва усїєї Російської імперії. На Україну припадало в 1912 р. понад 10% всього обсягу виробництва шкіри в Російській імперії, а за виробництвом так званої жорсткої шкіри, питома вага України перевищувала 16% [5, с. 22 – 23].

Отже, в Наддніпрянській Україні текстильна промисловість була однією з найменш розвинутих виробництв легкої промисловості й такою вона залишалася до початку Першої світової війни. Україна була багатим джерелом сировини для текстильної промисловості Російської імперії. Полотняна промисловість була представлена відносно великими заводами, розміщувалась більш компактно, ніж текстильні виробництва. Вовномийна галуз наприкінці ХІХ ст. занепадала та все ж продовжувала відігравати значну роль завдяки підприємствам Харківської губернії. На прикладі розвитку шкіряної галузі яскраво проявляються елементи техніко-економічної відсталості економіки Наддніпрянської України. Підприємства були створені насамперед у великих осередках торгівлі шкірами: в Одесі та Бердичеві вироблялося 9/10 всїєї продукції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Денисенко Л. О., Лаута С. П. Легка промисловість України за роки радянської влади. *Історія народного господарства та економічної думки Української РСР: Республіканський міжвід. зб. наук. праць*. 1977. Вип. 11. С. 9–15.
2. Гуржій І. О. Україна в системі всеросійського ринку 60–90 років ХІХ ст. Київ: Вид-во Наукова думка, 1968. 192 с.
3. Винар Б. Розвиток української легкої промисловості. Денвер: ЗДА, 1955. 30 с.
4. Промисловість Радянської України за 40 років (1917–1957) / [Інститут економіки АН УРСР](#), [А. Д. Гламазда](#), [М. М. Хотимченко](#), [ін.](#); За заг. ред. [М. М. Середенка](#). Київ: Держполітвидав УРСР, 1957. 333 с.
5. Горелік Л. С. Питання економіки легкої промисловості Української РСР. Київ, 1957. 267 с.

ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСІВ МІНІМУЗЕЮ ДЛЯ РОЗВИТКУ ПАТРІОТИЧНИХ ПОЧУТТІВ ЗДОБУВАЧІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Марчук Оксана

*доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний
університет імені академіка Степана Дем'янчука»
м. Рівне, Україна*

Скороход Валентина

*здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 012 Дошкільна освіта
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний
університет імені академіка Степана Дем'янчука»
м. Рівне, Україна*

У Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України зазначено, що у сьогоднішній постала гостра потреба в переосмисленні попередніх підходів і впровадженні системних заходів, спрямованих на покращення морально-етичного виховання дітей і молоді. Це передбачає формування нової генерації українців, які діятимуть на основі національних та європейських цінностей [4]. Виховання патріотичних почуттів є важливим у період дитинства, адже тоді формуються основи світогляду та ціннісних орієнтирів особистості. Діти в дошкільному віці сприймають світ емоційно, в них закладаються перші зерна любові до своєї країни, поваги до її традицій, історії та культури. Актуальним є впровадження інноваційних методів, форм та засобів виховання, що дозволить дошкільникам не лише здобути знання про свою країну, а й емоційно залучитись до процесу патріотичного виховання. В останні роки російсько-українського протистояння популярними є мінімузеї, присвячені воїнам, які загинули в боротьбі за незалежність України.

Важливу роль для розвитку патріотичних почуттів дошкільників відіграють музеї. Музейна педагогіка – галузь діяльності, що забезпечує передавання культурного досвіду на основі міждисциплінарного й поліхудожнього підходу через педагогічний процес в умовах музейного середовища. Музейна педагогіка розглядає музей, як місце, де виховуються почуття. Музей не «ілюструє» історію, не навчає історії. Він формує в людини особистісне емоційне ставлення до тих чи інших історичних фактів [3].

Як зазначає Г. В. Беленька, музейна педагогіка в роботі з дошкільниками розвивається за кількома напрямками: постійні відвідини дітьми класичних музеїв згідно з програмою; організація зустрічей у дошкільному закладі з музейними працівниками, які презентують експонати, використовуючи за потреби інформаційні технології; створення тематичних мінімузеїв у ЗДО, де експонати інтегруються в навчальний процес; заснування окремого музею в ЗДО, який містить оригінальні експонати та проводить освітню діяльність не лише для дітей закладу, але й для їхніх родин, учнів шкіл і громадськості [1].

Найбільш актуальним і поширеним є мінімузеї, що створені у закладі дошкільної освіти. Це невеликі експозиції в межах освітнього простору закладу та присвячені певній темі чи напрямку. Такі музеї можуть бути організовані в окремих вікових групах і містити колекції предметів, пов'язаних з конкретною темою, наприклад, природою, культурою, історією чи мистецтвом. Експонати в мінімузеях використовуються як навчальний інструмент, допомагають дітям розвивати пізнавальні інтереси та сприяти глибшому розумінню певних тем. Така форма роботи сприяє активній участі дітей у пізнавальному процесі через інтерактивність і можливість взаємодії з предметами.

Розглянемо ключові етапи та ідеї для організації такого музею.

1. Визначення тематики музею. Мінімузеї можна створювати за такими напрямами патріотичного виховання: 1) сім'я, родина, родовід та рідний край; 2) традиції, звичаї та культурні явища народу; 3) історія України, державні символи; 4) суспільні явища, довколишній світ [2]. Цікавою ідеєю є створення музею сучасності, в якому розповідають дітям про важливість збереження миру.

2. Збір експонатів. Важлива особливість мінімузеїв, як елементів розвивального середовища – участь у їх створенні дітей і батьків. Дошкільнята відчувають свою причетність до мінімузею: вони беруть участь в обговоренні його тематики, приносять з дому цікаві експонати [3]. До експонатів можна включити дитячі роботи, такі як: малюнки, аплікації, ліплення на патріотичну тематику. Вихователі можуть просити батьків принести предмети з родинних архівів, що мають історичне або культурне значення (з інструкціями щодо безпеки та збереження). Актуальним є виготовлення простих моделей або макетів визначних місць, військової техніки або інших символів. Вихованці можуть приносити фото своїх родичів, які долучилися до військового протистояння 2014-2024 рр.

3. Оформлення музею. Для оформлення музею можна використати національні кольори, народний орнамент, текстильні вироби, які створюють атмосферу національної гордості.

4. Проведення заходів у мінімузеї. Для виховання патріотичних почуттів важливими є заняття для дітей різних вікових груп із поясненням значення кожного експонату. У такі заходи варто включати інтерактивні

елементи, такі як: вікторини, квести або рольові ігри, що допомагають дітям краще запам'ятати інформацію.

Рекомендованими формами роботи з дітьми в мінімузеях є:

– словесні – інтегровані заняття, бесіди, дискусії, читання художніх творів, бесіди з використання українського фольклору, вивчення віршів, пісень тощо;

– наочні – демонстрація експонатів, старих фотографій, перегляд відеозаписів про минуле України, відомих постатей, героїв АТО тощо;

– практичні – театральна діяльність, екскурсії, які проводить вихователь чи самі діти, досліді, художньо-предметна діяльність, віртуальні екскурсії, самостійна пізнавальна діяльність тощо;

– емоційні – створення «ситуації успіху», розігрування монологів та діалогів під час ігор-емпатій [2].

5. Залучення стейкхолдерів. Актуальною є організація заходів, де можуть бути присутніми батьки та родичі вихованців, дошкільники інших закладів, вихователі та мешканці громади. Також можна запрошувати фахівців для проведення тематичних мінілекцій, військових, ветеранів АТО.

На Рівненщині здобувачі дошкільної освіти активно долучаються до проведення занять в Музеї Миру на базі Приватного вищого навчального закладу «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука».

Отже, мінімузеї є важливою частиною виховного процесу, сприяють формуванню в дітей почуття гордості за свою країну, розширенню знань про її історію та культуру. Завдяки інтерактивному підходу та активній участі дітей у процесі створення музею та безпосередньо у заходах, мінімузеї допомагають зануритись дошкільникам у світ історії та культури України, сприяють осмисленню необхідності збереження миру.

ЛІТЕРАТУРА

1.Беленька Г. В. Місце музейної педагогіки в освітньому процесі сучасного дошкільного навчального закладу. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2015. №18. С. 396-400.

2.Музейна педагогіка в роботі з дошкільниками в ДНЗ досвід роботи. *Педарада (Портал освітян України)*. URL: <https://oplatforma.com.ua/article/2279-muzeyna-pedagogka-v-robot-z-doshklnikami> (дата звернення: 01.09.2024).

3.Музейна педагогіка. *Дошкільна освіта Полтавського району*. URL: https://dnzmarina.blogspot.com/p/blog-page_14.html (дата звернення: 01.09.2024).

4.Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України та визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 № 641. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <http://surl.li/ohkfav> (дата звернення: 02.09.2024).

ДЖОРДЖ АНТОНІУС І ЙОГО КНИГА «АРАБСЬКЕ ПРОБУДЖЕННЯ: ІСТОРІЯ АРАБСЬКОГО НАЦІОНАЛІСТИЧНОГО РУХУ»

Горбачик Оксана

*кандидатка історичних наук, доцентка кафедри всесвітньої історії та спеціальних історичних дисциплін Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
м. Дрогобич, Україна*

Джордж Хабіб Антоніус (1891-1942) народився в сім'ї ліванських християн, які оселилися в Олександрії (Єгипет). Навчався в коледжі Вікторія, англійській школі в Олександрії, а потім у Королівському коледжі в Кембриджі (Велика Британія), де отримав першокласний диплом інженера-механіка. Під час Першої світової війни працював у цензурному відділі Єгипетського експедиційного корпусу. [4]. У 1921 році його було призначено помічником директора Департаменту освіти в складі мандатного уряду Палестини [3]. Перебуваючи на посаді Антоніус намагався реформувати структури департаменту та методи його діяльності. З цією метою ним було подано декілька звітів і рекомендацій, однак вони не були схвалені британським верховним комісаром. У 1925-1927 роках він співпрацював з сером Гілбертом Клейтоном, цивільним секретарем уряду Палестини, у переговорах щодо визначення кордонів Саудівської Аравії, Ємену, Іраку та Йорданії. У 1927 році Дж. Антоніус був переведений з Департаменту освіти до Секретаріату уряду Палестини. Того ж року він був нагороджений відзнакою почесного Командора Британської імперії. У 1930 році Антоніус звільнився з мандатного уряду і розпочав свою наукову діяльність в Інституті поточних міжнародних справ у Нью-Йорку (США). [1]. Метою цієї організації було поширення розуміння того, що відбувається у зовнішньому світі, шляхом розповсюдження серед передплатників конфіденційних інформаційних бюлетенів. Інститут був заснований Чарльзом Крейнном, чиказьким бізнесменом, який сам відіграв певну роль на Близькому Сході як член Комісії Кінг-Крейна, відправленої до регіону президентом Вільсоном у 1919 році. У 1931 році Дж. Антоніус став неофіційним радником з місцевих справ британського Верховного комісара в Палестині і почав працювати над історією витоків арабського націоналізму. [1]. Антоніус став критиком Заходу через призму таких питань, як угода Сайкса-Піко (таємна угода 1916 року, за якою Велика Британія і Франція розділили територію Османської імперії так, як вони вважали за потрібне), яку він вважав «зрадою арабської нації в момент її пробудження» [6]. Невдовзі, у 1932 році він вирушив у подорож Близьким Сходом у рамках стипендії, яку він заслужив від Інституту і завдяки якій

він отримав можливість зайнятися науковою роботою спрямованою на вивчення тогочасного стану «арабської справи» [6]. У результаті в 1938 році Дж. Антоніус опублікував свою єдину книгу «Арабське пробудження: історія арабського націоналістичного руху» і присвятив її вищезгаданому Ч. Крейну [4].

У передмові до роботи автор зазначає про те, що його «книга має на меті дати не остаточну і навіть не детальну історію арабського руху, а розповідь у загальних рисах про його зародження, розвиток і основні проблеми, з якими йому довелося зіткнутися, у формі безперервної розповіді, що перемежується аналізом, необхідним для прояснення проблем» [2, р. IX]. На думку Антоніуса важливо було зруйнувати загальноприйняте міркування про зобов'язання, які Британія взяла на себе перед арабами у Першій світовій війні. Він вважав, що Британія у наступні два десятиліття стверджувала про те, що Палестина не підпадала під обіцянки арабської незалежності, які вона давала під час війни. Однак, дослідником були оприлюднені документи, зокрема британське листування з лідерами Арабського повстання, які він представив як доказ того, що Палестина насправді була обіцяна арабам. Звідси Антоніус робив висновок про те, що британська політика сприяння створенню «єврейського національного осередку» була зрадою арабської справи. [3].

У тодішньому науковому середовищі роботу хвалили і критикували, що є наслідком очевидної упередженості Антоніуса до арабської справи. Проте, вона залишається свідченням живої історії арабських християн і впливу, який вони мали на піднесення арабського націоналізму. Також у своїй праці Дж. Антоніус приділяє багато уваги християнському внеску в «арабське пробудження» та літературному відродженню арабської мови, яке було спричинене арабськими християнами, що, безсумнівно, стало результатом його власної християнської спадщини. [6].

Досить показовою була рецензія на «Арабське пробудження» тогочасного британського дослідника Гаррі Пірі-Гордона опублікована 26 листопада 1938 року. У рецензії відзначено, що «Пан Антоніус, якому пощастило читати і писати арабською, французькою та англійською мовами з однаковою легкістю, а також користуватися довірою тих, хто все ще зберігає важливі арабські документи або пам'ятає епізоди останніх фаз руху, присвятив кілька років збору інформації, на якій ґрунтується ця історія. Крім того, він стверджує, представляючи ту частину своєї розповіді, яка найбільше стосується відносин між арабами і англійцями від початку Великої війни і спалаху Арабського повстання в червні 1916 року, що через лінгвістичні труднощі і недосвідченість арабських письменників у викладенні своїх поглядів у спосіб, розрахований на західних читачів, а також через більшу майстерність єврейських письменників і їхніх друзів, ці читачі, як правило, бачили арабську справу через єврейські окуляри» [5].

Врешті, як вважається багатьма дослідниками, саме «Арабське пробудження» забезпечило значною мірою моральну основу для відмови Великобританії від політики підтримки «єврейського національного осередку» в Палестині в 1939 році [3].

Таким чином, книгу Джорджа Антоніуса «Арабське пробудження: історія арабського націоналістичного руху» можна вважати важливим внеском у вивчення становлення арабського націоналізму. Антоніус був одним із перших арабських інтелектуалів, хто детально дослідив та виклав історію арабського національного руху, починаючи з кінця XIX століття до Першої світової війни. Основна теза книги Антоніуса полягає в тому, що арабський націоналізм виник як реакція на турецьке домінування в Османській імперії та на зростаючу свідомість арабів про власну культурну ідентичність і політичні права. Антоніус стверджує, що західні держави, зокрема Великобританія і Франція, не виправдали очікувань арабських народів, зрадивши їхні прагнення до незалежності. Книга має велике значення в історіографії арабського світу, оскільки закладає основи для подальшого аналізу арабського націоналізму і політичних процесів у регіоні, а також є вагомим історичним джерелом, що сприяє глибшому розумінню процесів, які призвели до становлення сучасного арабського світу та націоналістичних рухів у ньому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Abdul Hadi, Mahdi. (2006). George Antonius. A Biographic Dictionary. 2nd ed., revised and updated. Jerusalem: Passia Publication, 2006. URL: <https://www.palquest.org/en/biography/6571/george-antonius>
2. Antonius, George. (1939). The Arab Awakening: The Story of the Arab National Movement. Toronto Copyright, 1939, by J. B. Lippincott Company. 476 p. URL: [https://edisciplinas.usp.br/pluginfile.php/5775741/mod_resource/content/1/George%20Antonius%20-%20The%20Arab%20Awakening_%20The%20Story%20of%20the%20Arab%20National%20Movement%20\(2015%2C%20Allegr%20Editions\).pdf](https://edisciplinas.usp.br/pluginfile.php/5775741/mod_resource/content/1/George%20Antonius%20-%20The%20Arab%20Awakening_%20The%20Story%20of%20the%20Arab%20National%20Movement%20(2015%2C%20Allegr%20Editions).pdf)
3. Betrayal of Palestine The Story of George Antonius by Susan Silsby Boyle. Reviewed by Martin Kramer. (2002). URL: <https://www.meforum.org/1451/betrayal-of-palestine>
4. Derek Hopwood. The Arab Awakening Forty Years After. URL: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-1-349-20657-5_2
5. Harry Pirie-Gordon. Book Review: The Arab Awakening by George Antonius. The review by Harry Pirie-Gordon being published on November 26, 1938. URL: <https://balfourproject.org/persecution-to-relieve-persecution/>
6. Mark Chamoun. The Christian Arab: Their Contributions and Sacrifice. URL: <https://saeculumjournal.com/index.php/saeculum/article/download/39580/30162>

ПРОСОПОГРАФІЯ: ЗМІСТ, РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ У ІСТОРИЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Лопацька Наталія

*кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри історії, теорії держави і права та філософії
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янука»
м. Рівне, Україна*

Сучасна історична наука послуговується різними методами дослідження. Дослідники мають можливість використовувати широкий потенціал наукового інструментарію. Важливо відмітити, що людина, людська дійсність – найважливіші у історичному процесі. Вивчення особливостей діяльності людини, особистості, певного соціуму спонукає науковців звертатися до просопографії і просопографічного методу. Просопографія визначається як «...спеціальна історична дисципліна, що вивчає весь комплекс джерел біографічного та іншого особистісного характеру, а саме: зовнішність, індивідуальні риси та якості. Соціальне й етнічне походження, родинні зв'язки, кар'єру, різноманітні життєві обставини тощо з метою створення портретів окремих осіб чи груп, об'єднаних за певними спільними критеріями, для реконструкції минулого як історії людей» [2]. Просопографічний метод (метод дослідження колективних біографій), «...який кожному особу, що потрапила в поле наукової зацікавленості дослідника, розглядає як особистість та як індивідуальність. Навіть за відсутності достатньої кількості документального і наративного матеріалу він дозволяє шляхом історичного занурення реконструювати особистість у її громадському, суспільному і приватному житті...» [4, с. 109].

Таким чином, просопографія займається пошуком, генерацією, атрибуцією та зведенням біографічних відомостей про осіб, які згадуються в історичних джерелах. У такий спосіб науковець отримує інформацію не лише про конкретну історичну постать, а має можливість відтворювати повноцінну картину минулого як історії людей. Просопографія сьогодні трактується і як «збірка біографічних...» відомостей «...про історичних осіб, забезпечені покликами (авт.) на джерела, просопографічні словники чи лексикони» [1, с. 7].

Термін «просопографія» відомий ще з XVI ст. Першу наукову просопографію зібрали у 3-х томах і видали у 1897-1898 рр. представники німецької історичної школи економіки Елімар Клебс, Герман Дессау, Пауль фон Рохден – «це була просопографія Римської імперії перших трьох століть нашої ери (Prosopographia Imperii Romani)» [1, с. 7]. У західноєвропейській історіографії термін «просопографічний метод» «став відомим з кінця XIX ст. Його почали практикувати німецькі історики

античності для реконструкції життєвих шляхів (кар'єр) окремих персонажів (в основному з середовища еліт) на матеріалах літературних, нумізматичних і переважно епіграфічних пам'яток» [3, с. 9]. В результаті це дало можливість до укладення так званих колективних біографій конкретної професійної групи, що стосувалася суспільства античного періоду. У результаті просопографічний метод активно почав використовуватись у історичних дослідженнях, однак він послуговувався і як статистичний метод, наприклад, для фіксування деталей службової кар'єри окремих осіб, і як для вивчення стану й динаміки розвитку цілих суспільних груп. Сучасні західноєвропейські дослідження активно практикують використання методу просопографії для вивчення колективних біографій окремих соціальних груп: нотаріусів, суддів, релігійних громад, духовних представників для різного історичного часу.

Українська історіографія мала свою необхідність у актуалізації просопографічних студій. Звісно, що найголовнішою причиною до популяризації використання просопографічного методу, була потреба у детальному дослідженні особи в історії, відтворенні її діяльності не лише як представника певної родини, а й її діяльності в поза родинному соціумі. В історичній науці важливим підходом було і сьогодні залишається вивчення не лише конкретної особи, а співвідношення її: з певною соціальною, етнічною, національною групою, професійною приналежністю тощо. У сучасній історичній науці просопографічний метод використовується найчастіше для створення колективних біографій, що дає можливість визначати певні закономірності у формуванні, функціонуванні певної соціальної групи. Таким чином, з одного боку вивчається конкретна історична постать, її індивідуальні характеристики і персоніфікуються ці дані із перебігом певних історичних подій, поведінкою цієї особи у соціуму, її впливом й значенням у певній сфері діяльності.

Таким чином, просопографія, просопографічний метод дослідження у сучасній історичній науці мають неабияку цінність. Через призму діяльності конкретної особи, дослідники мають можливість узагальнювати і систематизувати історичні відомості, які формують уявлення про цілі суспільні групи, що дозволяє створювати колективні біографії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лутовий О. М. Просопографія в історичному дослідженні: методичні вказівки до спеціального курсу. Одеса: Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2020. 32 с.
2. Просопографія. Енциклопедія історії України. URL: <http://surl.li/frmqxs> (дата звернення: 09.09.2024 р.)
3. Старовойтенко І. Просопографія: підходи до трактування змісту наукової дисципліни в історіографії. *Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики*. Вип. 13. 2006. С. 6-27.
4. Чубіна Т. Просопографія як метод дослідження козацько-старшинських родів. *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*. Запоріжжя: Просвіта, 2009. Вип. XXVI. С. 109-111.

РОЛЬ ПРИНЦИПУ ДОБРОВІЛЬНОСТІ У ЗАРОДЖЕННІ І РОЗПАДУ СТУДЕНТСЬКИХ БУДІВЕЛЬНИХ ЗАГОНІВ

Малиніна Тетяна

*доктор філософії зі спеціальності 032 Історія та археологія,
доцент кафедри історії та культурології,
проректор з науково-педагогічної роботи,
соціального розвитку та молодіжної політики
Харківського національного університету
міського господарства імені О. М. Бекетова
м. Харків, Україна*

У відбудові народного господарства в післявоєнний період 20 століття активно залучалася студентська молодь. Проведені дослідження засвідчують факт створення студентських загонів для подолання аграрної кризи залучивши молодь у середині 50 років 20 століття до освоєння цілинних земель [1, с. 393-395]. Згодом утворення студентських будівельних загонів активно використовувалися для вирішення проблем розвитку промисловості і були задіяні на грандіозних, масштабних новобудовах народного господарства.

Студентські об'єднання були створені рішеннями зверху рішенням партструктури. У 1953 році ЦК КПРС на вересневому пленумі оголосив курс на проведення реформ у сільському господарстві [2, с. 34]. Спочатку з метою інтенсивного розвитку сільського господарства в 1954 році Пленум ЦК КПРС прийняв рішення про освоєння цілинних і перелогових земель Казахстану, Сибіру, а також на Уралі й Північному Кавказі [3, с. 27-29].

В 1956 році керівництво КПРС звернулося до комсомольських організацій із закликом направити кращих представників радянської молоді на Північ і в східні райони країни для будівництва електростанцій, металургійних, хімічних, нафтопереробних і машинобудівних заводів та інших об'єктів народного господарства. Одна за одною виростали комсомольські новобудови Братська, Кременчуцька, Дніпродзержинська ГЕС, 37 комсомольських шахт на Донбасі. За участі молодіжних організацій будувалися металургійний завод в Казахстані, Криворізький збагачувальний комбінат, гідроелектростанція на Волзі й Дніпрі, нафтопровід «Дружба» й багато інших.

Учась у цих об'єднаннях молоді було масовим і основним принципом формування таких загонів на початковому етапі був принцип добровільності. Серед основних мотивацій які спонукали молодь до участі в добровільних загонах були романтика, покращення матеріального становища, бажання освоїти нову професію, намагання бути корисними суспільству, можливість набути практичного досвіду в освоєнні

спеціальності та отримати трудовий стаж і робочий розряд спеціаліста. Вагомою мотивацією була і ідеологічна складова та можливість проявити лідерські якості для подальшого кар'єрного росту. Про вагомість такої мотивації говорить проведене опитування у 1971 році, на питання щодо співвідношення моральної і матеріальної винагороди за роботу в СБЗ 48 % надали перевагу пункту «отримати увагу й схвалення керівництва щодо роботи в загонах» [4, с.132].

Але вже початку 1980-х років у всіх напрямках діяльності студентських будівельних загонів негативним явищем є формалізм, бюрократизація й криза довіри молоді до вертикалі управління СБЗ. Цей висновок підтверджується даними дослідження. Порушення принципів добровільності та прояв кризових явищ в Студентських будівельних загонах приводили на думку учасників до того, що були порушення в організації прийому до будзагонів керівними органами (48,4 %); [5, с. 21].

Зниження високої продуктивності і масовості цього руху стали наслідком порушення основного принципу формування загонів- принципу добровільності. Це привело до того, що на початку 80-х років прослідковується стрімке падіння престижу популярності студентського будівельного руху в молодіжному середовищі. Опитування проведені в той час вирізняють основні причини серед яких на першому місці 33,2 % порушення принципу добровільності. [6, с. 75-76].

Замість активного вирішення проблем і прийняття конструктивних дій керівництво посилює бюрократичний апарат і продовжує нарощувати кількісні показники у видачі нормативних, рекомендаційних та інших документів.

Отже, дотримання принципу добровільності був одним з основних мотиваційних чинників при створенні будівельних загонів. Серед економічних, політичних, соціальних причин вагому роль відіграла саме порушення цього принципу в середині 80-х років 20 століття.

ЛІТЕРАТУРА

- 1.Малиніна Т. В. Студентські будівельні загони – специфічна форма молодіжного руху. *Стратегія розвитку міст: молодь і майбутнє (інноваційний ліфт)*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., Харків, квіт. – трав. 2019 р. / Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків, 2017. С. 393–395. – Існує електронна версія. (Режим доступу: [file:///C:/Users/User/Desktop/Стратегія%20розвитку%20міст\(1\).pdf](file:///C:/Users/User/Desktop/Стратегія%20розвитку%20міст(1).pdf), вільний).
- 2.Державний архів Харківської області, Ф.П–6. Харківський міський комітет ЛКСМ України, м. Харків. 1934–1990 рр., Спр. 680. Звіт по політико-виховній роботі студентських будівельних загонів України, 1970 р., 168 арк.
- 3.Центральний державний архів громадських об'єднань України. Ф.7. Центральний Комітет Ленінської Комуністичної Спілки Молоді України (Молодь за

демократичний соціалізм) (ЦК ЛКСМУ (МДС), м. Київ (1919–1991). Оп. 15., Спр. 59, 216 арк.

4. Мамолетов И. А. Из опыта работы партийной организации Новосибирского государственного университета по руководству студенческими строительными отрядами. *Студенческие строительные отряды. Опыт, проблемы, перспективы: докл. и материалы к науч.-практ. конф.* / сост. Н. Б. Абаева. Алма-Ата: Изд-во Казахстан. штаба Всесоюз. студен. строит. отряда, 1971. С. 26–36.

5. Центральный державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України, м. Київ) Ф. 7. Центральный Комітет Ленінської Комуністичної Спілки Молоді України (Молодь за демократичний соціалізм) (ЦК ЛКСМУ (МДС), м. Київ (1919–1991). Оп. 15. Спр. 1155. Отчёт о производственной деятельности студенческого строительного отряда Украины, 1973 г., 298 арк.

6. Центральный державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України, м. Київ) Ф. 7. Центральный Комітет Ленінської Комуністичної Спілки Молоді України (Молодь за демократичний соціалізм) (ЦК ЛКСМУ (МДС), м. Київ (1919–1991). Оп. 15. Спр. 1268. Отчёт по производственной деятельности студенческих строительных отрядов Украины, 1974 г., 192 арк.

НА СЛУЖБИ БОГУ Й УКРАЇНІ – ОТЕЦЬ ВАЛЕНТИН СЕРЕДА

Старжець Володимир

*кандидат історичних наук, доцент кафедри історії,
теорії держави і права та філософії
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

Красовський Олег

*учитель інформатики Обарівського ліцею
Городоцької сільської ради Рівненського району Рівненської області
м. Рівне, Україна*

Сьогодні наш народ повертає із забуття сотні імен визначних українців, тим самим утверджуючись як нація яка пам'ятає і шанує своє минуле. Одним із визначних культурно-релігійних діячів був отець Валентин Середя. Валентин Пилипович Середя походив з родини священика, народився він 21 лютого 1922 року в с. Холонів (сучасний Горохівський район Волинської області). Батько – Пилип Якимович народився 1897 року в Клевані, закінчив Варшавську теологію при Варшавському університеті (був магістром богослов'я). Служив на Волині, у селі Холонів. Мати – Ксенія Середя працювала вчителькою. Згодом П. Середу направили на Холмщину (сучасна Польща) [2].

Сім'я приятелювала з видатним теологом, перекладачем Святого Письма на українську мову, митрополитом Іларіоном Огієнком. Родинне знайомство з такою визначною особистістю вплинуло на формування світогляду молодого Валентина. Юнак отримав ґрунтовну освіту. У 1939 р. В. Середя закінчив 18-ту державну Варшавську гімназію, в 1943 р. – технічну фахову школу в м. Холм й вступив до Холмської православної духовної семінарії.

У той час майбутній священик належав до молодіжної гілки ОУН, за що 8 жовтня 1943 р. був заарештований нацистським гестапо. З в'язниці вийшов на волю у червні 1944 р [2]. Цього ж року Валентин Середя був рукопокладений у сан священика. Отримав призначення в православний храм м. Володава Люблінського воеводства. У 1945 році одружився з Вибач Клавдією Прокопівною. В молодій сім'ї народилося двоє дітей: син Віктор (11 січня 1946 р.н.) та донька Людмила (23 січня 1950 р.н.).

Сім'я о. В. Середи (зліва на право – В. Середа; син – Віктор; донька – Людмила; дружина – Клавдія).

У післявоєнні роки сталінський режим вчергове перекроїв карту України, залишивши Холмщину в складі Польщі. У серпні 1945 р. родина Середи прибула на Рівненщину. Валентин став священиком у селі Посягва Гощанського району. З 1952 по 1955 роки – настоятель церкви с. Шпанів. У 1955–1960-х рр. священник в Олександрії. У 1958 році закінчив Ленінградську духовну семінарію та курси Духовної академії [4].

Отець Середа був благочестивим і побожним священиком, мав неабиякий авторитет серед своїх парафіян, де б він не ніс службу. Період його активності припадає на роки гонінь церкви та духовності з боку радянської влади. В ті часи релігія дискредитувалась і принижувалась владою в очах суспільства. В хід йшло все: від психологічного тиску до погроз та закриття храмів. Велись жорсткі переслідування вірних священнослужителів, працювала пропаганда, яка лила тони бруду на священників та церковний причет.

У 1960–1961 роках був священником низки храмів в Башкирській АСРР. З 1963 р. знову на Рівненщині, служив в церкві с. Козлин, Свято-Успенській церкві в селі Тютьковичі. У той час у місті Рівне працювало лише дві церкви Свято-Троїцька (Басів Кут) та Свято-Успенська, що по вулиці Шевченка (у якій служив отець Валентин), тому прихожан була

велика кількість [2]. Отець Валентин був задіяний у довгих і важких богослужіннях, сповідав гріхи та причащав величезну кількість прихожан.

Щиро борювався за незалежність церкви від зовнішніх впливів. За свої погляди багато страждав, перебував під пильним контролем спецслужб.

У часи активного гоніння на релігію, на диво, жителі с. Обарів, що біля Рівного, зуміли відстояти свою церкву. У той час місцевим приходом опікувалися доволі цікаві особистості. З 1962 по 1974 рік настоятелем Обарівської церкви був священник Олексій Грогуль. А з 1980 року настоятелем Свято-Покровської церкви села стає В. Серeda [2]. Він належав до покоління, яке було сформоване в довоєнні часи, у роки розквіту культурно-патріотичних і релігійних традицій українського народу.

Отець Валентин з причетом (с. Обарів, 1981 рік).

У 1984 році у жінки Клавдії було діагностовано хворобу Паркінсона. Він став самостійно вести господарство, доглядати за хворою жінкою, отцеві допомагали його рідні [4]. Він вмів поєднувати давні національні культурно-просвітницькі традиції та сучасність. Дуже любив дітей, проводив заняття в Недільній Школі, куди водили дітей з усіх околиць та сіл [3]. Отець Валентин проповідував, причащав, вінчав, відспівував, давав поради всім, хто до нього звертався. Священник дарував свою любов та

підтримку абсолютно всім, без винятку. Валентин Серeda був митрофорним протоієреєм, мав церковні нагороди: Митру (1988), Грамоту Блаженнішого Митрополита (1993). У 1994 р. був нагороджений другим наперсним хрестом з прикрасами. Помер отець Валентин 18 липня 1998 року, похований на сільському кладовищі в селі Обарів.

Усі, хто знав Валентина Пилиповича, згадують його як прекрасну людину і наставника. У газеті української громади Польщі «Наше слово», № 44 від 1992 р., Павло Крeмiнський писав про отця Валентина: «мабуть тільки він з попередніх колишніх гімназистів (Холмської гімназії) в ці роки став священиком. Ця людина великої віри і моралі, проповідник і його пережиття, поки не пізно, треба комусь описати...» [1].

Отець Валентин був «містком», який поєднав класичну українську духовну традицію у всій її чистоті, з традицією сучасності. В. Серeda був одним з хранителів справжньої національно-релігійної ідентичності українського народу. З людьми він спілкувався невимушено, був щирим та відкритим, мав добру вдачу, багато усміхався та радів всім прихожанам. Кожна його проповідь вирізнялася надзвичайною простотою, доступністю та невимушеністю, її з радістю приходили послухати люди з усіх околиць.

ЛІТЕРАТУРА

1. Газета «Наше слово». № 44 від 1992 р.
2. Історія села Обарів. URL: <https://obariv-rada.rvadmin.gov.ua/history/>
3. Красовський О. Отець Валентин Серeda – біографія. URL: <https://www.facebook.com/search/posts/?q=%D0%A1%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%B0>
4. Особистий архів родини Середи (Ханко та Вознюк).

УКРАЇНЬСКА НАЦІОНАЛЬНА ЕЛІТА XVII СТОЛІТТЯ ЯК НОСІЙ ДЕРЖАВНИЦЬКОЇ ІДЕЇ

Бейреш Роман

*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
факультет географії, історії та туризму
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

Старжець Володимир

*кандидат історичних наук, доцент кафедри історії,
теорії держави і права та філософії
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»
м. Рівне, Україна*

Суттєву роль у розвитку української спільноти в XVII столітті відігравала як інтелектуальна, так і аристократична еліта – представники князівських родів, великі українські магнати з яскраво вираженою національною свідомістю, релігійні діячі, викладачі шкіл та університетів, козацька верхівка. Українська історія цього часу знає імена визначних людей і великих патріотів – князя Костянтина Острозького, волинського воєводи Олександра Чарторийського, брацлавського воєводи Романа Сангушка, киево-печерських архімандритів Єлисея Плетенецького і Захарії Копистенського, чернігівського архієпископа Лазаря Барановича, митрополитів Йова Борецького, Петра Могили, Варлаама Ясинського та низки інших.

Становлення і зміцнення українського життя в різні періоди історичного розвитку супроводжувалися усвідомленням потреби в духовному згуртуванні суспільства, в досягненні культурної спільності, в подоланні розбіжностей і суперечностей всередині української нації. Адже причиною української трагедії в різні часи здебільшого була не лише зовнішня загроза, її породжували значною мірою внутрішній розбрат, неузгодженість дій, денационалізація еліти, відсутність порозуміння в суспільстві [6, с. 7].

Сенс національної ідеї – в утвердженні, передусім, культурної спільності, покликаної виражати дух нації, яка дотримується засад духовної єдності, порозуміння, громадянського єднання і набуває ваги завдяки зміцненню національної самосвідомості. Об'єднати націю може тільки культура, причому це повинна бути національна культура – національна

література, національна філософія, національне мистецтво, які перетворюють просто людей в українців, а народ – в націю [2, с. 11].

Силою, що виражала потребу в культурній та етнічній цілісності народу, намагалася її реалізувати в різних історичних обставинах, завжди була національна українська еліта – духовна й інтелектуальна українська аристократія, інтелектуали-книжники, церковні діячі, очільники козацтва. Саме еліта формулювала загальнонаціональні цілі розвитку, до реалізації яких згодом підключались козаки, міщани, селянство [5]. Як відомо, вона завжди відігравала значну роль в різного роду трансформаціях українського суспільства, визначала характер і спрямованість його розвитку.

Двори української аристократії: Острозьких, Збаразьких, Радзивілів, Чарторийських – були важливими центрами українського життя в XVI–XVII ст. Навколо них об'єднувались кращі представники української культури – поети, викладачі шкіл, друкарі, духовні особи. Саме вони стали творцями української духовності. Слід зауважити, що об'єднання національної інтелігенції навколо шляхти і міської верхівки – це загальноєвропейська тенденція. Існування різних літературно-інтелектуальних об'єднань під патронатом великих магнатів було на той час досить поширеним явищем у Європі.

Важливим явищем на початку XVII ст. стала літературно-релігійна полеміка, яка велася українськими інтелектуалами із захисниками католицьких впливів на українську культуру. Літературна творчість Герасима Смотрицького, Клірика Острозького, Мелетія Смотрицького, Захарії Копистенського, Христофора Філалета – це свідчення високої культури, глибоких знань, літературної вишуканості якими володіли ці люди [3, с. 76].

Саме видатні представники української культури, безпосередні учасники літературно-релігійного процесу склали еліту нації, заклали підвалини національної культури. Зберігаючи традиції руської духовності й здійснюючи інтелектуальну, культурно-просвітницьку діяльність, українська еліта брала на себе відповідальність за консолідацію українського етносу. Водночас одним із найсуттєвіших результатів її діяльності в XVI–XVII ст. стало поширення ідей гуманізму, утвердження цінності особистості, значущості людського єднання. Виступаючи органічною частиною національного буття, українські інтелектуали й книжники забезпечували активне входження України до європейської культурної спільноти [4, с. 109].

Загалом діяльність української еліти відповідала потребам формування національної самосвідомості, завданням національного самоствердження, особливо в час протистояння української спільноти польсько-католицькій експансії і захисту основ православного життя [1, с. 189]. Разом з тим аристократизм української еліти поєднувався з досить

байдужим ставленням до масової боротьби народних мас, що, власне, було закономірним явищем для гуманістичних рухів і в Західній Європі, і в Україні.

Впродовж XVI–XVII ст. українськими інтелектуалами усвідомлювалась спільність національних інтересів і потреба у власній державі. Від цього часу спостерігається новий злет національного самоусвідомлення українського народу, пов'язаного з поширенням державотворчих тенденцій. Будучи носієм національної свідомості й культурної ідентичності, культурницька й державницька еліта формулювала національну ідею.

Утвердження української нації й реалізація української національної ідеї завжди було важким процесом, що супроводжувався великими труднощами і великими втратами. На відміну від багатьох європейських народів, Україна досить тривалий час мала яскраво виражений феномен бездержавної нації. Саме ця обставина зумовлює загострене усвідомлення того, що особливу роль у націєтворенні, у державотворчих процесах мусить виконувати національно свідомі еліта, яка розуміє свою історичну місію і відповідальність.

Отже, важливими етапами на шляху державотворення є розвиток національної самосвідомості, формування культурної самобутності, української духовності, становлення і зміцнення незалежної держави. Свою величезну роль у здійсненні цих важливих процесів національного розвитку мусить відіграти національно свідомі еліта, потреба формування і виховання якої стає все очевиднішим з огляду на ризики, які стоять перед українською нацією сьогодні. Значною мірою завдяки еліті повинна утверджуватися духовна, історична, культурна єдність українського народу.

ЛІТЕРАТУРА

- 1.Борисенко В., Заремба С. Україна козацька XV–XVIII століття. К.: Альт, 2003. 458 с.
- 2.Грабовський С. Нариси з історії українського державотворення. К.: Генеза, 2005. 680 с.
- 3.Мальчевський О. Витоки української національної ідеї (XVI – перша половина XVII ст.). *Вісник Львівського університету. Серія: філософські науки*. 2002. Вип. 4. С. 76–82.
- 4.Смолій В. Історія України: Нове бачення. К.: Альт, 2005. 464 с.
- 5.Старжець В. І. Волинь у контексті Національно-визвольної війни середини XVII століття (огляд сучасної української історіографії). *Актуальні питання у сучасній науці*. 2024. № 7(25). С. 1134–1145.
- 6.Яковенко Н. Українська шляхта з кін. XIV до сер. XVII століття. Волинь і Центральна Україна. К.: Критика, 2008. 472 с.

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

Бричка Аліна

*здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти,
факультет географії, історії та туризму
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

Старжець Володимир

*кандидат історичних наук, доцент кафедри історії,
теорії держави і права та філософії
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»
м. Рівне, Україна*

Новий етап у розвитку шкільної історичної освіти пов'язаний з впровадженням компетентнісного підходу до формування змісту та організації навчального процесу. Це вимагає певного підвищення професійної майстерності вчителів, опанування новими знаннями, сучасними підходами до викладання, методами і технологіями, які б дозволили їм перебудувати освітній процес відповідно до нових вимог і особливостей.

Сучасний компетентнісно-орієнтований урок історії України першочергово має базуватися на засадах технологій проблемного навчання та критичного мислення. Критичне мислення – це здатність ставити нові запитання, знаходити різноманітні аргументи, приймати незалежні та продумані рішення. Відомий дослідник методики формування критичного мислення школярів С. Терно наголошує, що: «Мисляча людина має здатність оцінювати різні твердження та робити об'єктивні судження на основі добре обґрунтованих доказів. Мета критичного мислення полягає у встановленні об'єктивної істини» [5, с. 5].

До ключових елементів критичного мислення відносять:

1. Інформація – відправний, а не кінцевий пункт критичного мислення.
2. Починається з постановки питання і подальшого визначення проблеми.
3. Базується на переконливій аргументації.

4. Володіння певними прийомами, які в сукупності створюють перевірену на практиці ефективну методологію опрацювання інформації.

5. Ґрунтується на критеріях. Критерії – це положення, які бере до уваги критично мисляча людина, оцінюючи ідеї у процесі їх аналізу.

6. Критичне мислення завжди діалогічне, тобто передбачає дискусію [4, с. 319].

Український вчений, дослідник проблеми критичного мислення О. Тягло, акцентуючи увагу на важливості і значущості розвитку критичного мислення особистості в умовах інформаційного суспільства, зазначає, що хоча корені КМ і сягають давньої історії, по суті – це одна із найбільш актуальних царин сьогodнішньої науки та освіти. За умов інформаційної цивілізації вже не земельні угіддя чи величезні фабрики гарантують добробут і владу. Натомість світом керує той, хто володіє інформацією. А це вимагає якісно-нових знань і умінь, чому і навчає сучасна логіка та критичне мислення [7, с. 10].

Без перебільшення можна сказати, що історія має значний вплив на розвиток особистості. Вона є не тільки навчальною дисципліною, а й супутницею людини на її життєвому шляху. Ефективність впливу виховного та розвивального потенціалу уроків історії на процес формування особистості буде залежати від рівня сформованості в останньої критичного мислення. Оскільки слово «критичне» передбачає оцінний компонент, то вважаємо, що процес розвитку критичного мислення на уроках історії України буде пов'язаний з формуванням в учнів умінь аналізувати й критично оцінювати інтерпретації минулого, тобто з розвитком суб'єктивних навичок оцінної діяльності. При цьому оцінка повинна бути конструктивним виразом і позитивного і негативного.

Історичне мислення формується в процесі комунікативного (діалогового) спілкування коли висновки не передаються від учителя до учнів у готовому вигляді, а формуються на ґрунті власного пізнавального досвіду.

Дискусія – серед сучасних педагогічних пошуків як важлива форма комунікації посідає центральне місце. Її використання допомагає розвивати критичне мислення, залучати школярів до культури демократичного суспільства. Логіка застосування дискусії як методу розвитку критичного мислення полягає в тому, що вчитель, організовуючи обмін думками навколо різних поглядів, повинен приділяти увагу не стільки процесові отримання знань, скільки процесові залучення учнівського загалу до розв'язання проблеми.

Вважаємо, що в цьому плані доречним є метод навчальних проєктів. Учені відповідно до виду діяльності, розрізняють такі типи навчальних проєктів: дослідницькі, практично-орієнтовані, інформаційно-пошукові, рольово-ігрові, творчі, навчально-пізнавальні, соціальні. З огляду на мету

формування активної громадянської позиції учнівської молоді доцільно застосовувати дослідницькі та соціальні проекти, які дають змогу учням набути певного соціального досвіду, громадянської активності, удосконалити навички соціальної взаємодії. Саме у ході таких заходів, здійснюється навчання через дію, яке реалізується завдяки активному навчанню, роботі в команді, інтерактивним методам тощо, що значно покращують сприйняття учнями матеріалу [3, с. 63]. Усвідомленню учнями своєї належності до громади, причетності до її демократичної культури шляхом вивчення нормативно-правових документів сприятимуть дослідницькі проекти. Це допоможе старшокласникам отримати більше інформації про свою країну, її історію та культуру, людей, які зробили значний внесок у розвиток народного господарства, спорт та культуру.

Критичне мислення позиціонується як перехід від навчання, орієнтованого переважно на запам'ятовування, до навчання, спрямованого на розвиток свідомого самостійного мислення учнів. Система розвитку критичного мислення, на думку відомих зарубіжних фахівців В. Саул, А. Кроуфорд, Д. Макінстер, С. Метью, передбачає особливу структуру уроку: кожен урок повинен мати три фази – актуалізацію (виклик), побудови (осмислення) знань та рефлексії [6, с. 86].

Аналізуючи передовий педагогічний досвід та науково-методичну літературу для формування в старшокласників основ критичного мислення на уроках історії України варто застосовувати наступні методи навчання:

- на стадії виклику: «Асоціювання», «Мозковий штурм», «Запитання – відповідь», «Припущення на основі запропонованих слів», проблемні питання;

- на стадії осмислення: «Допомога», «Знайди проблему», «Читання з нотатками», «Таблиця передбачень», «Пошук аргументів і суперечностей», «Обмін інформацією після читання», «Прес», дискусія, дебати;

- на стадії рефлексії: «Взаємне опитування», «Мікрофон», «Незакінчене речення», проєкт, есе [4, с. 320].

Роль технології критичного мислення в процесі формування громадянської компетентності, національної самосвідомості та підготовки учнів до життя – незаперечна.

Практики й експерти твердять – щоб стати відповідальним активними громадянами, учні мають розвивати не лише знання й розуміння політичної та правової системи та інститутів, а й володіти такими навичками, як: формулювати, комунікувати й відстоювати власну думку, бути впевненими в собі, розвивати емпатію, бути готовими діяти чи утримуватися від необдуманих дій у ситуації невизначеності, співпрацювати з різними людьми, поважати себе й інших.

Спираючись на нещодавно ухвалену концепцію «Нової української школи» та рекомендації Ради Європи у сфері освіти Ірина Сабор, керівник Програми «Демократична школа», старший радник Європейського Центру ім. Вергеланда зазначають: «демократії маємо постійно вчитися і навчати –

щоденно, упродовж усього життя. Свідомими громадянами не народжуються, ми стаємо ними у процесі освіти та виховання» [1, с. 6].

Особливе місце в структурі розвитку критичного мислення посідає рефлексія. Рефлексію необхідно розглядати як особливий вид дослідницької діяльності, що дозволяє проєктувати і прогнозувати навчально-пізнавальну й навчально-дослідницьку діяльність, що веде не тільки до розвитку системи наукового й методологічного знання, а й до досягнення культури і творчого саморозвитку [2, с. 60]. Тому одним з найважливіших завдань підготовки майбутніх вчителів історії має стати опанування методами рефлексивного мислення і їхнє активне застосування в педагогічній діяльності.

Отже, історія України як навчальний предмет відкриває значні можливості для розвитку критичного мислення старшокласників. Методика формування аксіологічної компетентності учнів на уроках історії України передбачає застосування різноманітних класичних та інноваційних технологій, системне оволодіння знаннями та сприйняття їх учнями. Під час формування критичного мислення в учнів як важливої мети навчального процесу важливо систематично застосовувати інтерактивні технології навчання, що максимально активізують позиції учнів у навчанні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Громадянська відповідальність: 80 вправ для формування громадянської та соціальної компетентностей під час вивчення різних шкільних предметів. 5–9 клас. Посібник для вчителя / Рафальська М., Боярчук О., Герасим Н. та ін. Х.: Вид. група «Основа», 2017. 136 с.
2. Давидок Р. П., Старжець В. І. Організація дослідницького навчання в процесі професійної підготовки майбутніх вчителів історії. *Педагогічні науки: теорія та практика*. 2024. № 2. С. 56–62.
3. Малахова С., Апалькова Т., Фокіна Н. Розвиток соціальної та громадянської компетентностей старшокласників засобами телекомунікаційних проєктів. *Рідна школа*. 2013. № 12. С. 61–65.
4. Старжець В. І. Методика використання формуального оцінювання на уроках історії. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наук. праць мол. вчених Дрогобицького ДПУ ім. І. Франка*. 2023. Вип. 64. Том 2. С. 317–322.
5. Терно С. О. Методика розвитку критичного мислення школярів у процесі навчання історії. Х.: «Основа», 2012. 93 с.
6. Терно С. О. Розвиток критичного мислення старшокласників у процесі навчання історії. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2011. 275 с.
7. Тягло О. Критичне мислення – освітня інновація доби демократично орієнтованих трансформацій суспільства. *Вісник програми шкільних обмінів*. 2006. № 28. С. 7–10.

ВПЛИВ АГРАРНОЇ РЕФОРМИ 1861 Р. НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ

Васюрчик Катерина

*здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти,
факультет географії, історії та туризму
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'ячука»*

Старжець Володимир

*кандидат історичних наук, доцент кафедри історії,
теорії держави і права та філософії
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'ячука»
м. Рівне, Україна*

Скасування кріпосного права стало своєрідним ключем до модернізації Російської імперії. Такі радикальні дії в аграрному секторі вимагали термінових змін та зрушень й у інших сферах суспільного життя, що дало б можливість гармонізувати та стабілізувати політичну та економічну ситуацію в країні. Утворення буржуазної (капіталістичної) земельної власності, застосування машин і агротехніки, поліпшення структури господарства сприяли підвищенню врожайності зернових культур, розширенню посівних площ та збільшенню товарного виробництва, що, відповідно, впливало на зростання внутрішньої та зовнішньої торгівлі.

У пореформений період визначальним фактором в аграрних відносинах в Україні було розширення та зміцнення приватної власності на землю, зменшення поміщицького землеволодіння. Земля стала товаром, ціна якого постійно зростала. Посилився процес розшарування населення, концентрації землі у заможної його верстви [1, с. 134]. Користуючись особистою свободою українські селяни з метою поліпшення свого добробуту почали створювати нові форми індивідуального та колективного ведення господарства.

Одночасно з вивільненням робочих рук з аграрного сектору велика кількість звільнених селян почала займатися торгівлею. Зростання ролі торгівлі сприяло товаризації сільськогосподарського виробництва. Значного розвитку набуло промислове тваринництво, садівництво, городництво та інші галузі сільськогосподарського комплексу [5, с. 101].

Необхідно визнати, що «Велика реформа 1861 р.» дала вирішальний поштовх до розвитку фабрично-заводського виробництва. При цьому найбільші темпи розвитку набула саме харчова промисловість. Так, у

виробництві цукру відбулося перетворення кріпосної мануфактури (з переходом на вільнонайману працю) на фабрику [6, с. 68]. Технічна перебудова цукроварень завершилася наприкінці 1870-х рр. підвищенням концентрації виробництва, поліпшенням використання сировини. Прискорилися темпи зростання продуктивності праці.

У винокурній промисловості з 60-х рр. XIX ст. виробництво почало набувати форм великої капіталістичної промисловості. Для цього сприяла акцизна політика уряду. Згідно з акцизним законодавством 1861 р. визначалася норма виходу спирту, за яку підприємець мав сплачувати державі акциз незалежно від обсягу виробленої продукції, що призвело до ліквідації дрібних винокурних підприємств. Великі гуральні з досконалішою технікою витіснили невеликі. Якщо впродовж 1862–1863 рр. в Україні діяло 1 485 винокурень, то протягом 1899–1900 рр. – 421, і якщо раніше кожне з горілчаних підприємств у середньому виробляло 5 тис. відер спирту, то зголом цей показник сягнув 44 тис. [5, с. 102]. Основними районами виробництва спирту в Україні стали Київська, Харківська та Подільська губернії. Згодом багато винокурних підприємств перейшло від поміщиків у власність промисловців.

Провідна роль у розвитку народного господарства другої половини XIX ст. належала зерновому виробництву. Внаслідок реформи розширювались орні землі та посіви. Площа орної землі за 60-70-і рр. XIX ст. зросла з 19,7 до 29,1 млн десятин. Середній збір зернових з десятини на Правобережжі підвищився на 60%, на Лівобережжі – на 92%, на Півдні – на 72% [3, с. 237].

Україна була основним сільськогосподарським регіоном Російської імперії, де вирощували пшеницю, ячмінь, жито, овес, гречку. Вирощували багато картоплі, яка зайняла важливе місце в харчуванні, стала сировиною для промислового гуральництва та виробництва крохмалю. Швидко зростали посіви цукрового буряка, зокрема в Правобережних районах, Харківській, Чернігівській губерніях. У цілому Україна давала 82% валового збору імперії [1, с. 135]. Важливими технічними культурами на українських землях залишалися льон і тютюн. Незважаючи на деяке піднесення, рослинництво в Східній Україні залишалося технічно відсталим.

Головним районом борошномельної промисловості став Південь України. Найбільшими центрами парового млинарства у 1878 р. на Півдні були: Одеса (21 паровий млин), Катеринослав (9), Херсон (4) та інші міста [4, с. 100]. Поряд з іншими харчовими виробництвами порівняно швидко розвивалось олійне, сировиною для якого було насіння льону, коноплі, соняшнику.

Для регулювання економічного розвитку країни та визначення її місця на міжнародному рівні важливу роль відіграло поширення залізничного будівництва. Подільська губернія виявилася в центрі розбудови залізничної мережі у другій половині XIX ст. У 1865 р. почала

працювати Одесько-Балтська залізниця. Балта була важливим торговельним центром Подільської губернії з великою кількістю хлібних магазинів та ярмарків. У травні 1870 р. було відкрито рух Києво-Балтською залізницею, що проходила через Козятин, Вінницю, Жмеринку. З Балти в Одесу відправляли продукцію, що вироблялась переважно в Південно-Західному регіоні (вовна, хліб, сало, насіння тощо) [1, с. 134]. Унаслідок поширення залізничної мережі українські промислові райони були з'єднані з аграрними окраїнами, що посприяло зміцненню внутрішнього ринку.

Досить високі темпи зростання промислового виробництва, стабілізація грошово-кредитної системи та значний розвиток зовнішньої і внутрішньої торгівлі зумовили поступове покращання добробуту широких верств населення. Про це свідчать і демографічні дані за той період. Так, якщо протягом 1811–1863 рр. чисельність населення Правобережної України зросла в 1,53 рази, то за період 1863–1914 рр. вона збільшилась в 2,38 рази. В губерніях Правобережжя в дореформений період цей показник коливався в межах від 5,5% до 13% за десятиліття, то після реформи 1861 р. він становив від 14,4% до 18,3% [5, с. 102].

Отже, загалом селянська реформа стала важливим кроком в економічному розвитку українських губерній у другій половині XIX ст., які пройшли важкий шлях від кріпосництва до капіталістичних відносин у виробництві. Завдяки розвитку товарно-грошових відносин, досить вдалій грошово-кредитній політиці, певною мірою покращився добробут місцевого населення про що свідчать високі темпи демографічного зростання у другій половині XIX ст. Однак, залишки поміщицького землеволодіння гальмували розвиток капіталістичних відносин у сільськогосподарському виробництві.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богатчук С. С. Аграрна реформа 1861 р. та її наслідки для економічного розвитку України. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2018. № 4. С. 129–138.
2. Бурдін М. Ю. Реформування земельних відносин в Україні у XVII–XIX ст.: причинно-наслідкові зв'язки. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. № 6. С. 3–8.
3. Злупко С. М. Економічна історія України: навч. посіб. К.: Знання, 2006. 367 с.
4. Мельник Л. Г. Технічний переворот на Україні у XIX ст. К.: Вид-во Київ. ун-ту, 1972. 238 с.
5. Молчанов В. Б. Вплив селянської реформи 1861 р. на добробут населення України. *Проблеми історії України XIX – початку XX ст.* 2011. Вип. 18. С. 95–104.
6. Молчанов В. Б. Економічна історія: Навчальний посібник. Житомир: ППСТ, 2003. 164 с.

КЕЛЬТСЬКА КОНЦЕПЦІЯ ПОХОДЖЕННЯ РУСИ В КОНТЕКСТІ АРХЕОЛОГІЇ

Дешко Петро

*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
факультету географії, історії та туризму
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»
м. Рівне, Україна*

У кельтській концепції походження Русі розкривається історичний та мовознавчий аспект С. П. Шелухіном [10] і В. Г. Склярєнком [5; 6; 7]. Проте слабо представлена археологічна сторона теорії. В цьому контексті слід розпочати з ранньої стадії кельто-слов'янської взаємодії.

В. С. Ідзьо зазначає, що кельто-слов'янські зв'язки в Галичині починаються приблизно IV–III ст. до н. е., а вже в II ст. до н. е. – I ст. н. е. кельти були відомим етносом на цих теренах [3, с. 225]. З іншого боку, Е. О. Симонович та І. П. Русанова вважають, що контакти місцевого населення Українського Закарпаття з кельтами могли бути в V–IV ст. до н. е. [8, с. 62–67]. Згідно авторів, ми прослідковуємо ці контакти такими знахідками як-от: браслети із півсфер, залізні і бронзові чоловічі та жіночі пояси, фібули, ножі, мечі, наявність опідумів тощо [8, с. 62–67]. А втім, помітний вплив кельтської культури прослідковується в пшеворській, зарубинецькій, оксивській, черняхівській культурах, а кельтські форми фібул, зброї, прикрас вказують не те, що ці культури були в ареалі кельтської, латенської культури [3, с. 218].

Приклад взаємодії слов'ян з кельтами прослідковуємо в пшеворській археологічній культурі, де склалась кельто-слов'янська спільнота [3, с. 227]. Цей вплив відстежується у поховальних обрядах – звичай згинання зброї: мечів, наконечників списів [9, с. 115]. В Галичині, як наголошує В. С. Ідзьо, з кельтським впливом слід пов'язувати і наявність у слов'янських могилах обряду захоронення трупопокладення; витоки слов'янської кераміки – округлих мисок, штампованих орнаментів, двосічних мечів тощо [3, с. 232]. Крім пшеворської культури, яскраво ми прослідковуємо цей вплив в черняхівській культурі з кінця II до V ст. (за М. Ю. Брайчевським з II–VII ст. [2, с. 17]). Як зазначає Г. М. Казакевич: «за антропологічними свідченнями в період існування черняхівської культури у Верхньому Подністров'ї відбулося змішання слов'янського населення з нащадками центральноевропейських кельтів, діалекти яких усе ще могли зберігати істотний кельтський компонент» [4, с. 237]. А на думку М. Б. Щукіна, черняхівська культура розвивається на кельтській гончарній

технології, де III–IV ст. вона тотожна кельтській Центральній і Західній Європі – відбувається кельтський ренесанс [3, с. 217–218].

Таким чином, прослідковуємо кельтський вплив на слов'янські культури від пшеворської до черняхівської, тобто до VII ст. Це підтверджує нашу концепцію у дослідженні «Генезис та становлення Русі (VI–X ст.)» [1] ймовірність міграції кельтів-рутен з 469 р. (розпад гунської імперії) до 562 р. (становлення Аварського каганату), і навіть раніше рутени могли опинитися в Наддніпрянщині (з огляду на кельтський вплив на археологічні культури) і асимілюватися з слов'янами, які стали союзниками гунів.

Як відомо, перший видатний правитель європейської імперії гунів Баламир пішов проти готів, королем яких був Германаріх, і їх переміг. Згодом він карає готського короля Витимира за вбивство царя антів Божа. Доволі цікавим є ще один факт, сина правителя Улдїна (очільника західного гунського каганату) звали Ругїла (Руа). Ругїла керував Панонією й Галлією, ймовірно, під впливом тутешніх звичаїв тих племен Улдїн назвав свого сина Ругїла на кельтський манер. Ця подія показує значний етнокультурний вплив кельтів на інші народи, зокрема слов'ян.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дешко П. П. Генезис та становлення Русі (VI–X ст.): кваліфікаційна робота на здобуття ступеня вищої освіти «магістр» / П. П. Дешко; МОН України; ПВНЗ «МЕГУ ім. акад. С. Дем'янука»; Ф-т. географії, іст. та туризму; Каф. іст., теорії держ. і права та філософії. Рівне: 2024. 88 с.
2. Брайчевський М. Ю. Про етнічну приналежність Черняхівської культури. *Археологія*. 1957. Вип. 10. С. 11–24. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Braichevskiy_Mykhailo/Pro_etnichnu_prynalezhnist_cherniakhivskoi_kultury.pdf?PHPSESSID=g26q2301ihv1ge6jfd03rh18o2 (дата звернення: 25.04.2024).
3. Ідзьо В. С. Кельтська цивілізація на території України. Львів: «Львівський Ставропігійон», 2015. 358 с.
4. Казакевич Г. М. Східні кельти: культури, ідентичності, історіографічні конструкції. Київ – Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2015. 358 с.
5. Склярєнко В. Г. Походження етноніма русини. *Життя у слові: Зб. наук. праць на пошану акад. В. М. Русанівського*. Київ: Видавн. дім Д. Бурого, 2011. С. 96–104.
6. Склярєнко В. Г. Походження назви Русь. *Мовознавство*. 2011. № 3. С. 16–25.
7. Склярєнко В. Г. Русь і варяги: Історико-етимологічне дослідження. Київ: Довіра, 2006. 119 с.
8. Славяне и их соседи в конце I тыс. до н. э. – первой пол. I тыс. н. э. / гол. ред. Б. А. Рыбаков. Москва: Наука, 1993. 327 с.
9. Филип Я. Кельтская цивилизация и ее наследие. Прага: Издательство Чехословацкой Академии Наук, 1961. 215 с.
10. Шелухін С. П. Звідкіля походить Русь. Теорія кельтського походження Київської Русі з Франції. Прага: A Fišer, Strašnice, 1929. 134 с.

ВПЛИВ ВАСИЛЯ СТУСА НА ДИСИДЕНТСЬКИЙ РУХ

Клименко Сергій

*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
факультету географії, історії та туризму
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»
м. Рівне, Україна*

Тема дисидентства є важливою як з наукової, так і з суспільної точки зору, оскільки радянський період залишив багато невивчених аспектів боротьби інтелігенції з режимом.

Процес декомунізації, що супроводжує трансформацію посттоталітарного суспільства, підсилює суспільний інтерес до тематики дисидентства. Феномен "альтернативної інтелігенції": Вивчення "паралельної" інтелігенції, яка діяла всупереч радянському авторитарному режиму, викликає значну увагу дослідників та суспільства.

Дисидентський рух в Україні другої половини ХХ століття є центральним об'єктом цього дослідження. В УРСР тема дисидентства була фактично під забороною, і перші роботи щодо дисидентського руху опублікувала українська діаспора [1, с. 6–7].

Українська діаспора була провідником інформації про дисидентський рух через публікації самвидаву та політичної публіцистики. Українська діаспора виявила особливий інтерес до Василя Стуса, публікуючи праці, що висвітлюють його роль у боротьбі проти радянського режиму.

Василь Стус увійшов в історію не лише як поет, а й як один із найвідоміших діячів опозиційного руху 1960–1980-х років. Роботи істориків детально досліджують причини і передумови, які привели поета до активного опору радянській владі [2, с.523].

Основними джерелами критичного ставлення Василя Стуса до радянської влади стали його досвід і спостереження за культурним і суспільним життям України. Василь Стус активно брав участь у громадському та культурному житті України, що стало частиною його політичного протесту.

Його відкрите протистояння з радянським режимом стало однією з ключових подій в історії українського опору. Літературна діяльність Василя Стуса значно вплинула на розвиток дисидентського руху та його культурно-національні аспекти [3, с.28].

Василь Стус є визначною фігурою дисидентського руху, чия поетична творчість, правозахисна діяльність та непохитна громадянська

позиція протистояли радянській владі, яка вбачала в ньому загрозу і намагалася його знищити, але натомість створила образ мученика, що викривав злочини режиму. Його внесок у розвиток української літератури ХХ століття, боротьбу за відновлення української державності та підтримку національної ідеї є надзвичайно важливим, хоча в сучасній історіографії Стуса частіше розглядають як поета, літературознавця і перекладача, з меншим акцентом на його участі у національно-визвольному русі [4].

Серед перших дослідників, які торкалися теми десталінізації та нонконформістської інтелігенції, були В. Баран, Г. Касьянов, О. Бажан, Ю. Данилюк і Б. Захаров, які також аналізували діяльність Стуса в контексті Української Гельсінської групи.

Дисидентська діяльність Василя Стуса розпочалася у 1960-х роках, коли він вступив до аспірантури Інституту літератури ім. Т. Шевченка. У цей період його критичне ставлення до радянської системи почало формуватися, що згодом стало визначальним у його громадській позиції. Ключовим моментом став протест у кінотеатрі "Україна" 4 вересня 1965 року, де Стус публічно виступив проти арештів української інтелігенції. Цей крок призвів до його виключення з аспірантури, але також став початком його активної участі в дисидентському русі [5].

Протягом 1965-1972 років Стус активно писав вірші та статті, які здебільшого мали соціальний і політичний характер. Його роботи поширювалися через самвидав, оскільки офіційні видавництва відмовлялися їх публікувати через їхню гостру критику радянської влади. Саме літературна діяльність стала для Стуса формою опору режиму, адже він вірив, що слово може стати зброєю в боротьбі за справедливість і свободу.

12 січня 1972 року Стус був заарештований за "антирадянську агітацію і пропаганду", і вже у вересні того ж року засуджений до 5 років таборів і 3 років заслання. У мордовських таборах Стус продовжував писати вірші та перекладати, попри суворі обмеження і конфіскацію його робіт. Його літературна творчість у таборах стала символом незламності духу і спротиву [4].

Після звільнення у 1979 році Стус не припинив свою правозахисну діяльність і приєднався до Української Гельсінської групи. У жовтні того ж року він публічно відмовився від радянського громадянства, чим викликав черговий гнів влади. У травні 1980 року його знову заарештували та засудили до 10 років примусових робіт і 5 років заслання, що стало його другим і останнім ув'язненням.

У таборі Стус продовжував писати, і хоча його твори таємно передавалися на волю, вони набули великого резонансу за межами СРСР. У 1981 році він був номінований на Нобелівську премію з літератури, що привернуло міжнародну увагу до його справи. Попри важкі умови в таборі

особливого режиму, де він перебував з 1980 по 1985 рік, Стус залишався активним правозахисником, зокрема захищав права інших в'язнів [3, с.29.

Василь Стус помер 28 серпня 1985 року в карцері табору, оголосивши голодування на знак протесту. Його смерть досі викликає багато питань, а багато хто вважає її фактичним вбивством радянської системою. Посмертне перепоховання Стуса у 1989 році стало символом національного спротиву та одним із перших кроків до демократичних змін в Україні [6].

Літературна спадщина Василя Стуса, яка включає поезію, переклади, літературознавчі статті та листи, стала важливим свідченням незламного духу і боротьби за свободу в умовах радянського тоталітаризму. Його діяльність у дисидентському русі поєднувала не лише творчість, але й активну громадянську позицію: Стус виступав на захист інших політв'язнів, писав відкриті листи до влади та міжнародних організацій. Як один із небагатьох, хто відкрито вимагав незалежності України від СРСР, він став серйозною загрозою для радянського режиму.

Сьогодні спадщина Василя Стуса продовжує відігравати важливу роль у формуванні національної свідомості та пам'яті про опір радянській системі. Його внесок в історію українського дисидентського руху активно досліджується як частина національної боротьби за права людини. У посттоталітарному суспільстві роль Стуса як символа опору набуває нових смислів і значення у контексті сучасних політичних та культурних процесів.

ЛІТЕРАТУРА:

- 1.Касьянов Г. Незгодні: Українська інтелігенція в русі опору 1960–80-х рр. Київ: Либідь, 1995. 224 с.
- 2.Бажан О. Дослідження проблем дисидентського руху в Україні в сучасній зарубіжній та вітчизняній історіографії. З архівів ВУЧК–ГПУ–НКВД–КГБ. 2001. № 2. С. 520-529.
- 3.Коцюбинська М. Феномен Стуса. Сучасність. 1991. №9. С. 26–35
- 4.Дослідження "Відносини В. Стуса з радянською владою" URL: <https://naurok.com.ua/doslidzhennya-vidnosini-v-stusa-z-radyanskoyu-vladoyu-127108.html> (дата звернення: 20.00.2024)
- 5.Гель І. Виклик системі: український визвольний рух другої половини ХХ століття за ред. та упор. І. В. Єзерська; Центр досліджень визвольного руху. Львів: Часопис, 2013. 392с.
- 6.Захаров Б. Нарис історії дисидентського руху в Україні (1956–1987). Харківська правозахисна група. Харків: Фоліо, 2003. 144 с.

ВПЛИВ РЕВОЛЮЦІЇ ГІДНОСТІ НА УКРАЇНСЬКЕ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ

Романенко Мирослава

*здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
факультету географії, історії та туризму
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»
м. Рівне, Україна*

У 2013-2014 роках ми стали свідками, а дехто й учасниками Революції Гідності. Ця подія стала наймасштабнішою в новітній історії України.

В листопаді 2013 року тисячі людей вийшли на Майдан Незалежності в Києві в знак протесту проти того, що проросійський президент Віктор Янукович відмовився підписувати угоду про асоційоване членство України в Європейському Союзі.

У ніч проти 30 листопада тодішньою владою було видано наказ про застосування сили під час розгону Євромайдану в Києві. Близько 4 години ранку, коли на Майдані Незалежності залишалося не так багато протестувальників, площу оточили озброєні бійці «Беркуту» та силою витіснили людей із площі, використовуючи вибухові пакети, кийки для побиття людей, а також скидали людей на землю з постаменту монумента Незалежності та давили ногами. В результаті наступу силовиків десятки людей було жорстоко побито, серед них багато студентів. Беззахисні люди втікали від озброєних бійців «Беркуту» до Михайлівського собору, щоб уникнути побиття.

Нешадне побиття студентів не лишило байдужими не лише українську спільноту, але й цілий світ. Та попри всі знущання і побої невинних людей, Революція Гідності дала величезний поштовх до розвитку Української держави.

Одним з критеріїв цього розвитку було повернення до демократії, адже тодішнього президента Віктора Януковича з демократією поєднувало лише те, що він прийшов до влади демократичним шляхом. Далі Янукович уже діяв як за підручником для диктатора-початківця: максимально розширив власні повноваження, підкорив собі всі гілки влади, порушував закон на виборах, обмежив свободу слова. Завдяки перемозі Революції Гідності горе-президента було скинуто, а президентську посаду вдалося повернути в рамки, які були визначені ще в 2004 році.

Також наслідком Майдану стало посилення ролі громадянського суспільства. Було проведено з різним ступенем успішності реформи

поліції, системи освіти, медицини, газового та банківського сектора, а також пенсійна, податкова та інші. Сформувалося сильне громадянське суспільство, яке контролює діяльність держави, а також формує власні пропозиції реформ.

Ще одним позитивним наслідком Революції Гідності можна вважати зміцнення національної ідентичності. Як свідчать дані соціологічного дослідження, 73% українців вважають українську мову рідною, спілкуються і популяризують її. Сприятливе законодавство і державна підтримка спричинили бум українського кіновиробництва. Щороку в прокат виходять десятки українських фільмів, встановлено нові рекорди відвідуваності й касових зборів українських кінострічок.

Відбувся надзвичайний прорив у музиці: майже всі українські виконавці перейшли на рідну мову, також з'явилося багато нових артистів, які просувають українське.

Популярною стала сучасна українська література, яка виявляється надзвичайно цікавою для молоді.

«Культурним очищенням» можна вважати декомунізацію, яка призвела до прибирання монументів Леніна та інших діячів комуністичного режиму, а також до зміни назв багатьох населених пунктів, вулиць та інших об'єктів топоніміки.

Православна церква України офіційно позбулася залежності від Московського патріархату, в якій вона перебувала понад 300 років. Вона отримала Томос про автокефалію, посівши своє місце у диптиху – офіційному переліку православних автокефальних та автономних церков.

Ще з часу Революції Гідності Україна здобула здатність захищатися. Не з власної волі українцям доводиться відстоювати свій цивілізаційний вибір, зокрема зі зброєю в руках. І вони це вміють. Зараз, коли триває війна, наші хлопці та дівчата найсильніші та найвідважніші; вони вже скільки часу борються з "другою армією світу" і показують неймовірні результати, якими захоплюється весь світ.

Впровадження децентралізації. Необхідність федералізації України була однією з невідмінних тем російської пропаганди. Мовляв, місцеві інтереси не враховуються центром в унітарній державі. Насправді Кремлю йшлося про регіоналізацію України як передумову її дезінтеграції. Але після перемоги Майдану ми пішли іншим шляхом – децентралізації.

Здавалося б, російська агресія, навпаки, провокує до максимального зосередження влади в центрі, до згортання прав громад і повноважень місцевих адміністрацій. Але ні, одним з яскравих прикладів розвитку України після Майдану як демократичної правової держави стало запровадження реформи саме з децентралізації влади.

Деякі фундаментальні недоліки в системі державного управління, які існували до Революції Гідності, призвели до утвердження надзвичайно

централізованої держави, де регіональні еліти обмінювали лояльність на вищі субсидії з центру. Реформа децентралізації була спрямована на зміну цієї системи, надаючи місцевій владі більше фінансової автономії та більше відповідальності за щоденні проблеми своїх громад. Як наслідок, повинна була зрости відповідальність місцевих керівних органів перед громадськістю. З 2014 по 2020 рік власні доходи місцевих бюджетів зросли в чотири рази і становили 52% консолідованого бюджету України.

В Україні до Євромайдану система державних закупівель вважалася одним із головних джерел корупції та марнотратства. Реформування сектору почалося в 2014 році з низки правових та інституційних змін, технологічної модернізації та впровадження нової системи електронних закупівель ProZorro. Цю реформу підтримали активісти бізнесу та громадянського суспільства, яким вдалося створити широку коаліцію підтримки з боку політиків, міжнародної спільноти та інших зацікавлених сторін для законного впровадження реформи на національному рівні. Реформа ставила п'ять цілей, більшість із яких було досягнуто. Нова система зменшила можливості для корупції в уряді. Тепер підприємства мають більше доступу до державних тендерів. Система електронних торгів ProZorro вважається однією з найкращих систем у світі та є зразком для багатьох країн. Щороку вона дозволяє економити десятки мільярдів гривень бюджетних коштів.

Україна повернулася на європейський шлях, уклавши Угоду про асоціацію з ЄС, яка визначила цивілізаційний вибір і відкрила для українських товарів найбільший у світі ринок. Відмовившись від позаблокового статусу, Україна закріпила курс на вступ до ЄС і НАТО в Конституції. Для країни в цілому перехід від російського поля тяжіння до європейського став dokonаним і незворотним.

Європейський Союз тепер є головним торговельним партнером України. Частка ринку ЄС в експорті України становить 40% від всього обсягу торгівлі України. Попри поширений міф, Україна не є «сировинним придатком» ЄС: 49% українського експорту – це перероблені товари.

Сила паспорта оцінюється за кількістю безвізових режимів між тими чи іншими державами. Підписання угоди про безвізовий режим України з ЄС відбулося у Страсбурзі 17 травня 2017 року. Ця подія миттєво позначилася на рейтингових позиціях України, і вже у 2018-му кількість країн, до яких українці могли в'їхати без віз, збільшилася одразу на 46 напрямків і становила 128. На сьогодні паспорт для виїзду за кордон дозволяє громадянам України відвідувати без візи або з візою після прибуття 136 країн світу. Загалом, за 10 років Україна збільшила показник безвізових напрямків майже удвічі.

Отже, всі вище перераховані події стали вагомим внеском у державотворення України, а причиною і початком цього стала Революція Гідності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Винницький М. Український Майдан, російська війна. Хроніка та аналіз Революції Гідності / Переклад з англ. Р. Ключка. – Львів: Видавництво Старого Лева, 2021. – 560 с.
2. Реснт О., Великочий В. Українська революція: сучасний вітчизняний історіографічний дискурс
3. Гібридна війна Росії проти України після Революції гідності / Наук. ред. М. Дорошко, В. Балюк.
4. Революція Гідності: на шляху до історії: Збірник наукових праць / Відп. ред.: І. Пошивайло, Л. Онишко.
5. Майдан. Пряма мова. – Кн. 1 / Розшифр., упоряд. та прим. О. Ю. Чебанюк, О. Ю. Ковальової.

ПОЛІТИКА КОМУНІСТИЧНОЇ ВЛАДИ В КУЛЬТУРНІЙ СФЕРІ ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКОГО РЕГІОНУ (1944–1953 РР.)

Туряниця Віра

*здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти,
факультет географії, історії та туризму
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

Старжець Володимир

*кандидат історичних наук, доцент кафедри історії,
теорії держави і права та філософії
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»
м. Рівне, Україна*

У планах радянського керівництва надзвичайно важливим було відновлення комуністичної ідеології, продовжувалось зміцнення тоталітарної системи, що значною мірою проявилось у Західній Україні. У післявоєнний період державна культурна політика була підпорядкована завданню будь-якими засобами покінути з національно-визвольним рухом.

Сталінський режим прагнув якнайшвидше здійснити соціалістичні перетворення (колективізацію, індустріалізацію, культурну революцію) та створити необхідні умови для остаточної інтеграції західноукраїнського регіону до складу СРСР [1, с. 340]. Першочергова роль в цьому плані відводилась саме культурній сфері. Адже через пропаганду, систему освіти, засоби масової інформації, культурно-освітні установи та мистецтво суспільству насаджувались потрібні комуністичній владі ідеали.

На завершальному періоді війни відбувалося повернення радянської політичної системи на українські землі, що були під німецькою окупацією. Під час наступу Червоної армії на відвоєнованих територіях створювались радянські, партійні та комсомольські органи влади, які настирливо впроваджували політичну волю вождя. Особлива увага була зосереджена на радянській західних областей України, що перебували у складі інших держав і населення яких з настороженістю ставилося до радянської влади.

Незважаючи на труднощі повоєнного часу, радянський уряд надавав значну матеріально-технічну і фінансову допомогу західним областям УРСР. Вже в 1944 р., на відбудову зруйнованої війною народної господарства було асигновано понад 252 млн. крб. Використовуючи

частину цих коштів, місцеві органи радянської влади вже через кілька місяців після визволення відкрили 5 690 шкіл які охопили навчанням 838 тис. дітей. Для їх роботи з східних областей республіки було направлено 13 тис. вчителів (які мали активно пропагувати соціалізм), передано 4 млн. підручників. Почали роботу 14 вищих навчальних закладів, 65 технікумів, які охопили навчанням 12 тис. студентів. Були відкриті лікарні на 12 тис. місць, 343 фельдшерсько-акушерських пункти, 221 сільський лікувальний пункт, поліклініки, дитячі ясла та інші заклали. Почали роботу 15 театрів, 200 кінотеатрів і стаціонарних кіноустановок, 214 радіотрансляційних вузлів [6, с. 49].

Центральне місце в планах радянського керівництва щодо ідеологізації західноукраїнського регіону та його культурного розвитку в руслі соціалізму займало шкільництво. Адже наслідком післявоєнної розрухи в освітній сфері була необлаштованість навчальних приміщень, нестача підручників, наочності, шкільних меблів та навіть канцелярського приладдя. Погане фінансування системи освіти середини 1940-х рр. відбивалось на рівні матеріально-технічного забезпечення шкіл, становищі освітян, та безпосередньо на умовах навчання школярів.

Важливу роль в розвитку післявоєнної культури займала ліквідація неграмотності та неписьменності серед населення Західної України. Адже колонізаторська політика різних держав-окупантів призвела до величезного рівня неосвіченості серед західноукраїнського населення. Тому в цьому питанні також не обійшлося без політичного підтексту. Колегія міністерства освіти УРСР у постанові від 4 червня 1947 р. визначала – «ліквідація неписьменності та малописьменності має виключне державне значення, ця робота допомагає населенню активно включитися в наше соціалістичне життя» [6, с. 50].

Разом з тим, повсякденним елементом життя українського народу у післявоєнний період став контроль держави за всіма сферами суспільства. Держава прагнула формувати думки населення, лояльність до себе, уявлення про світ, слухняність та відданість існуючому режиму. В таких умовах радянська культурна політика підпорядковувалася завданню будь-якими методами розправитись з національно-визвольним рухом [7, с. 110]. Саме цей фактор став домінуючим при формуванні культурно-освітніх установ західноукраїнського регіону, які повинні були виховувати молоде покоління в дусі відданості соціалістичним ідеалам.

Важливим аспектом радянської культурної політики та водночас дискусійною проблемою є питання русифікації західноукраїнського регіону. У післявоєнний період українська мова була панівною в суспільному житті регіону. Зокрема у Львівській області у 1945/46 н. р. з 923 шкіл, українською мовою навчання було – 858 шкіл. У Станіславській було 818 україномовних шкіл з 842 шкіл. На Волині взагалі показник україномовних шкіл складав понад 93% [8, с. 44]. Як бачимо тотальної

русифікації західноукраїнського регіону спочатку не відбувалось. Адже, радянська влада усвідомлювала, що в регіоні де рівень грамотності був найнижчий у республіці, для його інтеграції у загальносоюзну ідеологічну систему, спочатку потрібно провести «лікнеп», а зробити це було можливо лише на рідній мові більшості населення. Тому тут русифікація набрала «повзучого» характеру і кількість російськомовних шкіл збільшувалась поступово. Наприклад в Львівській області кількість російськомовних шкіл в 1946/47 н.р. вже складала 47 [5, с. 32].

Згодом коли радянська влада зміцнила свої позиції в регіоні та Україна опинилася під міцною опікою «старшого брата». Не було більше потреби з тактичних причин зберігати українську мову. Після виходу статті Й. Сталіна з мовознавства, суть якої полягала у тому, що українська мова як і білоруська є лише «відламками» російської, та низки урядових постанов з цього питання, розпочався процес наступу російської мови на всі сфери культурного життя Західної України.

Широкого розмаху ситуація з русифікацією набрала в кін 1940-х – поч. 1950-х рр. Солідаризуємося з думкою Степана Сворака, що «у всій радянській навчально-виховній системі чітко проявляється тенденція вважати людину не метою виховання, а лише засобом досягнення мети. Неодмінними умовами такої системи були уніфікація та русифікація» [5]. Не в останню чергу із за напливу російсько-радянської культури повстанці довгі роки знаходили підтримку серед місцевого населення, яке хотіло говорити на рідній мові, а не на чужій – якій би вона не була: польська, румунська чи російська.

Політичне керівництво Радянського Союзу категорично не влаштовував рівень ідейної свідомості населення західноукраїнського регіону. Поряд з систематичним контролем над сферою культури сталінський тоталітарний режим ініціював періодичні викривальні кампанії які стали частиною сумнозвісної політики – «ждановщини» [2, с. 55]. Розгромні постанови з ідеологічних питань задавали тон по ідеологічно-політичній роботі серед суспільства загалом та в сфері культури зокрема. 26 липня 1946 р. ЦК ВКП(б) ухвалив резолюцію «Про серйозні недоліки і помилки» керівництва української компартії. Серед багатьох звинувачень наголошувалось на недостатній увазі до підбору й ідеологічно-політичного виховання кадрів у галузі науки, літератури та мистецтва, наголошувалось, що саме там знайшла притулок «ворожа буржуазно-націоналістична ідеологія» [3, с. 224].

Надаючи особливу увагу пропагандистському впливу радянська влада розпочала жорсткий атеїстичний тиск на населення, намагаючись підпорядкувати світогляд людей виключно одній комуністичній ідеології. Також загальносоюзне і республіканське керівництво постійно вимагали від органів влади на місцях розгорнути широкомасштабну ідеологічно-виховну роботу серед молоді, створювати комсомольські організації у

селах, на кожному підприємстві, освітньому закладі. Ця програма була накреслена у Постанові ЦК КП(б)У від 10 січня 1945 р. [6, с. 49]. Важливим показником правильного ідеологічного виховання інтелігенції в очах влади була їх належність до комуністичної партії та комсомолу. В західноукраїнському регіоні в цьому плані у більшовиків спочатку були великі труднощі [7, с. 111].

Крім всеосяжного ідеологічного контролю органів державної влади над культурною сферою практикувались регулярні перевірки по ідеологічно-політичній роботі. Створювались спеціальні комісії з числа партпрацівників, до складу яких входили і представники каральних структур. Для прикладу за результатами однієї з перевірок впродовж 1949/50 н. р. із 46 822 вчителів західних областей УРСР підлягало заміні 1 529, за зв'язки з ОУН – 617, «зкомпроментованих» – 141, «куркулів» – 59, за релігійні мотиви – 84, за іншу діяльність – 628 [4, с. 140].

Державна політика радянської влади у сфері культури на теренах західноукраїнського регіону характеризувалась низкою особливостей: подолання післявоєнної розрухи та відновлення культурно-освітніх установ; вирішення кадрового питання, забезпечення регіону ідейно перевіреними працівниками; поширення комуністичної ідеології в усіх ланках суспільного життя; встановлення тотального ідеологічного контролю над культурною сферою.

ЛІТЕРАТУРА

- 1.Бажан О. Радянцізація західних областей України в другій половині 1940 – початку 1950-х років: наслідки в національно-культурній сфері. *Україна ХХ ст.: культура, ідеологія, політика: Зб. ст.* 2007. Вип. 12. С. 340–356.
- 2.Баран В. Україна 1950–1960-х рр.: еволюція тоталітарної системи. Л.: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 1996. 448 с.
- 3.Вища педагогічна освіта і наука України: історія, сьогодення та перспективи розвитку. Рівненська область / Редкол. тому: Р. М. Постоловський та ін. К.: Знання України, 2010. 383 с.
- 4.Давидюк Р., Жив'юк А., Старжець В. Повсякденне життя вчителів Рівненщини в умовах протистояння між радянською владою і українським підпіллям (1944–1953 рр.). *Повсякденне життя населення західних областей України у перші повоєнні роки (1944–1953): колективна монографія* / відп. ред. В. Льницький. Львів – Торунь, Liha-Pres, 2021. 380 с. (С. 111–142).
- 5.Сворах С. Д. Народна освіта у західноукраїнському регіоні: історія та етнополітика (1944–1964 рр.). К.: Правда Ярославичів, 1998. 239 с.
- 6.Старжець В. І. Відновлення радянської системи шкільної освіти в західноукраїнському регіоні після війни (1944–1953 рр.). *Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць*. 2017. Вип. 117 (2). С. 48–52.
- 7.Старжець В. І. Пропагандистська діяльність українського націоналістичного підпілля серед вчителів та шкільної молоді (1944–1953 рр.). *Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії*. 2016. Вип. 28. С. 109–120.
- 8.Україна крізь віки. Том 13: Україна в умовах системної кризи (1946–1980-і рр.) / В. К. Баран, В. М. Даниленко. Київ: Альтернативи, 1999. 304 с.

ВПЛИВ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ (2014-2023)

Цвид Анастасія

*здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
факультету географії, історії та туризму
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янука»
м. Рівне, Україна*

Актуальність дослідження. Російсько-українська війна, яка розпочалася в 2014 році, суттєво дестабілізувала соціально-економічний розвиток України, особливо в Донецькій та Луганській областях. Військові конфлікти призвели до значного економічного спаду через втрату контролю над певними регіонами і їх економічним потенціалом. Повномасштабне вторгнення Росії в лютому 2022 року викликало ще більш глибокі економічні і соціальні наслідки: масове переміщення населення, руйнування будівель і інфраструктури, втрату конкурентоспроможності промисловості та аграрного сектора, погіршення бізнес-клімату, а також зростання кількості жертв серед цивільних.

Ці події створюють серйозні виклики та ризики, які негативно впливають на стабільний розвиток країни в короткостроковій, середньостроковій та довгостроковій перспективах. Для оцінки актуального соціально-економічного розвитку і розробки обґрунтованих прогнозів необхідно враховувати як зовнішні, так і внутрішні загрози. Це дозволяє виявити і усунути дестабілізуючі фактори, приймати раціональні рішення та формувати реалістичні сценарії розвитку під час воєнного стану та після завершення конфлікту.

Стійкий розвиток економіки і суспільства України вимагає створення "економіки миру", яка забезпечить відновлення територіальної та господарської цілісності країни, максимально ефективного використання економічного потенціалу і підвищення якості життя.

Що стосується оцінки економічного розвитку, то основним показником є динаміка реального валового внутрішнього продукту (ВВП). Зростання реального ВВП вказує на економічний підйом, тоді як його спад свідчить про економічний занепад. Щорічні зміни реального ВВП обумовлені впливом численних ендогенних (внутрішніх) і екзогенних (зовнішніх) факторів[1]. Ендогенні фактори — це події, процеси і явища, які виникають поза межами економічної системи України, але прямо або опосередковано впливають на її розвиток. Екзогенні фактори, навпаки, виникають всередині економічної системи і можуть контролюватися

економічними суб'єктами, які приймають відповідні рішення та несуть за них відповідальність.

Період російсько-української війни є одним з найскладніших і критичних для розвитку національної економіки України. Протягом цього часу спостерігаються значні коливання реального ВВП, що вказує на високий рівень економічної нестабільності в країні[2].

Щоб статистично підтвердити наше дослідження, ми розглянемо два однакових 10-річних періоди: з 2014 по 2023 рік, коли триває російсько-українська війна, і попередній період з 2004 по 2013 рік. Ми будемо використовувати ланцюговий індекс фізичного обсягу ВВП, який показує реальні щорічні зміни ВВП, щоб оцінити рівень коливань цього показника. Це дозволить нам розрахувати коефіцієнт варіації і порівняти економічну нестабільність у різних періодах.

$$\text{var} = \frac{\sigma}{X} \cdot 100 \%,$$

X

де σ – середнє квадратичне відхилення досліджуваної сукупності;

\overline{X} – середнє арифметичне усіх значень сукупності.

Таблиця 1

Щорічні значення індексу реального ВВП України за період 1991-2023 років

Роки	Індекс реального ВВП	Роки	Індекс реального ВВП	Роки	Індекс реального ВВП
1991	0,913	2002	1,053	2013	1,000
1992	0,901	2003	1,095	2014	0,934
1993	0,858	2004	1,118	2015	0,902
1994	0,771	2005	1,031	2016	1,024
1995	0,878	2006	1,076	2017	1,024
1996	0,900	2007	1,082	2018	1,035
1997	0,970	2008	1,022	2019	1,032
1998	0,981	2009	0,849	2020	0,962
1999	0,998	2010	1,041	2021	1,034
2000	1,059	2011	1,055	2022	0,712
2001	1,088	2012	1,002	2023	1,053

Джерело: сформовано за даними, наведеними у [3].

У табл. 1 представлені ланцюгові індекси реального ВВП України, які показують, наскільки змінився обсяг ВВП у кожному році порівняно з попереднім. Значення більше 1 вказує на економічне зростання, а менше 1 — на спад. Аналіз даних таблиці дозволяє виділити роки з найзначнішими змінами: 2004 рік, коли темп приросту реального ВВП досяг історичного максимуму +11,8%, та 2022 рік, коли він впав до історичного мінімуму – 28,8%. Інші важливі роки включають 2009 рік, під час Великої рецесії, з спадом –15,1%, 2014 рік на початку російсько-української війни зі спадом –6,6%, 2015 рік зі спадом –9,8%, а також 2020 рік через пандемію COVID-19 зі спадом –3,8%.

Щоб підтвердити, що період з 2014 по 2023 рік був найскладнішим для національної економіки, зокрема через ендогенні фактори, такі як загрози від російсько-української війни, було проведено аналіз коефіцієнтів варіації економічних показників цього періоду порівняно з іншими. Коефіцієнт варіації дозволяє оцінити рівень нестабільності економічних показників, і його порівняння між різними періодами допомагає зрозуміти, наскільки ситуація в 2014-2023 роках була критичнішою в порівнянні з іншими періодами.

Таблиця 2

Розрахунок коефіцієнта варіації

Показник	Значення показника за період, роки:		
	2014-2023	2004-2013	1991-2023
1. Середнє квадратичне відхилення	0,1040	0,0728	0,0954
2. Середнє арифметичне	0,9712	1,0276	0,9834
3. Коефіцієнт варіації, %	10,7126	7,0892	9,7003

Джерело: сформовано та проведено розрахунки за даними, наведеними у табл. 1.

Згідно з таблицею 2, коефіцієнт варіації індексу реального ВВП України за весь період з 1991 по 2023 рік становив 9,7%, що свідчить про відносно невелику нестабільність економічного показника за цей час. Проте в період з 2014 по 2023 роки, коли відбувалися війна з Росією та коронакриза, волатильність зросла до рекордних 10,7%. Це підтверджує, що ці роки були особливо складними для української економіки. Для

порівняння, у контрольному періоді з 2004 по 2013 роки середньорічна волатильність була на 3,6% меншою.

Україна не перейшла повністю на воєнний лад і продовжує діяти за політикою, що була в дії до 2022 року. Це стало можливим завдяки зовнішній фінансовій та військовій допомозі. Країни-партнери обіцяють надати 115 мільярдів доларів США протягом наступних чотирьох років. Ці кошти допоможуть покрити бюджетний дефіцит, який у 2023 році Україна зможе фінансувати лише наполовину. Однак частина допомоги буде надана у вигляді боргів, що призведе до значного зростання державного боргу. Наприклад, за 2022 рік співвідношення боргу до ВВП зросло з 49% до 78%.

Попри зростання державного боргу, Україні вдалося стабілізувати фінансову ситуацію. Курс гривні вже більше року залишається стабільним і не потребує коригування. Інфляцію вдалося знизити до 11-14% на рік. Прогнози на 2023 рік вказують на можливе зростання ВВП на 1-3%, що в умовах війни є ознакою стабілізації. Однак подальший розвиток економіки України залежить від багатьох факторів, особливо від ситуації на фронті. Чим більше ресурсів буде витрачено на війну, тим більшими можуть бути втрати у потенційному економічному зростанні в майбутньому[4].

Демографічна ситуація в Україні має серйозний вплив на економіку. З початку повномасштабного вторгнення за кордон виїхало 8 мільйонів українців, з яких менше 2 мільйонів повернулися. Міністерство економіки оцінює, що кожен 100 тисяч емігрантів знижують ВВП України на 0,5%, що є значною проблемою через масштаб виїзду.

Влада України обрала модель, яка забезпечує громадянам економічну свободу під час війни, не змушуючи їх працювати на підприємствах військово-промислового комплексу в три зміни. Це допомагає уникнути панічних настроїв, але також створює ризик нестачі робочої сили для демобілізації. Урядові слід серйозно подумати про переведення економіки на воєнний режим, адже затягування війни приносить Україні більше ризиків, ніж Росії. Завдяки міжнародній підтримці Україні вдалося забезпечити тимчасову макроекономічну стабільність та надання основних соціальних послуг.

Протягом останніх десяти років економіка України, яка раніше була зосереджена на експорті товарів, поступово перетворилася на економіку послуг. Особливо виділяється сектор інформаційних технологій (IT), який у 2021 році складав 39% всього експорту послуг, порівняно з 14% у 2014 році. Сектор послуг у 2021 році став найбільшим за кількістю робочих місць і забезпечував половину ВВП країни.

Проте сільське господарство, хоча і відіграє важливу роль в економіці, у 2021 році забезпечувало лише 11% ВВП та 14% зайнятості. Тим не менше, сільське господарство залишається важливим для експорту, забезпечуючи 43,9% загального експорту. Україна, як один з найбільших

виробників зерна та рослинної олії в світі, має значення для глобальної продовольчої безпеки[5].

За півтора року війни в Україні прямі збитки, завдані будівлям і інфраструктурі, склали 135 мільярдів доларів США. Проте загальна сума, необхідна для відновлення і відбудови, досягла 411 мільярдів доларів США. Найбільше постраждали північні та південно-східні регіони. Найбільші втрати зазнали такі сектори: житлове господарство, яке понесло 38% усіх збитків, транспорт – 26%, енергетика – 8%, торгівля та промисловість – 8%, а сільське господарство – 6%.

Фізичні пошкодження та забруднення земель мінами суттєво вплинули на доступ українців до базових послуг і засобів для життя, що ускладнює відновлення в різних секторах. Війна також посилила проблему бідності: рівень бідності зріс з 5,5% у 2021 році до 24,1% у 2022 році[3].

У 2022 році основною причиною зростання інфляції стали наслідки війни. Споживчі ціни зросли на 26,6% порівняно з попереднім роком. Це зростання інфляції переважно викликане проблемами з постачанням, такими як підвищення виробничих витрат через порушення в логістиці та енергетиці, а також зростанням світових цін на товари.

Ситуацію вдалося частково стабілізувати завдяки фіксації курсу гривні відносно долара США, що була запроваджена Національним банком України. Це допомогло стримати зростання цін. Окрім того, тарифи на енергоносії залишилися незмінними. Хоча НБУ і здійснив монетизацію частини державних витрат, це не призвело до значного збільшення грошової маси, оскільки надлишкова ліквідність була поглинута через продаж депозитних сертифікатів.

У майбутньому очікується, що інфляційний тиск залишиться високим через продовження війни та подальші порушення у виробничих та постачальних ланцюгах.

Висновки. Загрози національній безпеці, зокрема під час російсько-української війни, серйозно негативно вплинули на економічний розвиток України. Це підкреслює необхідність глибокого аналізу масштабу цього впливу, що стане темою подальших досліджень автора.

Бойові дії, втрата частини територій, руйнування виробничих ланцюгів і інфраструктури, а також несприятливі умови для бізнесу завдали значних втрат економічному потенціалу України і погіршили макроекономічні показники.

Гібридна агресія Росії проти України завдала серйозних втрат промислового та аграрному секторам, що негативно вплинуло на макроекономічні показники та доходи державного і місцевих бюджетів. Найбільшими наслідками стали незворотні людські втрати від бойових дій. Ще однією значною проблемою стали масові вимушені переміщення населення.

Трудовий і інтелектуальний потенціал сотень тисяч переселенців використовується не повною мірою, оскільки більше 65% з них мають вищу освіту. Це призводить до втрати потенційних заробітків і кваліфікації самих переселенців, а також до невдоволення своїм становищем. Для країни це означає недоотримання частини потенційної доданої вартості та доходів бюджету, а також необхідність витратити значні кошти на допомогу безробітним і фінансову підтримку малозабезпечених родин переселенців.

Економічне майбутнє України буде залежати від того, як розвиватиметься війна та наскільки добре країна зможе адаптуватися до тривалих бойових дій. У перспективі Україні потрібно буде створити стабільну основу для швидшого відновлення, зокрема через впровадження політик, які допоможуть залучити зовнішнє фінансування та підвищити ефективність його використання.

Для того щоб зберегти досягнуті результати та забезпечити вирішення критичних потреб у відновленні, важливо продовжувати отримувати підтримку від донорських організацій. Будь-які затримки або зупинки в фінансуванні можуть спричинити значні економічні та соціальні проблеми.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мартиненко В. В. Оцінка впливу глобалізації на стан економічної безпеки України. Бізнес Інформ. 2013. No 10. С. 35–43. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2013_10_7
2. Липкань А. Ю. Загрози економічній безпеці України в умовах воєнного стану. Проблеми системного підходу в економіці. 2023. Вип. 3(92). С. 45–59. DOI : <https://doi.org/10.32782/2520-2200/2023-3-7>
3. Статистична інформація / Державна служба статистики України. 2024. URL : <https://ukrstat.gov.ua>
4. Міністерство фінансів України : офіційний сайт URL : <https://www.mof.gov.ua>.
5. Washington D.C. Україна – Швидка Оцінка Завданої Шкоди Та Потреб На Відновлення : Лютий 2022 – Лютий 2023 (Ukrainian) / D.C. Washington // World Bank Group URL : <http://documents.worldbank.org/curated/en/099062823034041908/P18017401fe8430010af21016afb4ebc8c4>.

ІНФОРМАЦІЙНІ СИСТЕМИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ

РОЗРОБКА ІТ-ПРОЕКТІВ З ВИКОРИСТАННЯМ ВІДДАЛЕНИХ РЕПОЗИТОРІЇВ В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОГО ПІДКЛЮЧЕННЯ ДО ІНТЕРНЕТУ

Бомба Андрій

*доктор технічних наук, професор,
професор кафедри комп'ютерних наук та прикладної математики
Національного університету водного господарства
та природокористування*

Шпортко Олександр

*кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри інформаційних систем та обчислювальних методів
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

Близнюк Сергій

*старший викладач кафедри математичного моделювання
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»
м. Рівне, Україна*

На сьогоднішній день важко уявити собі діяльність сучасного суспільства без комп'ютерної техніки, локальних та глобальних мереж і відповідного програмного забезпечення. Зараз мобільними телефонами користується більш ніж 98 % населення світу, а кількість комп'ютерів у світі перевищує 1400 мільйонів і продовжує зростати. Високі темпи накопичення інформації, вимоги мобільності, оперативності поширення та надійності зберігання даних, швидкості та достовірності їх обробки спонукають розвиток апаратних засобів, системних та прикладних оболонок і пакетів. Разом з тим, темп кількісного зростання інформаційних систем значно перевищує темп підготовки спеціалістів, здатних ефективно розробляти сучасне програмне забезпечення.

В цих умовах кожен випускник ВНЗ галузі інформаційних технологій, що має використовувати комп'ютерну техніку в своїй професійній діяльності для розробки, експлуатації та супроводження інформаційних систем, повинен не лише володіти елементарними навиками

програмування (на сьогодні це повинна вміти кожна освічена людина), а й розуміти принципи організації командної розробки та вміти застосовувати системи контролю версійми програмних проєктів в ІТ-індустрії [1-7].

На сьогодні команда розробка ІТ-проєктів найчастіше виконується за допомогою web-сервісів GitHub чи GitLab [8]. Ці сервіси дають змогу створювати віддалені репозиторії кодів проєктів та надають розробникам ряд переваг, серед яких найсуттєвішими, на нашу думку, є:

1. Забезпечення можливості одночасної роботи над кожним проєктом багатьом розробникам зі збереженням можливості повернення до попередніх версій за допомогою комітів;

2. Автоматизоване створення копій проєктів (клонування) на нових пристроях чи для нових користувачів. Це усуває потребу ручного встановлення проєкту з останніх архівних копій;

3. Автоматизоване перенесення змін між різними копіями проєкту, що дає змогу працювати над одним проєктом з різних пристроїв та з різних локацій і швидко виконувати синхронізацію між ними;

4. Можливість роботи з локальною копією проєкту без тимчасового підключення до Інтернету. При цьому коли підключення до мережі з'явиться – тоді й можна виконати синхронізацію. Це усуває необхідність передачі кожної нової зміни відразу всім іншим розробникам, тим більше, що не всі з них можуть бути в цей момент підключеними до глобальної мережі;

5. Підтримка ведення декількох версій проєкту навіть на одному робочому місці та перенесення змін між ними за допомогою гілок.

Всі ці переваги забезпечують цілісність проєкту, а віддалені репозиторії загалом дають змогу розробникам працювати над ІТ-проєктами з різних куточків світу і відслідковувати зміни кожного з них. Це підвищує ефективність створення ІТ-проєктів, оскільки зменшує час на їх розробку і дає змогу зосередитися на реалізації їх ідей замість повсякчасного узгодження змін. Тому, на нашу думку, системи контролю версій, такі як Git, і web-сервіси, такі як GitHub чи GitLab, необхідно ґрунтовно вивчати всім здобувачам передвищої і вищої освіти в галузі інформаційних технологій для отримання вмінь:

– формувати команди та керувати їх роботою в процесі реалізації програмних проєктів;

– аналізувати специфікації програмних проєктів для розбиття процесу їх реалізації на спринти і завдання;

– використовувати системи супроводу виконання завдань в процесі командної розробки програмних проєктів;

– створювати та використовувати репозиторії на локальних та мережових ресурсах за допомогою систем керування версіями;

– синхронізувати різні версії проєктів;

– працювати над ІТ-проектами навіть в умовах тимчасової відсутності підключення до Інтернету.

ЛІТЕРАТУРА

1. Chacon Scott, Straub Ben. Pro Git. 2-nd ed. Apress, 2014. 534 с. URL: <https://git-scm.com/book/uk/v2>.
2. Gitflow Workflow. Atlassian Git Tutorial. URL: <https://www.atlassian.com/git/tutorials/comparing-workflows/gitflow-workflow>.
3. Introduction to Git workflows. URL: https://docs.gitlab.com/ee/topics/gitlab_flow.html.
4. Командна розробка ІТ-проектів. Лабораторний практикум для студентів денної та заочної форм навчання освітньої програми «Інженерія програмного забезпечення Інтернету речей» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 121 Інженерія програмного забезпечення галузі знань 12 Інформаційні технології / уклад. О. В. Шпортько, Ю. Г. Лотюк, О. М. Богут. Рівне: ПВНЗ "МЕГУ ім. акад. С. Дем'янчука", 2023. 65 с.
5. Романовський О. Г., Шаполова В. В., Квасник О. В., Гура Т. В. Психологія тимблдингу : навчальний посібник / за заг. ред. Романовського О. Г., Калашникової С. В. Харків: «Друкарня Мадрид», 2017. 92 с. URL: http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/36676/1/Book_2017_Romano_vskyi_Psykholohiia_tymbildynhu.pdf.
6. Тулашвілі Ю. Й. Конспект лекцій з дисципліни «Командна розробка програмних проектів» для студентів напряму підготовки 6.040302 «Інформатика». Рівне: НУВГП, 2015. URL: <http://ep3.nuwm.edu.ua/2233/1/04-01-06.pdf>.
7. Тулашвілі Ю. Й. Методичні вказівки до виконання лабораторних робіт з дисципліни «Командна розробка програмних проектів» для студентів напряму підготовки 6.040302 «Інформатика» денної форми навчання. Рівне: НУВГП, 2015. URL: <http://ep3.nuwm.edu.ua/2230/1/04-01-05.pdf>.
8. GitHub vs GitLab. Обираємо сервіс під потреби проекту. URL: <https://dou.ua/lenta/articles/github-vs-gitlab>.

ПРО УНІКАЛЬНУ ОСОБЛИВІСТЬ ВИПАДКОВИХ ПОХИБОК В ЕКСПЕРИМЕНТАХ BIG DATE

Джунь Йосип

*доктор фізико-математичних наук, професор,
завідувач кафедри математичного моделювання*

Приватний вищий навчальний заклад

Міжнародний економіко-гуманітарний університет

імені академіка Степана Дем'янчука,

м. Рівне, Україна

Проблема закону розподілу випадкових похибок спостережень (ВПС) все ще є невирішеною. В 1809 р. знаменитий німецький математик К. Ф. Гаусс, на припущенні нормальності ВПС створив перший у світі спосіб математичного моделювання, названий ним методом найменших квадратів (МНК) [1]. Цей метод виявився вкрай вчасним і потрібним, для бурхливого розвитку науки і техніки, яким прославився ХІХ вік. В той же час робота Гаусса [1] показала наскільки важливою є фундаментальна аксіома відносно дійсного закону розподілу. В ХІХ столітті спостереження були ручними, неавтоматизованими і вони гарно підкорялись закону Гаусса. Деякі вчені вважали, що відкрито новий закон природи і цей закон означає нормальність ВПС. Проте сам Гаусс в [1] попередив, що «ніхто не може знати, яким насправді буде закон розподілу ВПС, якщо, спостереження продовжувати до нескінченності». Це є усвідомленням того, що істина нескінченна як і число π . І дійсно, з розвитком техніки обсяги спостережень збільшувались, деякі з них стали автоматизованими, як, наприклад, експеримент [2], ВПС в якому мали нечувані, відмінні від нуля ексцеси, що ніяким чином не підтверджувало закон Гаусса. В експерименті [2], обсяг якого склав 4810 спостережень ексцес ВПС склав $+6.00 \pm 0,06$ в той час як нормальні спостереження мають нульовий ексцес.

Головною особливістю розподілу ВПС великого обсягу, тобто, експериментів Big Date, є їх незначима асиметрія і високозначимий ексцес. Це означає, що розподілі ВПС в цих експериментах ґрунтуються в області розподілу Пірсона VII типу [3], що показано також і в [4].

Основною перешкодою при вивченні особливостей розподілу ВПС в експериментах Big Date в широкому діапазоні обсягів спостережень є відсутність однорідних даних і їх затратість, як фінансова так і у часі. Щоб подолати ці перешкоди, ми скористались існуючим унікальним багаторічним рядом добових значень індексу Доу-Джонса США, який ведеться вже 128 років неперервно до цього часу з 26 травня 1896 р. Починаючи з цієї дати 40418 значень цього індексу передав нам в дар професор Братиславського університету В. Газда в процесі міжнародної

співпраці. Нами досліджувався ряд відносних різниць r_i індексу Доу-Джонса обчислений по формулі $r_i = \left(l_i - \frac{l_{i-1}}{l_{i-1}} \right)$, де l_i, l_{i-1} – значення індексу в дати $i = 1, i$. Ця формула дає ряд масштабованих, практично однорідних значень відносних похибок індексу, що видно з таблиці, де вказано квадрат асиметрії β_1 , досліджуваних розподілів, яка є близькою до нуля. А по куртозису β_2 всі досліджувані нами розподіли можна віднести до кривої Пірсона VII типу [3] з діагональною інформаційною матрицею. Ця крива запропонована до практичного використання в 1937 р. знаменитим професором Кембриджського університету Г. Джеффрісом або сером Гарольдом, як його рекомендувала називати леді Джеффріс в листуванні з автором. Ця пропозиція сера Гарольда опублікована в його фундаментальному труді [5], який перевидавався в Англії дев'ять разів.

№ з/п	Обсяг n_i вибірки значень r_i в тис.	Асиметрія A^2 чи β_{1i}	Куртозис β_{2i}
1	2	3	4
1	0.300	0.009	5.789
2	0.500	0.040	6.690
3	1.000	0.049	6.064
4	2.000	0.189	7.732
5	6.000	0.219	9.786
6	9.000	0.287	6.961
7	12.000	0.279	9.760
8	18.000	0.041	16.052
9	22.000	0.052	17.596
10	27.000	0.048	19.406
11	32.000	0.025	18.943
12	36.522	0.065	20.018
13	40.417	0.046	18.388

Із наведеної нами таблиці видно, що із збільшення обсягу вибірок n_i їх куртозис стрімко зростає. Обчислений нами коефіцієнт кореляції між n_i і β_{2i} виявився наступним: $R = 0.950$.

Застосуванням Z – перетворення Фішера до даного R підтверджено, що зв'язок цей є наявним, сильним, прямим. В результаті проведеного нами масштабного дослідження можна зробити такі висновки:

1. Наш аналіз вперше підтверджує математичну значущість нового, всезагального закону розподілу ВПС, оскільки до цього часу, цього не було показано в жодному із досліджень.

2. Основною унікальною, неочікуваною особливістю ВПС в експериментах Big Date є стрімке зростання ексцесу розподілу із збільшенням n_i (дивитися таблицю).

3. При $n_i \rightarrow \infty$ ми будемо отримувати все більший і більший ексцес і все вищі і вищі два центральних стовпчики гістограми.

Зрозуміло, що досягнення таких важливих результатів стало можливим на основі використання величезних багатолітніх обсягів даних. Досягти таких результатів в експериментальних умовах неможливо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Gauss C. F. Theory motus corporum coelestium in sectionibus conicis Solem ambientium. Hamburgi. 1809.
2. Hulme H. R., Syms L. S. T. The Law of Errors and the Combinations of observations. Mon. Notic. RAS. – 1939, V. 99, № 8. P. 642-658.
3. Pearson E. S. and Hartley H. O. Biometrika tables for statisticians, v.1. Cambridge University Press, 1954. P. – 306.
4. Dzhun I. V. Non-Classical Theory Measurements Errors. USA: Amazon. 2019. – 211 p.
5. Jeffreys H. Theory of Probability. Sec. Edition. Oxford. 1940.- 468 p.

ЯКІ МОЖЛИВОСТІ ВІДКРИВАЄ МЕТОД НОРМАЛІЗАЦІЇ НЕГАУССОВИХ ПОХИБОК ПРИ МОДЕЛЮВАННІ І ВИКОРИСТАННІ ПРОГРАМНИХ ПРОДУКТІВ

Джунь Йосип

*доктор фізико-математичних наук, професор,
завідувач кафедри математичного моделювання
Приватний вищий навчальний заклад
Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука,
м. Рівне, Україна*

При математичному моделюванні чи використанні програмних продуктів часто зустрічається ситуація, коли експериментальні дані або вибірки не підкоряються закону Гаусса, необхідному при використанні кореляційного, регресійного, дисперсійного чи спектрального аналізів. В цьому разі результати моделювання не дадуть можливості отримати ефективні оцінки параметрів моделей у відповідності з теорією оцінювання.

Практично негауссовими є ряди автоматизованих спостережень Big Date, які мають великий обсяг і різкі відхилення по ексцесу від нормального закону. Наприклад, перший в Європі автоматизований ряд спостережень широти Гринвіча в 1927-1931 рр. на плаваючому у ртуті зеніт-телескопі Куксона, обсягом 4540 спостережень, мав небачено великий ексцес $\varepsilon = +4.14 \pm 0,07$ [1] в той час як для закону Гаусса $\varepsilon = 0$. Це вказувало на великий відсоток аномальних спостережень в цьому ряді і про неможливість його обробки класичними методами.

Згадані спостереження широти в Гринвічі мали значний інтерес. Вони були під великою увагою, оскільки всесвітні потопи починаються з раптового зміщення полюса Землі.

Розподіли великих масивів даних, як показує практика, мають дві істотні особливості, а саме вони:

- є симетричними;
- мають $\varepsilon > 0$.

Розподіли такого типу, як показав Г. Джеффріс в [2], можна представити кривою Пірсона VII типу з діагональною інформаційною матрицею:

$$f(x) = \frac{\Gamma(m+1)}{\sqrt{2\pi(m-0,5)} \cdot \Gamma(m+0,5)} \cdot \frac{1}{\sigma} \left[1 + \frac{0,5m^2}{(m-0,5)^3} \left(\frac{x-a}{\sigma} \right)^2 \right]^{-m}, \quad (1)$$

де параметрами є: a – математичне сподівання; σ – міра розсіювання; m – міра відхилення (1) від закону Гаусса.

Як бачимо, функція (1) є трипараметричною.

Вагова функція розподілу (1), як показано в [3], є наступною:

$$p(x_i) = \frac{\ln' f(x_i)}{x_i} = \left[\left(\frac{m + 0.5}{m} \right) \sigma_{ii}^2 - \frac{x_i^2}{2m} \right]^{-1} . \quad (2)$$

Ми допускаємо, що математичне сподівання $a = 0$ в (1). Записуючи вагову функцію (2) у вигляді $p(x_i)$, де x_i – результати спостережень, ми можемо легко привести негауссові ряди до нормалізованого вигляду за формулою:

$$x_{ні} = x_i \sqrt{P(x_i)}, \quad (3)$$

При нормалізації спостережень x_i необхідно, щоб оцінки параметрів розподілу (1) були ефективними, тобто, отриманими методом максимальної правдоподібності.

Зауважимо, що формулу (3) успішно можна застосовувати: як при моделюванні так і там, де критеріальні процедури ґрунтуються на законі Гаусса.

Висновки.

1. Як бачимо, оператор нормалізації (3) є простим і дозволяє успішно її проводити.

2. Велика користь цього оператора в тому, що він забезпечує просте його застосування в широкому колі класичних програмних пакетів для критеріальних процедур, розроблених на основі нормального закону (критерії Стьюдента, Фішера, Бартлетта, Аббе, дисперсійний аналіз, тощо).

3. Наявність оператора (3) усуває необхідність створення нових критеріїв, наприклад, на основі розподілу (1).

4. Значущість оператора (3) в тому, що він призначений для сучасних експериментів, Big Date, обсяги яких сягають іноді до 40.000 тисяч спостережень, і які вже ні в якому разі не можуть бути гауссовими.

ЛІТЕРАТУРА

1. Jeffreys H. The Law of Errors in the Greenwich Variation of Latitude observations. Mon. Not. of the RAS. 1939, vol. 99, № 9, pp. 703-709.
2. Jeffreys H. Theory of Probability. Sec. Edition. Oxford. 1940.- 468 p.
3. Dzhun I. V. Non-Classical Theory Measurements Errors. USA: Amazon. 2019. – 211 p.

КОНЦЕПЦІЯ РОЗВИТКУ ВИКЛАДАННЯ РОБОТОТЕХНІКИ ТА ІНТЕРНЕТУ РЕЧЕЙ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Колупасв Борис

*доктор фізико-математичних наук, доцент,
професор кафедри інформаційних систем та обчислювальних методів
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

Юскович-Жуковська Валентина

*кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри інформаційних систем та обчислювальних методів
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»
м. Рівне, Україна*

В умовах швидкої цифрової трансформації, що охоплює як економіку, так і освітню сферу, викладання робототехніки та Інтернету речей (IoT) у закладах вищої освіти України набуває особливого значення. Війна та подальше відновлення країни ставлять перед освітніми установами важливі завдання - забезпечити підготовку висококваліфікованих спеціалістів, здатних адаптуватися до нових викликів, що виникають в умовах сучасної промислової революції. Це вимагає модернізації навчальних програм, інтеграції новітніх інструментів для проектування, програмування та управління роботизованими системами, а також підвищення рівня практичних навичок студентів.

Згідно з Концепцією цифрової трансформації освіти і науки Міністерства освіти і науки України, ключовим завданням є забезпечення цифрової грамотності всіх учасників освітнього процесу, інтеграція сучасних цифрових технологій у викладання, а також перехід до нових підходів у підготовці фахівців для економіки майбутнього [1, 2]. Згідно Аналізу сфери інформаційно-комунікаційних технологій у перспективних та наукоємних сферах ІТ кількість фахівців з достатніми компетенціями є незначною. Лише 4 відсотки українських ІТ-фахівців можуть працювати у сфері Big data, а 1,3 відсотка - з Інтернетом речей. Втім, більшість програм, які готують ІТ-фахівців, не збалансовані та відірвані від потреб ринку [2].

Тому підготовка висококваліфікованих спеціалістів у галузі робототехніки та IoT стане основою для модернізації промислових

виробництва, зокрема у сфері обороноздатності та післявоєнного відновлення.

Однак, одним з ключових викликів є необхідність відійти від викладання виключно на базі систем початкового рівня, таких як Arduino та Raspberry Pi, і розширити навчальні курси до складніших систем, які мають практичну значущість у реальному промисловому середовищі. Це дозволить забезпечити випускників не лише теоретичними знаннями, а й практичними навичками, необхідними для роботи з комплексними автоматизованими системами.

Для підготовки спеціалістів, здатних проєктувати та впроваджувати роботизовані системи на підприємствах, необхідно включати до навчальних програм роботу з такими платформами, як:

V-REP (CoppeliaSim): Це програмне забезпечення дозволяє симулювати дії промислових роботів у віртуальному середовищі, що особливо важливо для відпрацювання навичок програмування та управління складними системами без необхідності наявності фізичних пристроїв. Завдяки симуляціям студенти можуть перевіряти різні сценарії без ризику пошкодження реальних установок.

MATLAB/Simulink: Використання цього інструменту дозволяє моделювати фізичні процеси, контролювати системи та розробляти алгоритми управління у реальному часі. Це важливо для навчання принципам управління автоматизованими системами та створення складних роботизованих платформ.

OpenCV: Система машинного зору є невід'ємною частиною сучасної робототехніки. Завдяки OpenCV студенти можуть навчитися розпізнавати об'єкти, аналізувати зображення та розробляти алгоритми для машинного зору, що особливо важливо для промислових роботів, які потребують візуальної інформації для виконання завдань.

Siemens TIA Portal: Це програмне середовище дозволяє програмувати та налаштовувати програмовані логічні контролери (PLC), що є основою для автоматизації промислових процесів. Студенти можуть навчитися проєктувати та запускати складні виробничі лінії, що базуються на сучасних технологіях автоматизації.

Siemens NX: Платформа для інженерного проєктування та симуляції, яка дає змогу студентам працювати з усіма аспектами розробки роботизованих систем — від механічного проєктування до аналізу динаміки та міцності.

Siemens MindSphere: Індустріальний Інтернет речей (IIoT) є невід'ємною частиною сучасної промисловості. Навчання роботі з MindSphere дозволяє студентам розуміти, як дані з промислових установок можуть використовуватися для моніторингу, оптимізації та передбачення можливих збоїв у системах.

Fanuc ROBOGUIDE та *Fanuc ZDT*: Ці системи надають можливість програмувати роботизовані лінії та моніторити їх роботу в реальному часі. *Fanuc ZDT* дозволяє здійснювати діагностику стану роботів, передбачати

поломки та запобігати можливим простоям, що є надзвичайно важливим для сучасного виробництва.

Національна економічна стратегія на період до 2030 року акцентує на важливості розвитку інноваційних технологій та підготовки висококваліфікованих кадрів для індустрій майбутнього [2]. Одним із головних завдань цієї стратегії є забезпечення зростання промислового потенціалу та підвищення обороноздатності країни. У контексті створення нових промислових потужностей, робототехніка та IoT відіграють ключову роль у підвищенні продуктивності виробництва, автоматизації процесів та зменшенні залежності від людського фактору.

Особливо актуальною стає підготовка спеціалістів з робототехніки та IoT у контексті відновлення країни після війни. Масштабне будівництво та відновлення зруйнованих міст і сіл потребуватиме впровадження нових роботизованих ліній для будівельних матеріалів, автоматизованих транспортних систем і систем енергетичної інфраструктури. У цьому аспекті співпраця між закладом вищої освіти та промисловими підприємствами є необхідною для забезпечення відповідності навчальних програм актуальним потребам ринку праці.

Успішна реалізація програм підготовки з робототехніки та IoT вимагає не лише теоретичного навчання, але й надання студентам можливості для набуття практичних навичок. Лабораторії, оснащені сучасними роботизованими системами та симуляторами, стають необхідною складовою для якісної підготовки майбутніх IT-фахівців.

Співпраця з міжнародними компаніями, такими як *Siemens* чи *Fanuc*, дозволить студентам працювати з реальними системами, брати участь у стажуваннях та здобувати необхідний досвід для майбутньої роботи на сучасних промислових підприємствах.

Перехід від простих систем до складніших платформ є важливим кроком для забезпечення конкурентоспроможності випускників українських ЗВУ на міжнародному ринку праці. Інтеграція інструментів для робототехніки та IoT дозволить підготувати IT-фахівців, здатних працювати на сучасних підприємствах, що сприятиме розвитку промисловості, підвищенню обороноздатності та відновленню країни після війни. Сучасні професійно-орієнтовані курси, які спираються на практичне застосування новітніх інформаційних технологій, мають стати основою підготовки майбутніх IT-фахівців для економіки цифрової ери.

ЛІТЕРАТУРА

1. Концепція цифрової трансформації освіти і науки: МОН запрошує до громадського обговорення /Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/koncepciya-cifrovoyi-transformaciyi-osviti-i-nauki-mon-zaprosiuye-do-gromadskogo-obgovorennja> (дата звернення 09.09.2024).
2. Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року / URL: <https://ips.ligazakon.net/document/KP210179?an=937> (дата звернення 09.09.2024).

ВИКОРИСТАННЯ СЕНСОРА SHARP ДЛЯ АНАЛІЗУ ЯКОСТІ ПОВІТРЯ

Кот Василь

кандидат технічних наук, викладач-методист відокремленого структурного підрозділу «Рівненський фаховий коледж Національного університету біоресурсів і природокористування України»

Якимчук Ірина

*викладач-методист відокремленого структурного підрозділу «Рівненський фаховий коледж Національного університету біоресурсів і природокористування України»
м. Рівне, Україна*

Забруднення повітря є серйозною проблемою сучасного світу, особливо в густонаселених містах з розвинутою промисловістю. Транспортні засоби, промислові підприємства та інші джерела забруднення підвищують рівень шкідливих речовин у повітрі, що негативно впливає на здоров'я людей. Забруднення повітря викликає респіраторні та серцево-судинні захворювання, такі як астма, бронхіт, інфаркти та інсульты. Також воно знижує якість життя і продуктивність праці.

Окрім хімічних речовин, у повітрі присутні пилові частинки (PM_{2.5} та PM₁₀), які проникають в легені і можуть викликати запалення, що особливо небезпечно для дітей, літніх людей і тих, хто має хронічні захворювання. Тому створення ефективних систем моніторингу якості повітря є нагальною потребою, і ключовим елементом таких систем є сенсори.

Інтернет речей (IoT) відкриває можливості для побудови мереж сенсорів, які в реальному часі збирають дані про якість повітря. Це допомагає швидко реагувати на забруднення на рівні місцевої влади або підприємств. Якість і точність даних залежать від правильного вибору сенсора, який є основою таких систем. У світі існує багато систем моніторингу якості повітря, які використовують різні підходи та технології. Традиційні стаціонарні станції забезпечують високу точність вимірювань, але вони є дорогими та обмеженими у мобільності. Переносні аналізатори повітря забезпечують гнучкість та доступність, дозволяючи проводити вимірювання в різних місцях. Прикладами таких аналізаторів є PurpleAir, AirVisual та Awaair, які дозволяють збирати дані про якість повітря у реальному часі.

Новітні IoT-системи, які є компактними, енергоефективними і відносно недорогими, дозволяють їх широке застосування в різних умовах. Кожна з цих систем має ряд своїх переваг та недоліків, однак їх об'єднує одне - сенсор, що реагує на якість повітря. Існує безліч таких сенсорів, найпоширенішим вибором серед аматорів і конструкторів є SDS011,

PMS5003, GP2Y1014AU0F та DSM501A. Кожен сенсор має свої особливості, а вибір залежить від потреб. SDS011 використовує лазерне розсіювання для вимірювання частинок пилу (0.3–10 мкм) з точністю $\pm 15\%$. PMS5003 також визначає PM1.0, PM2.5 та PM10, з точністю $\pm 10\%$. GP2Y1014AU0F використовує інфрачервоне світло для вимірювання частинок до 500 мкг/м^3 (PM10) з точністю $\pm 15\%$. DSM501A вимірює PM2.5 та PM10 з точністю $\pm 10\%$. Найдоступнішим є GP2Y1014AU0F, але його ефективність під питанням. Метою дослідження є розробка та тестування системи моніторингу на основі GP2Y1014AU0F.

Для тестування системи було зібрано наступний тестовий стенд який зображений на рис. 1. Зрозуміло що даний датчик було підключено до системи Wemos D1 mini згідно тих принципів які передбачив його виробник і навів в даташиті.

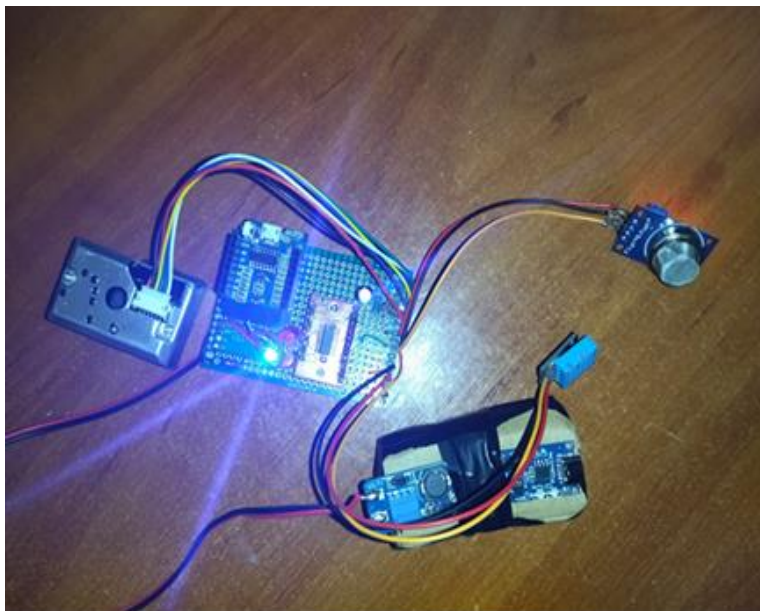

Рис. 1. Зовнішній вигляд тестового стенду

Згідно з технічною документацією, дані з сенсора передаються на мікроконтролер через аналоговий вхід. Це дозволяє відносно легко зчитувати аналоговий сигнал, і таке підключення має бути досить простим для обробки та інтерпретації. Однак на практиці ситуація виявилася складнішою. Більшу частину часу сенсор неактивний. Один раз на 10 мс на сенсор необхідно подати короткий імпульс тривалістю 320 мкс, який вмикає світлодіод для підсвічування пилу. Потім, через 280 мкс, коли на

виході сенсора з'являється відповідний сигнал, його необхідно зчитати і визначити амплітуду. Амплітуда сигналу характеризує кількість пилу в повітрі. Як тільки сигнал оцифровано, напруга на світлодіоді знімається, і сенсор відключається до наступного імпульсу. Такий алгоритм знижує знос сенсора і, як зазначено в інструкції, дозволяє відрізнити пил від диму. Проте в інструкції не пояснюється, як саме це відбувається на практиці.

Фрагмент коду, який реалізує ці маніпуляції для Wemos D1 Mini, може виглядати наступним чином:

```
digitalWrite(D2, LOW); // вмикаємо світлодіод
```

```
delayMicroseconds(280);
```

пилу

```
delayMicroseconds(40);
```

```
digitalWrite(D2, HIGH); // вимикаємо світлодіод
```

```
delayMicroseconds(9680);
```

```
calcVoltage = voMeasured * (3.3 / 1024.0);
```

```
dustDensity = 170 * calcVoltage - 0.1; // обчислюємо забруднення
```

Важливо зазначити, що сигнал від сенсора починає спадати не після відключення світлодіода, а ще під час його роботи. Тому в процесі вимірювань важливо точно дотримуватися часу і виконувати всі дії відповідно до інструкцій. Другим важливим аспектом є правильний перерахунок отриманих вольтів у мікрограми на кубометр. Для цього необхідно відняти з сигналу постійну складову і за допомогою графіка обчислити концентрацію пилу. Постійна складова сигналу є унікальною для кожного сенсора, що вимагає налаштування.

Результати роботи сенсора суперечливі. Він нестабільно показує дані в умовах чистого повітря, часто з близькими до нуля значеннями, що свідчить про недостатню чутливість. Однак при піднесенні предметів або задимленні сенсор реагує, показуючи зростання значень. Сенсор також вимагає точного таймінгу імпульсів для стабільної роботи. Для чутливих застосувань рекомендується використовувати аналогово-цифровий перетворювач. Сенсор працює тільки при напрузі 5V. В якості висновка можна стверджувати GP2Y1014AU0F підходить для моніторингу сильних забруднень, але не для чистого повітря.

ЛІТЕРАТУРА

1. Даташит на GP2Y1014AU0F від фірми Sharp [електронний ресурс] URL: <https://www.alldatasheet.com/datasheet-pdf/pdf/1243996/SHARP/GP2Y1014AU0F.html> (дата доступу: 22.05.2024).
2. Бібліотека для GP2Y1014AU0F [електронний ресурс] URL: <https://github.com/luciansabo/GP2YDustSensor> (дата доступу: 22.05.2024).
3. Wemos and dust sensor example [електронний ресурс] URL: <https://www.espressosystem.com/wemos-dust-sensor-example.php> (дата доступу: 22.05.2024).

4. Sharp GP2Y1010AU PM2.5 particle/dust sensor – working [електронний ресурс]
URL: <https://community.home-assistant.io/t/sharp-gp2y1010au-pm2-5-particle-dust-sensor-working/450844> (дата доступу: 22.05.2024).

ВИЗНАЧЕННЯ РІЗНИЦЕВИХ КОЛІРНИХ МОДЕЛЕЙ ДЛЯ МІНІМАЛЬНИХ КОДОВИХ БЛОКІВ В ПРОЦЕСІ ПРОГРЕСУЮЧОГО ІЄРАРХІЧНОГО СТИСНЕННЯ ЗОБРАЖЕНЬ БЕЗ ВТРАТ

Шпортько Олександр

кандидат технічних наук, доцент,

доцент кафедри інформаційних систем та обчислювальних методів

Приватного вищого навчального закладу

«Міжнародний економіко-гуманітарний університет

імені академіка Степана Дем'янука»

м. Рівне, Україна

Різницеві колірні моделі [1; 2] використовуються для максимального зменшення ентропії за рахунок міжкомпонентної декореляції [3; 4]. Вони підвищують ефективність застосування алгоритмів компресії, хоча й самі безпосередньо не виконують стиснення даних [5]. В процесі компресії зображень спочатку виконується контекстно-залежний алгоритм [6], а для пікселів, не опрацьованих цим алгоритмом, виконується перехід до різницевої колірної моделі, потім застосовуються предиктори [7], після чого результати їх використання та контекстно-залежного алгоритму кодуються контекстно-незалежним алгоритмом [8]. Тобто різницеві колірні моделі підвищують ефективність, насамперед, контекстно-незалежного алгоритму. Ось чому вони дієві передусім для фотореалістичних зображень. Серед основних симетричних ієрархічних предикторів для таких зображень найменші КС забезпечує *ProgresPredict1* [7], тому саме цей предиктор використовувався нами для вибору різницевої колірної моделі.

Якби кожна компонента різницевої колірної моделі кодувалася в окремі DEFLATE-блоки [9] (тобто була б відсутня перехресна кореляція компонентів) і довжина ентропійного коду [2] різниці компонентів після застосування базових нелінійних ієрархічних предикторів дорівнювала б довжині ентропійного коду від протилежної різниці компонентів (тобто

виконувалися б співвідношення $L(\Delta(R - G)) = L(\Delta(G - R))$,
 $L(\Delta(R - B)) = L(\Delta(B - R))$, $L(\Delta(G - B)) = L(\Delta(B - G))$), то альтернативними в

процесі прогресуючого ієрархічного стиснення були б такі різницеві колірні моделі з цілими коефіцієнтами (нумерація починається з нуля для зручності програмування): 0. R, G, B; 1. R, R - G, R - B; 2. R, R - G, B - G; 3. R, G - B, R - B; 4. G - R, G, G - B; 5. G - R, G, B - R; 6. R - B, G, G - B; 7. B - R, G - R, B; 8. R - G, B - G, B; 9. B - R; B - G, B; 10. R, G, G - B; 11. R, G, R - B; 12. R, R - G, B; 13. R, B - G, B; 14. G - R, G, B; 15. B - R, G, B. Але

ці співвідношення, як правило, не виконуються, тому існує 49 різних різницевих кольорних моделей [1].

Різні фрагменти зображень можуть мати неоднаковий рівень кореляції між окремими компонентами, а окремі компоненти можуть мати в них різну ентропію. Тому для різних фрагментів зображень ефективними можуть виявитися відмінні різницеві кольорні моделі. Для форматів графічних файлів одним з основних показників ефективності, поряд з КС (коефіцієнтом стиснення), є час декодування, ось чому врахування фрагментування зображень в них має реалізовуватися так, щоб істотно не сповільнювати цей процес. Тому ми дослідили ефективність застосування різних різницевих кольорних моделей з цілими коефіцієнтами не до окремих пікселів чи фрагментів довільної форми, а до мінімальних кодових блоків (MCU – Minimum Coding Unit) розміром 8 x 8 пікселів (на правому і нижньому краї зображення – можливо менше), які використовуються, зокрема, і у форматі JPEG [2]. Отже, за результатами проведених досліджень ми прийшли до таких **висновків**:

1. В графічних форматах доцільно використовувати різницеві кольорні моделі з цілими коефіцієнтами, оскільки вони забезпечують швидке декодування. Різницеві кольорні моделі з цілими коефіцієнтами дають змогу суттєво підвищити ефективність стиснення без втрат трикомпонентних фотореалістичних зображень у форматах, що використовують предиктори, і тому можуть бути впроваджені в наступні версії цих форматів на рівні стандартів.

2. Для забезпечення швидшого кодування різницеву кольорну модель з цілими коефіцієнтами для цілого зображення варто формувати максимум з 19-ти альтернативних (16-ти основних альтернативних з наведеного переліку і трьох з симетричними різницями до обраної з основних альтернативних), а не з усіх можливих 49 моделей. З метою підвищення ефективності застосування різницевих кольорних моделей з цілими коефіцієнтами інтервали з максимальною кількістю різниць базових компонентів R, G, B слід зміщувати до середини діапазону можливих значень (наприклад, в кольорних моделях з розрядністю дискретизації 8 бітів – до 128).

3. Застосування різницевих кольорних моделей з цілими коефіцієнтами до окремих MCU з можливістю переходу до єдиної різницевої кольорної моделі для всього зображення незначно зменшує КС, але при цьому в разі сповільнює кодування та на 1-5 % – декодування, тому й не рекомендується нами до використання в графічних форматах. Різницеві кольорні моделі варто застосовувати до окремих MCU в архіваторах з метою забезпечення максимального стиснення зображень без втрат. Однакові перепади яскравостей у відмінних кольорних моделях різних MCU можуть породити різні результати застосування предикторів і тому

привести до розсіювання значень елементів після їх застосування, та, як наслідок, до збільшення ентропії. Крім цього, застосовуючи різнищеві колірні моделі для окремих MCU, потрібно ще й зберігати номери обраних таких моделей для кожного MCU. Тому для чергового окремого зображення ефективнішою може виявитися як єдина різнищєва колірна модель, так і сукупність різних колірних моделей для окремих MCU.

ЛІТЕРАТУРА

1. Shportko A. V., Bomba A. Ya., Postolatii V. A. Programming the Formation of Difference Color Models for Lossless Image Compression. *Computational Linguistics and Intelligent Systems (COLINS 2023)* : Proceedings of the 7th International Conference. (Kharkiv, 20-21 Apr 2023). Vol. 3. P. 53-68. URL: <http://ceur-ws.org/Vol-3403/paper5.pdf>.
2. Шпортько О. В., Бомба А. Я., Янчук П. С., Шпортько В. О. Застосування різнищєвих колірних моделей з цілими і напівцілими коефіцієнтами для стиснення зображень в модифікованому графічному форматі JPEG. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка" (Серія: Інформаційні системи та мережі)*. 2019. № 5. С. 14-25.
3. Бомба А. Я., Шпортько О. В. Застосування симетричних і асиметричних предикторів в процесі прогресуючого стиснення зображень без втрат. *Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та ВНЗ* : зб. наук. пр. Розділ 3. Математичне та комп'ютерне моделювання, обчислювальні методи. Рівне: РВЦ МEGУ ім. акад. С. Дем'янука, 2013. № 2 (10). С. 339-346.
4. Шпортько О. В. Аналіз ефективності модифікацій алгоритмів графічного формату PNG. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка" (Серія: Інформаційні системи та мережі)*. 2014. № 783. С. 262-270.
5. Шпортько О. В. Використання різнищєвих кольорових моделей для стиснення RGB-зображень без втрат. *Відбір і обробка інформації*. 2009. № 31 (107). С. 90-97.
6. Shportko A. V., Bomba A. Ya., Postolatii V. A. Rejection of the Inefficient Replacements while Forming the Schedule of the Modified Algorithm LZ77 in the Process of Progressive Hierarchical Compression of Images without Losses. *Computational Linguistics and Intelligent Systems (COLINS 2022)* : Proceedings of the 6th International Conference (Gliwice, Poland, 12-13 May 2022). ceur-ws.org. Vol. 3171. P. 1594-1605. URL: <http://ceur-ws.org/Vol-3171/paper113.pdf>.
7. Shportko A., Postolatii V. Development of Predictors to Increase the Efficiency of Progressive Hierarchic Context-Independent Compression of Images Without Losses. *Computational Linguistics and Intelligent Systems (COLINS 2021)* : Proceedings of the 5th International Conference on (Kharkiv, 22-23 apr. 2021). ceur-ws.org. Vol. 2870. P. 1026-1038. URL: <http://ceur-ws.org/Vol-2870/paper77.pdf>.
8. R. Gonzalez, R. Woods, Digital Image Processing, 4th ed., Pearson, London, 2017, 1192 p.
9. Bomba A. Ya., Shportko A. V., Postolatii V. A. Redistribution of the Compressed Data Between Modified DEFLATE-Blocks in the Image Compression Process Without Losses. *Computational Linguistics and Intelligent Systems (COLINS 2024)* : Proceedings of the 8th International Conference (Lviv, 12-13 Apr 2024). Volume II: Modeling, Optimization, and Controlling in Information and Technology Systems Workshop (MOCITSW). P. 145-156. URL: <https://ceur-ws.org/Vol-3668/paper11.pdf>.

ПРИСКОРЕННЯ АЛГОРИТМУ ВИЗНАЧЕННЯ ДОСКОНАЛИХ ЧИСЕЛ ЗА РАХУНОК ЗМЕНШЕННЯ АСИМПТОТИЧНОЇ ОБЧИСЛЮВАЛЬНОЇ СКЛАДНОСТІ

Шпортько Олександр

*кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри інформаційних систем та обчислювальних методів
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

Коротчук Богдан

*здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
другого року навчання Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

Іскра Андрій

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

Панчук Олександр

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»
м. Рівне, Україна*

На цей час поняття *обчислювальної складності алгоритму* [1] розглядається в освітніх закладах лише на інтуїтивному рівні [2; 3]. І даремно, адже саме показники обчислювальної складності «дають уявлення про час виконання алгоритмів» [4, с. 57], дозволяють зрозуміти, чому один алгоритм буде працювати значно швидше від іншого, привчають майбутніх програмістів звертати увагу не лише на правильність розв'язку поставленої задачі, а й на його ефективність, не лише на час виконання програми, а й на обсяги використовуваної пам'яті. На нашу думку, поняття *асимптотичної складності алгоритму* [5] доцільно вводити не лише для порівняння ефективності різних алгоритмів сортування у ВНЗ чи у 9 класі навчальних закладів з поглибленим вивченням інформатики [6, с. 165-172], а й навіть при вивченні вкладених циклів у 7 класі загальноосвітніх шкіл [2].

Покажемо, наприклад, як можна використати асимптотичну складність для аналізу ефективності алгоритмів визначення досконалих чисел на заданому інтервалі.

Як відомо, натуральне число називається *досконалим*, якщо воно рівне сумі своїх дільників за винятком самого себе. Наприклад, число 6 – досконале, оскільки $6=1+2+3$, а число 8 – не досконале, адже $8 \neq 1+2+4$ [7, с. 136]. Два перших досконалих числа (6 і 28) були відомі задовго до Евкліда, але саме він не лише знайшов два наступні досконалих числа (496 і 8128), а й довів досконалисть чисел, які можна подати у вигляді $N = 2^{p-1}(2^p-1)$, де 2^p-1 – просте число [8]. На сьогодні відомо понад 50 досконалих чисел і їх подальші пошуки тривають за допомогою проекту розподілених обчислень GIMPS [9].

Зрозуміло, що для визначення досконалості кожного натурального числа *num* (скорочення від *number*) з введеного інтервалу $[m; n]$ можна скористатися очевидним алгоритмом [10], який для чергового *num* послідовно перебирає натуральні числа з інтервалу $[1; num-1]$, визначає серед них дільники числа *num* та обчислює їх суму. Якщо знайдена сума дорівнює числу *num*, то це число досконале. Обчислювальна складність такого алгоритму – величина порядку $O(N^2)$ і тому програми, які його реалізують, можуть не вкладатися у відведений час виконання.

Для зменшення обчислювальної складності зауважимо, що *частка* від ділення числа N на його дільник не може бути меншим 2 (адже частку 1 забезпечує сам дільник N , який недопустимий за умовою задачі), тому дільники числа, менші за N , доцільно шукати не в інтервалі $[1; N-1]$, а в $[1; N/2]$ [11, с. 47]. Кількість операцій визначення дільника становить тепер $N^2/4$, але *порядок* асимптотичної обчислювальної складності складає все ще $O(N^2)$, тому час виконання відповідної програми кардинально не зменшиться.

Для кардинального зменшення обчислювальної складності алгоритму зауважимо, що в суму для визначення досконалості чергового числа $N > 1$ завжди ввійде тривіальний дільник 1. Для всіх інших нетривіальних дільників a числа N ($N \% a = 0$) завжди можна визначити також дільник $b = N / a$ цього ж числа N і тому нетривіальні дільники числа

N варто шукати навіть не в інтервалі $[2; N/2]$, а в $[2; \sqrt{N}]$ [11, с. 47-48], але тоді до суми потрібно додавати не лише кожен знайдений дільник a , а й його частку від ділення N на цей дільник, тобто дільник b . Причому додавання дільника b потрібно виконувати лише при $a \neq b$. Порядок асимптотичної обчислювальної складності з цими модифікаціями знизився до $O(N\sqrt{N})$, що суттєво зменшило час виконання відповідних програм.

За результатами дослідження нами зроблено такі **висновки**:

1. Кардинальне зменшення обчислювальної складності алгоритму можливо саме за рахунок зменшення асимптотичної обчислювальної складності.

2. Поняття асимптотичної обчислювальної складності в контексті часу виконання [12] варто формувати в учнів на уроках інформатики всіх загальноосвітніх шкіл, починаючи з 7 класу, в процесі вивчення вкладених циклів. Це формуватиме навички написання не лише правильних, а й ефективних (в контексті часу виконання та використання обчислювальних ресурсів) програм.

3. Пошук досконалих чисел на вказаному інтервалі доцільно виконувати лише серед парних натуральних чисел, аналізуючи їх нетривіальні дільники до квадратного кореня з цих чисел, зменшених на одиницю. При цьому до суми дільників потрібно додавати не лише знайдені дільники, а й отримані частки. Такі вдосконалення відносно варіанту послідовного перебору натуральних чисел інтервалу та їх дільників дають змогу зменшити асимптотичну обчислювальну складність з $O(N^2)$ до $O(N\sqrt{N})$.

ЛІТЕРАТУРА

1. Обчислювальна складність. URL: https://znaimo.com.ua/Обчислювальна_складність#link0 (дата звернення: 15.09.2024).
2. Програма курсу «Інформатика». 5 – 9 класи загальноосвітніх навчальних закладів. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/onovlennya-12-2017/programa-informatika-5-9-traven-2015.pdf> (дата звернення: 15.09.2024).
3. Програма курсу «Інформатика». 8 – 9 класи загальноосвітніх навчальних закладів з поглибленим вивченням інформатики. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/informatika.pdf> (дата звернення: 15.09.2024).
4. Шинкаренко В. І. Особливості практичного застосування показників обчислювальної складності алгоритмів. *Проблеми програмування*. 2008. № 2-3. С. 57-63.
5. Оцінка складності алгоритмів, або Що таке $O(\log n)$. URL: <https://echo.lviv.ua/dev/53> (дата звернення: 15.09.2024).
6. Руденко В. Д., Речич Н. В., Потієнко В. О. Інформатика для загальноосвітніх навчальних закладів з поглибленим вивченням інформатики : підруч. для 9 кл. загальноосвіт. навч. закл. Харків : Вид-во «Ранок». 2017. 240 с.
7. Вивчаємо математику: Досконалі числа. URL: http://matematika.vb.blogspot.com/2014/09/blog-post_66.html (дата звернення: 15.09.2024).
8. Perfect number. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Perfect_number (дата звернення: 15.09.2024).
9. Great Internet Mersenne Prime Search. URL: <https://www.mersenne.org/> (дата звернення: 15.09.2024).

10. Теорія чисел – математичні основи розв’язування олімпіадних задач. URL: <https://www.e-olymp.com/uk/blogs/posts/53> (дата звернення: 15.09.2024).
11. Кренивч А. П., Обвінцев О. В. С у задачах і прикладах : навчальний посібник із дисципліни "Інформатика та програмування". Київ: Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2011. 208 с.
12. Thomas H. Cormen, Charles E. Leiserson, Ronald L. Rivest, Clifford Stein Introduction to Algorithms, Third Edition. Cambridge: MIT Press, 2009. 1320 p.

АКТУАЛЬНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІНТЕРНЕТУ РЕЧЕЙ

Юскович-Жуковська Валентина

*кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри інформаційних систем та обчислювальних методів
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

Лотюк Юрій

*кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри інформаційних систем та обчислювальних методів
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

Богут Олег

*старший викладач
кафедри інформаційних систем та обчислювальних методів
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

Грисюк Андрій

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
кафедри інформаційних систем та обчислювальних методів
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»
м. Рівне, Україна*

У сучасному цифровому суспільстві Інтернет речей є важливим компонентом трансформації системи підготовки ІТ-фахівців, як лідерів впровадження інновацій. Використання новітніх інформаційних технологій у навчальному процесі стимулює підготовку майбутніх висококваліфікованих фахівців в галузі ІТ, здатних до ефективної реалізації своїх знань у всіх сферах промисловості. Завдяки розвитку комунікаційних технологій типу 5G, реальністю стають навіть ті речі, які ще два десятиліття тому здавалися науковою фантастикою, наприклад, концепція "розумних міст" [1]. Головна концепція Інтернету речей - це виконання пристроями запрограмованих дій в автоматизованому режимі, без втручання людини.

За прогнозами компанії International Data Corporation до 2025-го року світовий ринок Інтернету речей сягне понад 10 трильйонів доларів [2]. Все це гарантує успішне працевлаштування як за кордоном, так і в Україні майбутніх фахівців у сфері Інтернет речей (Internet of Things, IoT).

Сьогодні IoT – напрям динамічного розвитку інформаційних технологій у світі. Зараз до Інтернету у всьому світі під'єднано понад 30 мільярдів різноманітних гаджетів. У відомій британській компанії IHS Markit вважають, що кількість підключених пристроїв в Інтернеті збільшуватиметься на 12% щорічно і досягне 125 мільярдів у 2030 році.

Однією з найпопулярніших сфер використання Інтернету речей є запрограмовані побутові пристрої, які автоматизовано виконують звичайні домашні функції. Згідно досліджень станом за 2023 рік топ-5 країнами для IoT визнано: США, Китай, Японію, Південну Корею та Німеччину. Ці країни мають найбільшу кількість запрограмованих IoT-пристроїв, а також найбільші IoT-ринки.

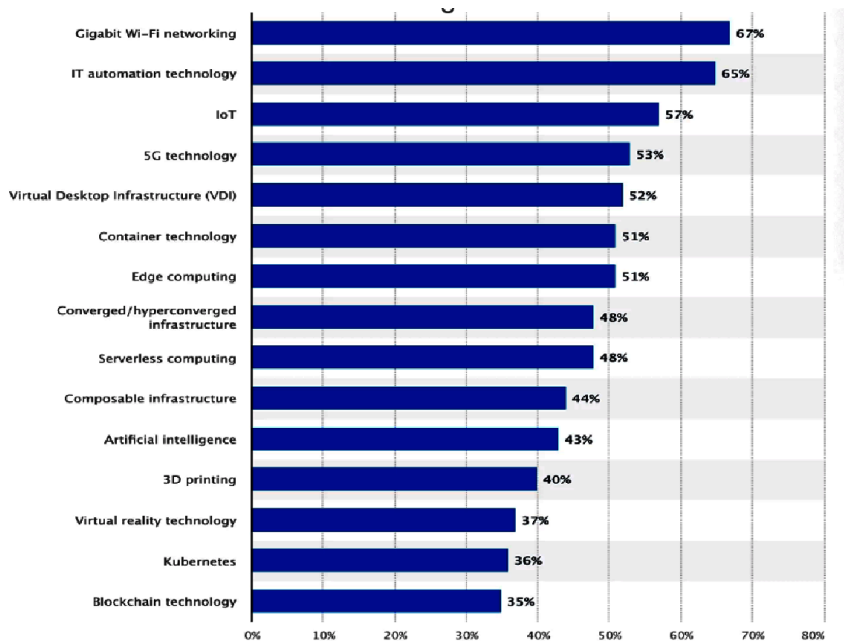

Рис. 1. Градація за популярністю використання інформаційних технологій

За даними досліджень Statista технологія Інтернету речей посіла третє місце за кількістю впроваджених інформаційних технологій у 2023

році (Рис. 1) [2]. Отже це свідчить про високий потенціал розвитку та попиту IoT в різних галузях.

Процеси впровадження ІКТ в освіту визначаються відповідними національними нормативними документами. Так, Національна економічна стратегія України на період до 2030 року визначає шляхи досягнення стратегічних цілей і відповідних завдань державної економічної політики нашої держави. Стратегічний курс напряму "Інформаційно-комунікаційні технології" спрямований на створення привабливих умов для працевлаштування висококваліфікованих ІТ-фахівців та стимулювання розвитку ІТ-освіти" [3].

Серед поставлених завдань досягнення стратегічної цілі є створення нових освітніх програм закладів вищої освіти за перспективними напрямками саме Інтернету речей та штучного інтелекту [3].

Програмні системи промислового Інтернету речей (IIoT) аналізують потоки даних з різноманітних сенсорів. Системи IIoT активно використовуються в агропромисловому комплексі. У цій сфері для перевірки складу та якості ґрунту, прогнозу кліматичних змін, перевірки стану сільськогосподарських культур застосовуються розумні дрони та різноманітний розумний інструментарій.

Серед сфер застосування технологій промислового IoT станом на сьогодні слід відзначити розумну електромережу, яка здатна автоматично збирати необхідні дані та в режимі реального часу аналізувати циркуляцію напруги. Внаслідок, цього і клієнти і постачальники можуть оптимізувати використання електроенергії.

Однією з найважливіших сфер застосування технологій IoT є медицина. IoT дозволяє знайти індивідуальний підхід до кожного пацієнта окремо, проаналізувати стан його здоров'я та призначити методи лікування. Розвиток IoT у сфері охорони здоров'я розвивається дуже швидкими темпами. Наприклад, в генетиці завдяки IoT робляться цілі наукові відкриття.

Спеціальні розумні додатки дозволяють відшукувати, аналізувати популярні товари та здійснювати покупки через інтернет, проводити безконтактну оплату [4]. При вирішенні практичних задач з проектування та програмування Інтернету речей можна використовувати середовища C++, C#, Java, Python та спеціалізовані розширення UML (Unified Modeling Language) та ін.

Саме вимоги цифрового суспільства визначають підготовку конкурентоздатних випускників у ІТ-галузі, яка постійно перебуває у стані стрімких змін. Головною перевагою Інтернету речей є стрімке зростання інновацій. В зв'язку з тим, що все більшої популярності набуває нова професія - розробник програмно-апаратних складових систем IoT та їх

фрагментів, актуальною є запровадження в МEGУ освітньої програми «Інженерія програмного забезпечення Інтернету речей».

ЛІТЕРАТУРА

1. Цікава статистика та факти про Інтернет речей (IoT): розмір ринку, використання та прогнози. CASES. / Режим доступу: <https://cases.media/article/cikava-statistika-ta-fakti-pro-internet-rechei-iot-rozmiar-rinku-vikoristannya-ta-prognozi> (дата звернення: 01.10.2024).
2. Проект Інтернет речей у віртуальному Розумному будинку. Інтернет речей, віртуальна та доповнена реальність топ спеціальності майбутнього. Академія START_IT. / Режим доступу: <https://startit.ua/osnovi-programuvannya-internet-rechei-ta-shtichniy-intelekt> (дата звернення: 01.10.2024).
3. Постанова Кабінету Міністрів України від 3 березня 2021 р. N 179 Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року / Режим доступу: <https://ips.ligazakon.net/document/KP210179?an=937> (дата звернення: 01.10.2024).
4. 10 найпопулярніших сфер використання Інтернету речей. Blog.imena.ua. / Режим доступу: <https://www.imena.ua/blog/top-10-score-iot/> (дата звернення: 01.10.2024)

ГЕЙМІФІКАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ: МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ МОТИВАЦІЇ ТА ЗАЛУЧЕННЯ СТУДЕНТІВ

Ясінський Андрій

*кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри математичного моделювання
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

Соловей Людмила

*старший викладач кафедри
інформаційних систем та обчислювальних методів
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

Кундос Максим

*кандидат технічних наук,
старший викладач кафедри інформаційних
систем та обчислювальних методів
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

Ковальчук Вячеслав

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка
Степана Дем'янчука»
м. Рівне, Україна*

Сучасна освіта зазнає значних змін із впровадженням цифрових технологій, і однією з перспективних інновацій є гейміфікація навчального процесу. Використання ігрових елементів у навчанні з метою підвищення зацікавленості, мотивації та залученості студентів до навчання.

У сфері практичного впровадження гейміфікації варто згадати про українські EdTech компанії, такі як Prometheus, EdEra, та Lingva.Skills, які інтегрують гейміфікаційні елементи у свої платформи для покращення онлайн-навчання. Для прикладу, Prometheus застосовує елементи гейміфікації для заохочення студентів до проходження онлайн-курсів та сертифікацій.

Гейміфікацію, як засіб підвищення якості підготовки здобувачів вищої освіти загалом і студентів комп'ютерних спеціальностей зокрема, розглядали в наукових працях українські і зарубіжні дослідники такі, як Н. Арістова, В. Бугаєва, В Карпюк, А. Ковтун, М. Кордубан, О. Малихін, Мехед К. М., Філон Л. Г. О. Макаревич, С. Мелікова, О. Наливайко, Н. Наливайко, Л. Перетяга, С. Переяславська, О. Смагіна, Т. Ярмольчук, N Zaric, R Roerke, V Lukarov.

Підхід до визначення поняття «Гейміфікація» окреслюють С. Переяславська та О. Смагіна, надаючи власне визначення досліджуваного феномену навчання та перераховуючи основні структурні компоненти гейміфікації [4,с.250-260].

Н. Арістова зазначає, що базові види заохочення, як рейтинги, бали, бейджи, нагороди, турнірні таблиці, діаграми прогресу, сприяють підвищенню рівня мотивації здобувачів освіти та їхньої залученості до навчання [1, с.1063].

В. Бугаєва, вважає, що залучення студента до гри сприяє реалізації спільної діяльності, якщо спрямувати кожного з них до розуміння важливості командного успіху [2, с.134].

В дослідженні Мехед К. М. та Філон Л. Г. переконані, що такий тренд сучасної освіти, як гейміфікація дає можливість для педагога перейти на якісно новий рівень педагогічної майстерності в просторі, який зручний і зрозумілий для сучасної молоді [3, с.113].

В освітньому контексті гейміфікація передбачає додавання ігрових механізмів (таких як система нагород, бали, рівні, змагання) до традиційних навчальних процесів.

Основна відмінність від ігрового навчання полягає в тому, що гейміфікація не перетворює весь навчальний процес на гру, а лише додає до нього елементи з ігрового світу. Наприклад, здобувачам освіти можуть нараховуватися бали за успішне виконання завдань або пропонуватися заохочення за досягнення певних цілей [5, с.71-91].

Вплив гейміфікації на освітній процес очевидний:

1.Збільшення мотивації та зацікавленості, оскільки ігрові елементи роблять навчальний процес цікавим і інтерактивним.

2.Зміцнення внутрішньої мотивації - сприяє розвитку внутрішньої мотивації, оскільки вона фокусується на досягненнях та самореалізації.

3.Ігрові елементи створюють атмосферу змагання та взаємодії, що сприяє підвищенню активної участі студентів та веде до глибшого засвоєння матеріалу.

4.Гейміфікація дозволяє інтегрувати систему миттєвого зворотного зв'язку, що допомагає студентам розуміти свої помилки та дозволяє коригувати навчальний процес і поліпшувати результати.

5. Розвиток навичок вирішення проблем, можливість мислити творчо та критично.

Гейміфікація є потужним інструментом, здатним радикально змінити підхід до навчання. Вона підвищує мотивацію студентів, робить навчальний процес більш захопливим і допомагає їм краще засвоювати матеріал. Однак важливо застосовувати її в розумних межах, зберігаючи основну мету – якісну освіту. Тільки в поєднанні з іншими педагогічними методами гейміфікація здатна повністю реалізувати свій потенціал і стати невід'ємною частиною сучасної освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арістова Н. О. Розуміння змісту і сутності поняття "гейміфікація" у науковому педагогічному просторі України / Н. О. Арістова, І. А. Махович // Наукові інновації та передові технології (Серія "Управління та адміністрування", Серія "Право", Серія "Економіка", Серія "Психологія", Серія "Педагогіка"). – 2024. – № 8 (36). – С. 1058-1070. https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/27253/1/Арістова_Махович_2024_Розуміння_змісту_і_сутності_поняття_гейміфікація.pdf
2. Бугаєва В. Ю. Гейміфікація як спосіб формування активної професійної поведінки майбутніх фахівців ІТ галузі / В. Ю. Бугаєва // Педагогіка та психологія: зб. наук. пр. / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2017. Вип. 56. С. 129–135.
3. Мехед К. М., Філон Л. Г. Гейміфікація навчання майбутніх ІТ-фахівців як сучасний освітній тренд. Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка. Педагогічні науки. Чернігів, 2020. Вип. 11 (167). С. 105–114. <https://pub.chnpu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/7307/1/Гейміфікація%20навчання%20майбутніх%20ІТфахівців%20як%20сучасний%20освітній%20тренд.pdf>
4. Переяславська С. О. Гейміфікація як сучасний напрям вітчизняної освіти / С. О. Переяславська, О. О. Смагіна // New Pedagogical Approaches in STEAM Education : Electronic Scientific Professional Journal -Open Educational E-Environment of Modern University І. – 2019. – Special Edition. – Р. 250-260. https://dspace.luguniv.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/6423/Pereyaslavskay_Smahina%201.pdf?sequence=1&isAllowed=y
5. Gamified Learning Theory: The Moderating role of learners' learning tendencies N Zaric, R Roepke, V Lukarov, U Schroeder - International Journal of Serious Games, 2021, p. 71-91.

ВИКЛАДАННЯ ІНФОРМАТИКИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ

Антоневич Юрій

*викладач інформатики і комп'ютерної техніки,
викладач-методист, кваліфікаційна категорія «спеціаліст вищої категорії»
Рівненського фахового коледжу інформаційних технологій*

Бойчук Михайло

*викладач інформатики і комп'ютерної техніки,
Рівненського фахового коледжу інформаційних технологій*

Антоневич Ольга

*викладач математики, кваліфікаційна категорія спеціаліст вищої категорії,
Рівненського фахового коледжу НУБіП України
м. Рівне, Україна*

Війна є екстремальним фактором, що впливає на всі сфери життя, зокрема й на освіту. В умовах воєнного стану викладання інформатики зіткнулося з низкою викликів, серед яких — необхідність переходу на дистанційне навчання, адаптація до нових реалій, та збереження освітньої якості в умовах нестабільності. Стаття розглядає, як саме освітні установи, вчителі та здобувачі освіти адаптуються до цих викликів, які інструменти та методики використовуються, а також перспективи розвитку освітнього процесу в умовах воєнного стану [1].

Зміни, спричинені війною, змусили освітян оперативного перебудуватися на нові формати роботи. Особливістю викладання інформатики є те, що воно залежить від технічних засобів і доступу до інтернету, який часто стає недоступним в умовах бойових дій та руйнування інфраструктури. Це вимагає швидкого переходу на дистанційні платформи, налагодження комунікацій між учнями та вчителями і підбору нових методик навчання [2].

Під час воєнного стану дистанційне та змішане навчання стало основною формою викладання. Такі інструменти як Zoom, Google Meet, Microsoft Teams стали невід'ємною частиною освітнього процесу. Крім того, для викладання інформатики активно використовуються освітні платформи, що дозволяють виконувати практичні завдання, як-от Google Classroom, Moodle, Code.org та інші.

Попри це, виникають складнощі з доступом до стабільного інтернету, особливо у тих регіонах, які постраждали від бойових дій. Вчителі та учні змушені шукати альтернативи, використовуючи мобільний інтернет або працюючи в асинхронному режимі, коли учні завантажують матеріали заздалегідь і виконують завдання без прямого контакту з викладачем [3].

Інформатика, як дисципліна, тісно пов'язана з використанням технічних інструментів. В умовах воєнного стану ці інструменти стали не тільки засобом викладання, але й способом виживання освітнього процесу. Викладачі змушені були освоювати нові методи проведення онлайн-занять, використовуючи інтерактивні ресурси та тренажери.

Віртуальні лабораторії, інструменти для програмування та симуляції стали

особливо важливими для проведення практичних занять. Такі ресурси, як Scratch для початківців або складніші програмні середовища на кшталт GitHub, дозволяють учням отримувати практичні навички навіть в умовах обмеженого доступу до комп'ютерних класів.

Війна впливає не лише на фізичну інфраструктуру, а й на психологічний стан учнів і викладачів. Підвищена тривожність, невизначеність майбутнього, постійний стрес — усе це накладає свій відбиток на навчальний процес. Вчителі не тільки виконують свою професійну роль, а й стають підтримкою для здобувачів освіти, допомагаючи їм залишатися зосередженими на навчанні.

Інформатика може слугувати своєрідною терапією, оскільки дозволяє учням зосередитися на практичних завданнях та відволіктися від складних реалій війни [3].

В умовах воєнного стану питання інформаційної безпеки виходять на перший план. Учні мають усвідомлювати ризики, пов'язані з кіберзагрозами, хакерськими атаками та безпекою особистих даних. Важливим елементом навчальної програми з інформатики стало введення тем з кібергігієни та інформаційної безпеки.

Викладачі навчають здобувачів освіти основам захисту персональних даних, використання антивірусних програм, безпечного користування інтернетом, а також методам розпізнавання фішингових атак [4].

Щоб забезпечити ефективність навчання, навчальні плани з інформатики були адаптовані до нових умов. Основну увагу було приділено практичним завданням, а теоретичні блоки скорочені або інтегровані у формат дистанційних лекцій. Такий підхід дозволяє здобувачам освіти більше зосередитися на ключових навичках, які їм будуть необхідні у майбутньому.

Значна частина навчального процесу була перенесена в самостійну роботу здобувачів освіти. Учні виконують домашні завдання, працюють над проектами та практичними завданнями, використовуючи онлайн-ресурси. Це дозволяє підтримувати безперервність навчання навіть за відсутності можливості регулярної комунікації з викладачем [5].

Заохочення до участі у різних конкурсах, онлайн-курсах і олімпіадах з інформатики підтримує рівень мотивації та допомагає учням розвивати свої здібності навіть у складних умовах.

Попри всі виклики, війна створила нові можливості для розвитку освітнього процесу. Дистанційне та змішане навчання стало звичною частиною освітнього середовища. Навіть після завершення воєнного стану ці форми навчання залишаться актуальними як додаткові інструменти навчання [6].

Також зросла роль хмарних сервісів для збереження та доступу до навчальних матеріалів. Віддалені обчислювальні ресурси, доступ до навчальних платформ з будь-якої точки світу дають змогу продовжувати навчання незалежно від фізичних обмежень [7].

Висновки

Викладання інформатики під час воєнного стану стикається з численними труднощами, проте завдяки гнучкості, адаптації нових технологій та підтримці викладачів, освітній процес може продовжуватися навіть в екстремальних умовах. Вчителі інформатики не тільки навчають технічних навичок, але й допомагають

здобувачам освіти адаптуватися до нових реалій, підтримуючи їх морально та практично.

Інформатика в умовах війни набуває ще більшого значення, оскільки знання та навички, отримані в процесі навчання, стають необхідними для майбутнього відновлення та розвитку країни [5].

Підсумовуючи, можна зробити такі основні викладки щодо викладання інформатики під час воєнного стану.

Викладання інформатики вимагає гнучкості, адаптації методик і ресурсів, а також підтримки учнів і вчителів у важких умовах.

Попри всі труднощі, ефективне впровадження нових технологій дозволяє підтримувати високий рівень навчання та сприяє розвитку навичок, необхідних для майбутнього.

ЛІТЕРАТУРА

1. Биков, В.Ю. Моделі організації дистанційного навчання у системі освіти / В.Ю. Биков // Інформаційні технології в освіті. – 2013. – № 15. – С. 13-25.
2. Гуржій, А.М. Інформатизація освіти: стан і перспективи / А.М. Гуржій // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2011. – № 4. – С. 9-13.
3. Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України. Кібербезпека в умовах воєнного стану [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cip.gov.ua/news/kiberbezpeka-v-umovakh-vonnogo-stanu>.
4. Кононенко, О.Л. Використання хмарних технологій в освітньому процесі / О.Л. Кононенко // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2021. – Т. 85, № 3. – С. 45-54.
5. Макарова, Н.В. Сучасні методи викладання інформатики в школах / Н.В. Макарова, О.В. Іванов // Проблеми сучасної освіти. – 2022. – № 2. – С. 34-47.
6. Петров, С.О. Змішане навчання як сучасний підхід до організації освітнього процесу / С.О. Петров // Інформаційні системи та технології. – 2020. – Т. 19, № 2. – С. 21-28.
7. Юнеско. Освіта під час кризи: рекомендації щодо організації дистанційного навчання / Юнеско. – Київ: ЮНЕСКО, 2022. – 48 с.

УПРАВЛІННЯ REACT-ЗАСТОСУНКОМ ЧЕРЕЗ ГЛОБАЛЬНІ ТА ЛОКАЛЬНІ СТАНИ З ВИКОРИСТАННЯМ СУЧАСНИХ ПІДХОДІВ ТА ІНСТРУМЕНТІВ

Ананченко Владислав

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'ячука»*

Лотюк Юрій

*кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри
інформаційних систем та обчислювальних методів
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'ячука»
м. Рівне, Україна*

React є однією з найпопулярніших бібліотек для розробки веб-інтерфейсів, яка дозволяє створювати як прості, так і складні багатоконпонентні системи. Основною проблемою під час розробки таких додатків є ефективне управління станом, який може зберігатися як локально в межах одного компонента, так і глобально для декількох компонентів [1].

Залежно від вимог проекту розробники обирають, де зберігати певні дані – у локальному стані, який може використовуватися тільки компонентом, або у глобальному стані, доступному для багатьох компонентів. Локальні стани керують індивідуальними значеннями окремих компонентів, тоді як глобальні стани дозволяють керувати станом, що впливає на кілька компонентів одночасно [2].

Для ефективного управління станом у React-застосунках важливо визначити, де саме варто зберігати дані – в локальному або глобальному стані. Локальний стан зазвичай використовується для даних, що стосуються лише одного компонента або обмеженого набору компонентів [3]. Глобальний стан є необхідним, коли кілька компонентів взаємодіють з одними й тими ж даними, що робить використання зовнішніх інструментів для його управління виправданим.

UseState є найпростішим способом управління локальним станом у React. Він дозволяє зберігати стан компонента між рендерами та оновлювати його за потреби. Цей підхід ідеально підходить для невеликих компонентів, що не потребують складної логіки управління станом [4].

UseReducer є потужнішим варіантом useState, який дозволяє управляти станом через редуктори, що схоже на принципи Redux. Це підходить для компонентів із складною логікою, таких як форми з багатьма полями, де необхідна чітка організація змін стану [5].

UseRef використовується для зберігання значень між рендерами без виклику повторного рендерингу компонента. Це корисно для зберігання значень, які не повинні впливати на інтерфейс, таких як ідентифікатори елементів або попередні значення [6].

Redux – один із найпопулярніших інструментів для управління глобальним станом у великих React-застосунках. Він базується на концепції однонаправленого потоку даних та централізованого сховища. Головними перевагами Redux, див. Рис.1 є можливість точного відстеження змін стану та забезпечення передбачуваності додатка. Однак Redux вимагає написання значної кількості шаблонного коду, що може ускладнити розробку на початкових етапах [1].

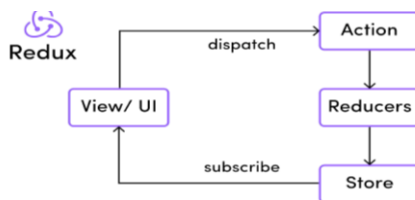

Рис. 1. Архітектура Redux

Context API є вбудованим в React інструментом для управління глобальним станом. Він дозволяє передавати стан через дерево компонентів, уникаючи "пропс-дрілінгу" (передачі значень через кілька рівнів компонентів). Це спрощує структуру коду в невеликих і середніх проєктах, але може призвести до зайвих рендерів у великих додатках, що негативно впливає на продуктивність [3].

Zustand – легкий стейт-менеджер, який забезпечує простий API для управління глобальним станом. Він використовує хуки для доступу до стану і підтримує асинхронні дії без складних middleware, таких як у Redux [7].

MobX надає реактивну модель для управління станом, що дозволяє автоматично синхронізувати стан з компонентами. Це спрощує управління складною логікою, але може бути важчим для освоєння порівняно з Redux або Context API [4].

Recoil – це інструмент, розроблений спеціально для React, що пропонує нові підходи до управління станом через атоми та селектори. Він дозволяє створювати гнучкі структури для роботи з глобальним станом у масштабних додатках [5].

Akita – це інструмент для управління станом, що пропонує потужні можливості для роботи з даними у складних додатках. Він дозволяє зберігати бізнес-логіку в одному місці та легко працювати з великими структурами даних [8].

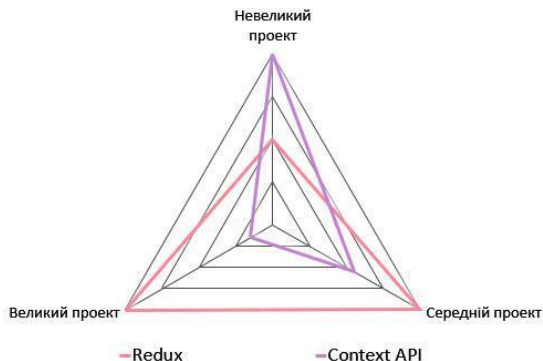

Рис. 2. Оцінка ефективності Context API та Redux для проектів різного масштабу без оптимізацій

Управління станом у React-застосунках є критично важливим аспектом розробки, що впливає на продуктивність та масштабованість проекту, див. Рис.2. Вибір між зберіганням значень у глобальному чи локальному стані залежить від специфічних вимог проекту, його масштабу та складності логіки [2]. Локальні стани зручні для ізольованих компонентів, а глобальні стани підходять для складних додатків, де кілька компонентів мають взаємодіяти з одними й тими ж даними [3, 5]. Правильний підхід до вибору інструментів управління станом дозволяє забезпечити оптимальну продуктивність та гнучкість у розробці React-застосунків.

ЛІТЕРАТУРА

- 1.Abramov, D., & Clark, A. (2015). Redux: Predictable state container for JavaScript apps. GitHub. URL: <https://github.com/reduxjs/redux>
- 2.Kent, D. (2018). Redux vs Context API. Dev.to. URL: <https://dev.to/>
- 3.Silva, R. (2019). Choosing the right state management library for your React application. Dev.to. URL: <https://dev.to/>
- 4.MobX Documentation. (2021). MobX: Simple, scalable state management. URL: <https://mobx.js.org/>
- 5.Recoil Documentation. (2020). Recoil: State management for React apps. Facebook Inc. URL: <https://recoiljs.org/>
- 6.Zustand Documentation. (2021). Zustand: A small, fast, and scalable bearbones state-management solution. URL: <https://zustand.surge.sh/>
- 7.Akita Documentation. (2020). Akita: State management tailored for Angular and React applications. URL: <https://datorama.github.io/akita/>
- 8.Hartig, M., & Lieberman, J. (2017). React Architecture Best Practices. Apress. ISBN: 978-1484231342
- 9.Ng, R. (2017). State management in React applications. Medium. URL: <https://medium.com/>

ВПЛИВ ЗАСТОСУВАННЯ ВЕБ-ДОДАТКІВ НА АКАДЕМІЧНІ ДОСЯГНЕННЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Багнюк Ольга

*старший викладач кафедри обчислювальних систем Національного
університету водного господарства та природокористування
м. Рівне, Україна*

Сучасні інформаційні технології радикально змінюють підхід до організації освітнього процесу. Одним із елементів цифрової трансформації освіти є веб-додатки, які використовуються для управління навчанням, інтерактивної взаємодії та персоналізації освітніх процесів. При таких змінах цифрової трансформації зростає інтерес до дослідження впливу застосування веб-додатків на академічні досягнення здобувачів вищої освіти.

Інтеграція веб-додатків у сферу освіти підкреслює їхню важливість в забезпеченні індивідуалізації навчального процесу. Вони дозволяють враховувати різноманітні стилі та швидкість навчання, пропонуючи адаптивний контент, який відповідає особистим потребам кожного студента. Завдяки такій персоналізації підвищується залученість і мотивація здобувачів освіти, оскільки вони краще сприймають матеріал, що відповідає їхнім уподобанням і можливостям. Крім того, інтерактивний характер веб-додатків сприяє активній участі студентів, роблячи процес навчання більш захоплюючим і насиченим.

Застосування веб-додатків в освітньому процесі стало центральною темою академічних досліджень. Метою є дослідити і проаналізувати вплив використання веб-додатків у навчальному процесі на академічні досягнення здобувачів освіти. Дослідження орієнтоване на виявлення ефективності таких додатків, як системи управління навчанням (LMS), інтерактивні платформи, онлайн-курси та мобільні додатки для організації навчання.

Одним із виданих дослідників у цій сфері є Ангелов Я. [1, с. 757], підкреслив переваги застосування мобільних додатків у навчанні в аспекті доступності. Його дослідження показали, що мобільні додатки можуть зменшити розрив між студентами та освітніми ресурсами, роблячи процес навчання більш інклюзивним та доступним для всіх.

У дослідженні Н.В. Бахмат [2, с. 170] було проаналізовано вплив веб-додатків на взаємодію та залучення студентів. Результати показують, що веб-додатки сприяють активному навчанню через інтерактивний та імпресивний процес. Ці додатки часто містять мультимедійні елементи, такі як відео, вікторини та інтерактивні симуляції, що робить навчальний процес більш захоплюючим і приємним для студентів.

Краснопольський В.Е., Поліщук О.А., та Демченко О.М. [3, с. 5] зазначають, що веб-технології можуть значно покращити навчальний досвід. Незалежно від того, чи це вивчення нової мови, повторення математичних концепцій, або отримання доступу до онлайн-курсів від провідних університетів, як студенти, так і викладачі можуть використовувати веб-додатки для забезпечення свого освітнього процесу.

Також дослідження впливу веб-додатків на академічні досягнення студентів є актуальною темою в міжнародному академічному середовищі, і багато закордонних авторів приділяють цьому увагу. Martin Ebner [4, с. 6] активно вивчає використання веб-додатків та мобільних технологій у вищій освіті. Його роботи стосуються застосування платформ управління навчанням (Learning Management System, LMS) та мобільних додатків для навчання. Одним з його відомих досліджень є аналіз впливу мобільного навчання на академічні результати студентів, особливо у галузі технічних наук.

Впровадження веб-додатків у навчальний процес принесло значні результати, які показали, що студенти, які активно використовували веб-додатки, досягли значно кращих академічних успіхів порівняно з тими, хто не користувався цими технологіями. Здобувачі освіти, які користувалися веб-додатками, такими як онлайн-курси та сервіси для групової роботи (наприклад, Google Classroom або Zoom), відчули значне підвищення мотивації до навчання. Більшість з них зазначили, що можливість отримувати миттєвий зворотній зв'язок та брати участь у інтерактивних заняттях допомогла їм краще засвоювати результат.

Веб-додатки, які дозволяють створювати персоналізовані траєкторії навчання (наприклад, Coursera або EdX), забезпечують кращу адаптацію матеріалу під індивідуальні потреби студентів. Ті хто користувався такими платформами, показали зростання продуктивності під час самостійного навчання.

Веб-інструменти для спільної роботи, такі як Microsoft Teams, G-Suite та Slack, значно підвищили ефективність групових проєктів. Студенти відзначили, що використання цих платформ спростило комунікацію всередині команди, що позитивно вплинуло на якість та своєчасність виконання завдань.

Попри позитивні результати, деякі здобувачі освіти зазнали труднощів. Вони стикалися з проблемами технічної підтримки або нестабільним інтернет-з'єднанням. Також деякі з них відчували перевантаження від великої кількості інструментів і повідомлень з різних додатків.

Загалом дослідження показують, що використання веб-додатків у навчальному процесі позитивно впливає на академічні досягнення студентів. Найбільшу ефективність демонструють інструменти для

персоналізованого та інтерактивного навчання, а також сервіси для планування й групової роботи. Проте важливо вирішувати технічні проблеми і надавати підтримку студентам для оптимального використання цих веб-додатків. Додатково, варто звернути увагу подальші перспективи досліджень у вивченні довготривалого використання веб-додатків на академічні результати, а також в аналізі їхнього впливу на різні освітні програми та дисципліни.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ангелов Я. Використання технологій доповненої реальності в ЗВО при створенні електронних підручників. Актуальні питання у сучасній науці. 2023. №12 (18). С. 745-760. URL: [10.52058/2786-6300-2023-12\(18\) http://perspectives.pp.ua/index.php/sn/article/view/8041/8085](https://perspectives.pp.ua/index.php/sn/article/view/8041/8085)
2. Бахмат Н. В. Штучний інтелект у вищій освіті: можливість використання. Педагогічна освіта: теорія і практика. 2023. № 35 С. 161-173. Doi: 10.36226/2309-9763.2023-35.161-173. URL: <https://uej.undip.org.ua/index.php/journal/article/view/718/814>
3. Краснопольський В.Е., Поліщук О.А., Демченко О.М. Інтеграція мобільних додатків у освітній процес: аналіз ефективності та можливостей для здобувачів освіти. Академічні візії. 2024. №32 С. 1-12. URL: <https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/view/1174/1041>
4. Markus Friedl, Markus Ebner, Martin Ebner Mobile Learning Applications for Android und iOS for German Language Acquisition Based on Learning Analytics Measurements. – Int. J. Learn. Anal. Artif. Intel. Educ. IJAI, 2020. URL: [https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=en&user=dnnkxkcAAAJ:6Zm5LS9gQ5UC](https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=en&user=dnnkxkcAAAJ&csstart=100&pagesize=100&citation_for_view=dnnkxkcAAAJ:6Zm5LS9gQ5UC)

ІНФОРМАЦІЙНІ СИСТЕМИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ, ЯК ОСНОВНІ ІНСТРУМЕНТИ ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ОСОБИСТОСТІ

Переходько Віталій

*заступник директора з виховної роботи
Комунального закладу «Клеванська санаторна школа I-III ступенів»
Рівненської обласної ради
селище Клевань, Україна*

Сучасний світ розвивається надзвичайно швидко. Інформаційні технології, штучний інтелект, біотехнології та інші галузі змінюють спосіб нашого життя, роботи та взаємодії з навколишнім світом, що у свою чергу зумовлює потребу у формуванні нового покоління готового до викликів цифрової епохи та світової економіки знань. Окрім того, в умовах євроінтеграції важливим постає питання формування компетентностей, необхідних для успішного існування в сучасному глобалізованому світі. З одної сторони євроінтеграція відкриває нові можливості для учнів тоді, як з іншої ставить перед ними нові виклики.

Одним із рішень є реформування технологій освіти та базової навчальної програми задля того, щоб якомога більшою мірою зосередитися на критичному мисленні та навичках вирішувати проблеми. Цього можна досягти шляхом залучення більшої кількості учнів до практичного навчання, заохочення педагогічного колективу до використання більш модернізованих методів навчання [2, с. 119-120].

Цифровізація дає змогу кардинально трансформувати спосіб життя і мислення, вплинути на взаємовідносини людини з навколишнім світом і її благополуччя загалом, внести корективи в соціальні навички та соціальну поведінку. Насамперед, слід окреслити основні проблеми сучасної української системи освіти. До них можна, перш за все, віднести застарілі методи навчання, які тривалий час викликають занепокоєння науковців [1, с. 39-40]. С

Від так виникає необхідність трансформації освітнього середовища, застосуванні нових методик, які б допомогли краще контактувати з дітьми та надали б можливість виявити творчий потенціал кожної дитини, знайти ресурс для її подальшого розвитку, а також технік пов'язаних із впровадженням європейських стандартів освіти, багатокультурного виховання, підвищення мовної компетентності та готовності до міжкультурної комунікації.

Інноваційне мислення має закладатися ще на етапі навчання. Освітні системи повинні стимулювати розвиток креативності, самостійності та експериментування. У віці 10-15 років проходить важливий етап

особистісного розвитку та соціалізації особистості, коли починається активний пошук власної ідентичності, формування особистих цінностей та соціальних зв'язків. Це віковий період, який впливає на подальше становлення, формування особистості, її погляди, самооцінку, особисті та майбутні професійні орієнтири. У цьому віці діти починають шукати себе і важливо надати їм доступ до різного роду інструментів та можливостей для саморозвитку та самореалізації.

Використання інформаційних систем та технологій в освітньому процесі є потужним інструментом. Однак необхідно навчити сучасних дітей не тільки споживають інформацію, але й використовувати її для вирішення реальних проблем. Це сприятиме розвитку цифрової грамотності, критичного мислення та здатності адаптуватися до змін у швидкозмінному технологічному світі.

Робота з інформаційними системами дозволить учням розвивати навички проєктного мислення, інженерної та програмної грамотності, а також вміння працювати з новітніми технологіями, такими як штучний інтелект, робототехніка та доповнена реальність.

Цифрові інструменти, медіа, системи та електронне навчання та комунікаційний обмін між ними фактично створюють інтегровану віртуальну та фізичну взаємодію, тобто особливий навчальний простір [4, с. 191]. Засвоєння навичок роботи з інформаційними системами та технологіями — від основ програмування до роботи з хмарними сервісами та кібербезпекою — сприятиме формуванню в учнів готовність до праці в умовах цифрової трансформації та цифровізації. Це дасть змогу розвинути професійні навички, зокрема через участь у стартапах та технологічних інноваційних проєктах, що створює базис для формування покоління майбутніх лідерів цифрового світу.

Інформаційні системи та технології (ICIT) є ключовим елементом в усіх сферах STEM, оскільки вони надають інструменти для досліджень, розробки, автоматизації і аналізу даних. STEAM-освіта активно інтегрує інформаційні систем та технологій в освітній процес змінюючи підхід до навчання, роблячи його більш індивідуалізованим та орієнтованим на практичні навички здобувачів освіти.

Саме тому, коли у підлітковому віці, діти активно шукають себе і своє місце в соціумі, STEM-освіта (Science, Technology, Engineering, Mathematics) стає важливим інструментом не лише для академічного, але й особистісного розвитку, допомагаючи їй засвоїти нові знання, відкрити свої інтереси, формувати соціальні навички та розвивати мислення. Сьогодні цей підхід може забезпечити умови, за яких учні можуть знаходити власні сильні сторони та вдосконалювати свої комунікативні навички через співпрацю в команді. STEM дає можливість учням досліджувати різні

сфери науки, технологій, інженерії та математики допомагаючи їм знайти ті галузі, які їх захоплюють.

Однією з ключових особливостей STEM-освіти є те, що вона передбачає проектне навчання, яке потребує аналітичного підходу та креативного мислення та стимулює учнів працювати в командах над вирішенням реальних проблемами. У STEM-освіті здобувачам освіти надається свобода для експериментування та пошуку власних рішень. Вони можуть проявляти ініціативу, висувати гіпотези, тестувати ідеї та робити висновки на основі отриманих результатів. Такі форми а також допомагає їм навчитися аналізувати інформацію, критично оцінювати ситуації та розробляти ефективні стратегії, а також розвивають навички співпраці, спілкування та спільної відповідальності за результат. Це важливий етап пошуку власної ідентичності, коли учні отримують можливість ухвалювати рішення і бачити їх результати.

Тому важливо залучити якомога більшу кількість ресурсів для освітніх закладів, ознайомити викладачів із сучасними технологіями освіти [3, с. 5-7]. Застосування штучного інтелекту, навчальних платформ з адаптивними завданнями дозволяє створювати індивідуальні траєкторії навчання, що враховують здібності, інтереси і темп кожного здобувача освіти. Використання такого підходу в освітньому просторі допомагає формувати різнобічно розвинених особистостей, здатних створювати інновації, що будуть одночасно ефективними та функціональними. Інформаційні системи та технологій (ІСІТ) є потужним інструментом для формування особистості нової формації, інноватора її потенціалу, забезпечуючи якісну підготовку молодих фахівців для ринку праці майбутнього.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вовк М., Ходаківська С. Технології навчання дорослих в умовах формальної і неформальної освіти. Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи. 2019. Т. 2, № 16. С. 39–48. DOI: [https://doi.org/10.35387/od.2\(16\).2019.39-48](https://doi.org/10.35387/od.2(16).2019.39-48) (дата звернення: 03.04.2023).
2. Думанський Н. О. Класи сучасних технологій дистанційної освіти. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». 2008. № 610. С. 119–125. URL: <https://ena.lpnu.ua/handle/ntb/210> (дата звернення: 03.04.2023).
3. Жорова І. Я. Сучасні технології розвитку професіоналізму педагогів у системі післядипломної освіти України. Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія: "Педагогічні науки". 2019. № 1. DOI: <https://doi.org/10.31651/2524-2660-2019-1-96-103> (дата звернення: 03.04.2023).
4. Карплюк С. О. Особливості цифровізації освітнього процесу у вищій школі. Інформаційно-цифровий освітній простір України: трансформаційні процеси і перспективи розвитку: матеріали методологічного семінару НАПН України. 4 квітня 2019 р. / За ред. В. Г. Кременя, О. І. Ляшенка; укл. А. В. Яцишин, О. М. Соколюк. Київ, 2019. С. 188–197.

СУЧАСНІ ГЕОГРАФІЧНІ Й ТУРИСТИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

ЗАКЛАДИ ХАРЧУВАННЯ КРАЄЗНАВЧОГО ТУРУ «ЗВЯГЕЛЬ: МІСТО ІСТОРІЇ»

Калько Андрій

*доктор географічних наук, професор,
кафедри туризму та готельно-ресторанної справи
Національного університету водного господарства та
природокористування*

Скорина Тарас

*кандидат економічних наук, доцент,
кафедри туризму та готельно-ресторанної справи
Національного університету водного господарства та
природокористування*

Лихач Анастасія

*здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
кафедри туризму та готельно-ресторанної справи
Національного університету водного господарства та
природокористування
м. Рівне, Україна*

Місто Звягель, що знаходиться в Житомирській області України, має важливе стратегічне значення у воєнній історії регіону, що створює унікальні можливості для розвитку туризму. Основною метою туристичного маршруту є висвітлення потенціалу мілітарного туризму Звягеля. Програма туру складається з трьох днів (табл. 1).

Таблиця 1

Програма туру «Звягель: місто історії»

Час	Суть програми
	1 день
10:00-11:30	Екскурсія «Історія Звягельського замку». Спуск у підземелля. Підйом на замок з можливістю VR-огляду замку у його початковому вигляді.

12:00-13:00	Обідня перерва.
13:10-14:30	Екскурсія будинком Мезенцева. Прогулянка дендропарком.
14:50-17:30	Залізничний міст (Віадук). Підйом на залізничний міст. Прогулянка мальовничими краєвидами поблизу гранітних скель. Перегляд фільму під відкритим небом.
17:40-17:55	Доїзд до готелю.
18:00	Заселення до готелю.
з 19.00	Вільний час
2 день	
9:00-10:00	Сніданок.
10:30-12:00	Екскурсія автобусом по м. Звягель. Огляд пам'яток.
12:10-13:10	Колишня в'язниця. Огляд залишків будівлі та прилеглих територій. Програма гіда «Історія створення та реконструкції в'язниці». Огляд особистих справ в'язнів.
13:10-14:30	Обід.
14:40-15:30	Екскурсія до гарматного напівкапоніра та бронековпака. Спуск у підземелля. Історія експлуатації та використання споруд під час війни
15:30-16:00	Від'їзд автобусом до с. Гульськ.
16:00-17:30	Гульська міна. Екскурсія «Лінія оборони Сталіна». Огляд підземних приміщень групи дотів «Гульська міна».
17:30-18:00	Повернення до готелю
з 18.10	Вільний час
3 день	
9:00-10:00	Сніданок
10:10-11:10	Красназавчий музей. 5 експозиційних залів, де представлені розділи геології, етнографії, археології, середньовіччя та окремий розділ присвячений періоду II Світової війни.
11:20-13:00	Музей родини Косачів. Ознайомлення з творчістю Олени Пчілки та Лесі Українки. Виставка колекції прижиттєвих видань (XIX–XX ст.). Участь у тематичних заходах, концерт класичної музики, презентації книг та виставки.
13:10-14:00	Обід у ресторані
14:10	Закінчення туру. Прощання з туристами.

Тур розпочинається з візиту до Звягельського замку, однієї з найстаріших фортифікаційних споруд міста. Замок був побудований у XIV ст. і відігравав важливу роль в обороні краю. Туристи зможуть прогулятися по залишках замкових стін, відвідати вежі та підземелля, де збереглися історичні артефакти та зброя.

Особливості:

- Екскурсія по замкових залах і баштах.
- Відвідання музейної експозиції, присвяченої середньовічній зброї та обладункам.

- Розповіді гідів про життя замку за різних епох.

Наступним пунктом туру є Будинок Мезенцева – історична будівля, що колись належала відомому військовому діячеві. Цей архітектурний шедевр XIX ст. зберігся до наших днів і є важливою частиною культурної спадщини Звягеля.

Особливості:

- Огляд архітектурних деталей будинку.
- Відвідання експозиції, присвяченої життю генерала Мезенцева.
- Інтерактивні виставки про військові події XIX ст.

Перший день туру завершується відвіданням Моста Віадук, одного з найвеличніших інженерних споруд міста. Міст, побудований у XIX ст., став важливим транспортним вузлом і стратегічним об'єктом під час багатьох військових конфліктів.

Особливості:

- Прогулянка по мосту з розповіддю про його історію та значення.
- Відвідання місцевого музею, де зберігаються експонати, пов'язані з мостом в різні періоди історії.
- Панорамний огляд міста з мосту, що дозволяє побачити найважливіші історичні місця Звягеля.
- Після відвідання пам'яток туристи мають можливість заселитися до готелю для відпочинку.

Другий день туру починається з автобусної екскурсії містом Звягель, яка дає можливість оглянути найважливіші історичні та культурні пам'ятки міста. Під час поїздки гід розповідатиме про історію міста, його роль у різних військових конфліктах та про цікаві місцеві визначні місця.

Наступна зупинка – приміщення колишньої в'язниці, яка має значну історичну цінність. В'язниця, побудована у XIX ст., була місцем ув'язнення багатьох відомих постатей і свідком численних історичних подій.

Після відвідування в'язниці запланований обід. Замість сталих місць харчування, наведено перелік закладів для вибору обіду (табл. 2).

Таблиця 2

Запропоновані заклади для харчування туру «Звягель: місто історії»

Назва закладу	Місто	Час роботи	Вартість сніданку	Вартість обіду
«Медальйон»	Звягель	9:00 - 22:00	150 грн.	200 грн.
«Арцах»	Звягель	12:00 - 23:00	100 грн.	120 грн.
«Al Capone»	Звягель	11:00 - 23:00	120 грн.	150 грн.

Далі маршрут веде до гарматного напівкапоніру та бронековпака – важливих фортифікаційних споруд. Ці об'єкти є унікальними зразками військової техніки. Завершується другий день туру відвіданням Гульської міни – одного з найцікавіших і маловідомих військових об'єктів регіону.

Останній день туру присвячений важливим історичним об'єктам, тому розпочинається з відвідання краєзнавчого музею м. Звягель, де зберігаються багаті колекції, що розповідають про історію, культуру та природу регіону.

Наступною зупинкою є Музей родини Косачів, який розповість про життя та творчість відомої української письменниці Лесі Українки та її родини. Музей розташований у будинку, де жила родина Косачів, зберігає багато особистих речей і документів. Після завершення екскурсії туристи можуть відпочити в місцевому ресторані на вибір, обговорити побачене та поділитися враженнями.

Для успішного просування туру «Звягель: місто історії» доцільною є розробка комплексної маркетингової стратегії, яка включатиме в себе використання сучасних засобів комунікації, співпрацю з туристичними агентствами та інфлюенсерами, участь у туристичних заходах.

ПЕРСПЕКТИВИ МІЛІТАРНОГО ТУРИЗМУ МІСТА ЗВЯГЕЛЬ

Калько Андрій

*доктор географічних наук, професор,
кафедри туризму та готельно-ресторанної справи
Національного університету водного господарства та
природокористування*

Коротун Сергій

*кандидат географічних наук, доцент, завідувач
кафедри туризму та готельно-ресторанної справи
Національного університету водного господарства та
природокористування*

Скорина Тарас

*кандидат економічних наук, доцент
кафедри туризму та готельно-ресторанної справи
Національного університету водного господарства та
природокористування*

Лихач Анастасія

*здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
кафедри туризму та готельно-ресторанної справи
Національного університету водного господарства та
природокористування
м. Рівне, Україна*

Місто Звягель у Житомирській області має свою унікальну історію та культурну спадщину, які впливають на формування мілітарного туризму в регіоні. Звягель і його околиці були свідками різних історичних подій, зокрема війн і збройних конфліктів. Наявність військових об'єктів, оборонних споруд та історичних місць боїв створює базу для вивчення військової історії і привертає увагу туристів, які цікавляться цими аспектами. Звягель традиційно був важливим воєнним центром, а перші писемні згадки про нього датуються XVI ст. Тоді місто вже було значним торговельним і адміністративним центром. У XVI-XVII ст. Звягель належав Волинському воєводству Польської корони. Тоді місто активно розвивалося. У 1793 р. Звягель разом з іншими територіями Волині був анексований Російською імперією в результаті другого поділу Речі Посполитої. І став центром Волинської губернії, змінивши назву на Новоград-Волинський. Також тоді був розроблений герб Новограда-Волинського як адміністративного центру губернії [1].

Однак через відсутність достатніх будівель для губернських установ і нестачу коштів на їх будівництво, місто залишилося повітовим. Це було підтверджено Указом імператора Олександра I від 3 липня 1804 р. У 1806 р. Марія Любомирська подарувала своєму чоловікові, генералу від кавалерії Федору Уварову, Звягельський, Ємільчинський і Сербівський ключі в Новоград-Волинському повіті, що становило понад 20 тисяч десятин. Після російсько-французької війни 1812 р. територія України стала базою для першої та другої царської армії, а значні військові формування розташувалися на Волині [2].

Новоград-Волинський став одним із центрів декабристського руху, після поразки повстання якого багатьох членів було вислано до Сибіру. По цій справі проводив слідчі дії Яків Якимович Драгоманов. Родина Драгоманових відома в серед української інтелігенції: брат Якова, Петро, став батьком відомого історика і доцента Київського університету Михайла Петровича Драгоманова, який був дядьком Лесі Українки [1].

До 1917 р. розвиток промисловості в Новограді-Волинському протікав повільно. На території району Нового Звягеля, де розташовувався маєток Уварових (нині район вулиці Леваневського, відомий як "Болгарбуд"), з 1804 р. функціонував пивоварний завод, а у 1840-х рр. тут відкрили винокурню. Влада радянського режиму остаточно утвердилася в місті у 1920 р. У 1923 р. Новоград-Волинський став центром новоствореного однойменного району. У 1927 р. на основі металообробної майстерні було створено металообробний завод, і відбулося будівництво нового протипожежного депо. 1938 року відкрили залізницю Новоград-Волинський – Житомир. За 1936-1937 рр. були побудовані військові містечка та шпиталь [2].

Протягом II Світової війни місто було в епіцентрі значних військових дій і страждало від окупації. Протягом липня-вересня 1941 р. окупаційні сили знищили майже 6 тисяч мешканців міста, головним чином євреїв. 3 січня 1944 р. радянські війська знову увійшли до міста [1].

Протягом II Світової війни загинуло 14 тисяч місцевих жителів. Розвиток мілітарного туризму у місті Звягель (Новоград-Волинський) має гарні перспективи за кількома важливими чинниками:

1. Історичні події та військове значення:

- Новоград-Волинський був одним із центрів декабристського руху;
- місто було важливим військовим центром військових подій, зокрема, російсько-французької війни 1812 р. та II Світової війни;
- нині місто є місцем розташування кількох військових частин, які героїчно боронять нашу країну від російського нападу. Воїни-герої мають нагороди за бойові дії, але й багато уже полягло на полях війни...

2. Наявність низки військових об'єктів:

- у радянський час були збудовані військові містечка та шпиталь;

- наявні старовинні фортифікаційні споруди і укріплення, які становлять інтерес для туристів (рис. 1, 2).

Рис. 1. Гарматний напівкапонір [1]

Рис. 2. Бронековпак [1]

3. Музеї та меморіали, зокрема:

- Музей Лесі Українки: містить експозиції, пов'язані з історією міста і його військовими аспектами;

- інші музеї військової історії, які можуть включати експонати Другої світової війни та інших воєн.

4. Реконструкція та збереження пам'яток:

- відновлення і збереження історичних місць, таких як фортеці та військові кладовища, робить їх привабливими для відвідувачів.

5. Культурні заходи:

- Міжнародне свято літератури і мистецтва "Лесині джерела" з часу відкриття пам'ятника Лесі Українці у 1987 р., підкреслює культурну та історичну значимість міста.

6. Інфраструктура та доступність:

- логістична доступність автотранспортом і залізницею. Наявність нових об'єктів, таких як кінотеатри, автовокзал та інші, сприяє покращенню умов для туристів.

7. Географічне розташування та природні умови:

- природні ландшафти доповнюють історичну спадщину міста, створюючи привабливе середовище для туристів.

Враховуючи результати, які свідчать про значний потенціал і можливості для розвитку туристичної галузі, можна говорити про те, що рекреаційно-туристична складова міста Звягель є дуже перспективною саме для мілітарного туризму.

ЛІТЕРАТУРА:

1. *Віртуальний музей міста Звягель (Новоград-Волинський).*
URL: <https://zwiabel.info/>
2. Місто. *Новоград.City*. URL: <https://novograd.city/articles/events>

ВЕЛОТУРИЗМ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ ДОСВІДУ ІТАЛІЇ ДЛЯ ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

Бубир Наталя

*кандидат географічних наук, доцент,
доцент кафедри фізичної географії та картографії
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*

Прасул Юлія

*кандидат географічних наук, доцент,
доцент кафедри фізичної географії та картографії
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
м. Харків, Україна*

Туризм є вразливим до політичної і економічної ситуації, погоди, пандемічних обмежень, військових конфліктів. Перевагою велосипедного туризму є його відновлення за умови мінімальної стабілізації ситуації. З іншого боку, велосипедний туризм визначається у світі як один із видів, що в основі має збалансований характер розвитку, тобто дозволяє раціонально використовувати довкілля і зберегти його для наступних поколінь, бо є безпечним по відношенню до нього. Під велосипедним туризмом розуміємо вид активного дозвілля, який полягає в проходженні на велосипеді маршрутів з природними перешкодами та екскурсійними об'єктами [1]. Серед різновидів виділяємо веловідпочинок, велоподорожі класичні та спортивні, які різняться складністю маршрутів, вимогами до інфраструктури тощо.

Велотуризм є дуже популярним, особливо в Європі [2], чому сприяє багато чинників. Основними є активне дозвілля, майже необмеженість у категоріях самих велотуристів, відносно економічний спосіб пересування і, звичайно, різноманітність маршрутів [3]. В Україні також спостерігається інтерес до розвитку велосипедного туризму, але наукове підґрунтя представлене окремими публікаціями, які носять, в основному, регіональний характер. Тому вивчення досвіду лідерів у розвитку велотуризму і впровадження його позитивних результатів на менш успішних територіях допоможе оминати багато помилок.

Серед європейських країн за розвитком велосипедного туризму виділяються Франція і Німеччина. Також слід відзначити наявність в Європі транс'європейської мережі веломаршрутів, які відрізняються непоганим рівнем велосипедної інфраструктури та достатнім інформаційним забезпеченням. Вона сформована на основі національних веломереж європейських країн значної протяжності, зокрема Австрії, Данії,

Франції, Іспанії, Італії, Німеччини. Сертифіковані маршрути EuroVelo виділяються покращеною інфраструктурою, як технічною, так і інформаційною [4]. Італія відноситься до другої групи країн, які характеризуються популярністю, в основному, багатоденних велосипедних подорожей, але не має поки сертифікованих міжнародних веломаршрутів. Крім того, Італія також характеризується широкою мережею власних веломаршрутів як в околицях кожного великого населеного пункту, так і у гірській території, і якісною інфраструктурою. Таким чином, за багато років Італія сконсолідувала величезний досвід розвитку велотуризму як виду спортивного туризму, так і як виду активного відпочинку, виду активного дозвілля. Україна, маючи потужний туристичний потенціал, звертає незначну увагу на розвиток велотуризму, який поки знаходиться на рівні нижче середнього, за виключенням окремих регіонів. Впровадження досвіду Італії може змінити ситуацію.

В Італії мережа велосипедних туристичних маршрутів проходить достатньо рівномірно, маючи трішечки більшу концентрацію на півночі країни [5]. Однією із візитівок Італії є мережа велоготелів, яку контролює Асоціація байк-готелів під егідою Національної велофедерації [6]. Що стосується велодоріжок та велосмуг, то вони добре облаштовані тільки у межах міст та на популярних маршрутах. В основному використовують мережу шляхів сполучення загального користування, але вздовж якої багато елементів велоінфраструктури, зокрема місць відпочинку та інформаційної підтримки.

Інформаційне забезпечення велоподорожей – ще одна визначна риса велотуристичної інфраструктури Італії. В основному туристи користуються послугами організаторів туризму. Але досить часто віддають перевагу самостійним подорожуванням такими комерційними маршрутами. У такому разі отримують набір електронних карт, бортовий комп'ютер або завантажений застосунок, замовлені послуги по всьому маршруту [7]. Також пропонуються велотуристичні маршрути у складі збірних груп з аналогічним інформаційним забезпеченням. Крім цього, організатори також надають друковану продукцію велотуристичного характеру. Таким чином, ми бачимо, що Італія має значний досвід розвитку велотуризму, який доцільно запозичити і Україні.

У цілому аналіз розвитку велотуризму показав, що велосипедні маршрути в Італії є організованими на відміну від України, маршрутні доріжки, як і в Україні, більше притаманні містам, а у сільській місцевості використовують шляхи загального використання, але з потужною придорожною інформаційною підтримкою, розробка маршрутів реалізується за системним підходом, а самі маршрути більше орієнтовані на етнографічний колорит місцевості, що доцільно запозичити Україні.

Також слід звернути увагу на дружність транспортної інфраструктури та інформаційне забезпечення маршрутів.

Наразі в Україні туристичні організації і бази відпочинку пропонують туристичні велосипедні маршрути, але переважно кількогадинні. Розробка нових маршрутів є недоцільним, бо досить успішно функціонують наявні, але залишається питання виділення першочергових місцевостей для технічного та інформаційного облаштування веломаршрутів за європейськими нормами. Другою проблемою залишається підхід до розробки цих маршрутів. За досвідом Європи доцільно створювати мережу, тому актуальним є розробка системи веломаршрутів для кожної області, які об'єднуються у єдину систему взаємопов'язаних веломаршрутів. Тільки після цього доцільно розробляти нові регіональні веломаршрути.

Таким чином, вивчення досвіду Італії показало, що потрібно звертати увагу на якість велотуристичної інфраструктури, системну розробку велотуристичних маршрутів, на інформаційне забезпечення, на включення до туристичних маршрутів етнографічних елементів. До системи заходів перспективного розвитку велосипедного туризму в Україні на основі досвіду Італії відносимо розробку рекомендацій щодо розвитку велотуристичної інфраструктури, авторські мережі велосипедних туристичних маршрутів, повне інформаційне забезпечення кожного маршруту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лепкий М. І., Колісник Б. І., Дашук Ю. Є. Оцінка ресурсного потенціалу велосипедного туризму Волинської області. *Перспективи розвитку туризму в Україні та світі: управління, технології, моделі* : монографія / за наук. ред. проф. Матвійчук Л. Ю. Луцьк : ІВВ Луцького НТУ, 2019. С. 253–276.
2. Спортивні види туризму : навч. посібник / уклад. Лясота Т. І. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2019. С. 127–159.
3. Ciascai O. R., Dezi S., Rus K. A. Cycling Tourism: A Literature Review to Assess Implications, Multiple Impacts, Vulnerabilities, and Future Perspectives. *Sustainability*. 2022. № 14 (15) : 8983. DOI: 10.3390/su14158983.
4. EuroVelo : official website. URL : <https://en.eurovelo.com> (accessed 12 September 2024).
5. Petino G., Reina G., Privitera D. Cycling Tourism and Revitalization in the Sicilian Hinterland: A Case Study in the Taormina–Etna District. *Sustainability*. 2021. № 13 (18) : 10022. DOI: 10.3390/su131810022.
6. Transformiamo l'Italia in un paese ciclabile : website. URL : <https://www.bikeitalia.it> (accessed 20 September 2024).
7. Italy Cycling Guide : Велосипедний путівник по Італії. URL : <https://italy-cycling-guide.info/traffic-free-cycleways/lunga-via-dolomiti/> (accessed 23 September 2024).

ТУРИСТИЧНИЙ ІМІДЖ РЕГІОНУ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ЙОГО КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

Колодич Юлія

*викладач Рівненського фахового
коледжу інформаційних технологій*

Федорчук Руслана

*викладач Рівненського фахового
коледжу інформаційних технологій
м. Рівне, Україна*

Глобалізація основних зовнішньоекономічних зв'язків і процесів зумовлює посилення конкуренції між державами, регіонами та містами. В таких умовах у конкурентній течії включаються не тільки політичні та економічні системи, а й національні культури, місцеві «ідеали», що втілюються у символізації споживчих цінностей територіальних ресурсів і продукції, у тому числі туристичної. Це спонукає до появи нових моделей конкурентоспроможності, у межах яких певні цінності території, артикульовані відповідними інформаційно-комунікативними (іміджевими) технологіями, набувають цілком реальної оціночної вартості та уваги. Причому існуючі розбіжності у господарчому, суспільному та політичному розвитку країн-сусідів зумовлені не тільки особливостями їх розташування, а й використанням власних ресурсів. Серед найважливіших шляхів, щоб привернути увагу зацікавлених спільнот, організацій – допомогти території (місцевості, області) самоідентифікуватися, тобто ті «ідеали» та «форми досконалості», що вирізняють його від інших територій. Втілити їх у конкретних продуктах і послугах, розрахованих на певні цільові групи. Однією з найперспективніших таких груп для будь-якого адміністративно-територіального утворення є туристи. Зважаючи на це, розвиток туристичної сфери на Рівненщині і формування на цій основі привабливого туристичного іміджу постають серед невідкладних завдань, що впливають на темпи соціально-економічного розвитку і загальну конкурентоспроможність території у довгостроковій перспективі. Кожна місцевість має свій ідеал, кожна країна – власні форми досконалості, чужі іншій, в інших умовах розташованій місцевості. В цьому здебільшого і полягає головна причина тієї розбіжності, яка існує в господарчому, суспільному і політичному становищі країн. (І. В. Вернадський). Дослідженню та висвітленню зазначених питань присвячений матеріал. [1, с.7-8]

Варто зауважити, що ми розглядаємо туристичний імідж регіону як важливий чинник формування його конкурентоспроможності. При цьому

сам туризм розуміється як «родзинка» любіювання інвестиційних, соціокультурних та інших інтересів території, як практика актуалізації (товаризації) унікального ціннісного джерела регіональної культури і формування на цій основі ексклюзивної регіональної економіки. З огляду на це увага до проблем створення туристичного іміджу Рівненщини не є випадковою. Попри лідерство Рівненської області серед інших регіонів України за багатьма загальноекономічними показниками, туристична сфера регіону залишається розвинутою недостатньо. Прибутки і соціально-економічний ефект від туризму є малопомітними. Зрештою, туризм не відіграє суттєвої ролі у створенні позитивного іміджу регіону, мінімізуючи тим самим джерела конкурентоспроможності Рівненщини, хоча здатний зміцнювати не лише власний туристичний статус, але й сприяти підвищенню рівня конкурентоспроможності області на зовнішніх ринках. Необхідно налагоджувати співпрацю з Польською державою (країнами ЄС) та з метою залучення інвестицій на розвиток, пропагування та актуалізацію гомологічного історико-культурного туризму, що може стати імперативною умовою його процвітання. Це також засвідчує досвід підготовки, втілення та реалізації багатьох грантових проєктів польсько-української співпраці. Коли виникає реальна підтримка та право приймати участь у реалізації даної ідеї, що змусить керівництво міських та обласних адміністрацій не просто продемонструвати, а відповідним чином презентувати можливості місцевої інфраструктури, застосувати окремі іміджеві тактики. Враховуючи, що наполеглива робота зацікавлених та відповідальних осіб у розвитку туристичної індустрії залучить до співпраці різні структури та організації, а також їхній трудовий інтелектуальний потенціал на Рівненщині, регіон має унікальну можливість для відчутного поживлення туризму, створення на цій основі атрактивного туристичного іміджу і забезпечення власних конкурентних переваг. Сподіваємося, що запропоновані ідеї стануть належним науково-теоретичним підґрунтям для тісної співпраці та з упевненістю стверджуємо, що цікавий туристичний продукт дозволяє багатьом територіям, навіть з проблемним політичним та економічним становищем, мінімізувати, «перекрити» негативні явища саме туристичною привабливістю.

Формування, вивчення, розширення та пропагування заявленого виду туризму на території регіону можливе лише при комплексному вивченні існуючих туристичних ресурсів на різних рівнях, включаючи освітній процес, залучивши історичні, архівні, бібліотечні матеріали та знання науковців і очевидців подій, які являють собою «певну ексклюзивну цінність» як для українського так і для польського народу. При цьому мова має йти не тільки про наявність тих або інших видів ресурсів і не тільки про ефективність їх використання, а передусім про здатність регіону нарощувати й активізувати власний внутрішній потенціал, що досягається

внаслідок взаємодії та тісної співпраці. Активізація цього невикористаного, невивченого та нерозкритого специфічного потенціалу має стати основою регіонального розвитку. [2, с.94-95]

Шанувальники рівненської старовини й просто небайдужі до історії міста люди нині чекають на історико-архітектурний опорний план, який слугуватиме захисту об'єктів культурної спадщини. Нещодавно в Рівному активно велось громадське обговорення історико-архітектурного опорного плану. Дискусії навколо досконалості цього документу висвітлювались у ЗМІ та соц-мережах, рівняни виявились небайдужими щодо цього. Громадськість міста вболіває за стан збереження пам'яток та те, щоб Рівне не стало "сірим" містом, без своїх архітектурних родзинок. Що, має бути в місті, окрім власне цікавих об'єктів, щоб привабити туристів?

Рівне має всі шанси, щоб стати популярним містом для туристів, яке зможе скласти конкуренцію сусіднім обласним центрам. Часто, коли приїздять знайомі й просять показати цікаві місця мимоволі замислюєшся, куди їх завести і що показати, якщо вони приїхали втретє чи вчетверте? Бо перші два рази, зрозуміло, це парки, храми, підземелля, музеї, галереї, розважальні центри, прогулянки містом і все. Є ще з десятків цікавих ресторацій чи кафе, але лише кілька є самобутніми, і мають хоч якийсь відношення до історії міста чи краю. Такого, як у Львові, щоб на кожному кроці, щось особливе, у нас поки що немає, хоча б дуже хотілось. Адже люди їдуть в місто за незабутніми враженнями. Цікавих ідей є багато. На жаль, у Рівному немає ані замків, ані фортець, ані інших об'єктів такого стибу, які могли б стати центром туристично-історично-розважального дійства. Щоправда, є, наприклад, свято історичної вулиці Поштової, є музейні гостини, нічні екскурсії, є старий парк. Адже, окрім цього, в Рівному є один із найбільших зоопарків та цікаві музеї. Який би "виписати" Рівному рецепт приваблення туристів, попри те, що в нашому місті є дуже мало що показати? Проведене опитування серед знайомих з різних країн світу, де одним із запитань було: з чим у них асоціюється Рівне? Відповіді були, в основному, що це: романтика, середньовіччя, князі, підземелля... Можливо, саме на цьому треба робити акцент у туристичній стратегії міста. За останні кілька років у місті було започатковано дуже цікаві театралізовані екскурсії, які користуються шаленою популярністю. Досить цікавими заходами, які відповідають тематиці історії міста проходять у парку історичної реконструкції «Оствиця». Рівне цікаве своєю історією та архітектурою, особливо центральні вулиці міста. Рівне має дуже багату історію саме ХХ століття. Нераз місто було столицею і опинялося в центрі цікавих історичних подій. Саме такі факти треба використовувати і створювати чи екскурсійні маршрути, чи музеї, чи тематичні заклади відпочинку. Відомо, що проєкт з рівненським підземеллям виграв багатогісячний грант від ЄС. Це означає, що Рівне приваблює європейського туриста. Тема підземель є цікавою для подорожуючих. Саме ці ідеї потрібно використовувати як інструмент залучення туристів. Серед

них тематика, яка пов’язана з родиною Любомирських, бо в Європі існує туристичний маршрут “Слід родових гнізд родини Любомирських”, який проходить через Польщу, Словаччину та Україну. І там згадується Львів, а Рівного немає. [3, с.17] Також Рівному варто використовувати імена відомих рівнян, а це Софі Саймон-Лоуб, Леонард Бернстайн. Насичена цікавими фактами та подіями історія Рівного міжвоєнного періоду та Другої світової війни. З цього часу збереглися багато фото й архітектура теж є, тому цю тему можна обіграти з різних боків. Що має бути в Рівному для туристів? Старе місто має бути загадковим. Щоб хоча б від пам’ятника Марії Несвицької розпочиналась казка [3, с.12]. Ідеш вулицею Соборною, а там переказують легенди про появу міста, лунає романтична музика, поруч невеличкі музеї, кафе, якісь ігрові центри для дітей, фото зони, сквери, відпочинкові зони для молоді і звичайно скрізь веб-камери, бо безпека і порядок для туристів, гостей та й місцевого населення, це перш за все. Бажаючих катали б на ретро-авто у супроводі екскурсовода, фотографували старовинним фотоапаратом, частували тістечками за місцевими рецептами. Нехай би це був у нас такий собі “міні-Краків”. Однак постає проблемне запитання, як зберегти історичний архітектурний ансамбль минулого і бути сучасним туристичним центром? Перед очільниками міста дуже часто постає дилема, адже з одного боку треба розвиватись і будувати нові будівлі та квартали, а з іншого — зберегти те, що вже є. Крім того, все між собою має гармоніювати і створювати суцільний ансамбль. Цього досягти не завжди вдається, адже, щоб розробити щось оригінальне треба час, а його завжди не вистачає. Судячи з останніх подій в Рівному, а це розкопки, грант на підземелля, гучні обговорення туристичної стратегії міста, рівняни рухаються в правильному напрямку. Те, що в Рівному вже замислилися над тим, як не лише зберегти об’єкти культурної спадщини, але й привабити до них відвідувачів, факт незаперечний. Залишається лише переконати забудовників у доцільності збереження існуючих пам’яток, які знаходяться поряд із новими об’єктами. Напевно, треба забудовникам показувати приклади інших міст, як вони зберігають свою історичну спадщину, зводять нові будівлі, не псуючи вигляд міста. Бо вигляд міста – це інвестиція. У гарне і комфортне Рівне прагнуть іти на навчання, жити, працювати та відпочивати. Рівне йде в ногу з часом і хоче стати конкурентоспроможним містом-брендом у Європі. Адже головне, щоб турист мав що робити хоча б день, а не кілька годин, щоб була мотивація їхати кілька сотень кілометрів.

ЛІТЕРАТУРА

- 1.Парфіненко А.Ю. Туристичний імідж регіону – Харків, 2011.
- 2.Путівник Рівненщина туристична. – ТОВ «Світ успіху», 2007.
- 3.Петранівський В.Л., Рутинський М.Й. Туристичне краєзнавство, - К.: Знання, 2016.

МОЖЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ ДЛЯ ЛЮДЕЙ «ТРЕТЬОГО ВІКУ» В УКРАЇНІ

Миронець Ніна

*кандидат історичних наук,
доцент кафедри географії та туризму
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

Артюшок Вікторія

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»
м. Рівне, Україна*

Туризм є однією з найбільш динамічних галузей економіки, і з кожним роком все більше людей «третього віку» відкривають для себе можливості подорожей. В Україні, з її багатою історією, культурною спадщиною та природними красотами, існує величезний потенціал для розвитку туризму, орієнтованого на цю категорію населення

Люди «третього віку» часто шукають можливості для відпочинку, оздоровлення та соціалізації. Вони цінують комфорт, доступність і безпеку. Туристичні програми, адаптовані для цієї категорії, повинні враховувати фізичні можливості, а також інтереси, які можуть бути реалізованими через такі види туризму як: культурний туризм (відвідування історичних пам'яток, музеїв, театральних вистав); оздоровчий туризм (спа-процедури, реабілітаційні програми, лікувальні курорти); екологічний туризм (піші прогулянки, екскурсії в національні парки, спостереження за природою); кулінарний туризм (участь у гастрономічних турах, дегустація традиційних страв).

Залучення літніх людей до активного способу життя через туризм стає все більш актуальним в умовах старіння населення. Подорожі не тільки сприяють фізичному та емоційному здоров'ю, а й допомагають підтримувати соціальні зв'язки. В цьому сенсі стає очевидною важливість розробки ефективної стратегії, спрямованої на створення комфортного та доступного туристичного середовища для людей похилого віку.

Пропонуємо виокремити 5 пунктів:

1. Адаптація туристичних послуг. Адаптація готелів, транспортних засобів та туристичних об'єктів є ключовою умовою для залучення літніх

людей. Необхідно забезпечити безбар'єрний доступ шляхом встановлення пандусів, ліфтів та широких дверей. Транспортні засоби мають бути комфортними для літніх людей - автобуси з низькою підлогою, місця для відпочинку. Зрештою, власне тури мають бути спеціалізованими, тобто враховувати фізичні можливості туристів «третього віку». Суб'єктивність туристичного обслуговування також вимагає ретельної підготовки персоналу. В даному випадку важливо навчати працівників туристичної галузі специфіці обслуговування літніх людей. Це включає: емпатію та вміння спілкуватися, знання про потреби та бажання літніх клієнтів.

2. Програми активного дозвілля. Розробка програм, які включають активні види діяльності, такі як: піші прогулянки у природних парках, культурні екскурсії до історичних місць, майстер-класи з місцевої кухні чи ремесла, не лише підтримують фізичну активність, а й забезпечують емоційне збагачення. Окремо слід звернути увагу і на такий вид туризму як оздоровчий туризм. Організація оздоровчих турів, що включають спа-процедури, йогу, медитацію та лікувальні програми, може суттєво покращити якість життя літніх людей.

3. Соціальна інтеграція. Організація групових подорожей сприяє створенню соціальних зв'язків. Літні люди можуть знайти нових друзів і поділитися враженнями, що зменшує відчуття самотності. Залучення літніх людей до волонтерських програм під час подорожей може стати додатковим стимулом для активного дозвілля. Це може бути участь у місцевих проєктах, екологічні ініціативи або допомога в організації заходів.

4. Підтримка технологій. У сучасному світі цифровізації має бути достатньо широко розроблена система інформування потенційних туристів. Сучасні технології можуть суттєво полегшити організацію подорожей для літніх людей. Це може включати як мобільні додатки для планування маршрутів, бронювання готелів та отримання інформації про послуги, так і онлайн-курси, де проводитимуть навчання основам користування технологіями, що допоможе літнім людям орієнтуватися у нових умовах. Проведення інформаційних кампаній, які роз'яснюють доступні туристичні можливості, допоможе підвищити обізнаність літніх людей про можливості активного дозвілля.

5. Співпраця з організаціями. Співпраця з громадськими організаціями, які працюють з людьми «третього віку», може забезпечити ефективні стратегії підтримки активного способу життя. Державні програми можуть включати фінансування та підтримку ініціатив у сфері активного туризму.

В Україні вже існує ряд цікавих маршрутів, які можуть бути адаптовані для людей третього віку. Наприклад:

- Золота підкова України: історичні міста, такі як Львів, Кам'янець-Подільський та Чернівці, можуть стати привабливими для туристів, зацікавлених в культурній спадщині.

- Курорти на узбережжі Чорного та Азовського морів: забезпечують можливість для відпочинку і лікування в лікувальних закладах.

- Національні парки: такі як Шацький або Карпатський, пропонують можливості для спокійних прогулянок та відпочинку на природі.

Важливу роль у розвитку туризму для людей «третього віку» відіграють громадські організації. Вони можуть проводити дослідження потреб людей «третього віку» у туристичних послугах, співпрацювати з туристичними компаніями для розробки спеціалізованих програм, організувати заходи та інформаційні кампанії для підвищення обізнаності про доступні можливості, тощо.

Отже, розвиток туризму для людей «третього віку» в Україні має великий потенціал. З урахуванням специфічних потреб цієї категорії населення, країна може запропонувати багатий спектр послуг і програм, які сприятимуть як економічному розвитку, так і підвищенню якості життя літніх людей. Створення комфортних умов для подорожей допоможе не лише залучити нових туристів, а й сприяти активному способу життя та соціальній інтеграції людей похилого віку. Активний спосіб життя літніх людей через туризм може суттєво покращити їхнє фізичне, емоційне та соціальне благополуччя. Адаптація туристичних послуг, створення програм активного дозвілля, підтримка соціальної інтеграції, використання технологій і співпраця з організаціями – це ключові стратегії, які сприятимуть реалізації цього потенціалу. Україні важливо розвивати ці ініціативи, щоб кожен літній громадянин мав можливість насолоджуватися життям на повну.

ВИВЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ГЕОГРАФІЇ В ШКІЛЬНОМУ КУРСІ ГЕОГРАФІЇ: ВИКЛИКИ І СУСПІЛЬНИЙ ЗАПИТ СУЧАСНОСТІ

Яковчук Олександр

*кандидат географічних наук, доцент,
декан факультету географії, історії та туризму
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'ячука»
м. Рівне, Україна*

Сучасний стан українського суспільства характеризується різними викликами, які пов'язані із агресивною воєнною діяльністю російської федерації проти нашої держави. Єдиних універсальних механізмів вирішення наявних військових, політичних, соціальних, економічних, екологічних та інших культурно-гуманітарних проблем НЕ існує, проте як держава, так і окремі громадяни повинні свідомо реагувати на дані виклики, гнучко адаптуватися до постійних змін і динаміки зазначених проблемних факторів. На фоні перманентної солідарності більшості українського суспільства після 2014 року, в 2022 році та протягом 2023-2024, все ж, варто зазначити, що виникли певні проблеми і виклики, до яких ні державна, регіональна і місцева влада, ні окремі територіальні спільноти та громадяни не були готові.

Мова йде про обґрунтоване глибоке розуміння істинних причин того курсу, яким рухається Україна в майбутнє і наслідків, що виникають в даному контексті. Якщо щодо прорахунків в історико-культурному і патріотичному вихованні підростаючого покоління вже багато сказано, написано, задекларовано, і політиками, і науковцями і педагогами, то щодо впливу географічних знань на сучасну проблематику дискусія, якщо й триває, то має несистемний характер.

Після масових соціально-демографічних пертурбацій, пов'язаних із масовими внутрішніми і зовнішніми міграціями населення, після поглиблення латентно-кризових економічних явищ, після появи натяків на гуманітарно-правову катастрофу, пов'язану із низькою ефективністю мобілізаційної політики і букввальних військових проблем на полі бою, на лінії фронту, а також недостатнього рівня логістичного забезпечення активної військової діяльності, в Україні назріла необхідність реформування багатьох напрямів державної діяльності з огляду на майбутнє. І головним вектором тут є освіта !!!

Варто актуалізувати, розробити, максимально швидко затвердити і впровадити в навчальний процес закладів ЗСО відповідні навчально-

методичні і програмно-імперативні документи, які розширяють, поглиблюють та сформулюють нові військово-орієнтовані знання, навички і вміння.

Ні аналіз культурно-історичних та соціально-економічних причин тих чи інших військово-політичних прорахунків при вивченні учнями «Історії України» чи «Історії світу», Ні вивчення оновленого «Правознавства» в умовах воєнного стану, Ні засвоєння навичок першої медичної допомоги при вивченні «Основ здоров'я» чи «Анатомії», Ні засвоєння інноваційних навичок робототехніки, електроніки та ІТ при вивченні «Фізики», чи «Інформатики», Ні покращення засобів і способів «Фізичної культури» учнів чи розвиток буквальних навичок застосування зброї при вивченні «Захисту Вітчизни» і допризовної підготовки юнаків НЕ зможуть сформувати чіткої і обґрунтованої картини розуміння ДЕ, ЩО і ЧОМУ відбувається, яким чином фактори і наслідки сучасного ландшафтно-географічного і соціально-економічного середовища України, Європи і світу в цілому визначають можливості захищати свій державний суверенітет і відстоювати територіальну цілісність. Необхідним навчально-тематичним і методологічним інструментарієм володіє саме «Географія».

Виникла нагальна необхідність введення в навчальні програми шкільного курсу географії особливих тематичних аспектів військової географії та картографії як її основного семантично-діалектичного засобу сприйняття, усвідомлення, трактування і моделювання оточуючої дійсності. З огляду на психічно-вікові та нормативно-правові аспекти, звичайно найбільш глибокі і змістовні елементи військової географії мають вивчатись в старших 10-11-12 класах. Проте, вже починаючи з 8 класу, коли при вивченні «Географії» опановуються фізико-географічні аспекти, необхідно вводити поняття, і формувати навички використання факторів навколишнього ландшафтно-природного середовища не лише як ресурсу для господарської діяльності та базису життєзабезпечення суспільства, а і як елементи військової бойової тактики і професійної специфіки (сухопутні війська, військово-повітряні сили, військово-морські сили тощо), де більш акцентовано будуть вивчатись аспекти континентальної та морської гідрографії, топографії, орографії, метеорології, локально-регіонального ландшафтознавства.

В 9 класі вивчається економічна і соціальна географія – вони повинні сформувати розуміння в учнів, що жодна армія не може воювати і захищати свою державу без інтенсивно працюючої економіки і консолідації суспільства, крім військового фронту паритетно повинен функціонувати і «фронт економічний», оскільки люди – це основний ресурс будь якої економіки, ефективна діяльність на фронті, повинна підтримуватись адекватною ефективністю в тилу при послідовній і чіткій координації з боку органів державної і місцевої влади.

На базі основних постулатів класичної політичної географії, пов'язаних із вивченням основних геополітичних концепцій, політичного, економічного, історичного країнознавства, поглиблена увага повинна бути приділена саме географічній лімології (в самому загальному трактуванні – науки про межі і кордони) як базису лімології політичної, і відповідно військовому країнознавству, серед якого найбільш велика увага повинна приділятися самому залятому ворогу України на сучасному етапі і на майбутні покоління – росії... Ворога потрібно знати, розуміти і вміти знищувати усіма можливими способами, і роль шкільної географії тут є найбільш недооціненою віхою системи освіти.

Як показав досвід сучасної війни, не менш важливим, а іноді і найбільш визначальним, ніж засоби дистанційного ураження, ефективність зброї і техніки, кількість і професіоналізм особового складу воюючих сторін, є логістика і просторова організація тилового і фронтового забезпечення військ – транспортна складова. Тому транспортна географія, крім традиційних вантажно-пасажирських аспектів, повинна розглядати і елементи військово-географічної логістики, принаймні, або в теоретично-методологічному аспекті, без розкриття стратегічної інформації щодо України, або на прикладі країни-ворога та її союзників. Крім того, особлива увага повинна бути приділена географічному обґрунтуванню сучасних військово-політичних конфліктів і проблематиці міжнародного тероризму, який чим далі, тим більше стає військово-політичним інструментом країн-агресорів, «спонсорів тероризму» – росії, Ірану, КНДР, КНР.

Розуміння шляху тільки до Перемоги не повинне бути звуженим до проблематики того, що є зараз і буде скоро. Не потрібно забувати, що дана війна відбувається не лише за те, що ми маємо і що захищаємо наразі, війна йде за майбутнє! Тому сучасна шкільна освіта повинна відповідно реагувати на виклики буремного сьогодення заради сталого розвитку майбутніх поколінь щасливих і заможних українців, і не в Європі чи Америці чи де інде, а на своїй Богом даній землі – Україні!

ЛІТЕРАТУРА

1. Географія. 6-9 класи. Рівень стандарту. Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти / затверджено Наказ Міністерства освіти і науки України від 03 серпня 2022 року № 698). URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/2022/08/15/navchalna.programa-2022.geography-6-9.pdf>.
2. Географія. 10-11 класи. Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти / затверджено Наказ Міністерства освіти і науки України від 03 серпня 2022 року № 698). URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/2022/08/15/navchalna.programa-2022.geography-10-11-standart.pdf>.
3. Modern Military Geography. / Francis Galgano, Eugene J. Palka. URL: <https://www.researchgate.net/publication/272775957>

ЕКОНОМІЧНИЙ БЕЗВІЗ ЯК ПІДТРИМКА УКРАЇНИ ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ В УМОВАХ ВІЙНИ

Яроменко Оксана

*кандидат географічних наук, доцент,
доцент кафедри географії і туризму,
начальник відділу з наукової діяльності та аспірантури
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»
м. Рівне, Україна*

Угода про асоціацію України з Європейським Союзом (ЄС) у 2016 р. спростила торгівлю для бізнесу з європейськими країнами. З 1 вересня 2017 р. після тривалого процесу ратифікації Угода про асоціацію між Україною та ЄС набула чинності у повному обсязі [4]. Український бізнес отримав преференційний доступ до внутрішнього ринку ЄС.

В умовах повномасштабної війни з росією, одним із найсерйозніших рішень ЄС на підтримку України став «економічний безвіз». «Економічний безвіз – це експорт продукції без квот, мит і тарифів».

У 2022 р. Європейський Союз призупинив імпорتنі квоти та мита для українського експорту на свою територію. Економічний безвіз скасовував мита на ряд продуктів, що дозволяло країнам Європи імпортувати українську продукцію без додаткової націнки. Це рішення призупинило наступні тарифи, які були прописані в Угоді про асоціацію [3;4]:

- мита для промислової продукції;
- призупинення застосування системи вхідних цін для фруктів та овочів;
- призупинення усіх тарифних квот для сільськогосподарської продукції;
- призупинення антидемпінгових мит на імпорт товарів походженням з України.

Таким чином, на ринок ЄС на кращих умовах потрапляла промислова продукція, фрукти, овочі та сільськогосподарська продукція загалом. Особливо з огляду на блокаду росією морських шляхів, це стало вагомим підтримкою України в умовах війни.

При цьому Україна зобов'язувалась дотримуватися правил щодо походження товарів та відповідних процедур в рамках угоди, утримуватися від будь-яких нових обмежень на імпорт з ЄС. Серед умов також було забезпечення поваги до демократичних принципів, прав людини та основних свобод, верховенства права, боротьби з корупцією.

Нові правила мали на меті пом'якшити вплив війни на українських виробників продукції та її експортерів. У червні 2022 р. скасування мит було підписано на рік, але вже в травні 2023 року продовжено до червня 2024 р.

Демонструючи свою непохитну політичну й економічну підтримку України у 2023 р. Рада Європейського Союзу продовжила дію «економічного безвізу» з Україною ще на один рік, до червня 2024 року.

Однак, поява «безмитного» зерна на ринках Польщі, Болгарії, Угорщини, Словаччини та Румунії викликала обурення місцевих аграріїв, які вважають дешевший український імпорт нечесною конкуренцією. Через невдоволення фермерів ЄС у 2023 р. запровадив тимчасові обмеження для окремих видів української агропромислової продукції, а деякі держави, зокрема Польща, в односторонньому порядку продовжували їх і після скасування на рівні Євросоюзу.

Продовження пільгового періоду у 2024 р. стало невизначеним через активні протести фермерів у Європі. Європарламенту довелось врахувати думку місцевих фермерів і додати до угоди ряд умов, які можуть повернути деякі обмеження.

Важливо, що нова угода передбачає низку умов, яких раніше не було. Так, тепер Європейська комісія може вдаватися до швидких дій або вживати будь-яких необхідних заходів у разі значних порушень на ринку ЄС або на ринках однієї чи кількох країн ЄС внаслідок імпорту української агропродукції.

Обмеження пропонувалося ввести лише на ті товари, щодо яких за останні роки було зафіксоване кількаразове зростання експорту в ЄС. Наприклад, якщо у 2021 р. експорт м'яса птиці з України до ЄС становив лише 84,6 тис. т, то за результатами 2023 р. він досяг 171,5 тис. т. Як наслідок, Україна увійшла в чільну трійку найбільших експортерів курятини. У рамках «нової» угоди, яка набрала чинності після 5 червня 2024 р., передбачено повернення мит, якщо обсяги імпорту перевищать середні показники за 2022-2023 рр., – так зване «екстремне гальмування». Серед продуктів на які поширюється екстремне гальмування стали наступні: м'ясо птиці, яйця, цукор, овес, кукурудза, крупи, мед. Єврокомісія також зобов'язалась реагувати та здійснювати ці заходи протягом 14 днів, якщо ліміти будуть досягнуті [1;3].

У січні 2024 р., Єврокомісія запропонувала продовжити призупинення імпортних мит і квот на український експорт до країн Євросоюзу до червня 2025 року. Водночас до пропозиції включено запобіжники для агропродукції, чого вимагали декілька країн ЄС. На сайті Єврокомісії зазначено: «Це зроблено відповідно до зобов'язань Євросоюзу підтримувати Україну так довго, як це буде необхідно. З цією метою, і зважаючи на значне зростання імпорту деякої аграрної продукції з України до ЄС у 2022-2023 роках, поновлені автономні торговельні заходи містять

посилений механізм запобіжників. Це дозволяє швидке реагування у разі значних викривлень на ринку ЄС чи ринку однієї з країн-членів» [1].

Тобто для певних видів продукції передбачається механізм «екстреного гальмування», для «стабілізації імпорту на рівні середніх обсягів імпорту у 2022-2023 роках». Це означає, що у разі перевищення цих обсягів імпорту будуть починати діяти імпортні тарифи.

Попри це, Європарламент і Рада ЄС у березні 2024 р. таки досягли попередньої домовленості щодо продовження лібералізації торгівлі до 5 червня 2025 р. Європейська Комісія повідомила про продовження так званих автономних заходів торгівлі з Україною ще на один рік, що дозволить продовжити безмитний та безквотний експорт товарів на європейський ринок. Оновлені регуляторні правила для застосування автономних заходів торгівлі враховують інтереси європейських працівників та містять посилені захисні механізми. Нові правила також передбачають можливість термінового припинення дії автономних заходів торгівлі у випадку надзвичайних ситуацій на європейському ринку [2].

Оновлені автономні заходи торгівлі також передбачають виключення для товарів критичної аграрної групи. У випадку, якщо обсяги експорту цих товарів перевищать певні ліміти, Європейська Комісія матиме право ввести торговельні обмеження для запобігання дестабілізації ринків ЄС.

Отже, Європейський Союз розширив «економічний безвіз» для України, який діятиме до 5 червня 2025 року. Це означає, що Україна має час досягти домовленостей з ЄС щодо подальшого торговельного режиму, який, очікується, стане постійним та діятиме до набуття членства в Європейському Союзі.

Економічний безвіз разом з енергетичним, транспортним, митним і цифровим «безвізами» стали вагомою підтримкою України ЄС в умовах війни.

ЛІТЕРАТУРА

1. European Commission. URL: https://commission.europa.eu/index_en (дата доступу: 30.08.2024).
2. ЄС продовжив розширений «економічний безвіз» для України на рік <https://sud.ua/uk/news/abroad/302688-es-prodlil-rasshirennyu-ekonomicheskij-bezviz-dlya-ukrainy-na-god> (дата доступу: 04.09.2024).
3. ЄС продовжить економічний безвіз для України: на які поступки доведеться піти. URL: <https://zaborona.com/yes-prodovzhyt-ekonomichnyj-bezviz-dlya-ukrayiny-na-yaki-postupky-dovedetsya-pity/> (дата доступу: 30.08.2024).
4. Угода про асоціацію між Україною та ЄС. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/evropejska-integraciya/ugoda-pro-asociacyu> (дата доступу: 04.09.2024).

БАЙКЕРСЬКИЙ РУХ ЯК ПРОЦЕС ПІДВИЩЕННЯ БРЕНДИНГУ ТУРИСТИЧНОГО РЕГІОНУ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Антонюк Ігор

*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальності 242 Туризм і рекреація,
факультету географії, історії та туризму,
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

Яроменко Оксана

*кандидат географічних наук, доцент,
доцент кафедри географії і туризму,
начальник відділу з наукової діяльності та аспірантури
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»
м. Рівне, Україна*

У світі та в Україні зокрема, зростає інтерес до субкультури байкерства, що поєднує в собі відвідування або участь у мотофестивалях з традиційними видами рекреації, екскурсійних програм з оглядом визначних місць та пам'яток тощо. Процес формування культури байкерів, організаційні засади мотоклубів, особливості різномірної їх діяльності, ідеологія розвитку є цікавими для вивчення, з метою підвищення бредингу регіону у сфері туризму в умовах євроінтеграції.

Байкерство слід розглядати як культуру зі своєю історією та законами. Байкери, це люди, для яких мотоцикл виступає не лише як засіб пересування, а й «вірний друг» [2]. Байкерський рух, це не лише гонки на мотоциклах, але й достатньо регламентований спосіб життя, в основі якого лежать «прописані» закони поведінки та кодекс честі, постійне середовище спілкування, певне коло інтересів, стиль поведінки, одяг, а також певний рівень технічних знань.

Зазначимо, що етимологічно слово «motorcycle» утворене від двох латинських коренів: «moto» – рухатися і «cycle» – колесо. Тож «мотоцикл» – це «рухомий на колесах». Слово «bike» похідне від «bicycle» – велосипед. Відповідно, biker (байкер) – це «людина, яка їздить на мотоциклі» [1].

Історико-географічні аспекти засвідчують, що формування культури байкерства розпочалося зі США, з 1902 р., коли Вільям Гарлі та брати Девідсони заснували знамениту на сьогодні фірму з виробництва

мотоциклів. Згідно байкерівським міфам, рух байкерів зародилося в США після закінчення Другої світової війни.

Вважається, що в Україні байкарський рух зародився у 80-х рр. ХХ зі скромною назвою «клуби з мототуризму». Передумовами зародження байкерської субкультури в Україні стало, те, що молоді мотоциклісти та рок-музиканти перебували в загальному субкультурному просторі та їх називали «рокерами». Термін «байкер» тоді практично не вживався. У першій половині 90-х рр. ХХ ст. в Україні стали доступними імпортовані мотоцикли різних типів та іноземні видання, присвячені розвитку байкерського руху в США та Європі. До вжитку стало входити слово «байкер», були організовані перші клуби [1].

Активний розвиток байкерського руху включає не лише подорож на мотоциклі, а й пізнання унікальних природних, культурних та соціально-економічних об'єктів, які доповнюються самобутньою історією та культурою краю. Мототур фестивальний туризм виступає чинником туристичної привабливості регіону, а відтак, і чинником регіонального розвитку. Регіон, в якому проводяться подієві заходи, зокрема, й мототур фестивалі, набуває нового іміджу, а в розвиток його інфраструктури залучаються інвестиційні кошти, місцева громада отримує нові робочі місця тощо. Водночас, проведення різного виду подій є передумовою розвитку малобюджетних видів відпочинку та важливим чинником підвищення культурно-просвітницької та громадської діяльності в регіоні.

Розвиток байкерського руху є одним із тих процесів, які теж можуть сприяти підвищенню брендингу території того чи іншого регіону. Під «туристичним брендингом» розуміємо процес планування, розробки та управління брендом території, який включає створення унікального іміджу, у тому числі на основі наявного рекреаційно-туристичного потенціалу, атрактивності туристичних об'єктів, що відрізняє «продукт» від конкурентів, з метою підвищення впізнаваності брендів та залучення клієнтів (туристів).

Одним з важливих чинників, який би позитивно вплинув на розвиток подієвого туризму є створення календаря фестивальних подій регіону. Для того, щоб привернути увагу туристів до України, доцільно створити державну програму сприяння та розвитку подієвих заходів. На регіональному рівні не розроблені загальні маркетингові інструменти просування подієвих заходів, що звичайно обмежує їх доступність до широкої спільноти й недостатньо використовується у туристичній діяльності [4].

В Україні є великий ресурсний та інфраструктурний потенціал для організації та проведення подієвих заходів місцевого, регіонального та міжнародного значення. Звичайно, в умовах воєнного стану в Україні, організація подій та проведення більшості масових заходів є

проблематичною, або не можливою. Подієві заходи, що відбуваються сьогодні на території країни, є передусім, благодійними.

Оптимізація сприяння субкультури байкерства брендингу регіонів, проявляється, передусім, через створення індивідуального образу тієї чи іншої території. Це певне враження про місце в уяві туристів або жителів, «ярлик», який асоціюється у суспільства з певним регіоном. Процес брендингу може включати наступні етапи:

- позиціонування території;
- власне бренди;
- просування бренду.

Цільову аудиторію мотофестивалів, як важливу складову брендингу, можна умовно розділити на дві групи: зовнішня і внутрішня, туристи та місцеві жителі [3].

Імідж території (місця) повинен формуватися для обох груп. Якщо сформувати позитивний імідж регіону серед жителів, можна розраховувати на успіх в просуванні бренду на зовнішню групу. Жителі самої території і є носіями бренду та його цінностей. Без лояльності й причетності до розвитку території місцевих жителів всі зусилля не матимуть сенсу.

Хороший бренд території повинен працювати на емоційному та раціональному рівнях; підходити для кожної аудиторії бренду; бути оригінальним та чесним. Важливою частиною успіху туристичного бренду території є також суб'єкти її розвитку: місцева влада, бізнес і населення. Відомі три організаційні моделі територіального маркетингу [3]:

- 1) адміністративна: ініціатором є державні інститути або локальна влада;
- 2) підприємницька: в даному випадку процес ініціює бізнес. Місцеві підприємці зацікавлені в активізації експорту товарів і послуг власного виробництва, а також в залученні інвестицій в регіон;
- 3) громадська: маркетинг території ініціюється різними установами або навіть окремим громадянами.

У сучасних реаліях у кожній географічній зоні є свої переваги, що є важливим для створення іміджу регіону. Головними об'єктами конкурентоспроможності територій є: населення, інвестиції, підприємства, торгівля, туризм.

Вважаємо, що в організації подієвих заходів, у т.ч. мотофестивалів в Україні є географічні виміри субкультури байкерства. В умовах євроінтеграції України саме «географічна відкритість» Європи, сприятиме розвитку брендингу територій її регіонів. На особливу увагу заслуговують залучення інвестицій, підвищення рівня та укрупнення вже існуючих подієвих заходів; розробка тематичних фестивальних турів, у т.ч. мотоциклетних спільних подорожей тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Байкери (субкультура). URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki> (дата доступу: 10.09.2024).
2. Байкерство – субкультура. Березень 20, 2014: URL: <http://meest-online.com/world/usa/bajkerstvo-subkultura-a-ne-bezzakonny-na-dorozi/> (дата доступу: 10.09.2024).
3. Брендинг територій. URL: <https://buromt.com.ua/uk/territory-branding-article-ua> (дата доступу: 11.09.2024).
4. Чернова Г.В. Розвиток фестивального туризму в Україні. URL: http://www.rusnauka.com/39_VSN_2014/Geographia/9_182432.doc.htm (дата доступу: 11.09.2024).
5. Ярошенко О. В. Романів О.Я. Микулін М.М. Регіон як інвентивна туристична дестинація. Регіональні геоекологічні проблеми: сучасний стан та шляхи їх вирішення: Збірник наукових праць Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (м. Рівне, 20- 22 жовтня 2016 р.). Рівне, 2016. С. 142–145.

ГЕОГРАФІЧНИЙ АНАЛІЗ РЕСУРСІВ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В АРЕАЛІ ТУРИСТИЧНОЇ ДЕСТИНАЦІЇ МІСТА ЧЕРКАСИ

Радчук Тетяна

*здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
факультету географії, історії та туризму
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

Яковчук Олександр

*кандидат географічних наук, доцент,
декан факультету географії, історії та туризму
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»
м. Рівне, Україна*

Сучасні туристичні процеси в більшості розвинутих країн світу характеризуються стабільними тенденціями зростання зовнішніх і внутрішніх туристичних потоків, а також концентрацією використання туристичного потенціалу в їх туристичних дестинаціях – спеціалізованих територій та просторових об'єктів, орієнтованих на обслуговування туристів. На фоні визнання таких туристичних дестинацій, як Київ, Львів, Одеса, Трускавець, Буковель тощо, «в тіні» і поза увагою залишаються інші туристичні дестинації, зокрема – Черкаси, обласний центр центрально-українського регіону, який традиційно асоціюється і пересічних громадян зі спадщиною видатних діячів української культури та історії Тараса Шевченка і Богдана Хмельницького, хоча, по суті, її географічна локалізація знаходиться поза межами даного міста.

Туристичний потенціал дестинації Черкаси не обмежується зазначеним культурним надбанням, тому головною метою даної роботи є саме визначення додаткових туристичних можливостей Черкас у контексті застосування концепції «розширеного туристичного простору функціонування дестинації». Згідно даної концепції туристична дестинація – це певна частина географічного простору-часу, яка є місцем тимчасового перебування або подорожування туристів, володіє усіма необхідними ресурсно-інфраструктурними та соціально-економічними елементами забезпечення туристичного процесу, концентрує в певному центрі туристську увагу щодо туристичного потенціалу, який розміщується у так званій «зоні впливу дестинації» поза межами базової сервісної прив'язки туристів (розміщення, транспортування).

У даному контексті розглянемо можливості розвитку Черкаської туристичної дестинації на засадах кластерного підходу. Оразу зауважимо, що її асоціювання з усією Черкаською областю є помилковим, оскільки обґрунтовані просторові параметри даної дестинації охоплюють: центр-власне саме місто Черкаси з усім різноманіттям туристичних ресурсів та інфраструктури, концентрацією туристичного підприємництва і транспортних можливостей, а також найближчі околиці міста, туристичний потенціал яких є доступний; зона впливу («простір конвергенції туристичного потенціалу») – певна частина Черкаської області в межах такої автотранспортної або залізничної доступності, яка дозволяє повноцінно спожити деякі актуальні туристичні послуги протягом 1 дня, за умови тимчасового проживання туриста саме в центрі дестинації – місті Черкаси.

Черкаси. Крім власне звичайних видів туристичної спеціалізації, які притаманні практично кожному крупному обласному центрі, а саме: ділові поїздки, пов'язані із адміністративним статусом міста, бізнес і шопінг туризм населення самого міста і районів Черкаської та суміжних областей, культурно-подієвий туризм, пов'язаний із місцевими театрами і концертним залом, екскурсійно-пізнавальний туризм, пов'язаний із місцевими музеями та історичною спадщиною, в Черкасах представлені і досить нетрадиційні сегменти туристичного ринку: індустріальний туризм, пов'язаний із наявністю гігантів української хімічної («Азот») та автомобільної («Богдан») промисловості, вітрильний туризм та інші види активного відпочинку на Кременчуцькому водосховищі.

Стримуючим фактором розвитку туризму в самих Черкасах є відсутність залізничного вузла-терміналу, внаслідок чого більшість пасажирських потягів слідує повз місто за 20 км через Смілу (залізнична станція імені Тараса Шевченка), більше того зупиняються переважно у нічний час. В такій ситуації є очевидною безальтернативність автомобільного транспорту, потенціал використання якого значно зростає географічною детермінантою – річкою Дніпро і Кременчуцьким водосховищем. Роль річкового транспорту не має значення ні для пасажирських перевезень, ні для річкових круїзів, тоді як нерегулярність діяльності Черкаського аеропорту спрямована переважно на виїзний сезонний туризм. Варто зазначити, що туристичний потенціал власне міста Черкаси – центру даної дестинації, значно поступається туристичному потенціалу зони впливу цієї дестинації, що й визначає додаткову актуальність даного дослідження. Тому, розглянемо більш детально туристичну особливість кожної із зазначених фокус-точок (згрупованих у функціональні кластерні блоки).

На північний захід в сторону руху до Київської області знаходиться так званий «північний туристичний кластер» Черкаської дестинації,

зокрема: 1) місто Канів – тут знаходяться Національний Шевченківський заповідник із могилою Великого Кобзаря, Канівський природний заповідник, Канівська ГЕС, річка Дніпро; 2) село Мошни, яке цікаве для туристів-екскурсантів цікавою історико-архітектурною спадщиною, 3) село Будище, де знаходиться санаторій «Мошногір'я», відомий своєю мінеральною водою, яка за своїм хімічним складом близька водам німецьких курортів Баден-Баден і Аахен і являє собою аналог Миргородського типу води (хлоридно-натрієво-кальцієва, слабо лужна); 4) рекреаційна і пляжна зона на р. Дніпро в районі села Сокирна, крім того, центр зеленого і рибальського туризму; 5) Черкаський бір або Мошногірський ліс – останній реліктовий сосновий ліс дольодовикового періоду на території України, який зберігся в природному стані – зона екологічного і спортивного туризму, активного відпочинку і вихідної рекреації в лісових умовах.

На південний схід в сторону руху до Кременчука і Дніпра знаходиться так званий «південний туристичний кластер» Черкаської дестинації, зокрема: 6) місто Чигирин – центр Національного історико-культурного заповідника «Чигирин» з рядом архітектурних та історичних пам'яток козацької доби, зокрема відреставрований комплекс Резиденції гетьмана Богдана Хмельницького і Замкова гора; 7) філія заповідника «Чигирин» у селі Суботів; 8) заповідне урочище Холодний Яр – об'єкт як екологічного і зеленого туризму у селах Мельники та Буда, 9) Державний історико-культурний заповідник у місті Кам'янка.

На захід в сторону руху до Умані через Шполу знаходиться «західний туристичний кластер» Черкаської дестинації, який, незважаючи на певну віддаленість має декілька видатних і унікальних туристичних об'єктів, зокрема: 13) місто Шпола, цікаве тим, що є «геомаркером» для свідомих туристів, оскільки розміщується саме в географічному центрі державної території України, 14) центр зимового відпочинку «Водяники» у Звенигородському районі Черкаської області, що позиціонує себе як лідер гірськолижного спорту і туризму в Центральній Україні №1, має доволі розвинуту інфраструктуру катання і рекреації, 15) село Моринці – батьківщина Тараса Шевченка, де функціонує відповідний історико-культурний комплекс.

16) Державний історико-культурний заповідник в Корсуні-Шевченківському, із рядом історичних пам'яток Давньокіївської княжої доби і Козацької доби, архітектурний шедевр – палац князя Понятовського з прилеглим парком на річці Рось.

Таким чином, зазначена туристична спадщина дійсно є тим «коштовним намистом», яке «оперізує» центр Черкаської дестинації, що й визначає її просторову структуру та географічні особливості здійснення

туристичних подорожей за маршрутом так званої «Золотої підкови» Черкащини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Черкаси туристичні [Електронний ресурс] : Офіційний блог Туристично-інформаційного центру міста Черкаси : [офіційний веб-сайт]. – Режим доступу: <https://cherkasy-tour.livejournal.com>.
2. Черкащина туристична [Електронний ресурс] : Офіційний туристичний портал Черкаської області [офіційний сайт]. – Режим доступу: <http://tourismincherkasyregion.gov.ua/ua>.

РЕКРЕАЦІЙНА ОЦІНКА ОЗЕР РІВНЕНЩИНИ, НА ОСНОВІ КОСМІЧНИХ ЗНІМКІВ

Токар Олексій

старший викладач кафедри географії і туризму

Приватного вищого навчального закладу

«Міжнародний економіко-гуманітарний університет

імені академіка Степана Дем'янчука»

м. Рівне, Україна

Відпочинок є життєво необхідною потребою людини, що забезпечує її нормальне фізіологічне і психологічне функціонування, дає змогу відновити фізичні та моральні сили і виступає невід'ємною складовою життєдіяльності.

Протягом останніх років, через війну в Україні, значна частина рекреантів, яка в попередні роки їздила на відпочинок до моря, почали шукати дешеві варіанти відпочинку у межах своєї області.

Територія Рівненської області надзвичайно багата на цікаві та атрактивні гідрологічні об'єкти (каньйоноподібні річкові долини, карстові озера, джерела цілющої води, витoki рік тощо). Велика їх частина перетворена на заказники, оголошена пам'ятками природи, заповідними урочищами, і всі вони можуть використовуватись як об'єкти пізнавальної рекреаційної діяльності. Це, як правило, об'єкти масового відпочинку, купання, рибалки тощо.

Характерною рисою природи Рівненщини є наявність значної кількості природних та штучних водойм – озер, водосховищ, ставків. В області налічується 52 озера, площа водного дзеркала яких становить 1 га і більше [1].

Озера відіграють значну роль в організації туризму та відпочинку. Озера здебільшого придатні для купання, рибалки, водних видів спорту, пізнавального туризму. Озера Рівненщини інтенсивно використовуються з рекреаційною метою, а найбільше рекреаційне значення мають озера Біле та Нобель, навколо яких сформувалися відомі рекреаційні зони. Майже всі озера зосереджені у природній області Волинського Полісся. Крім того на заплавах крупних річок (у тому числі й у межах Волинської височини) налічується близько 750 заплавних і старичних водойм, площа яких, як і обриси берегів та водо запаси, може змінюватися з року в рік у досить значних межах.

На території Рівненської області наявна велика кількість озер, переважно заплавного та карстового походження. Озера карстового походження, в переважній більшості, є більш придатними для рекреації, тому що вони глибші, більші за розмірами, мають чисту воду, часто

збагачену гліцерином. Обмежуючим фактором у розвитку рекреації на озерах є забочоченість берегів багатьох озер.

На основі космічних знімків усіх 52-х озер Рівненщини, площею більше 1 га. (зразок див рис.1.1.), взятих за допомогою програми Google Earth та методикою Фоменка Н. В. [4], нами було оцінено придатність озер Рівненської області для цілей рекреації.

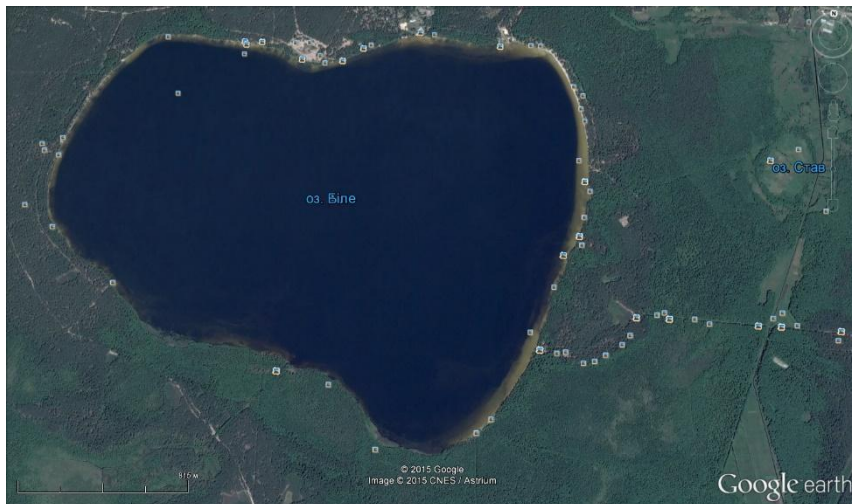

Рис.1.1. Космічний знімок озера Біле (с. Рудка)

За результатами проведеної оцінки, відображеної у таблиці можна стверджувати, що всі озера придатні для рибної ловлі (такі озера, як Біле Дубровицького району, Вежицьке, Більське, Піджаб'є, Став, Оріхове), переважна більшість озер придатні для купання (Долина, Карасин, Тухове, Теліжне, Грані, Новаки, Верхнє, Нижнє, Залив, Крисина, Вири, Долина, Довговоля, Бухове, Освицьке, Озерце). Ще ширше рекреаційне використання мають озера площею близько 100 га і більше, які придатні для катання на веслових човнах, віндсерфінгу, байдарках та каное, дайвінгу. До таких озер можна віднести: Лука, Біле (с. Біле), Остріватське, Сосно, Острівське, Велике Почаївське.

Найширший діапазон рекреаційного використання мають озера Нобель та Біле (с. Рудка). На озері Нобель можна розвивати наступні види рекреації: купання, веслові судна, байдарки і каное, вітрильний спорт, рибна ловля. Лімітуючими факторами розвитку рекреації на цих озерах є приналежність озера Біле до Рівненського природного заповідника, а озера

Нобель до Національного природного парку «Нобельський», де заборонено використання моторних суден.

На основі методики Стафійчука В. І. та Фоменка Н. В. [2, 4], нами проведено бальну оцінку десяти найбільших за площею озер Рівненської області для купання. Результати оцінки наведені у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1.

Оцінка найбільших озер Рівненської області для купання

Озеро	Ширина мілководної зони, м	Літологія дна мілини	Швидкість течі, м/сек.	Площа водної прибережної рослинності, %	Сума балів
Нобель	5	3	5	2	15
Біле (с.Рудка)	4	5	5	4	18
Острівське	4	4	5	3	16
Сосно	4	1	5	1	11
Велике Почаївське	5	4	5	3	17
Островатське	5	3	5	4	17
Біле (с.Біле)	5	3	5	3	16
Лука	5	1	5	1	12
Сомине (Рудня-К)	5	2	5	1	13
Верхнє (Великі озера)	5	2	5	2	14

В результаті проведеної оцінки найбільших озер Рівненської області для купання, ми отримали наступні результати:

- Найбільше балів (18) отримало озеро Біле (с.Рудка), тому що воно має середню мілководну зону, піщане дно, невелику площу прибережної рослинності і не має течії. Усі з обраних озер практично не мають течії і отримали максимальний бал по цьому критерію.

- Трішки менше балів (16-17) отримали такі озера: Біле (с.Біле), Острівське, Велике Почаївське і Островатське.

- Група озер, які отримали найменше балів (11-15): Сосно, Лука, Сомине (Рудня-К), Верхнє (Великі озера) і Нобель. Дані озера отримали найменший сумарний бал, тому що вони мають велику площу водної прибережної рослинності, найменш придатне дно для купання.

Отже, територія Рівненської області багата на мальовничі озера, які необхідно використовувати для рекреації. Цю тематику необхідно детально вивчати і в подальшому, щоб визначити рекреаційні навантаження та рекреаційну ємність кожного озера, щоб мінімізувати шкоду природі.

ЛІТЕРАТУРА

- 1.Коротун І. М., Коротун Л. К. Географія Рівненської області. Рівне: Кабінет редакційно-видавничої діяльності та друкованої пропаганди передового педагогічного досвіду Рівненського інституту підвищення кваліфікації педагогічних кадрів , 1996. 274 с.
- 2.Стафійчук В. І. Рекреалогія. Навчальний посібник. К.: Альтерпрес, 2006. 264 с.
- 3.Супутникові фотографії [Електронний ресурс]. URL: maps.google.com.ua
- 4.Фоменко Н.В. Рекреаційні ресурси та курортологія. К.: Центр навчальної літератури, 2007. 312 с.

ІННОВАЦІЙНИЙ ЕКСКУРСІЙНИЙ ТУРПРОДУКТ ІСТОРИЧНОЇ ТЕМАТИКИ ДЛЯ ІНОЗЕМНИХ ТУРИСТІВ ПО УКРАЇНІ

Чучкевич Алла

*здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
факультету географії, історії та туризму
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

Яковчук Олександр

*кандидат географічних наук, доцент,
декан факультету географії, історії та туризму
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»
м. Рівне, Україна*

Створення нової екскурсії за будь-якою темою — складний трудомісткий процес. Екскурсія – це результат двох найважливіших процесів: її підготовки й проведення. Вони зв'язані між собою, взаємообумовлені. Неможливо забезпечити високу якість проведення екскурсії при непродуманій підготовці. До проведення екскурсії допускаються особи які мають спеціальну підготовку підтвержену свідоцтвом державного зразка про присвоєння кваліфікації «екскурсовод» володіють необхідними навичками і вміннями.

Екскурсійними об'єктами історичних екскурсій можуть бути: місця, пов'язані з певними історичними подіями; державні історико-культурні та історико-меморіальні заповідники; меморіальні пам'ятники і комплекси; окремі будівлі, споруди і ансамблі; об'єкти, пов'язані з життям і творчістю видатних особистостей; пам'ятники мистецтва; експозиції музеїв, картинних галерей, тематичних виставок;

При великій кількості таких об'єктів необхідно звернути увагу на їх правильний відбір з урахуванням пізнавальної цінності, важливості, змісту, функціонального призначення, безпечності та ін. Екскурсія не повинна бути перевантажена великою кількістю відвідуваних об'єктів, тому що це збільшує її тривалість і зменшує інтерес туристів.

Для пропонованого екскурсійного туру по Україні, який буде рентабельним і конкурентно здатним на ринку екскурсійних послуг не лише з України, а й для туристів із-за кордону, було обрано історичну тематику Козацької Доби. Тому основна мета запропонованої подорожі – детально висвітлити героїчне минуле України через знайомство з її козацькою історією у різних історико-географічних регіонах держави: Запоріжжя,

Слобожанщина, Наддніпрянщина. У зв'язку з цим запропонована брендова назва такого туру: «Шляхами козацької слави».

Програма екскурсійної туристичної подорожі чітко прописана по кожному етапу, дню, пункту перебування, синхронізована у часі і оптимізована у просторі. Особливий акцент ставиться на емоційно-атрактивному сприйнятті екскурсійної інформації, який є як інформативним і лаконічним, так й образним і метафоричним, з художньо-естетичними елементами. Варто зазначити, що при організації екскурсійного процесу в рамках даного туру слід звернути особливу увагу на такі аспекти:

1) Тематика пропонованого туру є державно значимою для України, знаходиться в тренді сучасних соціально-політичних і військово-патріотичних тенденцій в суспільстві.

2) Більшість об'єктів екскурсійного показу – це національна історико-культурна та архітектурна спадщина, деякі споруди і ансамблі, замки і монастирі, витвори культури і мистецтва мають статус Світової Спадщини ЮНЕСКО.

3) Практично всі структурні елементи екскурсійних об'єктів є музеєфікованими і облаштованими для екскурсійного показу в рамках діяльності загальнодержавної мережі історико-культурних заповідників.

4) Екскурсійне обслуговування на даних екскурсійних об'єктах здійснюється високо кваліфікованими фахівцями-екскурсоводами, науково-дослідними спеціалістами, часто навіть видатними діячами культури і мистецтва України.

Тривалість туру – 6 днів і передбачає 5 ночівель у 4 населених пунктах. Загальна протяжність маршруту складає більше 1700 км. Для повного відображення усієї козацької історії відібрані 10 населених пунктів, у яких заплановано провести 12 тематичних екскурсій присвячених різним аспектам козацької доби в Україні: культурним, мистецьким, господарським, військовим, релігійним тощо. Разом з тим у «фоновому» форматі передбачається знайомство і відвідування багатьох інших «нетематичних» унікальних туристичних об'єктів України під час такого туру.

З самого початку розробки інноваційного турпродукту, необхідно проаналізувати технологічні особливості його організації, зокрема:

1. обґрунтовується тематика і спеціалізація розроблюваного проекту екскурсійної подорожі, визначається мета і завдання подорожі, тривалість туру, пропонується звучна брендова назва туру;

2. планується конфігурація маршруту екскурсійної подорожі (+ варіації) з чіткою просторовою прив'язкою і контрольною хронологією перебування;

3. обґрунтовуються критерії відбору об'єктів екскурсійного інтересу, окреслюється коло основних та додаткових («запасних») об'єктів екскурсійної програми, що будуть залучатися до тур-проекування;

4. окреслюється коло потенційних споживачів (вікові, соціальні, економічні групи населення), визначається перелік основних і додаткових туристичних потреб, які будуть задовольнятися під час подорожі;

5. обґрунтовуються вимоги до комфорту туристів і ключові інфраструктурні принципи планування туристичної подорожі, визначаються засоби і способи транспортування (з варіаціями), місця і якість закладів проживання (з варіаціями), режим, специфіка і заклади харчування (з варіаціями);

6. визначаються основні туристські формальності, якщо подорож передбачає обслуговування іноземних туристів (паспортно-візові, митні, валютні, санітарно-медичні, страхові);

7. визначаються принципи контролю якості обслуговування туристів під час подорожі, необхідність туристичного супроводу та специфіка пост-турової роботи зі споживачами туристичних послуг після завершення подорожі.

Маршрут спланований таким чином, щоб відобразити історію і досягнення українського козацтва у хронологічному порядку: від заснування (Хортиця) через гетьманські столиці Богдана Хмельницького (Чигирин) та Івана Мазепи (Батурич) до ліквідації козацтва (Глухів) із транзитом через особливо знакові для української історії екскурсійні дестинації: Переяслав, Конотоп, Полтава.

Програма екскурсійної туристичної подорожі передбачає рух по такому маршруту: Харків → Національний заповідник "Хортиця" (м. Запоріжжя) → Національний історико-культурний заповідник «Чигирин» (Черкаська обл.) → Національний історико-етнографічний заповідник «Переяслав» (Київська обл.) → Національний історико-культурний заповідник «Гетьманська столиця» (м. Батурич, Чернігівська обл.) → Національний історико-культурний заповідник «Глухів» (Сумська обл.) → Державний історико-культурний заповідник «Поле Полтавської битви» (м. Полтава).

Отже, одним із найбільш перспективних напрямків розвитку будь-якої держави, зокрема і України, внаслідок його доступності і масовості - є екскурсійний туризм, оскільки це не тільки ефективний засіб диверсифікації економічної діяльності туристичних підприємств України в умовах нестабільної ринкової кон'юнктури, а й засіб покращення суспільної свідомості населення України, патріотичного виховання підростаючих поколінь, вирівнювання духовних і соціальних цінностей жителів різних регіонів нашої держави.

ЛІТЕРАТУРА

1. Історико-культурні заповідники України. Довідкове видання/ Авторі-упорядники: Зливкова О.О., Градун Е.Ю., Звіряка А.І., Єрзіна І.В. – К.: Фенікс, 2007. – 176с.
2. Любіцева О.О., Панкова Є.В., Стафійчук В.І. Туристичні ресурси України: навч. посібник. - К.: Альтерпрес, 2007. - 369с.
3. Онлайн-путівник по Україні // Режим доступу: <http://ukrainainkognita.org.ua/>.

РОЗВИТОК ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ І СПОРТУ

МЕДИКО-БІОЛОГІЧНІ ЗАСОБИ ВІДНОВЛЕННЯ ПРАЦЕЗДАТНОСТІ В СИСТЕМІ СПОРТИВНОГО ТРЕНУВАННЯ

Поташнюк Ірина

*доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри здоров'я людини та фізичної терапії
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університету
імені академіка Степана Дем'янчука*

Левківський Олексій

*старший викладач кафедри здоров'я людини та фізичної терапії
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університету
імені академіка Степана Дем'янчука*

Денисенко Юрій

*старший викладач кафедри здоров'я людини та фізичної терапії
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університету
імені академіка Степана Дем'янчука*

Копель Юлія

*викладач кафедри здоров'я людини та фізичної терапії
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університету
імені академіка Степана Дем'янчука
м. Рівне, Україна*

Сучасні тенденції розвитку спортивної діяльності пред'являють найвищі вимоги до рівня розвитку фізичної, психологічної, технічної та тактичної підготовки висококваліфікованих спортсменів. Зростання інтенсивності тренувань може негативно позначитися на здоров'ї, функціональному стані спортсменів, призвести до перетренованості та виснаження. Проблема відновлення працездатності спортсмена після фізичних навантажень є важливим аспектом фізичної підготовки у спорті [1, 2, 3].

Всі засоби відновлення спортивної працездатності, що використовуються в практиці підготовки спортсменів, умовно поділяють на

три групи: педагогічні, медико-біологічні та психологічні. Значна увага приділяється медико-біологічним, особливо таким формам як лазня, масаж, гідропроцедури, ванни і т.ін. Вони використовуються в процесі окремих тренувальних занять, змагань, між заняттями і змаганнями, на окремих етапах річного циклу підготовки, запобігають виникненню негативних впливів від великих тренувальних та змагальних навантажень [1].

Гідротерапія — метод, який активно використовують спортсмени різного рівня та у більшості країн світу [4]. Одним із факторів впливу гідропроцедур є тепло, під час якого поліпшується обмін речовин і кровообіг, збільшується частота серцевих скорочень. Гарячі ванни для ніг (до колін) поліпшують кровообіг у гомілкях у 6–7 разів, тиск в артеріях підвищується у 4 рази. Тепло має болезаспокійливу та знеболювальну дію, знижує тонус м'язів, позитивно впливає на роботу імунної, ендокринної, шлунково-кишкової та видільної систем.

Також позитивно на процес відновлення спортсмена після фізичних навантажень впливають холодні процедури (або навіть і криопроцедури) та контрастна водна терапія, що дозволяє не тільки стримувати розвиток гострих запальних процесів, але й тренувати систему терморегуляції, загартовувати організм. Короткотривала дія холоду посилює, а довготривала – знижує збудливість периферійної і центральної нервової системи, інтенсифікує процеси обміну в організмі, знижує частоту серцевих скорочень [5].

Для відновлення спортивної працездатності та лікування фахівці рекомендують використовувати ванни із мінеральними водами, щодо бальнеологічних засобів - лікування грязями, морські купання та кліматотерапію [1].

За температурою води умовно розрізняють ванни холодні (менш ніж 20 °С), прохолодні (20-33°С), індиферентні (34-36 °С), теплі (37-39 °С) та гарячі (40 °С і вище).

Під дією температури та складу води, різні види ванн, дозволяють вибірково впливати на організм спортсмена, стимулювати відновлювальні процеси після різних типів навантаження [4].

Для підвищення працездатності спортсменів рекомендується приймати душі: дощовий, голчатий, циркулярний, віяловий, східний, шотландський, Шарко (струменевий) та ін. Фізіологічна дія зумовлена температурою та механічним подразненням. Зранку приймають короткотривалий (30-60 с) холодний або гарячий душ, який діє збуджувально; після тренування, ввечері, перед сном - теплий душ, який має заспокійливу дію.

Високоєфективним відновлювальним засобом є лазня, яка буває сухоповітряною та паровою, відрізняються температурним режимом і вологістю. У парній температура – +40–+60°С, відносна вологість – більше

ніж 80 %, а у сауні сягає +90–+120°C при вологості менше ніж 15 %. Її ефективність залежить від часу перебування в парильні, температури, режиму, тривалості відпочинку між заходами.

У спортивній практиці лазню використовують для акліматизації при підвищеній вологості чи високій температурі повітря, прискорення відновних процесів після інтенсивного навантаження та підготовки м'язів, суглобів і всього організму до фізичних навантажень.

Сауна поліпшує вентиляцію легень, кровообіг, обмін речовин, психічну та фізичну працездатність спортсменів, знімає відчуття втоми.

Як засіб відновлення після фізичного навантаження у спорті широко використовується масаж Він зумовлює функціональні зміни дихальної, травної, серцево – судинної і нервової систем, прискорює процеси обміну речовин. Під його впливом підвищується спортивна працездатність, насичення крові киснем і виведення із організму продуктів метаболізму; поліпшується еластичність і міцність зв'язок, рухливість суглобів. Масаж сприяє усуненню застійних явищ, розсмоктуванню набряків навантаження [5].

До фізичних засобів відновлення можна віднести фізіотерапевтичні засоби (різновиди масажу, голкотерапія, електропунктура, електроакупунктура, мануальна терапія, світлові та теплові процедури, різновиди електрострумів, ультразвуку тощо). Під дією світла та тепла на м'язи спортсмена покращується їх кровопостачання. Використовуються також такі процедури: інфрачервоні промені (інфрачервоне опромінення), світло-теплове (солюкс), ультрафіолетове (кварц) [1].

Таким чином, комплексне застосування медико-біологічних засобів відновлення на різних етапах спортивної підготовки сприятиме підвищенню рівня фізичної працездатності спортсменів, резистентності організму до навантажень, прискоренню адаптаційних процесів, покращенню загального фізичного та психоемоційного стану.

ЛІТЕРАТУРА

1. Грибан Г. П., Ткаченко П. П. Відновлення та стимуляція працездатності гирьовиків: метод. рекомендації. Житомир: Вид-во «Рута», 2013. 32 с
2. Павлова Ю., Виноградський Б. Відновлення у спорті : монографія. Львів. : ЛДУФ. 2011. 204 с.
3. Циба Ю. Г., Молдован А.Д., Горюк П.І. Медико-біологічні технології підвищення працездатності спортсменів : навч.-метод. посіб. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 132 с.
4. Стафійчук М. М. Гідротерапія як медико-біологічний засіб відновлення спортсменів. зб. наук. праць V Всеукраїнської науково-практ. конф. *Спортивна наука – 2019 (Житомир, 15 травня 2019 року)*. Житомир. 2019.С. 63-67.
4. Чухланцева Н. В. Технології підвищення спортивної майстерності для студентів спеціальності 017 фізична культура і спорт денної та заочної форм навчання : навч. посібн. Запоріжжя : ЗНТУ, 2018. 226с.

ОЛІМПІЙСЬКА ОСВІТА – СКЛАДОВА СИСТЕМИ ОСВІТИ

Радченко Лідія

*доктор наук з фізичного виховання і спорту, професор,
Національного університету фізичного виховання і спорту України*

Єрмолова Валентина

*кандидат наук з фізичного виховання і спорту., доцент,
Національного університету фізичного виховання і спорту України*

Кроль Ірина

*кандидат наук з фізичного виховання і спорту., доцент,
Національного університету фізичного виховання і спорту України
м. Київ, Україна*

Постановка проблеми. Освіта, це основний будівельний блок, що забезпечує розвиток будь-якого суспільства. Інвестиції в освіту – найкращий вклад, який можна зробити у побудову здорової та процвітаючої країни.

У Загальній декларації прав людини, ухваленій у 1948 році, зокрема, у Статті 26 зазначається, що: «Кожна людина має право на освіту» [7].

Розглядаючи освіту, не просто як окремо взяте право, а гарантію цілої низки свобод та інтелектуального розвитку людини, завдяки яким перед людьми відкривається широкий спектр найрізноманітніших можливостей, Концепція сталого розвитку ООН до 2030 року передбачає рівні шанси для всіх дітей Землі на здобуття повноцінної та якісної освіти.

Четверта ціль у сфері сталого розвитку передбачає «Забезпечення всеохоплюючої і справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання протягом усього життя для всіх» [6].

Фахівці відзначають, що наслідками перерваного в ранньому віці освітнього процесу є безробіття, бідність, ранній шлюб, рання вагітність тощо. Серед причин, які сприяють збільшенню кількості дітей, вимушених перервати навчання, зазначаються такі чинники, як злидні, гендерна нерівність, інвалідність, трагедії в сім'ях, війни та збройні конфлікти, а також думка, про те, що освіта не може окупити вкладені в неї кошти.

Ті ж фахівці відзначають і те, що здобуття освіти закладає підґрунтя для поліпшення соціально-економічних умов життя людей і відіграє ключову роль у забезпеченні виходу зі злиднів [2].

Повноцінною складовою в системі загальної освіти є – олімпійська освіта. Відповідно до визначення професорів В.М. Платонова та М.М. Булатової [1], під поняттям «олімпійська освіта» логічно розуміти використання всієї широти та глибини змісту олімпійського руху з його

значною історією та сучасністю, досягненнями, проблемами, протиріччями, складними зв'язками з різноманітними сферами життя світової спільноти як важливої складової частини гуманітарної освіти та гуманістичного виховання.

Мета роботи полягає у висвітленні місця і ролі олімпійської освіти в системі освіти та окресленні шляхів її використання.

Методи дослідження: аналіз літературних джерел, синтез та узагальнення.

Результати дослідження та їх обговорення. Реалізація олімпійської освіти в сучасному суспільстві сприяє його гуманізації, що підтверджується результатами багатьох наукових досліджень, рішеннями великих міжнародних форумів, в тому числі й Олімпійських конгресів. Значущість олімпійської освіти відображена в змісті основоположних принципів олімпійського спорту, які прописані в основному правовому документі – Олімпійській хартії та базуються на ідеях сучасної концепції олімпізму: політичних, гуманістичних, філософсько-педагогічних.

Не дивлячись на те, що термін «олімпійська освіта» з'явився в середині ХХ ст., а його автором прийнято вважати основоположника сучасного олімпійського руху, педагога та просвітника барона П'єра де Кубертена, витoki цього дивовижного явища доцільно шукати в історичних традиціях давньогрецького олімпійського спорту, особливостях античної культури та еллінської системі освіти і виховання [1].

В основу давньогрецької системи освіти та виховання було покладено синтез розумового і фізичного вдосконалення. Освіта включала три однаково важливих частини – інтелектуальну, музичну та фізичну. В рамках освіти та виховання молоді люди мали досягти гармонії духу; ідеалу єдності краси та добра.

Основоположник філософії сучасного олімпізму барон П'єр де Кубертен, головним виховним завданням олімпійського руху вважав формування в людині гармонії через спорт. Він підкреслював, що олімпійський рух може стати школою виховання шляхетності та моральної чистоти, так само як фізичної витривалості і сили; формувати характер і зміцнювати моральну силу, а тому сприяти гармонійному розвитку людини. Він відмічав, що Олімпійські ігри мають педагогічний аспект.

П'єр де Кубертен заклав фундамент науковому обґрунтуванню спеціального предмета, який назвав «спортивна педагогіка», тим самим передбачивши процес олімпійської освіти і цілеспрямованого виховання підростаючого покоління, що базується на цінностях олімпізму, які з'явилися пізніше [4].

Результатом діяльності Кубертена є створення концепції «спортивної педагогіки», а потім «олімпізму» й «олімпійської педагогіки». Олімпійські ігри і спорт у цілому Кубертен розглядав як засіб вирішення

педагогічних завдань, практичної реалізації реформи освіти, метою якої було вдосконалення людини, людських відносин.

Основоположні ідеї та принципи, пов'язані з роллю спорту у вихованні особистості, знайшли вираження у праці П'єра де Кубертена «*Pedagogie sportive. Nouvelle Edition*» [3].

Це дослідження являє собою своєрідний результат роздумів, діяльності, концептів, ідей великого педагога про зміст і цілі Олімпійських ігор і спорту. Воно стало джерелом розвитку нового напрямку в педагогіці – педагогіки спорту. Водночас «спортивна педагогіка», по суті, стала олімпійською педагогікою і багато в чому поклала початок олімпійській освіті як об'єкту наукового осмислення і галузі освіти. Тут важливо підкреслити, що поняття спортивної педагогіки стало фактично синонімом олімпійської педагогіки.

Те значення, яке П'єр де Кубертен надавав гуманізації спорту на засадах олімпійських цінностей, дає можливість зрозуміти сутність та значущість олімпійської освіти.

Педагогічні погляди П'єра де Кубертена лягли в основу створення та розвитку системи олімпійської освіти. Так, ключовими подіями у розвитку олімпійської освіти можна вважати наступні: організація та проведення Сесії МОК в Гаврі у 1897 році, проведення Олімпійського конгресу у 1926 році, де було запропоновано відкрити навчальний центр на території стародавньої Греції, відкриття Міжнародної олімпійської академії у 1961 році, створення Міжнародним олімпійським комітетом комісії з МОА та розвитку олімпійської освіти та ін. [4]

Сьогодні центром олімпійської освіти є Міжнародна олімпійська академія, що розташовується в Олімпії, Греція. Основна її діяльність спрямована на організацію та проведення освітніх сесій. МОА, розташована поруч з археологічним місцем зародження Олімпійських ігор, має на меті вивчення, збагачення та просування олімпізму та його цінностей у відповідності до актуальних глобальних проблем, що становлять олімпійський інтерес, та згідно з принципами, закладеними стародавніми греками та відроджувачами сучасного олімпійського руху

Завдання Міжнародної Олімпійської академії:

– функціонувати як глобальний інститут олімпійської освіти та досліджень;

– поширювати олімпійські цінності в суспільстві через олімпійську освіту;

– пропагувати гуманістичний вимір олімпізму в суспільстві та сприяти зміцненню миру в усьому світі;

– виховувати людей на основі олімпійських ідеалів та принципів олімпійського руху;

– мотивувати людей поширювати досвід і знання, отримані під час відвідування МОА, шляхом просування олімпійських ідеалів у своїх країнах;

– діяти як міжнародний форум для вільного вираження поглядів та обміну ідеями між людьми різного походження в душі солідарності, дружби та взаємної поваги;

– підвищувати роль НОА в усьому світі та їх зв'язок з відповідними НОК, заохочувати і підтримувати їх роботу, а також співпрацювати з іншими установами, що займаються олімпійською освітою.

Для реалізації поставлених завдань Міжнародною олімпійською академією реалізуються наступні освітні проекти:

– Міжнародна сесія для молодих учасників;
– Магістерська програма «олімпійські дослідження, олімпійська освіта, організація та управління проектами що реалізуються як складова олімпійського руху»;

– Міжнародна сесія для президентів НОА;
– Міжнародна сесія для керівників закладів вищої освіти галузі фізичного виховання і спорту;

– Об'єднана міжнародна сесія для президентів НОА, посадових осіб та членів НОК і МСФ;

– Міжнародна сесія для педагогів та співробітників профільних закладів освіти;

– Міжнародна сесія для представників НОК та МСФ;

– Міжнародна сесія для спортивних журналістів;

– Міжнародний семінар з олімпійських досліджень для аспірантів;

– Міжнародна сесія для чемпіонів та призерів Олімпійських ігор.

І якщо у 1960-х роках тематика секцій стосувалась лише педагогічної цінності олімпійського руху, то сьогодні на сесіях МОА розглядаються такі питання, як мультикультуралізм в олімпійському спорті, гендерна рівність, антураж спортсменів та багато інших, що пов'язані з актуальними питаннями сьогодення, що дозволяє говорити про широкий гуманітарний потенціал, який містить в собі олімпійська освіта.

Заключення. Освіта – фундамент розвитку суспільства; олімпійська освіта, що базується на фундаментальних цінностях олімпійського руху – повноцінна складова системи освіти. Використання олімпійської освіти в освітньому процесі сприяє гуманізації учнівської молоді та її гуманітарному розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Булатова М., Платонов В. Олімпізм й олімпійська освіта: історія, сучасність, майбутнє. Наука в олімпійському спорті. 2018.(4):4-27.

2. Освіта в інноваційному поступі суспільства: тези доп. міністра освіти і науки України С. М. Ніколаська. Освіта України. 2006. № 60/61 (754), с. 2-21.
3. Coubertin P. *Pedagogie sportive*. Nouvelle Edition. Lausanne: Bureau international de Pedagogie sportive; 1919. p. 128.
4. Coubertin P. *The Olympic Idea*. Lausanne: Karl-Diem-Institut; Editions Internationales, Olympis; 1966.
5. Olympic charter. International Olympic committee. 23 June 2024. 112 h.
6. Resolution adopted by the General Assembly on 6 July 2017. [Internet]. [цитовано 2024 Серп 10]. https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/9/9d/A_RES_71_313_E.pdf
7. Universal Declaration of Human Rights. [Internet]. [цитовано 2024 Серп 10]. Доступно: <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>

АНАЛІЗ ВИСТУПУ УКРАЇНСЬКИХ ГІМНАСТОК-ХУДОЖНИЦЬ НА ОЛІМПІАДІ 2024

Борисова Юлія

*кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент,
доцент кафедри фізичної культури і спорту
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»
м. Рівне, Україна*

Сучасні Олімпійські ігри, як об'єкт дослідження, привертають увагу науковців різних галузей, від спортивних наук до соціології, культурології, політології та економіки. Цей великий спортивний захід став предметом аналізу для вивчення його впливу на сучасні глобальні динаміки та відображення сучасних тенденцій у спортивному русі [1, 3]. Кожен цикл Олімпійських ігор є унікальним за своєю природою, адже він відображає динаміку сучасного світу та трансформації самого спорту та гімнастики художньої зокрема. Після кожного олімпійського циклу змінюються правила змагань з гімнастики художньої, предмети з якими виступають гімнастки у групових вправах та інші компоненти змагальної діяльності. Дослідження результатів виступів на кожній Олімпіаді викликає особливий інтерес науковців та тренерів, оскільки це дозволяє зрозуміти, як спортсмени впоралися з цими викликами, як це вплинуло на їхні досягнення, та які тенденції розвитку гімнастики художньої будуть спостерігатися у наступному олімпійському циклі [1, 2]. Аналіз виступу гімнасток на Олімпійських іграх відображає широкий спектр досліджень, які охоплюють особливості фізичної, технічної, психологічної та тактичної підготовки. Отримані знання можна використовувати під час подальшої підготовки гімнасток до нових міжнародних стартів.

Гімнастика художня – це вид спорту, в якому може змагатися одна гімнастка в індивідуальній першості або п'ять дівчат у команді. На Олімпійських іграх гімнастки виступають на килимі під музику, з 4 композиціями з обручем, м'ячем, булавами та стрічкою. Перемагає гімнастка, яка отримує вищі суддівські оцінки за якість виконання елементів, їхню складність, артистизм та вміння виконати вправи в умовах змагання. У цьому спорті є жорстка конкуренція між гімнастками і командами. Важливо, що не тільки майстерність гімнастки в цілому, але і її настрій під час виступу, реакція публіки на виступ теж може вплинути на суддівську оцінку.

Сам момент виступу, тобто виконання вправи на змаганнях, у цьому виді спорту потребує високої концентрації, витривалості, емоційної

стабільності, почуття ритму, точності, координації та високого рівня самоконтролю. Вся змагальна композиція триває 1.15-1.30 хвилини в індивідуальних вправах та 2.15-2.30 хвилини у групових. Протягом цього часу гімнастка має продемонструвати свої найкращі спортивні якості, артистизм, емоції, найвищий рівень хореографії та бездоганне володіння предметом. При цьому слід пам'ятати, що композиція супроводжується музикою, реакцією трибун і суворим «суддівським контролем».

Мета дослідження зробити аналіз виступу українських гімнасток на Олімпійських іграх 2024 року у Парижі.

Матеріал та методи дослідження. Для вирішення завдань дослідження використовувався аналіз науково-методичної літератури, правил змагань, протоколів і відеозаписи виступу українських гімнасток.

Результати та їх обговорення. Олімпійські ігри проводяться 1 раз на чотири роки (високосний рік). Змагання з гімнастики художньої включають особисте багатоборство та багатоборство у групових вправах. Особисті змагання у багатоборстві включають: кваліфікаційні змагання та фінальні змагання. У кваліфікаційних змаганнях беруть участь 24 гімнастки, відібрані за результатами попереднього чемпіонату світу. Розподіл місць визначається за загальною сумою балів за 4 вправи із предметами. У фінальних змаганнях беруть участь 10 найкращих гімнасток за результатами кваліфікаційних змагань. Гімнастка, яка здобула у фіналі найбільшу кількість балів за 4 вправи з предметами, проголошується Олімпійською чемпіонкою.

Змагання з групових вправ з багатоборства теж включають кваліфікаційні та фінальні змагання. У кваліфікаційних змаганнях беруть участь групи, що пройшли кваліфікацію на попередньому чемпіонаті світу та дві додаткові групи за рішенням Міжнародної федерації гімнастики. Розподіл місць відбувається за сумою балів за 2 вправи. У фіналі беруть участь 8 найкращих груп за результатами кваліфікаційних змагань. Група, яка отримала у фіналі найвищу суму балів за 2 вправи, стає чемпіоном Олімпійських ігор

Збірну України з гімнастики художньої представляли шестеро спортсменок: одна – в індивідуальних змаганнях (Таїсія Онофрійчук) і п'ятеро – у групових (Діана Баєва, Аліна Мельник, Марія Височанська, Кіра Ширикіна, Валерія Перемета).

За регламентом у перші два дні проводилися кваліфікаційні змагання. В яких спортсменки України виступили добре і пройшли у фінал (Таїсія Онофрійчук, індивідуальне багатоборство – 135,750 балів, 4 місце; групове багатоборство – 68.950 балів, 3 місце).

У фіналах індивідуального багатоборства Таїсія Онофрійчук у композиції з обручем зробила декілька дуже грубих помилок, і закінчила

вправу без предмета. У композиції з м'ячем Таїсія втратила м'яч під час виконання фуєте. Композиції з булавами та стрічкою вона виконала добре але наздогнати бали вже не вийшло. Таким чином, вона посіла 9 місце з сумою 128.400 балів.

У групових вправах гімнастики України першу композицію зробили добре. Оцінка суддів була високою і гімнастки посідали 2 місце. Але під час виконання композиції зі стрічками і м'ячами спортсменки зробили дуже велику втрату предмету під час перекидань і тому посіли 7 місце з сумою 65,7 балів.

Висновок. В цей дуже складний час для України гімнастики і тренери продовжують працювати і підготувалися до змагань на достатньо високому рівні. Спостереження за гімнастками показало, що під час виступу у фіналі спортсменки сильно хвилювалися. Їх бажання виграти було поза межне, що супроводжувалося сильним емоційним збудженням та втратою навичок самоконтролю, тому і трапилися ці втрати. Отримана інформація підтверджує важливість всіх сторін підготовки гімнасток до змагань, і психологічної зокрема.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дрюков О. В., Кувалдіна О.В., Дрюков, В.О. (2021). Україна на іграх XXXII Олімпіади у Токіо: підсумки, основні проблеми та шляхи розвитку олімпійських видів спорту. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, 9(140), 45–48. DOI 10.31392/NPU-nc.series15.2021.9(140).11
2. Сушко Р.О., Магомедов А.С. (2019). Аналіз результатів виступу українських спортсменів у літніх Олімпійських іграх. Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації, 3(50), 112–115.
3. Художня гімнастика на Олімпіаді–2024: розклад, результати та склад збірної України. Електронний ресур . Режим доступу <https://isport.ua/ua/olimpic/9819637-khudozhnya-gimnastika-na-olimpiadi-2024-rozklad-rezultati-ta-sklad-zbirnoyi-ukrayini>

ПОРУШЕННЯ ОПОРНО-РУХОВОГО АПАРАТУ У ДІТЕЙ ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Боровець Оксана

*кандидат біологічних наук, доцент кафедри
здоров'я людини та фізичної терапії
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

Сірман Олена

*кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри
здоров'я людини та фізичної терапії
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»
м. Рівне, Україна*

Мільйони людей кожного дня страждають від нестерпного болю в спині. Таблетки мазі і бальзами, комплексні вправи і різноманітні види лікування створюються з ціллю полегшення або профілактики болю в спині.

Така велика увага до цієї групи захворювань дозволяє розширити наші знання про причини виникнення і боротьби із хворобами хребта на більш високому рівні. [1, с.7].

В наш час, розробляючи стратегію боротьби із болями у спині, лікарі часто звертають свою увагу не тільки на медикаментозне і хірургічне лікування, але і на правильне харчування, фізичну активність і застосування нетрадиційних методів лікування.

Як правило людина народжується з прямим хребтом, а потім формується його постава. Викривлення хребта вперед називається – лордоз, назад – кіфоз. Фізіологічні вигини у назначеному напрямку пом'якшують рухи і допомагають зберегти рівновагу. Але це відноситься лише до тих випадків, коли вигини не виходять за фізіологічні норми.

Сколиоз – це викривлення хребта у бокову сторону (у фронтальній площині). Сколіоз уражує біля 2% населення і часто має спадкову природу. [2, с13].

Скелет тулуба утворений хребтовим стовпом і грудною кліткою. Хребет – це дуже складна конструкція. Хребет складається із 7шийних, 12 грудних, 5 поперекових, 5 крижових, 3-5 куприкових хребців

Хребет – це:

- жорсткий стержень, який підтримує тулуб, голову і пояс верхніх кінцівок;
 - стійкий „захисний футляр” спинного мозку;
- В той же час хребет – це:
- гнучкий ланцюг, який дозволяє тулубу згинатися і повертатися;
 - еластична ресора, яка гасить удари і поштовхи та утримує рівновагу тіла.

Усі ці функції взаємопов’язані: хребет повинен бути рухомим наскільки це можливо, стійким, наскільки це необхідно і достатньо міцним, щоб витримати статичні та динамічні навантаження. А навантаженням хребет підлягає постійно тому, що бере участь буквально у кожному русі: і при ходьбі, і при будь-якому русі голови або кінцівок на центральну вісь тіла діють навантаження. Крім того хребет зазнає практично постійно статичні навантаження. Підтримувати визначне положення тіла нам приходиться не тільки стоячи, сидячи або при роботі в уклін. Навіть лежачи на дивані з журналом, досить важко підібрати положення, в якому так звані „позові м’язи” (м’язи тулуба, що підтримують поставу) повністю розслабляться, а хребет прийме ідеальне положення.

Хребет змушений пристосовуватись до різних умов життя: до незручних меблів, сидіння авто, до роботи за прилавком або станком, до важких сумок і гальмування автобусів у час пік. І гнучкість, і жорсткість хребта забезпечується його суглобами і зв’язковим апаратом. Передня і задня поздовжня зв’язки, зв’язки міжхребцевих суглобів і суглобові сумки повинні бути достатньо еластичними, щоб забезпечити необхідний об’єм руху хребта, і достатньо міцним, щоб запобігти пошкодженні при русі з великою амплітудою. Навіть незначні пошкодження зв’язок при травмах, різких рухах, надмірних навантаженнях з часом призводять до обмеженої рухомості хребта. Рухи у хребті, як у складній системі шарнірів, проходять за участі «підшипників» – між хребцевих дисків і хрящів суглобів, утворених відростками сусідніх хребців. На хрящових «підшипниках» рухаються і приєднані до хребта ребра, ключиці, голова.

Хребет в крижовій частині скріплений нерухомо між кістками тазу. Хребетний стовп являється не тільки опорою для голови, плечового поясу з верхніми кінцівками і всіх внутрішніх органів, але й кістковим двигуном рухів. Обидві ці функції хребта – статистична і динамічна – і визначають його будову.

У новонародженої дитини хребетний стовп має форму дуги, яка звернена випуклістю назад. Такі важливі етапи в житті грудної дитини як бажання підняти голову, втримати своє тіло сидячи, початок стояння і ходьби внаслідок тяжіння окремих частин тіла і посиленої функції визначених м’язів викликає утворення вигину хребта. На 3-4 міс. В процесі утримання голови формується шийний лордоз, з початком сидіння і ходьби

утворюється поперековий лордоз, в той же час в грудному відділі появляється легке викривлення випуклістю назад (кіфоз).

Вважають, що до 6-7 років вигини хребта вже чітко виражені, до 14 - 15 років стають постійними, але закінчуються формуватись лише до 20-25 років. В процесі вікового розвитку фізіологічні вигини змінюються в залежності від кута нахилу тазу і тяги м'язів, які розміщені навколо хребта. Це дозволяє впливати на розвиток вигинів відповідним підбором фізичних вправ. Кісткова система перебудовується протягом всього життя людини. В дошкільному та шкільному віці проходить окостеніння сполучних та хрящових елементів хребців.

В цей період неправильні пози, непосильна праця, надмірні навантаження при виконанні фізичних вправ можуть викликати різкі порушення постави, внаслідок неправильного перерозподілення тону м'язово-зв'язкового апарату [3, с.7].

Формуванню тіла людини і його постави потрібно приділяти належної уваги ще в процесі розвитку організму дитини. В цей період ще є змога виправити і усунути різні відхилення від норми, оскільки тканини, як і кістки, відзначаються пластичністю і податливістю. Тому обов'язковою умовою для цього має бути: виявлення і усунення причини відхилення від норми опорно-рухового апарату, відновлення його біомеханіки, зміцнення сили м'язів, які коригують деяке відхилення. [4, с.27].

Із вище описаних матеріалів, можна зробити висновок, що в системі проведених заходів, які направлені на лікування та профілактику порушень опорно-рухового апарату важливу роль відіграє комплексне лікування (ЛФК, коригуючи гімнастика, плавання, масаж), без яких не можна досягнути найкращих результатів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бубела О.Ю. Формування правильної постави у дітей молодшого шкільного віку в домашніх умовах // Сучасні проблеми розвитку теорії та методики гімнастики. Л., 2022. С. 2–29.
2. Богданова, Г. Підготовка вчителів до формування в учнів життєвих навичок / Г. Богданова // Здоров'я та фізич. культура. — 2007. — № 9. — С. 6-7.
3. Купресенко М.В. Особливості сколіозу в дорослих осіб // Вісник Запорізького національного університету. № 2(8). 2020. С. 153–163.
4. Роль школи і вчителя у створенні умов для вироблення у школярів навичок безпечної поведінки та знань, потрібних для захисту власного здоров'я.

ОЗДОРОВЧИЙ АСПЕКТ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Ващук Людмила

*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
фітнесу та циклічних видів спорту
Волинський національний університет імені Лесі Українки*

Кравчук Ярослав

*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії і методики фізичного
виховання та адаптивної фізичної культури
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка
Степана Дем'янчука»*

Патракова Діана

*здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти факультету
фізичної культури, спорту та здоров'я
Волинський національний університет імені Лесі Українки
м. Луцьк, Україна*

Вступ. Інтенсифікація навчального процесу, активізація самостійної роботи, збільшення психічних навантажень у закладах освіти поставили питання про широке впровадження в повсякденне життя школярів фізичної культури і спорту. Доведено, що систематичні заняття фізичними вправами підвищують стан фізичної підготовленості, психічну стійкість до емоційних стресів, підтримують розумову працездатність на оптимальному рівні, сприяють підвищенню успішності учнів. Тому, саме фізичне виховання, як невід'ємна складова навчального процесу, спрямоване на підвищення працездатності, зміцнення та збереження здоров'я дітей.

Проблема оптимізації фізичної культури в школі перебуває у центрі уваги наукової громадськості. Сучасні наукові та офіційні статистичні дані свідчать про підвищення рівня захворюваності, погіршення фізичного та нервово-психічного розвитку, зниження рівня фізичної підготовленості школярів нашої країни (МОЗ України). Діагностика рівня здоров'я це перший крок до профілактики захворювання та підтримки оздоровлення населення [6]. Здоров'я нації визначається насамперед станом здоров'я її дітей. Дані численних досліджень показують, що джерело виникнення відмінностей у здоров'ї дорослих треба шукати в їхньому дитинстві [8].

На даний час існує ряд методичних підходів до визначення показників рівня соматичного здоров'я людини.

Збереженню, формуванню здоров'я дітей, впровадженню нових технологій у фізичне виховання молоді присвячено багато наукових праць. Особливу увагу в дослідженні ми приділяємо публікаціям, що присвячені диференційному підходу у фізичному вихованні, розподіл на спеціальні медичні групи, збереженню та формуванню здоров'я дітей (Апанасенко, 2006; Арефєєва, 1999; Дубоград, 1995; Завацького, 1995; Круцевич, 1996-2006 та ін.) [3].

Сучасні підходи до визначення показників рівня соматичного здоров'я включають впровадження нових технологій у фізичне виховання, що акцентують увагу на збереженні та формуванні здоров'я дітей. Серед найбільш значущих аспектів є диференційний підхід у фізичному вихованні, формування спеціальних медичних груп та впровадження новітніх методик.

Були розроблені програми позаурочної шкільної форми фізкультурно-оздоровчої роботи, які орієнтовані на максимальний рівень задоволення потреб та інтересів старшокласників, формування в них свідомої потреби для занять фізичними вправами, вести здоровий спосіб життя, ставитися до здоров'я як до особистісно-соціальної цінності [5;7].

Метою дослідження є визначення рівня здоров'я дітей шкільного віку на протязі навчального року та створення умов для поліпшення фізичної підготовки учнів, стану їхнього здоров'я, для розкриття творчої особистості кожного учня, підвищення інтересу до уроків фізичної культури з використанням інноваційних методик.

Методи і організація дослідження: аналіз та узагальнення статистичних даних та медичних карток, анкетування батьків, опитування учнів.

Важлива роль у навчально-виховному процесі сучасної школи відведена діяльності вчителя фізичної культури, який здатний виявляти суперечності фізичного розвитку учнів, на високому рівні розв'язувати професійні впливові ситуації. Знання чинників, які обумовлюють ефективність діяльності учня, має суттєве значення для педагога під час оцінки можливостей особистості й прогнозування його успіхів у спортивній діяльності. Тому для правильного підбору освітніх і тренувальних впливів у процесі фізичної культури, раціонального врахування їх взаємодії із соціальними, біологічними та психологічними факторами впливу на фізичний стан важливе значення має знання індивідуальних особливостей учнів.

Результати дослідження. Аналіз проведених оглядів дозволяє розробити заходи щодо оздоровлення школярів, включаючи забезпечення партами відповідного розміру для запобігання захворюванням опорно-рухового апарату, покращення якості уроків фізичного виховання в холодний період року, проведення фізкультпауз та гімнастики для очей.

Обмеження рухової активності призводить до зниження функціональних можливостей організму, тоді як заняття фізичною культурою позитивно впливають на всі аспекти рухового апарату.

Заняття фізичною культурою позитивно впливають на всі ланки рухового апарату, перешкоджаючи розвитку дегенеративних змін пов'язаних з віком та гіподинамією [8]. Підвищується мінералізація кісткової тканини й утримання кальцію в організмі, збільшується приток лімфи до суглобних хрящів і міжхребетних дисків, що є добрим засобом профілактики остеопорозу та остеохондрозу; вдається загальмувати розвиток вікових змін фізіологічних функцій організму. Всі дані свідчать про неочікуваний позитивний вплив фізичної культури на організм підлітків та покращення їх емоційно-психологічного стану [6;7].

Дані отримані при дослідженні великих контингентів людей різного віку і статі, з врахуванням фактору фізичної активності, переконують в ефективності занять фізичними вправами для профілактики захворювання і зміцнення здоров'я [8]. Важливою умовою ефективного рухового режиму учнів є дотримання раціональних норм рухової активності [8].

Роль фізичної культури у школі особливо зростає в сучасних умовах, коли напружене навчання і розвиток науки значно підвищують вимоги до фізичної підготовленості учні, їх здатності засвоювати нові знання. Систематичні заняття фізичною культурою і спортом вважаються важливим засобом зміцнення здоров'я, активного відпочинку і забезпечення працездатності [1;7].

Використання різноманітних видів фізкультурної діяльності сприяє профілактиці захворювань, підвищенню працездатності, продовженню тривалості життя; забезпечує активне творче довголіття, організацію повноцінного дозвілля, боротьбу із шкідливими звичками, створює умови пізнання власних можливостей [3; 4].

Заняття фізичними вправами не завершують свій вплив на організм тим, що допомагають людині "перемогти" нездоровий стан. Слід розглядати два типи впливу фізичної культури на організм: лікувально-профілактичний та оздоровчий. За даними фахівців [1;2;7], фізична культура поєднує багато компонентів – культуру рухової активності, загартування, дихання, харчування, масаж, використання факторів природи.

Саме ці компоненти поєднує у собі фітнес, забезпечуючи оздоровчий і профілактичний ефект оздоровчої фізичної культури, нерозривно пов'язаний з підвищенням фізичної активності посиленням функцій опорно-рухового апарату, активізацією обміну речовин [4].

Проведений аналіз опитування підлітків дозволив виділити види напрямків фітнесу, які користуються найбільшою популярністю. За результатами анкетування та особливостями фізичного розвитку

старшокласників, було визначено напрямки фітнесу, що сприятимуть збільшення фізичної активності. На заняттях зі старшокласниками, особливо хлопцями, високоефективними є вправи з елементами різних видів єдиноборств. Їх значущість полягає також у сприянні різнобічному розвитку особистості підлітків, формуванні вольових якостей, умінь та навичок, необхідних у життєдіяльності.

Напрямки фітнесу, що підвищують мотивацію до занять фізичною культурою і є популярними серед дівчат-старшокласниць, виділяються вправи оздоровчо-кондиційної спрямованості: йога, ритмічна гімнастика, аеробіка, танцювальні елементи. Позитив використання занять з елементами фітнесу, які позитивно впливають на фізичний і психоемоційний стан дівчат, полягає в тому, що ці заняття мають комплексний вплив на організм, зміцнення м'язів, розвиток рухливості суглобів, сприяння підвищенню еластичності зв'язок та сухожиль, підвищення рівня розвитку аеробних можливостей, координації рухів, сприяння підвищенню рівня фізичної підготовленості, збагачення фонду рухових навичок. Оздоровчий ефект занять полягає у впливі на організм, підвищенні обміну речовин, профілактиці захворювань серцево-судинної системи та опорно-рухового апарату, корекції постави та ін. [4] .

За результатами досліджень, які проведено у чотирьох загальноосвітніх школах Луцька, виявлено, що більшість дівчат-старшокласниць віддають перевагу наступним напрямкам фітнесу, як от: аква-аеробіка (24,4%), аеробіка (15,4%), різновиди силового фітнесу (17,6%). Юнаки частіше вибирають різновиди східних єдиноборств (8,9%), спортивні ігри (29,8%) та важку атлетику(5,3%), що потребує включення цих видів у зміст програми з фізичного виховання. Як побажання, в організації в системі освіти з фізичного виховання, під час опитування, старшокласники пропонують такі напрямки фітнесу:спортивні танці(22%); аеробіка(32%); йога(18%); пілатес(14%); заняття на тренажерах(38%); східні єдиноборства(21%); аква-аеробіка(12%)тощо.

Дослідження підтверджують позитивний вплив фізичної культури на фізичний та емоційно-психологічний стан підлітків. Регулярні заняття сприяють підвищенню мінералізації кісткової тканини, утриманню кальцію в організмі та профілактиці остеопорозу. Ефективний руховий режим передбачає дотримання раціональних норм рухової активності.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Сучасні умови життя вимагають підвищення уваги до здоров'я підлітків, що можливо лише за умов організації фізичної активності. Використання різноманітних фізкультурно-оздоровчих занять та фітнес-програм, зокрема кардіо- та силового характеру, дозволяє моделювати рухову активність для підлітків. Дослідження підтверджують, що учні виявляють бажання підвищити свій стан здоров'я, включаючи різні напрямки фітнесу в систему фізичного

виховання. Таким чином, важливо враховувати інтереси учнів при формуванні змісту програм фізичного виховання в загальноосвітніх навчальних закладах.

ЛІТЕРАТУРА

- 1.Бакіко І. В. Поєднання базової і варіативної частин програми з фізичної культури школярів : автореф. дисертації на здобуття наук. ступеня канд. наук з фіз. вих. і спорту : спец. 24.00.02 "Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення" Львів, 2007. 20 с.
- 2.Безверхня Г. В. Мотивація до занять фізичною культурою і спортом школярів 5–11-х класів : автореф. дисертації на здобуття наук. ступеня канд. наук з фіз. вих. і спорту : спец. 24.00.02 "Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення". Львів. 2004. 24 с.
- 3.Борисова Ю. Ю. Диференційований підхід у фізичному вихованні школярів на основі використання комп'ютерних технологій : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з фіз. вих. і спорту : спец. 24.00.02 "Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення". Дніпро. 2009. 20 с.
- 4.Вашук Л. М. Фітнес у системі мотиваційно-ціннісних орієнтацій учнів старших класів загальноосвітніх навчальних закладів. Фізичне виховання і спорт: збірник наукових праць ВНУ ім. Лесі Українки. 2012. №8. С. 49–53.
- 5.Вашук Л. М. Методика формування індивідуальних фітнес-програм старшокласниць у процесі самостійних занять фізичними вправами. Молодіжний науковий вісник СНУ імені Лесі Українки. 2016. №20. С. 80–83.
- 6.Деделюк Н.А, Ковальчук Н.М., Томащук О.Г., Гнітецька Т.В., Вашук Л.М., Професійна адаптація студентів із різними типами нервової системи в умовах педагогічної практики. Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві : зб. наук. пр. СНУ ім. Лесі Українки. Луцьк: 2019. № 4 (48). С. 46-51.
- 7.Захожий В. В. Методика формування готовності старшокласників до самостійних занять фізичними вправами : автореф. дисертації на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 "«Теорія та методика навчання (фізична культура, основи здоров'я)»". Луцьк. 2011. 20 с.

[Електронний ресурс] Canadian Society for Exercise Physiology, Handbook for Canada's physical activity guide to healthy active living, Health Canada – Режим доступу до ресурсу: <http://www.healthcanada.ca/paguide>.

ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАБОРОНЕНИХ ПРЕПАРАТІВ В СПОРТІ

Дем'янчук Тетяна

*кандидат педагогічних наук, доцент
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

Гольонко Ілона

*здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету здоров'я, фізичної культури і спорту
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»
м. Рівне, Україна*

На початку 20 століття в спорті для підвищення фізичної працездатності, прискорення процесів відновлення, покращення спортивних результатів стали широко застосовуватися різні стимулюючі препарати, включаючи гормональні, фармакологічні й фізіологічні, які отримали назву допінгів [2; 3].

Застосування яких не тільки створювали нерівні умови для спортивної боротьби, але наносять шкоду здоров'ю спортсменів в результаті побічних дій, а іноді є причиною летальних випадків. Регулярне застосування допінгів, особливо гормональних препаратів викликає порушення функцій багатьох фізіологічних систем: серцево-судинної; ендокринної, особливо статевих залоз; печінки, викликаючи жовтяницю, цироз, набряки; нервової, які проявляються у вигляді психічних розладів (агресивність, депресія, безсонниця); затримка росту трубчатих кісток, що особливо шкідливо для організмів, які ростуть.

Багато порушень проявляються не одразу після використання допінгів, а лише після 10-20 років або у нащадків. Тому в 1967 році МОК створив медичну комісію (МК), яка визначає список заборонених до застосування в спорті препаратів і проводить антидопінгову роботу, здійснює допінг-контроль на наявність в організмі спортсменів заборонених препаратів.

До засобів, які використовуються в спорті для підвищення спортивної майстерності, відносяться: допінги, допінгові методи, психостимулятори, механічні фактори, фармакологічні засоби, а також харчові добавки і речовини. До засобів, які чинять особливу шкоду здоров'ю і піддаються контролю відносять допінги та допінгові методи (маніпуляції).

За фармакологічною дією допінги ділять на 5 класів [1]:

- 1- психостимулятори (амфетамін, ефедрин, фенамін, кофеїн, кокаїн);
- 2 - наркотичні засоби (морфін, алкалоїди-опіати, промедол, фентаніл;
- 3 - анаболічні стероїди (тестостерон і його похідні, ретаболід, анеродіол);
анаболічні пептидні гормони (соматотропін, гонадотропін, еритропостин);
- 4 - β -блокатори (анапримін, пропранолол);
- 5 - диуретики (новурит, дихлотіазид, фуросемід (лазікс), діакарб, верошпірон).

Допінги є біологічно активними речовинами, які виділяють з тканин тварин і рослин, а також отриманих синтетично, як їх аналоги. Більшість допінгів входять до складу ліків від грипу, простуди та інших захворювань, тому прийом спортсменами ліків має узгоджуватись із спортивним лікарем, щоб не мати неприємностей при допінг-контролі.

До допінгових методів відносяться кров'яний допінг, різні маніпуляції (наприклад, придумані овуляції жінок). Біологічна дія в організмі окремих класів допінгів різна. Так, психостимулятори підвищують спортивну діяльність шляхом активації діяльності центральної нервової системи, серцево-судинної і дихальної систем, що покращує енергетичну і скорочувальну активність скелетних м'язів, а також знімають втоми, надають впевненості у своїх силах і вичерпуванню енергетичних ресурсів. Наркотичні речовини є сильними анальгетиками, тому зменшують біль і віддаляють відчуття втоми. Анаболічні стероїди посилюють процеси синтезу білка і зменшують їх руйнування, тому стимулюють ріст м'язів, кількість еритроцитів, сприяють прискоренню адаптації організму до м'язової діяльності і процесів відновлення, покращення композиційного складу тіла. Бета-блокатори протидіють ефектам адреналіну і норадреналіну, що ніби заспокоює спортсмена, підвищує адаптацію до фізичних навантажень та витривалість. Діуретики або сечогінні засоби посилюють виведення з організму солей, води і деяких хімічних речовин, що сприяє зниження маси тіла, виведенню заборонних препаратів.

Серед розглянутих класів допінгу найбільш часто застосовуються анаболічні стероїди. У важкій атлетиці, пауерліфтіngu, бодибілдіngu їх застосовують біля 90% чоловіків, 20% - жінки. В інших видах спорту вони використовуються значно менше (78% - футболісти, 40% - спринтери). При цьому використовуються дози, які значно перевищують рекомендовані (5-10 мг) і можуть досягати 300 мг і навіть 2 грамів.

До фізіологічних ергогенних засобів відносять кисневу підтримку: кров'яний допінг; вживання карнітину, як речовини, що теоретично сприяє здатності підвищити енергозабезпечення кисневої енергетичної системи, вживання солей лужних металів. Вживання бікарбоната натрію сприяє посиленню можливостей лактатної енергетичної системи та вживання фосфатів, які можуть мати позитивний ефект на обидві енергетичні системи.

Кров'яний допінг (кров'яна підтримка, кров'яне завантаження) може бути досягнутий різними методами: гомологічна трансфузія – отримання від донора крові з необхідними для неї переливання характеристиками; аутогемотрансфункцією, при якому спортсмену вводять його особисту кров за індивідуальною методикою.

Збільшення концентрації еритроцитів при цих методах, відповідно, концентрація гемоглобіну зростає і здатність крові доставляти до працюючих м'язів більшу кількість кисню. Тому застосування кров'яного допінгу може давати позитивний вплив на показники працездатності у тих спортсменів, для яких дуже важливим вважається прояв аеробної витривалості. З точки зору етичних і медичних позицій застосування кров'яного допінгу як ергогенного засобу не може бути оправданою. Спортсмени, які вирішили застосовувати ці методи мають мати чітку уяву про можливі наслідки її застосування (внесення інфекції людині, що може викликати навіть зупинку серця, здатність викликати гепатит, СНІД, інфікування печінки).

Завданням допінг-контролю є виявлення можливого використання допінгових засобів та допінгових методів спортсменами на змаганнях і під час тренувань та застосування до винуватців спеціальних санкцій. Допінг-контроль проводять під час Олімпійських ігор, Чемпіонатів Європи і світу, а в останній час і на менш вагомих змаганнях або навіть в період тренувань.

В якості основного об'єкту контролю використовують проби сечі, а при кров'яному допінгу – зразки венозної крові. Для цього застосовують високочутливі методи біохімічного аналізу, так як концентрація цих речовин незначна: газова хронометрія, масс-спектрометрія, флюоресцентний імунний аналіз (не менш 2 методи).

Значну роль в боротьбі із застосуванням допінгів грає проведення допінг-контролю не тільки під час змагань, але і в процесі підготовки спортсменів, підвищення санкцій проти спортсменів, у яких він виявлений, а також широка роз’яснювальна інформація про шкідливий вплив допінгу на стан здоров’я і, можливо, життєдайне відсторонення від спортивної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ізмайлова О.В., Щербак Ю.Є. Допінг і боротьба з ним. Полтава, 2005. 72с.
2. Мельников А. В., Шинкарук В. О., Жиров Д. В. Допінг та його вплив на спортивну конкурентоспроможність. Актуальні проблеми мистецької педагогіки. Випуск 1(4). 2024. URL: <https://artstudies.pdpu.edu.ua/index.php/artstudies/article/view/63/59>
3. Самошкін В., Медешко В., Гвоздак А., Яковенко А. Допінг у спорті та шляхи протидії порушенням антидопінгового законодавства. Спортивний вісник Придніпров’я. № 1. 2020. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/1118927>

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ ДО СПОРТИВНО-ОЗДОРОВЧОЇ І РЕАБІЛІТАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Завацька Лідія

кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри теорії і методики фізичного виховання та адаптивної фізичної культури

Приватного вищого навчального закладу

*«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'ячука»*

Ільків Оксана

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри інформатики та кінезіології

*Львівський державний університет фізичної культури
імені Івана Боберського*

Романова Вікторія

кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент, доцент кафедри теорії і методики фізичного виховання та адаптивної фізичної культури, завідувач кафедри теорії і методики фізичного виховання та адаптивної фізичної культури

Приватного вищого навчального закладу

*«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'ячука»*

м. Рівне, Україна

Оптимізація кадрового забезпечення галузі є одним з пріоритетних завдань Стратегії розвитку фізичної культури і спорту в Україні до 2028 року, що зумовлює пошук шляхів удосконалення якості професійної підготовки на основі компетентнісного підходу, практично-орієнтованої спрямованості педагогічного процесу у ВЗО відповідно до вибраних освітньо-професійних програм. Це передбачає науково обґрунтований компетентнісний підхід у формуванні готовності випускників до виконання виробничих функцій відповідно з існуючими вимогами і потребами професійної діяльності.

В наукових публікаціях з цієї проблеми готовність до професійної діяльності включає методичний, дослідницький, управлінський, інформаційний, комунікативний і освітній компоненти, а сформованість компетентностей і програмних результатів навчання розглядається як належне володіння знаннями, уміннями і навичками, передбачає вміння проявляти гнучкість під час виконання завдань професійної діяльності,

здатність до співробітництва з колегами, інтегрований підхід до оптимального виконання посадових функцій (Т. Круцевич, Т. Гнітецька, А. Лазарев, Н. Степанченко, Ю. Коваленко).

ОПП, як відомо, передбачає формування інтегральних, загальних та спеціальних (фахових, предметних) компетентностей. Професійні компетентності повинні бути науково обґрунтованими, організованими і керованими, відповідати практичним потребам, бути чітко визначеними для кожної навчальної дисципліни і забезпечуватися їх програмами.

У формуванні професійних компетентностей фахівців фізичної культури і спорту, як показує досвід, важливу роль відіграють дисципліни з адаптивної фізичної культури (АФК). Різні аспекти цієї проблеми висвітлюються у публікаціях таких авторів, як Ю. Бріскін, А. Передерій, Н. Деделюк, Т. Осадченко, Р. Карпюк, О. Колишкін, М. Трояновська, О. Соколенко та інші.

Характеристика і аналіз фізкультурно-спортивної діяльності у всіх видах АФК (адаптивне фізичне виховання (АФВ), адаптивний спорт (АС), адаптивна рухова рекреація (АРР) тощо) передбачає корекційно-реабілітаційний вплив на організм людини з інвалідністю як її основний принцип. В процесі засвоєння комплексу дисциплін з АФК майбутні фахівці опановують практичними методами і методиками оптимізації рухової діяльності у відповідності до її мети, завдань та індивідуальних особливостей. При цьому студенти оволодівають знаннями і вміннями діагностики і розвитку рухових якостей, оцінки рухових дій і рухової діяльності, вміннями дотримання безпечних для здоров'я обсягів фізичного навантаження.

Рухова активність осіб з інвалідністю є необхідним фактором процесу підтримання, зміцнення і позитивної корекції їх здоров'я та здатності до самореалізації. Фізичні вправи, рухова активність покращують також їх психо-емоційний стан, відволікають від повсякденних проблем, навіть пов'язаних із своїм захворюванням. Тому засвоєння організаційних та дидактичних особливостей доцільного вибору змісту, обсягів і методів реабілітаційних впливів нозологічно обґрунтованого навантаження повинно виходити з того, щоб не зашкодити здоров'ю, спираючись на результати фізіологічних показників організму та необхідного біомеханічного аналізу і контролю рухової діяльності.

Опанування практичними вміннями і навичками успішно формується в процесі спілкування студентів з об'єктами майбутньої професійної діяльності безпосередньо під час засвоєння навчальних дисциплін.

Компетентнісний підхід передбачає відповідність переліку і змісту програм навчальних дисциплін з їх орієнтацією на сформованість у студентів готовності до професійної діяльності. Тому вивчення дисципліни

повинно починатися зі знайомства з ОПП, програмою навчальної дисципліни і переліком компетентностей. Це сприятиме оптимізації професійної підготовки випускників і відповідно їх готовності до конкурентоздатності на ринку праці, що обумовлюється результативністю навчання.

Доцільне поєднання теоретичної підготовки студентів із набуттям ними практичних вмінь і навичок забезпечує, як показує наш досвід, організація і створення умов спілкування із об'єктами майбутньої професійної діяльності, а також співпраця із партнерами і роботодавцями в процесі навчальної і поза навчальної роботи.

Під час здійснення такої діяльності за програмами дисциплін з АФК формуються вміння використовувати оптимальні корекційно-реабілітаційні засоби для підтримання рівня здоров'я і корекції порушень організму представників різних нозологічних груп, визначати для них оптимальний обсяг навантажень на основі доцільного змісту, форм і методів; встановлення доброзичливого спілкування і довірливих взаємовідносин з дітьми з особливими потребами; засвоєння необхідності здійснення і фіксації систематичного контролю за руховою спортивно-оздоровчою діяльністю з метою її оптимізації попередження перетренованості та забезпечення відновлення.

Крім того у формуванні професійних компетентностей, забезпеченні практично-орієнтованої підготовки майбутніх фахівців важливу роль відіграє співпраця із партнерами і роботодавцями як невід'ємна складова досягнення результатів якості вищої освіти.

У підготовці фахівців фізичної культури і спорту досить ефективно є співпраця з регіональним центром «Інваспорт» та закладами спеціальної освіти. Така співпраця передбачає:

- забезпечення системи зворотнього зв'язку кафедр для отримання об'єктивної оцінки щодо якості фахової підготовки студентів, їх знайомства з передовим педагогічним досвідом, а також питанням працевлаштування випускників;

- набуття майбутніми фахівцями досвіду застосування теоретичних знань у практичній спортивно-реабілітаційній діяльності;

- участь працівників установ у проведенні спільних заходів навчально-виховного спрямування;

- залучення студентів до волонтерської діяльності під час проведення змагань з паралімпійських, дефлімпійських видів спорту і Спеціальної олімпіади;

- знайомство з особливостями здійснення спортивно-оздоровчої і реабілітаційної діяльності серед осіб з різними нозологіями;

- проведення семінарів з обговорення повідомлень студентів-спортсменів різних нозологій про свій досвід поліпшення і корекції власного здоров'я, удосконалення своїх рухових можливостей;

- обговорення засобів і методів фізичного виховання, корекційно-реабілітаційної роботи осіб з інвалідністю з опором на збережені рухові можливості і адекватно підбирати їх зміст і обсяги;

- проведення лабораторних занять за програмою навчальної дисципліни на базах спеціальної освіти та Інваспорту;

- виконання індивідуальних завдань дослідницького характеру в освітніх закладах для дітей з особливими потребами та центрі «Інваспорт» з питань впливу рухової діяльності на розвиток моторики, профілактику супутніх захворювань та участі в адаптивному спорті;

- відвідування спортивно-оздоровчих заходів у спеціальних школах і дошкільних закладах для осіб з особливими потребами;

- підготовка студентами рефератів, есе, курсових і кваліфікаційних робіт з проблем фізкультурно-спортивної реабілітації.

Здійснення компетентнісного підходу сприяє оптимізації професійної підготовки і кадрового забезпечення галузі, належній підготовці студентів до популяризації рухової активності серед різних вікових та соціальних груп населення, залучення до здорового способу життя, створення рівних можливостей і стандартів в реалізації людського потенціалу та якості життя осіб з обмеженими можливостями, готовності до ефективної спортивно-оздоровчої роботи і здійснення фізкультурно-спортивної реабілітації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Стратегія розвитку фізичної культури і спорту в Україні на період до 2028 року. <https://www.kmu.gov.ua/news/do-2028-roku-30-ukrayinciv-budutregulyarnozajmatisyasportom>

ПАРИЖ ОЛІМПІЙСЬКИЙ

Єрмолова Валентина

*кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент,
професор кафедри історії та теорії олімпійського спорту
Навчально-наукового олімпійського інституту
Національного університету фізичного виховання і спорту України*

Радченко Лідія

*доктор наук з фізичного виховання і спорту, професор,
завідувачка кафедри історії та теорії олімпійського спорту
Навчально-наукового олімпійського інституту
Національного університету фізичного виховання і спорту України*

Кроль Ірина

*кандидат наук з фізичного виховання і спорту, старший викладач
кафедри історії та теорії олімпійського спорту
Навчально-наукового олімпійського інституту
Національного університету фізичного виховання і спорту України
м. Київ, Україна*

Франція – європейська країна прекрасних спортивних традицій, місце народження одного з найдивовижніших явищ в історії людства – Олімпійських ігор. Саме у Парижі, за ініціативи французького педагога та громадського діяча барона П'єра де Кубертена у червні 1894 р. відбувся I Міжнародний атлетичний конгрес, кульмінацією якого стало прийняття рішення про відродження Олімпійських ігор сучасності [1].

Кубертен пропонував провести перші Олімпійські ігри сучасності у Парижі у 1900 р. Проте за пропозицією Деметріуса Вікеласа місцем проведення перших Ігор було обрано столицю Греції Афіни на знак шани країни, що подарувала світові Олімпійські ігри.

Обрання Парижу місцем проведення чергових Ігор було прийнято на II Конгресі МОК, що відбувся 1897 року в Гаврі. Ігри II Олімпіади проходили у період з 14 травня по 28 жовтня 1900 року та були приурочені до Всесвітньої виставки. У них взяли участь 997 спортсменів з 24 країн, які змагалися за 95 комплектів медалей у 20 видах спорту. Уперше до участі в Іграх були допущені жінки: 22 спортсменки взяли участь в олімпійських змаганнях, які виборювали першість у тенісі та гольфі. Першою олімпійською чемпіонкою стала Шарлота Купер, яка здобула золоту медаль у змаганнях з тенісу серед жінок.

1924 року став ювілейним для сучасного олімпійського руху, якому виповнювалося 30 років. Зважаючи на заслуги П'єра де Кубертена, було

ухвалено рішення про проведення Ігор VIII Олімпіади у Парижі. Столиця Франції стала першим містом, якому МОК двічі довірив організацію Олімпійських ігор.

Ігри VIII Олімпіади проходили з 4 травня по 27 липня 1924 року. 3089 спортсменів (із них 135 жінок) із 44 країн узяли участь у 126 змаганнях із 17 видів спорту. Ці Ігри стали останніми, підготовкою яких керував П'єр де Кубертен.

Треба відмітити, що Ігри VIII Олімпіади 1924 р. у Парижі стали інноваційними:

- уперше прозвучало олімпійське гасло «Citius, Altius, Fortius»;
- уперше представлено ідею сучасної церемонії закриття;
- уперше для спортсменів було побудовано олімпійське селище;
- уперше відбулася радіотрансляція Ігор;
- уперше використовувався стандартний 50-метровий басейн із розміченими доріжками для кожного спортсмена;
- довжину марафонської дистанції було встановлено на рівні 26,219 миль – 42 км 195 м.

Цікавим видається і те, що того самого 1924 року французьке альпійське містечко Шамоні приймало I зимові Олімпійські ігри.

13 вересня 2017 року на 131-й сесії, що відбулася у Лімі (Перу), МОК офіційно оголосив столицю Ігор XXXIII Олімпіади – Париж. Через 100 років після проведення Ігор VIII Олімпіади Париж знову став олімпійською столицею. Париж не перестав вражати унікальною підготовкою до Ігор. Організаційний комітет використав не тільки географічні можливості Франції, а й досягнення науки і техніки, а також багато уваги приділено екології.

Ігри XXXIII Олімпіади проходили у період з 26 липня по 11 серпня 2024 року. 10 500 спортсменів (із них 5250 жінок) із 206 країн узяли участь у 329 змаганнях із 32 видів спорту [2].

І знову новації:

- уперше в історії Ігри-2024 повністю гендерно збалансовані (по 50% жінок і чоловіків) [4];
- уперше церемонія відкриття Ігор відбулася на водній артерії Парижу – річці Сена, де понад 160 човнів провезли делегації команд-учасниць за 6-кілометровим маршрутом від мосту Аустерліц до площі Трокадеро, який проходить повз багатьох відомих паризьких пам'яток, мостів та культурних об'єктів, серед яких Собор Паризької Богоматері, Лувр та Ейфелева вежа;
- офіційний девіз Ігор XXXIII Олімпіади у Парижі «Ігри відкриті для всіх» та змагання, що відбуватимуться на майданчиках середмістя, а не у спортивних залах дають можливість долучитися до Ігор більшої кількості парижан і гостей столиці;

- під час спорудження олімпійського селища були враховані зауваження і вимоги Комісії спортсменів МОК для створення комфортних умов для учасників Ігор;

- бережливе ставлення до олімпійської спадщини: із 36 спортивних об'єктів – 26 вже існують, 8 – тимчасові, і тільки 3 – побудовані перед Олімпійськими іграми;

- уперше частина олімпійських змагань з видів спорту відбувалася за межами традиційних стадіонів і спортивних залів;

- уперше відбувся марафон масової участі на двох дистанціях – 42 км 195 м та 10 км [4];

- використання штучного інтелекту у сфері безпеки;

- уперше відбулися олімпійські змагання з танцювальної дисципліни – брейкінгу.

- уперше в історії Олімпіад місто-господар проводить змагання на одній зі своїх заморських територій – у Теахупоо на Таїті, яке стало місцем проведення змагань із серфінгу.

- уперше історії Олімпіад, коли два плакати (Ігор Олімпіади та Паралімпійських ігор) об'єднані в один дизайн [3].

Кожні Ігри, які відбулися у Парижі, – особлива сторінка в олімпійській історії, а столиця Франції – друге місто, яке тричі приймало Ігри Олімпіад після Лондона.

ЛІТЕРАТУРА

1. Булатова М. М. Твій олімпійський путівник / М. М. Булатова, – В. М. Єрмолова. – [4-е вид. доп.]. – К., 2017. – 144 с.

2. Булатова М. М. Ігри XXXIII Олімпіади. Париж 2024 / М. М. Булатова, В. М. Єрмолова та ін. –: навч. посіб. – К., 2024. – 64 с.

3. 10 Fun Facts About the Paris 2024 Olympics. URL: <https://myfrenchcountryhomemagazine.com/10-fun-facts-about-the-paris-2024-olympics/>.

4. Paris Olympics 2024: Event facts – surfing, breaking, mascots, Eiffel Tower. URL: <https://www.aljazeera.com/news/2024/7/18/paris-olympics-2024-fast-facts-surfing-breaking-mascots-eiffel-tower>.

ІННОВАЦІЇ У ЗМАГАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ У СПОРТИВНІЙ ХОДЬБИ

Калитка Світлана

кандидат наук з фізичного виховання, доцент, доцент кафедри фізичної культури і спорту

*Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

Боровська Надія

*асистент викладача кафедри фізичної культури,
спорту та здоров'я*

Луцького національного технічного університету

Перші офіційні змагання зі спортивної ходьби відбулись в Англії в 1866 році на дистанції 7 миль (11 км 263 м), яку подолали чотири спортсмени чоловіки. Зростала популярність спортивної ходьби і змагання почали проводити як на короткі дистанції (1-7 миль) так і на довгі між великими містами і в різних країнах. У 1892 році відбулися перші великі міжнародні змагання у Франції між містами Париж і Бельфор (496 км). З року в рік удосконалювалася техніка спортивної та зростала швидкість на дистанції, що потребувало від спортсменів розвитку витривалості та координаційних здібностей [1, с. 245-256].

У 1908 році спортивна ходьба серед чоловіків стала олімпійським видом спорту, спортсмени змагалися на двох дистанціях. На наступних Олімпіадах дистанції змінювалися, на дистанції 50 км спортсмени змагаються з 1932 року, а 20 км — із 1956 року. Жінки почали змагатися у спортивній ходьбі на Олімпіадах з 1992 року на дистанції 10 км, а у 2000 році - на дистанції 20 км [2, с. 134-147].

На командному чемпіонаті світу у квітні 2024 року вперше було проведено змішану естафету зі спортивної ходьби. XXXIII Олімпійські ігри стали лише другим великим офіційним турніром, на якому спортсмени-ходаки змагалися в естафеті. Дисципліна була придумана лише у квітні 2023 року [4].

Змагання у змішаній естафеті зі спортивної ходьби було проведено на Олімпійських іграх уперше. Вона замінила у програмі Ігор чоловічу спортивну ходьбу на 50 кілометрів, завдяки чому дозволила досягти гендерної рівності в рамках олімпійського легкоатлетичного турніру (кількість дисциплін для чоловіків та жінок зрівнялася). Команди склалися з 2 осіб (чоловіки та жінки), кожен з яких долав по 2 етапи. Чоловік проходив перший етап (довжиною 11,4 км) та третій етап (10 км),

жінка – другий етап (10 км) та четвертий етап (10,8 км). Загальна довжина естафети дорівнювала 42 км 195 м, що відповідає довжині марафону [3].

Змагання у змішаній естафеті зі спортивної ходьби на XXXIII Олімпійських іграх 2024 року відбулися 7 серпня у Парижі (Франція). Кругова траса довжиною 1 км була прокладена навпроти Ейфелевої вежі Єнським мостом і площею Трокадеро біля Палацу Шайо [3].

Команду України у змішаній естафеті зі спортивної ходьби представляли Іван Банзерук і Людмила Оляновська, які подолали дистанцію за 3 години 01 хвилину та 50 секунд і зайняли 17 позицію. Перший етап Іван Банзерук подолав за 45 хвилин 43 секунди, посівши 20 позицію. На другому етапі Людмила Оляновська перемістилася на 16 позицію із загальним часом 1:29:06. На третьому етапі Іван Банзерук здав позицію на 19 місце із загальним часом 2:13:44. І на завершальному етапі Людмила Оляновська знову піднялася на 17 позицію і завершила естафету з часом 3:01:50.

Людмила Оляновська приймала участь і в спортивній ходьбі на дистанції 20 кілометрів, пододала її з часом 1:29:55 та посіла 14 позицію. Змагання з ходьби на 20 км відбувалися 1 серпня і у чоловіків, і у жінок, тому на відновлення та підготовку до змішаної естафети залишалось мало часу.

Отже, змішана естафета зі спортивної ходьби новий вид легкої атлетики, що потребує високого рівня прояву витривалості обох спортсменів, вмілого відбору цих спортсменів та спеціальних тренувань. У зв'язку з тим, що спортсмени долають два етапи по 10-11 кілометрів, їх тренувальний процес має включати відповідні навантаження з більшою швидкістю, ніж тренування при підготовці до 20 км. Тому на основні старту доцільно готувати спортсменів, які будуть виступати тільки у змішаній естафеті, оскільки після виснажливих 20-ти кілометрових дистанцій організм спортсменів не встигає достатньо відновитися. Ми вбачаємо у цьому перспективу розвитку даного виду спорту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ахметов Р. Ф., Максименко Г. М., Кутек Т. Б. Легка атлетика. Підручник. - Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. - 340 с.
2. Присяжнюк Д. С., Євсєєв Л. Г., Дідик Т. М. Засоби навчання в легкій атлетичі. Навчальний посібник, рекомендований Міністерством освіти і науки України для студентів вищих навчальних закладів - Вінниця: ВДПУ. – 2007-195 с.
3. <https://olympics.com/en/paris-2024/reports/athletics/marathon-race-walk-relay-mixed>
4. https://uk.wikipedia.org/wiki/Спортивна_ходьба.

ВИКОРИСТАННЯ СПОРТИВНО-ОЗДОРОВЧОЇ ТА РЕАБІЛІТАЦІЙНОЇ ТЕХНІКИ НА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТТЯХ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 017 ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА

Коваль Вадим

*кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри
фізичної культури і спорту*

*Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»
м. Рівне, Україна*

Сучасні умови розвитку суспільства потребують зміни кадрового забезпечення сфери фізичної культури шляхом удосконалення змісту і напрямів підготовки фахівців у вищих навчальних закладах з урахуванням переорієнтації галузі на проблеми, що пов'язані як зі зміцненням здоров'я населення України вцілому, так і з врахуванням викликів сучасності – масштабного військового вторгнення, наслідками якого є люди з обмеженими можливостями через поранення. [1]

На сьогоднішній день багато пацієнтів потребують комплексного зміцнення свого опорно-рухового апарату та, зокрема, м'язів і суглобів. Такі проблеми виникають з різних причин: – вроджені або набуті проблеми з хребтом та/або суглобами та/або м'язами; – травми різного ступеню тяжкості, включаючи переломи, ампутації кінцівок, розриви зв'язок тощо.

В комплексній посттравматичній реабілітації та профілактиці захворювань передбачено виконання принаймні частини вправ з допомогою тренажерів. Правильне використання тренажерів підвищує ефективність таких вправ та прискорює реабілітацію.

Зазвичай наслідки гіподинамії та атрофії м'язів досить часто можна подолати за допомогою вправ, які частково виконуються на тренажерах, призначених здебільшого для спортивно-оздоровчих занять, завдяки яким відбувається підвищення тонуусу м'язів, їх нарощування, виправлення постави, а фігура людини набуває привабливих форм.

Але, значно більше проблем виникає у людей, у яких є захворювання або вади хребта (викривлення хребта, грижі, протрузії, посттравматичні синдроми, період відновлення після операцій тощо), сухожилів або суглобів. Також спеціального комплексу реабілітаційних вправ потребують люди з ампутаціями. Таким пацієнтам необхідні спеціально, бажано індивідуально, розроблені реабілітаційні програми, до яких входять і вправи на тренажерах.

При захворюваннях хребта та суглобів і необхідності протезування, вправи виконують на тренажерах, які відносять до лікувально-оздоровчих (реабілітаційних).

Особливо важливо під час роботи на лікувально-оздоровчих тренажерах керуватись методиками галузевих спеціалістів, адже виконання спеціальних вправ потребують від розробників комплексів знання анатомії людини, особливостей навантаження суглобів та м'язів, особливостей впливу тренувань на стан певних м'язів та сухожилів. Знання спеціалістів у значній мірі гарантують і розробку правильних комплексів вправ, і контроль за їх правильним виконанням.

Рис. 1. Тренувально-лікувальний тренажер

Враховуючи вищезазначене, на факультеті здоров'я, фізичної культури і спорту Приватного вищого навчального закладу «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука» під час проведення практичних занять з дисциплін «Практикум з оздоровчого фітнесу», «Сучасні фітнес-технології», «Адаптивна фізична культура і спорт», «Фітнес-технології у спорті» тощо, успішно використовується тренувально-лікувальний тренажер (Рис. 1), розроблений на даному факультеті к. пед.н., доцентом кафедри фізичної культури і спорту Ковалем Вадимом Вадимовичем. Результатом спільної науково-дослідної роботи декана факультету доц. Вадима Ковалю зі студентами є патент на корисну модель № 153531 «Лікувально-оздоровчий тренажер», зареєстровану в Національному органі інтелектуальної власності України і, зокрема, в Державному підприємстві «Український інститут інтелектуальної власності» (УКРПАТЕНТ),

Основні характеристики тренажеру.

Унікальність. Унікальністю роботи тренажеру є вплив на тіло людини. Це досягається шляхом поєднання ізокінетичних м'язових скорочень у поєднанні фоновим ізометричним навантаженням.

Специфіка виконання вправ. Ізокінетичні м'язові скорочення викликаються за рахунок використання джгутів для фізичного навантаження. Фонове ізометричне навантаження під час виконання будь якої вправи досягається шляхом «збиття точки опори» при виконанні вправ, а саме використання металевого стільця на шарнірі.

Варіативність вправ. Ізокінетичне навантаження. За рахунок великої кількості точок кріплення (точок опори) для виконання вправ досягається велика кількість кутів для здійснення різних груп м'язів.

Використання металевої палки або диференційованих ручок кріплення допомагає ускладнити або полегшити фізичне навантаження, шляхом асиметричних вправ.

Також слід зазначити, що наявність двох опорів для рук та ніг дозволяють виконання вправ обличчям або спиною до точки кріплення відповідно (що дає змогу збільшити варіативність вправ).

Ізометричне навантаження. Велика кількість налаштувань на металевому стільці дає можливість займати різні позиції для виконання вправ (сидячи, стоячи на колінах, стоячи), що в свою чергу спрощує або ускладнює навантаження.

Цільова аудиторія. Використання тренажеру має в першу чергу допомогти тій категорії людей, які мають проблеми (захворювання) із хребтом: викривлення хребта, грижі, протрузії, посттравматичні синдроми, період відновлення після операцій.

Варто зазначити, що тренажер є доцільним у діяльності фізичного реабілітолога або фізичного терапевта, як елемент у системі реабілітації, при роботі з пацієнтами у яких проблеми з опорно-руховим апаратом.

Окремою категорією користувачів тренажеру можна вважати людей з ампутацією (протезування) та людей з інвалідністю (ДЦП). Але саме цей напрямок потребує додаткових досліджень.

Тренажер можна використовувати як профілактор при малорухомому способі життя для збільшення кількості рухової активності (позитивний вплив на дихальну, серцево-судинну, ендокринну, гормональну та нервову системи) та навантаження «специфічних» груп м'язів (опорно-руховий апарат) у людей, які з огляду на стиль життя або професію призвели до гіподинамії. Використання тренажера здатне забезпечити виконання вправ, в яких будуть задіяні майже всі м'язи нашого тіла (відповідно до методичних рекомендацій та призначень ЛФК).

ЛІТЕРАТУРА

1. Воловик Н. Основи оздоровчого фітнесу: Навчальний посібник. – К.: Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010. – 240 с. 2. Патент на корисну модель № 153531 «Лікувально-оздоровчий тренажер».

ОСОБЛИВОСТІ ФІТНЕС-ІНДУСТРІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Романов Артур

*кандидат економічних наук, доцент
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»
м. Рівне, Україна*

Успішність діяльності фітнес-центрів та клубів залежить від фітнес-індустрії, яка вимагає від керівників високої ефективності ведення бізнесу, гнучкості, відкритості до інновацій, постійного адаптивного підходу до змін в ринкових умовах. Тому важливими є високоякісне стратегічне планування, ефективне управління персоналом, використання сучасних технологій, розробка ефективних маркетингових стратегій, аналіз конкурентної спроможності спортивно-оздоровчих організацій [1].

«Академія Фітнесу – Україна» дослідила зміни у фітнес-індустрії, які відбулись після повномасштабного вторгнення країни агресора в Україну. Опитування фітнес-тренерів та власників спортивних клубів, менеджерів з продажів та адміністраторів показало, що більшість тренерів залишилась в Україні у своєму місті (63,5%), змушені були переїхати в інше місто чи область 12,5%. Вже навесні 2022 року повернулись до занять 50 % фітнес-тренерів [5].

Статистичні показники вказують на тенденцію до зростання кількості клієнтів у фітнес-центрах і клубах. Також зазначається факт, що збільшилась вартість фізкультурно-оздоровчих послуг.

Після повномасштабного вторгнення 2/3 тренерів підвищили кваліфікацію, що закономірно вплинуло на збільшення власного заробітку і кількості клієнтів. Опитування «Академія Фітнесу – Україна» зазначило, що половина тренерів опанували нові напрями фітнесу, 1/3 засвоїли один новий напрям; до 17 % оволоділи навичками проведення занять з фітнесу 2 і більше напрямів.

Війна вплинула і на запити клієнтів, де перевага надається реабілітації, емоційному розвантаженню та розслабленню, відновлення фізичного та емоційного станів. Змінився підхід тренерів до відвідувачів фітнес-центрів, а саме надання більшої підтримки та особистого спілкування; нормування фізичного навантаження з врахуванням наступу втоми та психологічного виснаження; урізноманітнення тренування.

Тренування відбуваються в різних форматах, що дає можливість зробити їх доступними для різних верст населення. Безумовно більшість обирає тренування в режимі офлайн. Враховуючи умови воєнного стану 40 % фітнес-тренерів поєднує обидва формати.

Напруга через повітряні тривоги, обстріли, новини та загальна небезпека вплинула на налаштування фітнес-тренерів працювати в цій сфері. В той же час підвищились вартість оренди, обладнання, ціни на продукти та харчування. До 20 % фітнес-тренерів змушені поєднувати основну роботу з іншою діяльністю.

Сьогодні потребує розвитку нового напрямку фітнесу, який поєднується з реабілітацією. Відповідно постає питання підготовки фітнес-тренерів, тренерів-реабілітологів, які готові проводити спортивно-оздоровчі тренування з ветеранами: визначати загальний стан та рівень фізичної підготовленості; вміти підібрати безпечні й максимально ефективні програми тренувань; визначати фізичну працездатність, наявність м'язового дисбалансу в різних групах м'язів; складати індивідуальну програму тренувань відповідного рівня складності.

Індустрія фітнесу постійно змінюється і вимагає гнучкості та впровадження інновацій. Одним із головних завдань адміністрації фітнес-клубів і центрів є орієнтація на головні фітнес тренди. До світових головних фітнес трендів 2024 року від ACSM увійшли: технологія зручного взуття та одягу для занять руховою активністю; зміцнення здоров'я на робочому місці; фітнес-програми для літніх людей; тренування для схуднення; відшкодування для кваліфікаційних фахівців з фітнесу; залучення сертифікованих фахівців з фітнесу; мобільні застосунки для фітнесу; вправи для психічного здоров'я; спортивний розвиток молоді; персональні тренування; медицина способу життя; фітнес на свіжому повітрі; велнес коучінг; функціональний фітнес; йога; фізичні вправи як ліки; традиційне силове тренування; технологія навчання на основі показників; онлайн персональний тренінг; високо-інтенсивний тренувальний тренінг [2].

Важливим є завдання підготовки фахівців фітнес-індустрії, в яких сформовані відповідні компетентності до здійснення спортивно-оздоровчої роботи [3; 4].

Отже, фітнес-індустрія – це не тільки фінансовий успіх, а на сьогоднішній день адаптація населення країни до умов життя, турбота про належний рівень фізичного стану і фізичної підготовленості; формування стресостійкості, покращення емоційного стану.

ЛІТЕРАТУРА

1. Драгунов Д. М., Ридзель Ю. М., Основи менеджменту та маркетингу у фітнес індустрії. *Економіка та суспільство*. Випуск № 61. 2024. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-21>

2. Новини фітнесу. URL:<https://www.fitnessservice.com.ua>
3. Романов А. Д., Петренчук М. В., Романова В. І. Підготовка менеджерів з фізичної культури і спорту. Дослідження інновацій та перспективи розвитку науки і техніки у XXI столітті : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (10 листоп. 2022 р., м. Рівне) / Міжнар. економ.-гуманіт. ун-т ім. акад. Степана Дем'янчука. – Львів – Торунь : Liha-Pres, 2022. С. 261-266.
4. Романов А. Д., Романова В. І. Формування фахових компетентностей у майбутніх фахівців зі спортивного менеджменту в фахово-орієнтованому освітньому просторі. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). Випуск 2 (174). 2024, С. 166-170.
5. Як повномасштабне вторгнення вплинуло на фітнес-індустрію у 2022-2023 роках. URL: <https://fitnessacademy.com.ua/articles/iak-povnomasshtabne-vtorhennnia-vplynulo-na-fitness-industriiu-u-2022-2023-rokakh/>

**ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ
«ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ»
ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ
«ФІЗКУЛЬТУРНО-СПОРТИВНА РЕАБІЛІТАЦІЯ»**

Романова Вікторія

*кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент,
доцент кафедри теорії і методики фізичного виховання та адаптивної
фізичної культури, завідувач кафедри теорії і методики фізичного
виховання та адаптивної фізичної культури
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янука»*

Красновський Андрій

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янука»
м. Рівне, Україна*

Навчальний курс «Теорія і методика фізичного виховання» входить до обов'язкової компоненти освітньо-професійної програми «Фізкультурно-спортивна реабілітація» спеціальності 017 Фізична культура і спорт першого (бакалаврського) рівня для здобувачів Приватного вищого навчального закладу «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янука», який сприяє розширенню світогляду фахівців галузі фізичної культури і спорту, формує практичні вміння управління процесом фізичного виховання, стимулює самопізнання. Метою дисципліни є формування у здобувачів вищої освіти у сфері фізичної культури і спорту, розуміння глибоких теоретичних знань та умінь з основ фізичного виховання, необхідних для успішної практичної діяльності з різними віковими і соціальними верствами населення, раціональної організації їх вільного часу, впровадження здорового способу життя [2].

Засвоєння матеріалу освітньої компонента спрямовані на формування професійних компетентностей, а саме: здатності до організації оздоровчо-рекреаційної рухової активності різних груп населення; здійснювати навчання, виховання та соціалізацію людини у сфері фізичної культури і спорту, застосовуючи різні педагогічні методи та прийоми; планувати зміст занять з фізкультурно-спортивної реабілітації з врахуванням віку, статі, нозологічних форм захворювань осіб, санітарно-гігієнічних норм освітньої діяльності; проводити заходи з фізкультурно-спортивної реабілітації з метою відновлення у займаючихся порушених або частково втрачених функцій; здійснювати контроль за проведеними заходами з фізкультурно-спортивної реабілітації [1].

У поєднанні з вивченням інших дисциплін майбутній бакалавр з фізкультурно-спортивної реабілітації спроможний до здійснення навчання руховим діям та розвитку рухових якостей людини в умовах різних форм організації занять фізичними вправами; розробки змісту занять з фізкультурно-спортивної реабілітації з врахуванням віку, статі, нозологічних форм захворювань осіб, санітарно-гігієнічних норм освітньої діяльності; здійснення комплексного контролю у фізкультурно-спортивній реабілітації та корегуванні оздоровчо-реабілітаційних програм [].

Формування професійних компетентностей відбувається під час проходження теоретичного і практичного матеріалу з теоретичних основ навчання фізичним вправам; характеристики процесу навчання руховим діям; технологій навчання руховим діям; форм побудови заняття, планування й контролю у фізичному вихованні.

Тема «Теоретичні основи навчання фізичних вправ» формується на базі знань методології теорії моторного навчання, теоретичних передумов побудови процесу навчання руховим діям і принципів навчання руховим діям, які використовуються у фізкультурно-спортивній реабілітації.

До теми «Характеристика процесу навчання рухових дій» увійшли підтеми: мета, завдання й умови навчання фізичним вправам; закономірності формування рухових умінь та навичок; структура процесу навчання фізичним вправам; етапи процесу навчання; стадії та фактори формування рухових навичок; особливості формування рухових навичок у фізкультурно-спортивній реабілітації.

Тема «Технології навчання рухових дій» розглядає методи навчання і методичні прийоми, класифікацію методів навчання. Увага звертається на вимоги до методів навчання, а саме на наукову обґрунтованість; забезпечення виховного характеру; відповідність до поставлених завдань, принципів навчання, специфіці навчального процесу, індивідуальній і груповій підготовленості учнів, умов занять; розмаїтості методів.

Здобувачі ознайомлюються з формами організації і проведення занять, особливостями проведення заходів, які також пов'язані з фізкультурно-спортивною реабілітацією, що передбачають застосування рухової активності. Як показує практика, ефективність педагогічного процесу залежить від планування. Студентам пропонується засвоїти види планування та вимоги до них, методичну послідовність та основні документи планування. У подальшому здобувачі освітньої програми «фізкультурно-спортивна реабілітація» набувають навичок здійснення педагогічного контролю за допомогою методів педагогічного спостереження, тестування, бесіди, контрольних тестів і змагань, хронометражу заняття, методів функціонального контролю, антропометричних методів та інших.

Особлива увага звертається на підготовку педагога до проведення занять з фізичного виховання, яка включає два етапи: попередній і безпосередній. Здобувачі навчаються аналізувати результати роботи за попередній рік, семестр, виявляти недоліки та складати плани роботи: план-графік проходження навчального плану, робочий план за семестр, плани-конспекти, план щодо ремонту спортивного інвентаря, обладнання та їх закупівлі. Безпосередній етап передбачає підготовку педагога до конкретного заняття, плануванні його змісту, організації, матеріального та методичного забезпечення, зовнішнього вигляду, запобіганню травматизму.

Однією із основних тем навчального курсу «Теорія і методика фізичного виховання» є проведення занять з фізичного виховання для дітей, які мають відхилення у стані здоров'я. Ця тема найбільш наближена до фізкультурно-спортивної реабілітації. Завдання перед здобувачами полягає у здійсненні аналізу стану здоров'я дітей за науково-методичною літературою; формування навичок оцінювання здоров'я дітей та поділу їх на спеціальні медичні групи для занять фізичними вправами; визначенні підходів до організації уроків фізичної культури та позакласних занять з фізичної культури і спорту; ознайомленні з інноваційними технологіями щодо покращення стану здоров'я та фізичної підготовленості учнівської молоді.

Таким чином, окремі теми змісту програмного матеріалу навчальної дисципліни «Теорія і методика фізичного виховання» зорієнтовані на підготовку бакалаврів з фізкультурно-спортивної реабілітації, вказують на послідовність засвоєння матеріалу курсу, формування професійних компетентностей та результатів навчання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Освітньо-професійна програма «Фізкультурно-спортивна реабілітація» спеціальності 017 Фізична культура і спорт для здобувачів першого

(бакалаврського) рівня. Рівне: ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука», 2023. 12 с.

2. Романова В. І. Робоча програма навчальної дисципліни «Теорія і методика фізичного виховання» для здобувачів вищої освіти ступеня бакалавра Галузь знань: 01 Освіта/Педагогіка, спеціальність: 017 Фізична культура і спорт, за освітньою програмою: Фізкультурно-спортивна реабілітація. Рівне: ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука», 2024. 27 с.

ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ
«ФІЗІОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ І СПОРТУ»
ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ
«ФІЗКУЛЬТУРНО-СПОРТИВНА РЕАБІЛІТАЦІЯ»

Сотник Жанна

*кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

Навчальний курс «Фізіологічні основи фізичного виховання і спорту» входить до обов'язкової компоненти освітньо-професійної програми «Фізкультурно-спортивна реабілітація» спеціальності 017 Фізична культура і спорт першого (бакалаврського) рівня для здобувачів Приватного вищого навчального закладу «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука» [1].

Мета дисципліни полягає у формуванні у здобувачів цілісного уявлення про наукові відомості, що стосуються фізіології м'язової діяльності людини, про зміни, які відбуваються в організмі людини під впливом фізичних навантажень [2].

Освітня компонента містить завдання щодо формування уявлень про фізіологічні механізми адаптації функціональних систем організму до фізичних навантажень; уявлень про фізіологічні основи рухових якостей та вікові фізіологічні особливості організму під час адаптації до фізичних навантажень; фізіологічні основи оздоровчих форм фізичної культури, спортивного тренування різних видів спорту; застосовування тестів для оцінки функціональної підготовленості та коригування тренувального процесу відповідно до фізіологічних показників; використанні набутих знань та вмінь під час спортивних тренувань і змагань, фізкультурно-спортивної реабілітації.

Під час лекційних та практичних занять, самостійної роботи здобувачі набувають програмних фахових компетентностей: здатності до організації оздоровчо-рекреаційної рухової активності різних груп населення; спроможності визначення заходів з фізкультурно-спортивної реабілітації та форм адаптивного спорту для осіб, що їх потребують; підбирати засоби для зміцнювати здоров'я людини шляхом використання рухової активності, раціонального харчування та інших чинників здорового способу життя; застосовувати знання про будову та функціонування організму людини; використовувати спортивні споруди, спеціальне обладнання та інвентар.

Опанувавши навчальний курс «Фізіологічні основи фізичного виховання і спорту», студенти спроможні визначати рухову активність людини та її фізичний стан, складати та реалізовувати програми кондиційного тренування, організовувати та проводити фізкультурно-оздоровчі заходи та заходи з фізкультурно-спортивної реабілітації; застосовувати у професійній діяльності знання анатомічних, фізіологічних, біохімічних, біомеханічних та гігієнічних аспектів занять фізичною культурою і спортом; визначати функціональний стан організму людини та обґрунтовувати вибір засобів профілактики перенапруження систем організму осіб, які займаються фізичною культурою і спортом або задіяні у фізкультурно-спортивній реабілітації.

Програма навчальної дисципліни включає наступні теми [2]:

Тема 1. Введення у фізіологію фізичних вправ і спорту. Сутність фізіології вправ і спорту. Історичний аспект. Термінові фізіологічні реакції на фізичне навантаження. Довгочасна фізіологічна адаптація до тренувальних навантажень. Методологія досліджень.

Тема 2. Сутність руху. М'язовий контроль руху. Структура та функція скелетного м'яза. Скелетний м'яз та фізичне навантаження. Роль нервової системи у регулюванні рухів. Сенсорно-рухова інтеграція. Рухова реакція. Нервово-м'язова адаптація до силової підготовки. Збільшення сили внаслідок силового тренування. Програмування програм силової підготовки. Аналіз значення силової підготовки.

Тема 3. Енергія при виконанні фізичних навантажень. Основні енергетичні системи. Визначення витрат енергії при фізичних навантаженнях. Гормональна регуляція м'язової діяльності. Реакції ендокринної системи та фізичні навантаження. Вплив гормонів на баланс рідини та електролітів під час фізичного навантаження. Адаптація обміну речовин до м'язової діяльності. Адаптація до аеробних тренувальних навантажень. Адаптаційні реакції, зумовлені анаеробними тренувальними навантаженнями. Контроль змін внаслідок тренувального процесу.

Тема 4. Серцево-судинна і дихальна системи та м'язова діяльність. Реакції серцево-судинної системи на фізичне навантаження. Регуляція дихання при виконанні фізичних навантаженнях. Адаптація серцево-судинної системи до м'язової діяльності. Витривалість. Оцінка витривалості. Адаптаційні реакції серцево-судинної системи на тренувальні навантаження. Адаптаційні реакції дихальної системи на тренувальні впливи. Адаптація обміну речовин. Довгочасне збільшення витривалості. Чинники, що впливають на адаптацію до аеробного тренування. Кардіореспіраторна витривалість та м'язова діяльність.

Тема 5. Фізіологічна класифікація фізичних вправ. Динаміка фізіологічного стану організму під час спортивної діяльності. Передстартовий стан і розминка. Впрацювання, «мертва точка», «друге дихання». Стійкий стан. Втома. Відновлення.

Тема 6. Фізіологічні основи фізичних якостей. Фізіологічні основи м'язової сили і швидкісно-силових якостей. Фізіологічні основи м'язової сили. Фізіологічні основи швидкісно-силових якостей. Фізіологічні основи витривалості. Визначення поняття. Аеробні можливості організму і витривалість. Киснево-транспортна система і витривалість. М'язовий апарат і витривалість. Фізіологічні основи формування рухових навичок під час навчання спортивній техніці.

Тема 7. Фізична працездатність. Вплив чинників довколишнього середовища на м'язову діяльність.

Тема 8. Загальні фізіологічні закономірності (принципи) занять фізичною культурою і спортом. Основні функціональні ефекти тренування. Порогові тренувальні навантаження. Специфічність тренувальних ефектів. Зворотність тренувальних ефектів. Тренованість.

Тема 9. Оптимізація спортивної діяльності. Обсяг тренувальних навантажень. Надмірні тренувальні навантаження. Перетренованість. Детренованість. Засоби підвищення працездатності. Раціон харчування спортсменів. Визначення складу тіла. Склад тіла і спортивна діяльність. Стандартні норми маси тіла.

Тема 10. Заняття спортом та м'язовою діяльністю особливих категорій населення. Фізіологічні реакції на короткочасне фізичне навантаження. Фізіологічна адаптація до спортивного тренування. Здатності до занять спортом та їх особливості.

Тема 11. Рухова активність як засіб зміцнення здоров'я і підвищення рівня фізичної підготовленості. Серцево-судинні захворювання та рухова активність. Ожиріння, діабет та рухова активність. Вибір фізичних вправ для зміцнення здоров'я та підвищення рівня фізичної підготовленості. Медичний дозвіл. Вибір фізичних навантажень. Контроль інтенсивності фізичного навантаження. Програма фізичних занять. М'язова діяльність та реабілітація хворих людей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Освітньо-професійна програма «Фізкультурно-спортивна реабілітація» спеціальності 017 Фізична культура і спорт для здобувачів першого (бакалаврського) рівня. Рівне: ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука», 2023. 12 с.
2. Сотник Ж. Г. Робоча програма навчальної дисципліни «Фізіологічні основи фізичного виховання і спорту» для здобувачів рівня вищої освіти ступеня бакалавра за освітньою програмою «Фізкультурно-спортивна реабілітація» зі спеціальності 017 Фізична культура галузі знань 01 Освіта / Педагогіка. Рівне: ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука», 2024. 18 с.

СПОРТ ТА ДИПЛОМАТІЯ: У ПОШУКАХ СПІЛЬНОГО

Гарієвський Юрій

*старший викладач кафедри теорії і методики фізичного
виховання та адаптивної фізичної культури
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

Мельник Руслан

*здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»
м. Рівне, Україна*

Для України успішна реалізація спортивної дипломатії має величезне значення. У процесі становлення державності, складних соціально-політичних та економічних умовах і протистоянні у військовій агресії росії, державі потрібно використовувати всі наявні інструменти реалізації та захисту своїх зовнішніх інтересів. У цій ситуації не можна недооцінювати ті можливості, які відкриває перед зовнішньополітичними інституціями спортивна дипломатія. Спортивні зв'язки роблять істотний внесок у зміцнення міжкультурного діалогу, сприяють зростанню міжнародного престижу країни. У наші дні спорт по праву можна назвати однією з найважливіших частин життя людини і суспільства. Він охоплює практично всі сторони життя сучасної людини. Феномен спорту в сучасному світі полягає в тому, що він став явищем глобального масштабу, що об'єднує людей різних вікових груп, національностей, релігій, поглядів. Водночас спорт – це засіб представництва на світовій арені, що забезпечує імідж країни, сприяючи таким чином реалізації її інтересів. З огляду на те, що в нашій країні багата спортивна історія та традиції, спорт мають розглядати як невід'ємну та повноцінну частину стратегії дій України в зовнішньополітичних відносинах з іншими державами.

Так, спорт та дипломатія гібридизуються, увага сучасних зовнішньополітичних концепцій фокусується на тому, як і чому уряди мають використовувати спортивні ресурси, щоб підкріплювати успіх традиційної дипломатії. Як вважають сучасні дослідники дипломатичної галузі, там, де «незграбна машина» компетентної дипломатії не може впоратися, треба закликати м'яку силу гнучкої та адаптивної неофіційної дипломатії. Використання інструментів спортивної дипломатії може якщо не цілковито розв'язати проблему, то реально створити більш сприятливі

умови для подальшого діалогу вже на найвищому рівні – в політичній площині. Нині, в умовах глобалізації, загострення міжнародних відносин, зростання загрози політичних конфліктів і криз помітно зростає роль неполітизованих міжнародних організацій і громадських структур, здатних зробити певний внесок у вирішення світових проблем. Йдеться, перш за все, про підвищення ролі спорту, спортивної дипломатії в зміцненні миру, взаєморозуміння, розрядці міжнародного навантаження та встановленні міждержавних контактів.

Реалії свідчать, ніщо не заважає спортивним інститутам зростати в масштабі і залучати до своїх ідеалів дедалі більше прихильників. Працюючи спільно, міжнародні спортивні інституції поширюють такі загальнолюдські цінності як взаємоповага, дисципліна, толерантність, рівність, чесність. Іноді спортивні інституції сприймаються як альтернатива не позбавлених блюзнірства політико-дипломатичних відносин. Що стосується використання спорту в національних інтересах, то завдяки такій політиці відбувається демократизація політичних інститутів, дипломатії в тому числі.

Класичним проявом спортивної дипломатії стало відвідання Ліги Чемпіонів 2018 р. тодішнім президентом України П.О. Порошенком із королем Іспанії Хуаном Карлосом I, президентом Естонії К.І. Кальюлайд і прем'єр-міністром Болгарії Б. Борисовим. На таких заходах часто обговорюються питання, які мають важливе значення для формування зовнішньої політики. Така форма спортивної дипломатії була завжди популярна на міжнародній арені та вирішувала конфлікти, які тривали роками.

Для держави спорт має незаперечне значення. Заняття фізичною культурою впливає на здоров'я населення, що позначається на обороноздатності країни; крім того, спорт є однією з галузей національної економіки. Однак в останні десятиліття великі держави стали широко використовувати і зовнішньополітичну функцію спорту. З розвитком засобів масової комунікації спорт став серйозним інструментом впливу. Нині такі великі спортивні змагання, як Олімпійські ігри та чемпіонати світу з деяких видів спорту, привертають більше уваги, ніж найважливіші переговори на вищому рівні, і саме за результатами цих змагань у більшості людей складається враження про ту чи іншу країну.

Україна домоглася права проведення низки найважливіших спортивних змагань, що означає приїзд великої кількості туристів і дасть змогу просувати національну культуру і систему цінностей. Не можна також забувати про такі можливості спортивної дипломатії, як використання змагань для неформальних переговорів.

На даний час, у науковій літературі немає одностайної думки щодо поняття спортивної дипломатії. Так, Філіппова Ю.В. зазначає, що

Спортивна дипломатія є формою неофіційної взаємодії певних груп спортивного товариства (організації, спортсмени, вболівальники і т. д.) між собою і з офіційними органами влади [1]. Боголюбова Н.М. та Ніколаєва Ю.В. визначають спортивну дипломатію як ряд формальних і неформальних дій держави, її дипломатичних представництв, спортивних представників, спортсменів і тренерів для досягнення цілей зовнішньої політики через спорт і спортивні змагання [2]. С.Мюррей вказує на те, що спортивна дипломатія – це офіційна та неофіційна діяльність держав, урядів, спеціальних зовнішньополітичних органів по здійсненню завдань зовнішньої політики держави шляхом організації, проведення та участі в міжнародних спортивних заходах за участю команд, спортсменів, тренерів та їх досягнень [3]. Отже, у науковій літературі немає єдиного узгодженого визначення поняття «спортивна дипломатія». Однак вважаємо, що під час надання визначення даному поняттю, перш за все, слід брати до уваги визначення «дипломатії», під якою розуміють один з засобів здійснення зовнішньої політики держави за допомогою допустимих міжнародним правом спеціальних дипломатичних заходів, прийомів, методів. Таким чином, під спортивною дипломатією, на наш погляд, слід розуміти один із засобів «дипломатії», що сприяє здійсненню зовнішньої політики держави та спрямований на підвищення ролі та авторитету держави на міжнародній арені, посиленню її взаємозв'язків з іншими державами, який здійснюється за допомогою офіційної та неофіційної діяльності державних і недержавних органів та їх спортивних представників у проведенні, організації та участі в спортивних заходах міжнародного значення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Філіппова Ю. В. Спортивна дипломатія: сутнісне значення, виклики і перспективи для України: Політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку. Науковий журнал «Політикус». 2020. № 3. С. 153–158.
2. Боголюбова Н. М., Николаєва Ю. В. Спорт в палитре международных отношений: гуманитарный, дипломатический и культурный аспекты. Санкт-Петербург: Издательство Санкт-Петербургского университета, 2011. 320 с.
3. Murray, St. Sports-Diplomacy: a hybrid of two halves. 2011. URL: <http://www.culturaldiplomacy.org/academy/content/pdf/participant-papers/2011-symposium/Sports-Diplomacy-a-hybrid-of-two-halves-Dr-Stuart-Murray.pdf/>.
4. Стаття «Право та інновації № 4 2020 ОКЛАДНА М. Г., ЩЕГЛАКОВ І. Е. Роль спортивної дипломатії у визнанні новостворених держав.

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У СИЛОВОМУ ФІТНЕСІ ДЛЯ ЧОЛОВІКІВ З УРАХУВАННЯМ ВІКОВИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ

Гусєва Ірина

*викладач Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янука»
м. Рівне, Україна*

Сучасна система підготовки в силових видах спорту передбачає постійне удосконалення не лише структури та змісту тренувального процесу за рахунок розробки інноваційних моделей занять з використанням різноманітних режимів силового навантаження, але й одночасно направлена на розробку інтегральних механізмів корекції та контролю за технікою виконання вправ, варіативності поєднання відповідних методів та принципів тренування, що дозволить більш поглиблено підійти до вирішення проблеми відповідності параметрів зовнішнього подразника індивідуальним функціональним можливостям організму різних вікових груп серед чоловіків [1, 2, 3].

В опитуванні приймали участь 350 тренерів з силового фітнесу та бодібілдингу, які мають тренерський стаж роботи більше 10 років. Онлайн опитування проводилось в 160 фітнес-центрах України, щодо визначення основних проблем в процесі практичної реалізації «базової» техніки виконання силових вправ представниками різних вікових груп.

В процесі дослідження основних причин, які призводять до зниження ефективності реалізації вправ на тренажерах за умов використання «базової» техніки були виділені наступні фактори: відсутність універсальних для людей з різними антропометричними даними (зріст, довжина рук, різний рівень розвитку груп м'язів на правих та лівих кінцівках) тренажерних пристроїв для виконання вправ з заданої траєкторією та амплітудою руху; низький розвиток більшості м'язів стабілізаторів в процесі виконання базових вправ на тренажерах за рахунок постійної фіксації певних частин тіла в блоках.

Встановлено, що зміна стандартної траєкторії руху під час виконання силових вправ впливає на кількість одночасно задіяних груп м'язів синергістів та стабілізаторів, а також на активність роботи системи енергозабезпечення та параметри обсягу і інтенсивності навантаження. Незначне (на 10-12% від максимального) зменшення амплітуди руху під час виконання вправ, дозволить вирішити одну із актуальних в фітнесі та бодібілдингу проблем пов'язаних зі зниженням кількості активних рухових м'язових одиниць в пікових точках під час використання повної амплітуди.

Збільшення в 2-3 рази тривалості концентричної та ексцентричної фаз руху позитивно вплине на зменшення швидкості інерційного руху обтяження та одночасно дозволить підвищити кількість активних рухових м'язових одиниць типу FR та FF. Зміна кутів між окремими частинами тіла спортсменів, що змінює загальне його положення під час виконання вправи, суттєво вплине на співвідношення залучених м'язів синергістів та стабілізаторів, а також параметри максимальної та робочої ваги обтяження.

Враховуючи фізіологічні особливості процесів адаптації організму чоловіків різного віку, для підлітків до силових навантажень, в основі запропонованої нами моделі техніки виконання вправ представлено наступні параметри: доцільність використання часткової (90% від максимальної) амплітуди руху без фіксації в верхній піковій точці, що сприятиме зменшенню робочої ваги обтяження при збільшенні кількості активних рухових м'язових одиниць типу FF; підвищення контролю швидкістю інерційного руху обтяження за рахунок збільшення тривалості ексцентричної фази до 2-3 с; змінюючи положення окремих частин тіла за рахунок корекції кутів зменшується кількість залучених м'язів стабілізаторів та їх активність, що впливає на процеси економізації системи енергозабезпечення; для більш вираженого навантаження м'язів агоністів змінюється траєкторія руху порівняно зі «стандартною» для силових видів спорту.

Розроблена модель техніки виконання вправ в силовому фітнесі для осіб юнацького віку, враховуючи особливості процесів адаптації їх нервово-м'язової системи до подібних навантажень, мала відповідні характеристики: виконання вправ з повною амплітудою та фіксацією в пікових (нижній та верхній) точках; для збільшення активності та залучення в процесі виконання дії максимальної кількості груп м'язів синергістів та стабілізаторів відбувається суттєва зміна траєкторії руху; стандартне положення тіла зберігається лише під час виконання базових вправ з вільною вагою обтяження; під час виконання ізольованих вправ тривалість концентричної фази руху підвищується в три рази, що максимально підвищить кількість активних м'язових рухових одиниць переважно типу FF.

Запропонована чоловікам зрілого віку як першого так і другого періоду модель техніки виконання вправ в силовому фітнесі, з урахуванням їх рівня резистентності до силових навантажень та фізіологічні адаптаційні резерви організму, мала наступні параметри: використовувалась часткова (зменшена на 10-12%) амплітуда руху.

Незважаючи на те, що загалом функціональний стан залишатиметься стабільним; зміна кутів між окремими частинами тіла дозволить підвищити активність груп м'язів агоністів та синергістів на тлі зменшення рекрутування стабілізаторів; вправи в тренажерах виконуються зі стандартною амплітудою, але за умови часткової фіксації певних частин тіла в блоках.

Для чоловіків літнього віку нами розроблена модель техніки виконання вправ в силовому фітнесі, яка враховує не лише механізми адаптації організму до стресового подразника, але й можливі прояви активації компенсаторних реакцій та процеси реадaptaції нервово-м'язової та інших систем в умовах даної м'язової діяльності. Дана модель містить наступні характеристики: практично всі вправи виконуються на тренажерних пристроях з метою залучення мінімальної кількості груп м'язів стабілізаторів для зниження енергетичних затрат; використовується часткова (90% від максимальної) амплітуда з фіксацією в пікових точках для додаткового рекрутування синергістів, що дозволить до 30% зменшити параметри робочої ваги обтяження не зважаючи на збільшення кількості активних рухових м'язових одиниць; відбувається практично постійна фіксація в блоках та тренажерах частин тіла, які отримують під час виконання силових вправ максимальне навантаження, що дозволить суттєво підвищити кількість м'язів агоністів та синергістів, а також активність їх рухових м'язових одиниць типу FR та FF.

Запропонована система удосконалення техніки виконання вправ в силовому фітнесі для чоловіків з урахуванням вікових фізіологічних процесів є одним із перспективних, інноваційних, безпечних шляхів підвищення їх функціональних можливостей та рівня резистентності організму до подібного стресового подразника з мінімальним ризиком травматизму.

ЛІТЕРАТУРА

1. Balachandran A, Wang Y, Szabo F, Watts-Batley C, Schoenfeld B, Zenko Z, Quiles N. Comparison of traditional vs. lighter load strength training on fat-free mass, strength, power and affective responses in middle and older-aged adults: A pilot randomized trial. *Exp Gerontol.* 2023; 178:112219. <https://doi.org/10.1016/j.exger.2023.112219>.
2. Chen C, & Nakagawa S. Physical activity for cognitive health promotion: An overview of the underlying neurobiological mechanisms. *Ageing Res. Rev.* 2023; 86:101868. <https://doi.org/10.1016/j.arr.2023.101868>.
3. Chernozub A, Titova H, Dubachinskiy O, Bodnar A, Abramov K, Mینenko A, Chaban I. Integral method of quantitative estimation of load capacity in power fitness depending on the conditions of muscular activity and level of training. *Journal of Physical Education and Sport* . 2018; 18(1):217-221.

РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНИХ ТАНЦІВ В СИСТЕМІ НЕОЛІМПІЙСЬКОГО СПОРТУ

Кашевський Олександр

*асистент кафедри фітнесу та циклічних видів спорту
факультету фізичної культури, спорту та здоров'я
Волинського національного університету імені Лесі Українки
м. Луцьк, Україна*

У сучасному суспільстві спостерігається значне зростання інтересу до соціальних танців, таких як сальса, бачата, свінг, танго та інших. Вони стали не лише способом дозвілля, а й важливою формою фізичної активності, що сприяє зміцненню здоров'я та підтримці гарного фізичного стану. Дослідження цих танців дозволить краще зрозуміти їхній вплив на здоров'я та соціальне життя людей.

Соціальні танці мають глибокі культурні корені, і дослідження їх ролі в неолімпійському спорті допомагає зберегти та популяризувати культурну спадщину різних народів. У глобалізованому світі танці стали засобом міжкультурного діалогу, що сприяє взаєморозумінню та інтеграції різних культур. Вони об'єднують людей різного віку, соціальних статусів і національностей.

Саме зважаючи на зростання популярності неолімпійських видів спорту, соціальні танці стають важливим напрямком для розвитку фізичної активності серед населення. Вони не потребують дорогого обладнання чи спеціальних умов, що робить їх доступними для широких верств населення. Це особливо актуально в умовах урбанізації та збільшення попиту на масові види спорту. Поряд із тим, соціальні танці активно розвиваються як конкурентний вид спорту, з регулярними міжнародними змаганнями, чемпіонатами та фестивалями.

Таким чином, дослідження соціальних танців у системі неолімпійського спорту є актуальним через їхній вплив на здоров'я, культуру, соціалізацію та розвиток фізичної активності в суспільстві, а також через їхнє місце в сучасній спортивній індустрії.

Розвиток соціальних танців в Україні пройшов кілька важливих етапів, набираючи популярність як у великих містах, так і в регіонах. Соціальні танці стали невід'ємною частиною культурного життя, залучаючи тисячі людей до танцювальних шкіл, фестивалів та соціальних заходів.

Зародження інтересу до соціальних танців в Україні почалося у 90-х роках ХХ століття, після здобуття незалежності та відкриття країни до світових культурних впливів. Перші школи танців з'явилися у великих містах, таких як Київ, Львів, Одеса та Харків, де почали навчати сальси,

бачати, аргентинського танго, свінгу тощо. Цей розвиток відбувався під впливом західних культур, особливо з Латинської Америки та Європи. На початку 2000-х років в Україні активно розвивалися танцювальні школи, що сприяло збільшенню кількості танцювальних подій. Почали організовуватися регулярні вечірки, фестивалі, майстер-класи з міжнародними викладачами, які популяризували соціальні танці. У багатьох містах виникли великі танцювальні спільноти, де люди різного віку та професій об'єднувалися навколо танцю.

Еволюція бального танцю в ХХ ст. – кодифікація, становлення та розвиток конкурсного бального танцю, затвердження танцювального спорту та ін., посприяли трансформаційним процесам у танці соціальному [1, ст. 80].

Зі збільшенням кількості танцюристів Україна стає майданчиком для проведення міжнародних фестивалів. Фестивалі, такі як Ukrainian Salsa Congress, Kyiv Bachata Festival, Lviv Tango Marathon та інші, залучають танцюристів з різних країн світу. Українські танцюристи також активно беруть участь у міжнародних змаганнях, здобуваючи визнання на світовій арені.

Танцювальні школи і студії стали одними з найважливіших осередків розвитку соціальних танців. У великих містах України відкрито десятки шкіл, які спеціалізуються на різних стилях: від сальси і бачати до свінгу і танго. Ці школи стали не лише центрами навчання, але й місцями зустрічей танцювальних спільнот, сприяючи зміцненню соціальних зв'язків. Наприклад, у Луцьку функціонує танцювальний клуб для дорослих «СК-ДЕНС».

Соціальні танці стали важливим елементом дозвілля, що сприяє розвитку соціальних навичок, фізичної активності та психологічного здоров'я. Вони також зробили свій внесок у розвиток культурної сфери, оскільки танцювальні заходи часто включають різні форми мистецького вираження, такі як музика та театральні вистави.

Р. Пауер наголошує, що в соціальних танцях партнери «відкриті для безмежних можливостей моменту, відповідаючи один одному та музиці, оскільки потік танцю – це тривимірний зв'язок між Лідером, Послідовником та музикою, кожен з яких вносить свій внесок». На думку дослідника, соціальні танцюристи цінують можливість розгляду багатьох життєспроможних відповідей в будь-який момент, включно з нетрадиційними та творчими можливостями, за умови якщо їх може прийняти танцювальний партнер [2].

Сьогодні соціальні танці в Україні продовжують активно розвиватися. Навіть пандемія та російська військова агресія не змогла зупинити цей процес — багато шкіл перейшли на онлайн-формат, а після відновлення офлайн-заходів танцювальні події знову стали популярними.

Перспективи розвитку пов'язані з подальшим розширенням танцювальних спільнот, організацією міжнародних подій і збільшенням кількості професійних танцюристів.

Соціальні танці є важливою складовою неолімпійського спорту, що охоплює активності, які не входять до переліку олімпійських видів спорту, але мають широку популярність і підтримку.

У системі неолімпійського спорту соціальні танці характеризуються такими аспектами:

- масовість і доступність – соціальні танці, такі як сальса, бачата, танго, свінг та інші, не потребують високих технічних вимог чи спеціального обладнання, тому є популярними серед широких верств населення. Вони доступні для людей різного віку, фізичної підготовки та соціального статусу;

- культурна різноманітність соціальні танці мають глибоке культурне коріння, оскільки багато з них походять з різних частин світу. Це дозволяє зберігати і популяризувати культурну спадщину різних народів;

- спортивний аспект – незважаючи на той чинник, що соціальні танці зазвичай асоціюються з розвагами та комунікацією, вони також включають елементи фізичної активності, координації та ритмічності. Для учасників це можливість підтримувати форму та розвивати фізичні навички;

- конкурентні заходи - у межах неолімпійського спорту регулярно проводяться змагання з соціальних танців. Вони включають як аматорські, так і професійні рівні, де танцюристи змагаються за технікою, артистичністю та стилем виконання. Такі заходи об'єднують танцюристів з усього світу;

- соціальний вплив - соціальні танці сприяють інтеграції людей, створюючи можливість для міжособистісного спілкування і взаємодії. Вони розвивають навички співпраці та довіри між партнерами, що позитивно впливає на соціальне життя учасників.

Таким чином, соціальні танці в системі неолімпійського спорту мають значення не тільки як вид фізичної активності, але й як культурний і соціальний феномен, що сприяє гармонійному розвитку особистості та громади.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гриценюк Р. А. Соціальні танці в соціокультурному просторі XXI ст.: спортивно-змагальний аспект. Мистецтвознавчі записки: зб. наук. праць. 2020. Вип. 38. С. 79-84
2. Powers R. Intelligent Dancing. Social dance at Stanford. 2014. URL : <https://socialdance.stanford.edu/syllabi/intelligent.htm>

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ АЕРОБІКИ

Кренделєва Венера
старший викладач

*Волинський національний університет імені Лесі Українки
м. Луцьк, Україна*

Вступ. Розвиток сучасної цивілізації супроводжується дією різноманітних факторів соціально-економічного, політичного, особистісного характеру, що викликають великі психічні навантаження і негативно впливають на стан здоров'я людини. Основним джерелом збереження здоров'я є сама людина, оскільки стан здоров'я на 60 % формується способом життя і лише на 40 % визначається умовами життєдіяльності, факторами спадковості та втручання медицини. Отже, для збереження і зміцнення здоров'я потрібно цілеспрямовано працювати над собою.

Досвід фізкультурно-оздоровчої роботи зі студентською молоддю показує, що досить популярними серед здобувачів освіти є заняття різними видами аеробіки, – засобу протистояння факторам, які спонукають розвиток серцево-судинних захворювань, зокрема: гіподинамії, нервових перенапружень, надлишкової маси тіла тощо [3].

Методи дослідження – аналіз і синтез наукових літературних джерел, мережі Інтернет, педагогічне спостереження.

Результати дослідження. Аеробіка має багато позитивних сторін, адже заняття проходять в атмосфері підвищеної емоційності, під музику, завдяки чому зменшується монотонність, властива тривалому виконанню вправ. Крім стимулятора позитивного емоційного фону музичний супровід виконує роль лідера, що задає ритм і темп навантаження.

Поняття «аеробіка» стало використовуватися наприкінці 1960-х років завдяки лікарю, полковнику військово-повітряних сил США К. Куперу, який розробив комплекс вправ. К. Купер використав цей термін у своїй книзі «Аеробіка» (1968), яка була призначена для широкого кола читачів і об'єднувала результати його досліджень. Основні принципи аеробіки, розроблені К. Купером, на початку 1970-х років використовувала танцівниця Дж. Соренсен. Вона додала до програми тренувань різноманітні танцювальні рухи, які багато разів повторювалися під музичний супровід. Увагу широкого загалу до аеробіки привернула американська актриса Дж. Фонда, яка 1979 року відкрила свою першу студію аеробіки у м. Беверлі-Гіллз (США) [2].

З 1980-х років аеробіка стала розвиватися не лише як комплекс оздоровчих вправ, а й як вид спорту. Спортивну аеробіку створило

американське подружжя К. і Х. Шварц. Автори розробили правила змагань і чіткі критерії оцінки виступів спортсменів: майстерність, артистичність та аеробність. Судді виставляють оцінку в межах 10 балів (враховуються сила, витривалість, гнучкість, техніка виконання, хореографічна підготовка, складність композиції, артистичність і зовнішній вигляд). Переможці визначаються в індивідуальних вправах (жінки, чоловіки), змішаних парах, трійках (у будь-якому співвідношенні жінок і чоловіків).

З 1984 року у США щорічно проводяться чемпіонати зі спортивної аеробіки. З 1990 року відбуваються чемпіонати Європи, з 1995 – чемпіонати світу (з 2000 – раз на два роки). Найбільшими міжнародними змаганнями для спортивної аеробіки є Всесвітні ігри.

Базовими вправами в аеробіці є різні види ходьби, бігу, підстрибування та стрибки, махи ногами, присідання, випади. Застосування цих вправ у поєднанні з пересуванням, поворотами, рухами руками забезпечує всебічну дію на організм осіб, які займаються аеробікою. На сьогодні фахівці виділяють понад 200 програм аеробіки, які поділяють на програми з використанням обладнання та без використання. До першої групи відноситься класична (базова аеробіка), танцювальна аеробіка, аеробіка з використанням елементів бойових мистецтв; до другої групи – фітнес-програми з використанням кардіоваскулярних тренажерів, степ-платформ, фітболів та іншого обладнання.

В Україні аеробіка офіційно визнана як неолімпійський вид спорту й розвивається завдяки зусиллям Федерації України зі спортивної аеробіки та фітнесу (засновано 1991р.). Про цей оздоровчо-спортивний вид занять дізналися вперше з циклу передач (1984–1991 рр.) Центрального телебачення колишнього СРСР, в яких було показано комплекси вправ ритмічної гімнастики.

У травні 1990 року до СРСР приїздила делегація США з показовими виступами чемпіонів США зі спортивної аеробіки (програма «Спорт для усіх»), зокрема вона побувала в м. Одесі. Відтоді розпочалася праця з оволодіння новим видом спорту і рухової активності; проводилися семінари у Києві та Одесі.

На першому Чемпіонаті Європи (1990 р.) в Італії українська спортсменка О. Бехтерева перемогла в усіх видах індивідуальних програм і стала першою чемпіонкою Європи серед жінок.

Перший Чемпіонат України відбувся 1992 року в м. Києві. 1991 року автори спортивної аеробіки К. і Х. Шварц проводили Міжнародний турнір зі спортивної аеробіки у Москві. Серед призерів були українські спортсмени: срібний призер турніру – О. Бехтерева (м. Одеса), бронзовий призер – О. Пасічна (м. Київ). Четверте місце серед змішаних пар посіли Ю. Пінчук та О. Пасічна (м. Київ).

1993 року збірна України (у складі: О. Бехтерева, О. Пасічна, Ю. Пінчук та Г. Ляшенко) вперше взяла участь у Чемпіонаті світу (м. Нью-Орлеан, США), відтоді регулярно бере участь у змаганнях.

1995 року збірна України (у складі: О. Пасічна, С. Зик, А. Лісничий) виборола командне третє місце і перше місце у змаганнях змішаних пар на першому Кубку Європи у м. Ессені (ФРН), а також дві бронзові медалі на Чемпіонаті Європи у м. Празі (Чехія).

У травні 1998 року Чемпіонат Європи з аеробіки проходив в Україні, у м. Києві. У змаганнях брали участь 157 спортсменів з 27 країн.

В Україні вперше у світі почали проводити змагання серед дітей (американські правила забороняли заняття аеробікою до 18 років). 1998 року було вирішено ввести категорію «юніор» і чемпіонат пройшов серед дорослих та юніорів. Золоті медалі здобули українські спортсмени: О. Левкін (серед чоловіків) і Н. Пасічна (серед юніорів), срібну медаль – українські юніори: А. Луценко, О. Попченко та Н. Пасічна.

Федерація України зі спортивної аеробіки та фітнесу щорічно проводить чемпіонати та кубки України у вікових категоріях: діти (6–11 років), кадети (12–14 років), юніори (15–17 років), молодь (17–21), дорослі (від 18 років та старші), організовує національні і міжнародні турніри (відкритий Чемпіонат Києва, Кубок України тощо) [1].

Висновки. За аналізом літературних джерел та ресурсів мережі Інтернет можна зробити висновки, що одним із найпростіших і найефективніших стилів та напрямів у великому сімействі фітнесу є аеробіка, оскільки це не лише активний вид відпочинку, а й важливий засіб зміцнення здоров'я, естетичного виховання, моральної і фізичної підготовки, загартування, розвитку витривалості. Тому науково-педагогічним працівникам слід якомога активніше залучати учнівську та студентську молодь до занять різними видами аеробіки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Историчні аспекти становлення та розвитку аеробіки. Поняття аеробіки. [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://sport.mdu.edu.ua/tmfks/wp-content/uploads/2018/01/%D0%9B%D0%B5%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%8F-2-13.pdf>
2. Крук М. З., Крук А. З. Вплив занять аеробікою на рівень фізичної підготовленості студентів ВНЗ. [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://eprints.zu.edu.ua/18635/1/Kruk_naukvisn41.pdf
3. Структура занять та організація проведення змагань з танцювальної аеробіки : методичні рекомендації для студ. вищих навч. закладів : методичні рекомендації / Уклад. Н. А. Орленко, С. С. Просвірніна, В. У. Кренделева, Н. В. Папірова. Київ : Вид-во нац. Авіац. Ун-ту «НАУ-друк», 2011. 40 с.

ШЛЯХИ ІНТЕГРАЦІЇ ОЛІМПІЙСЬКОЇ ОСВИТИ В ДІЯЛЬНІСТЬ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВИТИ

Лимаренко Наталія

*здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Національного університету фізичного виховання і спорту України*

Єрмолова Валентина

*кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент, професор кафедри
історії та теорії олімпійського спорту
Навчально-наукового олімпійського інституту
Національного університету фізичного виховання і спорту України,
м. Київ, Україна*

Сьогодні у світі спостерігається інтенсивний розвиток дошкільної освіти у різних напрямках: підвищується інтерес до особистості дитини дошкільного віку, її унікальності; висуваються якісно нові вимоги до організації освітнього процесу, спрямованого на фізичний, соціально-особистісний, пізнавально-мовленевий та художньо-естетичний розвиток дошкільника.

Одним із основоположних принципів розвитку сучасної дошкільної освіти є принцип інтеграції освітніх галузей, який охоплює досить велику кількість дидактичних, виховних засобів і має в своєму розпорядженні чинники, що забезпечують її широкий вплив на теорію і практику дошкільної освіти.

Ще у XVII ст. чеський педагог-гуманіст, письменник, релігійний і громадський діяч, основоположник педагогіки як самостійної дисципліни, Ян Амос Коменський у «Великій дидактиці» зазначав: «Все, що у взаємному зв'язку, повинне викладатися у такому ж зв'язку» [4, с. 146]. Його вислів можна вважати прообразом визначення поняття «інтеграція».

Сьогодні існують різні трактування дефініції «інтеграція». Так, Сучасний тлумачний словник української мови визначає інтеграцію як об'єднання чого-небудь у єдине ціле [8].

Український науковець Н. М. Бібік представляє інтеграцію як процес взаємодії, об'єднання, взаємовпливу, взаємопроникнення, взаємозближення, відновлення єдності двох або більшої кількості систем, результатом якого є утворення нової цілісної системи, що набуває нових властивостей та взаємозв'язків між оновленими елементами системи [5].

У педагогічному словнику дефініція «інтеграція» подається як стан зв'язності окремих диференційованих частин і функцій системи, організму в ціле, так і процес, що веде до такого стану [6].

Соціолого-педагогічний словник трактує інтеграцію як сторону процесу розвитку, яка пов'язана з об'єднанням у ціле раніше різномірних частин та елементів, що сприяє формуванню нових систем, де збільшується обсяг та інтенсивність взаємозв'язків і взаємодій між елементами [7].

Клепко С. Ф. вважає, що інтеграція постає передусім як організація знання, спрямована на одержання чи виробництво максимуму інформації при мінімальних витратах [2].

Козловська І. М. вбачає в інтеграції єдиний процес взаємодії елементів, де водночас забезпечується системність кінцевого результату процесу та зберігаються індивідуальні властивості елементів інтеграції [3].

Не зважаючи на відмінності у трактуванні різними авторами дефініції «інтеграція», всі визначення об'єднують взаємодія різних елементів процесу, яка призводить до утворення нових елементів, а у випадку дошкільної освіти – нових компетентностей дитини.

Освітня діяльність на основі принципу інтеграції в закладах дошкільної освіти має широкий розвивальний ефект. Пізнання дійсності дитиною дозволяє розкривати взаємозалежності в цілісній картині світу. Інтеграція в навчанні дає змогу створювати у дітей сильну внутрішню пізнавальну мотивацію. Інтеграція в навчанні – це глибока форма взаємозв'язку, взаємопроникнення різноманітних компонентів змісту навчання, виховання та освіти дітей дошкільного віку.

Інтегрований підхід у дошкільній освіті України реалізується через технології, закладені в освітній програмі «Я у світі». Важливою вимогою до змісту освіти в сучасних умовах є відкриття дошкільнику світу в його цілісності й різноманітності через досягнення балансу поінформованості у чотирьох основних світах – «Природа», «Культура», «Інші люди» та «Я сам». Упровадження у педагогічну практику компетентнісного підходу забезпечує розвиток у дитини домірної віку досвідченості як інтегральної характеристики [9].

Виходячи з цього зміст дошкільної освіти органічно поєднує когнітивний досвід, досвід практичної діяльності, досвід творчої діяльності та досвід ставлення.

Як зазначається в освітній програмі «Я у світі» [9] когнітивний досвід передбачає систему знань про природу, культуру, людей, власне Я; про способи діяльності, які забезпечують формування цілісної наукової картини світу; досвід практичної діяльності має на меті інтелектуальні та практичні вміння і навички як основу предметно-практичної, пізнавальної та комунікативної діяльності; досвід творчої діяльності передбачає здатність відшуковувати рішення проблем; виконувати відомі завдання новими способами; висувати оригінальні ідеї, творчо перетворювати дійсність; розвиток креативності як базової якості особистості; досвід

ставлень представляє систему ціннісних ставлень дитини до світу та до самої себе; мотиваційне, емоційне, вольове ставлення до природного, предметного, людського довкілля та власного Я.

Заснована на компетентнісному підході, освітня програма «Я у світі» покликана забезпечити міцний фундамент для навчання в ранньому віці у безпечному та турботливому середовищі, яке сприяє фізичному, соціальному, емоційному та когнітивному розвитку всіх дітей.

Інтеграція олімпійської освіти, в основі якої лежить «формування особистості, яка у своїх діях і думках керується загальнолюдськими гуманістичними нормами поведінки, що передбачаються ідеями олімпізму та принципами Олімпійської Хартії, є складовою цілісного освітнього процесу» [1, с. 130] і може сприяти більш ефективному вирішенню освітніх завдань, передбачених програмою «Я у світі» для закладів дошкільної освіти.

Інтеграція олімпійської освіти в освітнє середовище закладів дошкільної освіти передбачає вирішення низки завдань:

- створити у дітей уявлення про Олімпійські ігри як мирне змагання з метою фізичного вдосконалення людей, у якому беруть участь народи всього світу;
- дати дітям початкову інформацію про Олімпійські ігри, олімпійський рух та їх історію;
- сприяти формуванню у дітей стійкого інтересу до занять фізичними вправами через моральний та естетичний образ олімпізму;
- виховувати дітей у дусі олімпійських та загальнолюдських цінностей: дружби, поваги, досконалості, мирного співіснування;
- формування у дітей потреби у змагальній діяльності як одної з умов прогресу у сучасному світі.

У Програмі розвитку дитини від народження до шести років «Я у світі» пріоритет відводиться поєднанню рухової та пізнавальної діяльності. Інтегровані заняття передбачають гармонійне поєднання завдань, змісту, ігрових і дидактичних засобів через використання різних видів ігор: рольових, дидактичних, рухливих, ігор-драматизацій, оскільки гра включає дитину в уявну ситуацію, що складається з розбіжності видимого і смислового поля діяльності, творчого розв'язання завдань, які дають змогу дитині освоїти ту чи іншу дію за відсутності умов реального досягнення її результатів.

Інтеграція елементів олімпійської історії та сьогодення в заняття з освітніх ліній дозволяють дошкільникам у доступній формі дізнатися про історію Ігор, зрозуміти їх важливу роль в об'єднанні націй за допомогою спорту, розвинути інтерес до спорту, пов'язати те, що вони вже знають з новими знаннями, навичками та ставленнями.

ЛІТЕРАТУРА

- 1.Єрмолова В. М. Теоретико-методичні засади інтеграції олімпійської освіти в навчально-виховний процес школярів : дис. ... канд. фіз. виховання і спорту: 24.00.01 / В. М. Єрмолова. – К., 2010. – 187 с.
- 2.Клепко С.Ф. Інтегративна освіта і поліморфізм знання. – Київ-Полтава-Харків: ПОПОПШ, 1998. - 360с.
- 3.Козловська І. Теоретичні і методичні основи викладання загальнотехнічних і спеціальних дисциплін: інтегративний підхід: Монографія / За ред. Ірини Козловської та Клаудюща Леніка. – Львів: Євросвіт.- 2003.- 248с.
- 4.Коменський Я.А. Велика дидактика. Вибрані педагогічні твори / за ред. Красновського А.А. - К.: «Радянська школа», 1940. Т.1. 248 с.
- 5.Нова українська школа: порадник для вчителя / Під заг. ред. Бібік Н. М. – К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. – 206 с.
- 6.Педагогічний словник / [за ред. дійсного члена АПН України Ярмаченка М.Д.].(2001).К.: Педагогічна думка,516 с.
- 7.Соціолого –педагогічний словник / [укл. С.У. Гончаренко, В. В. Радул, М. М. Дубінка та ін.; за ред В.В.Радула]. (2000). К.: «ЕксОб», 304 с.
- 8.Сучасний тлумачний словник української мови: 100000 слів / За заг. ред. д-ра філол. наук, проф. В.В. Дубічинського. – Х.: ВД «ШКОЛА», 2009 – 1008 с.
- 9.Я у світі. Програма розвитку дитини від народження до шести років / О.П. Аксьонова, А.М. Аніщук, Л.В. Артемова [та ін.]; наук. кер. О.Л. Кононенко. – Київ : ТОВ «МЦФЕР-Україна», 2019. – 488 с.

ОРГАНІЗАЦІЙНО - ПРАВОВІ ОСНОВИ ТА ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ІГРОВИХ ВИДІВ СПОРТУ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СПОРТУ

Ліпський Віталій

*начальник управління у справах молоді та спорту
Рівненської обласної державної адміністрації
м. Рівне, Україна*

В останні роки в Україні ігрові види спорту знаходяться під значним впливом різноматних внутрішніх і зовнішніх факторів, зокрема введенням військового стану, складним економічним становищем в країні, неналежним правовим регулюванням діяльності спортивних федерацій. Суттєвий вплив має також неконтрольована взаємодія між державою та суб'єктами у сфері спорту та фізичної культури, яка прийшла на зміну жорсткій системі управління спортом у Радянському Союзі.

Сьогодні процеси глобалізації визначають наступних суб'єктів на спортивному ринку України - Міністерство молоді та спорту України, федерації з видів спорту, спортивні клуби, засоби масової інформації, підприємства, що виробляють спортивну продукцію, меценати, спонсори, бізнесмени, рекламодавці і, звісно, вболівальники та глядачі [3, с.96].

Впродовж останніх років на багатьох форумах, конференціях, у засобах масової інформації від фахівців, спортсменів, науковців, депутатів наголошується про застарілі форми існування системи спорту в Україні, приводяться негативні результати і наголошується на необхідності введення суттєвих змін у цей механізм.

Ще однією з основних проблем спорту в цілому, та ігрових видів спорту, зокрема, називають недостатнє фінансування їх з боку влади. Але, якщо проаналізувати видатки, на спорт виділяються досить суттєві кошти. Так, в бюджеті Міністерства молоді та спорту України на 2023 рік було виділено 3,8 млрд. гривень на розвиток фізичної культури і спорту вищих досягнень, фінансову підтримку громадських об'єднань фізкультурно-спортивного спрямування та на підготовку та участь збірних команд у міжнародних змаганнях, Олімпійських іграх та інших змаганнях. Якщо до цього додати видатки, передбачені у місцевих бюджетах, то виходить сума у понад 8 млрд. гривень[5]. Тому проблема скоріше не в кількості коштів, а в неефективній роботі системи управління спортом України в сучасних умовах.

Держава не отримує належних результатів від роботи системи спорту у вигляді зміцнення здоров'я населення, високих спортивних досягнень, якості життя нації. У спортивних федераціях відсутні повноваження, не вистачає коштів і є законодавчі обмеження. Бізнесмени,

які мають бажання підтримувати спорт і фізичну культуру, не мають належної нормативної бази, яка б заохочувала їх до такої діяльності. У керівників спортивних установ та закладів бракує можливостей належним чином утримувати і розвивати об'єкти інфраструктури [3, с.97]

Законом України від 24.12.1993 р. №3808-ХІІ "Про фізичну культуру і спорт" закріплено державне управління у сфері фізичної культури і спорту [1]. В даному аспекті, спортивні федерації є інструментом, який забезпечує управління спортом з боку держави. Але федерація не має чітко визначених державою повноважень щодо управління тим чи іншим видом спорту. Відносини між державою та федерацією будуються лише на наданні статусу національної, конкурсному відборі, делегуванні тих повноважень, які належать національним спортивним федераціям та на відсутності чіткого регламенту делегування повноважень.

В умовах сьогодення необхідно, щоб спортивна федерація була центром управління видом спорту. Тобто, законодавчо мають бути закріплені права спортивної федерації, принципи її діяльності в якості носія правил та розвитку і управління відповідного виду спорту.

Ще одна проблема для ігрових видів спорту - збереження та розвитку матеріально-технічної бази закладів фізичної культури та спорту.

За інформацією Міністерства молоді та спорту України з початку воєнних дій ворог знищив вщент або пошкодив 523 спортивних об'єктів[5].

Відповідно до постанови КМУ «Про спрямування коштів до резервного фонду державного бюджету» від 01.04.2022 р. № 401 Кабінет Міністрів України зробив секвестр бюджету і відмовився від усіх капітальних видатків, які передбачались на 2022 рік[2]. Це призвело до зупинки будівництва спортивних об'єктів і консервації недобудованих споруд. І відповідно відтермінувало на невизначений час добудову та введення в експлуатацію необхідних спортивних об'єктів, будівництво яких здійснювалося впродовж останніх років.

Воєнний стан в Україні, продовження військової агресії росії проти нашої держави та глобальні проблеми спорту вищих досягнень призводять до ще однієї проблеми в ігрових видах спорту - це міграція спортсменів, виїзд їх за кордон у провідні країни світу, участь їх у найсильніших чемпіонатах, підготовка у професійних клубах та центрах підготовки. З однієї сторони такі спортсмени включені до складу іноземних клубів, працюють за їх методикою підготовки, отримують ігровий досвід в провідних лігах світу та європейських турнірах. Але з іншого боку, суттєво знижується конкуренція у змаганнях з ігрових видів спорту в чемпіонатах України, виникають проблеми з формуванням національних збірних команд з видів спорту, суттєво знижується інтерес до національних змагань з боку глядачів та спонсорів.

В Україні існує гостра необхідність розробити на законодавчому рівні механізм, який би стимулював бізнесменів до вкладання інвестицій в спорт. На сьогодні бізнес немає ні податкових, ні яких небудь інших преференцій за те що вони фінансують спорт або інвестують у спортивні клуби. А керівники спортивних клубів та установ не мають належних можливостей утримувати ці клуби і підтримувати об'єкти інфраструктури без їх допомоги.

Але, на спортивному ринку нашої держави вже є приклади позитивної динаміки у цьому питанні. В останні роки намітилася виражена тенденція підвищеної зацікавленості представників бізнесу в спорті - особливо серед регіональних інвесторів [3, с.106].

ЛІТЕРАТУРА

1. Про фізичну культуру та спорт [Електронний ресурс]: Закон України від 24.12.1993 № 3808-XII (зі змінами) – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12#Text>.
2. Про спрямування коштів до резервного фонду державного бюджету [Електронний ресурс]: Постанова Кабінету Міністрів України від 01.04.2022 № 401 (зі змінами) – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/401-2022-%D0%BF#Text>.
3. Петрушевський С. І. Розвиток гандболу в Україні в умовах глобалізації спорту: монографія. - Київ: Видавничий дім Д.Бураго, 2022.
4. Мічуда Ю. П. Сфера фізичної культури і спорту в умовах ринку. Закономірності функціонування та розвитку. Київ: Олімпійська література; 2007.
5. Міністерство молоді та спорту України [Електронний ресурс] - Режим доступу : <https://mms.gov.ua>.

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДО СПОРТИВНО- ОЗДОРОВЧОЇ РОБОТИ З ЛЮДЬМИ ТРЕТЬОГО ВІКУ

Леськів-Бондарчук Ганна

керівник фізичного виховання

Кременецький лісотехнічний фаховий коледж

Єрусалимець Катерина

заслужений працівник освіти України

викладач-методист

Кременецький фаховий коледж КОГПА ім. Тараса Шевченка

м. Кременець, Україна

На сьогоднішній день вимоги до висококваліфікованих спеціалістів характеризується підвищенням складності та інтенсивності трудових процесів. Соціально-економічні трансформації суспільства, розвиток економіки на ринкових засадах, поява ринку праці, збільшення тривалості життя і зростання сектора освітніх послуг вимагає якісних змін у концептуальних засадах професійної підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації фахівців фізичного виховання не тільки до роботи в навчально-виховній сфері, а й з людьми третього віку .

Аналіз літературних джерел показав що, методологічні підходи ґрунтовно досліджувалися в працях вітчизняних учених, а саме компетентнісний підхід розглядали такі науковці як: О. Пометун, О. В. Овчарук, С. Ящук, О. П. Савченко, А. О. Ярошенко та ін., культурологічний – М. Бастун, І. В. Колмогорова, А. В. Погодіної, акмеологічний – І. І. Драч, В. В. Примакова, І. Ніколаєску, В. Панасюк, В. М. Вакуленко, особистісно-орієнтований – Н. Опанасенко, Н. Письменній та ін.

Незважаючи на наявність значної кількості психолого-педагогічних досліджень, методологічні підходи та принципи готовності майбутніх фахівців фізичного виховання саме до спортивно-оздоровчої роботи з людьми третього віку у вищих навчальних закладах недостатньо досліджено в теоретико-методологічному аспекті.

Мета дослідження - визначити методологічні підходи та принципи готовності майбутніх фахівців фізичного виховання до спортивно-оздоровчої роботи з людьми третього віку.

Дослідники трактують термін «компетентнісний підхід» по-різному. Нам імponує думка А. О. Ярошенко, який визначає це поняття, як «один із напрямків модернізації освіти і такий, що передбачає високу готовність випускників вищих навчальних закладів до успішної діяльності в різних

сферах завдяки сформованості в них системи ключових компетентностей та відповідає прийнятій у більшості розвинених країн загальній концепції освітнього стандарту і прямо пов'язаний з переходом в конструюванні змісту освіти і систем контролю його якості на систему ключових компетентностей» [4 с. 7].

Формування освітніх цілей сьогодення, відбувається не на рівні держав, а на міждержавному, міжнаціональному рівнях, коли основні пріоритети й цілі освіти проголошуються в міжнародних конвенціях та документах і є стратегічними орієнтирами міжнародної спільноти. Тому важливим сьогодні є не тільки вміння оперувати власними знаннями, а й бути готовим змінюватись та пристосовуватись до нових потреб ринку праці, оперувати й управляти інформацією, активно діяти, швидко приймати рішення, навчатись упродовж життя [2, с. 6].

Отже, для формування професійної компетентності майбутніх фахівців фізичного виховання, здатних впроваджувати технології спортивно-оздоровчої роботи у професійну діяльність, пов'язану зі зміцненням здоров'я людей третього віку потрібне застосування компетентнісного підходу.

Для того, щоб бути конкурентоздатним фахівцем фізичного виховання в сучасних умовах потрібні не тільки спеціальні знання, а й загальна і професійна культура, що реалізує розвиток особистості, дозволить вийти за межі нормативної діяльності, надасть змогу створювати і передавати цінності, пов'язані із спортивно-оздоровчою роботою саме на це вказує культурологічний підхід.

Проектування моделі та створення варіантів розвитку і самореалізації особистості майбутнього фахівця фізичного виховання у процесі спортивно-оздоровчої роботи визначає діяльнісний підхід. Для ефективної реалізації цього підходу актуально не лише «організувати продуктивну освітню діяльність, але зробити її цілеспрямованою, вписавши в культурний контекст життєдіяльності студентів» [1, с. 71].

Нероздільно зрозуміти сукупність процесів педагогічних систем дозволяє системний підхід до педагогічних явищ. Завдяки цілісності та систематичності виникає можливість усвідомити всю суть різнобічності впровадження технологій спортивно-оздоровчої роботи у різноманітних її проявах, а саме: дидактичному, інноваційному, естетичному і інших.

Завдяки акмеологічному підходу, найвищою цінністю розвитку людини розглядається її індивідуальність. Індивідуальність як вищий рівень цілісного розвитку особистості, її акме (від гр. найвищий ступінь, вершина, розквітла сила, вершина зрілості) є вищою точкою розвитку людини, коли з'являються нові структурно-функціональні інтерактивні утворення, що забезпечують вищі форми поведінки й діяльності людини.

Отже, здійснення акмеологічного підходу у вищій фізкультурній освіті цілеспрямована на досягнення майбутніми фахівцями фізичного виховання вершин професійної майстерності у фізкультурно-оздоровчій роботі завдяки впровадженню спортивно-оздоровчої роботи з людьми третього віку.

Розгляд науково-теоретичних основ реалізації особистісно-орієнтованого підходу в навчально-виховному процесі дав змогу Н. Письменній сформулювати ряд важливих позицій, що «впливають на впровадження особистісно-орієнтованого підходу в практику роботи вищого навчального закладу, а саме: особистісно-орієнтоване навчання має забезпечити розвиток особистості ґрунтуючись на виявлених його індивідуальних особливостях; процес особистісно-орієнтованого навчання дає змогу кожному студенту можливість реалізувати себе; зміст освіти, його структура і засоби добираються таким чином, щоб студент мав можливість вибору; важливим засобом розвитку духовних й інтелектуальних сил студента є освіченість як сукупність знань, умінь, індивідуальних здібностей; навченість і освіченість не тотожні за своєю природою і результатами [3, с. 252].

Отже, особистісно-орієнтований підхід дає право спрямовувати навчальний процес на формування соціально значущих якостей особистості майбутнього фахівця фізичного виховання, здатного впроваджувати спортивно-оздоровчу роботу у професійну діяльність.

Висновки. Отже нами були описані методологічні підходи такі як: компетентнісний, культурологічний, діяльнісний, системний, акмеологічний, особистісно-орієнтований, завдяки яким ми можемо визначити концептуальні засади побудови моделі формування готовності майбутніх фахівців фізичного виховання до спортивно-оздоровчої роботи з людьми третього віку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Атамась О. А. Формування готовності майбутніх вчителів фізичної культури до впровадження технологій оздоровчого фітнесу : дис. кандидата пед. наук / Атамась Ольга Анатоліївна. – Київ, 2015. – 77 с.
2. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи / під заг.ред. О. В. Овчарук. – К. : КІС, 2004. – 112 с.
3. Письменна Н. Особистісно-орієнтований підхід у контексті гуманізації навчально-виховного процесу / Н. Письменна // Проблеми підготовки сучасного вчителя. – 2013. – № 8(1). – С. 250-254.
4. Ярошенко А. О. Компетентнісний підхід як один із напрямів підвищення якості освіти підготовки фахівців соціальної сфери / А. О. Ярошенко // Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент. – 2013. – Вип. 14. – С. 5-12.

СПОРТИВНІ ІГРИ З МЕТОДИКОЮ ОЗДОРОВЧОЇ РОБОТИ

Омелянюк Юрій

*старший викладач кафедри фізичної культури і спорту
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

Сотник Олег

*старший викладач кафедри фізичної культури і спорту
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

Кінаш Максим

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»
м. Рівне, Україна*

Дослідницький інтерес до організованої рухової активності та впливу її на стан здоров'я людини почав свій відлік ще у 1950-х роках. Перші наукові докази позитивного впливу фізичної активності з'являються у 1980-ті та 1990-ті роки. Існує велика кількість наукових доказів позитивного впливу спорту і рухової активності на формування здорового способу життя. Спостерігається кореляція між систематичними заняттями фізичними вправами у профілактиці хронічних захворювань таких, як серцево-судинні захворювання, діабет, рак, гіпертонія, ожиріння, депресія, остеопороз.

Всесвітня організація охорони здоров'я підрахувала, що в одного із чотирьох пацієнтів, які відвідують медичний заклад, є хоч один психологічний, неврологічний або поведінковий розлад. Такі розлади не піддаються діагностиці та лікуванні. Достатня кількість досліджень вчених доводить зворотнє, де фізичні вправи, зокрема спортивні ігри, мають терапевтичний вплив на психологічні розлади, сприяють усуненню стану депресії та збудженості. Завдяки спортивно-оздоровчим заняттям формується належна самооцінка і фізичне сприйняття самого себе.

Спорт і рухова активність мають суттєвий вплив на благополуччя людей. Спортивні ігри оздоровчого спрямування практикуються для профілактики, лікування та реабілітації інфекційних і неінфекційних захворювань.

Спортивні ігри з методикою оздоровчої роботи позитивно впливають на емоційний стан людини завдяки ландшафту, коли вони проводяться просто неба, у паркових і лісових зонах, біля водоймищ на обладнаних майданчиках [3].

Кожен вид спортивних ігор впливає на розвиток та удосконалення фізичних якостей, активізує діяльність нервової системи та внутрішніх органів, підвищує загальну фізичну працездатність.

Широкого застосування набули спортивні ігри оздоровчого спрямування, як волейбол, бадмінтон, настільний теніс.

В оздоровчому тренуванні використовуються окремі елементи футболу, баскетболу, тенісу. Використання фізичних вправ з вказаних спортивних ігор розвивають аеробні можливості організму людини, швидко-силові якості, витривалість, координаційні здібності, покращують діяльність серцево-судинної і дихальної систем., психічний стан.

Змінювати дозування фізичного навантаження під час проведення занять зі спортивних ігор можна за допомогою показників: складність техніки і тактики дій; тривалості й темпу гри; тривалості пауз і відпочинку під час гри; ступеня нервово-м'язової напруги; емоційного чинника; метеорологічних умов гри.

Для тренувань зі спортивних ігор характерна висока емоційність, де організм людини не відчуває перевантаження. Тому необхідно контролювати пульс, артеріальний тиск та самопочуття гравців.

В оздоровчих тренуваннях спортивними іграми рівень фізичного навантаження значно менший, допускається підвищення частоти серцевих скорочень від вихідного рівня до 60 % з врахуванням рівня фізичного стану, фізичної підготовленості, віку та статі людини [1].

У програмуванні оздоровчих занять зі спортивних ігор поширеними є підходи Кеннета Купера і вітчизняний підхід. Купер вважав, що оздоровчого ефекту можна досягнути займаючись тільки спортивними іграми. Вітчизняний підхід пропонує поєднувати фізичні вправи зі спортивних ігор в комплексі з циклічними вправами, а саме чергування їх у тижневому мікроциклі та поєднанні в одному тренуванні. Програмування оздоровчого тренування за основу бере показники рівня фізичного стану. Якщо рівень фізичного стану низький або нижче середнього, то частка на виконання вправ зі спортивних ігор становить до 40%, решта відводиться на циклічні вправи. Для середнього та високого рівнів фізичного стану рекомендують 60% відводити на спортивні ігри [1]. На нашу думку необхідно звернути увагу на підбір вправ силового характеру, так як вони формують м'язовий корсет, що в свою чергу покращить рівень загальної фізичної працездатності.

Тренувальне заняття зі спортивних ігор оздоровчого спрямування складається з трьох частин: підготовчої, основної і заключної. У класичному оздоровчому тренуванні на підготовочку частину відводиться 5-10 хвилин на виконання вправ для загального розвитку (біг, ходьба, вправи розминки). Основна частина складає 20-30 хвилин, під час якої вирішуються завдання засвоєння технічних прийомів, виконання спеціальних вправ з м'ячем, участь в односторонній і двосторонній грі. 6-8 хвилин триває заключна частина, що включає повільну ходьбу, дихальні вправи, вправи на розслаблення.

Вивчення технічних прийомів відбувається у наступній послідовності: загальне ознайомлення; вивчення у спрощених умовах; навчання в умовах, які наближені до змагальних; ознайомлення з тактичними діями; засвоєння технічних прийомів і тактичних дій у процесі двосторонньої гри.

Групи для занять комплектуються у відповідності рівня фізичного стану та медичної групи, за показниками технічної і фізичної підготовленості гравців.

До основних компонентів освітньої професійної програми «Фізкультурно-спортивна реабілітація» спеціальності 017 Фізична культура і спорт першого (бакалаврського) рівня для здобувачів Приватного вищого навчального закладу «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука» включений навчальний курс «Спортивні ігри з методикою викладання, методикою оздоровчої роботи» [2]. Навчальна дисципліна ставить перед собою завдання навчити здобувачів організовувати і проводити заняття з баскетболу, волейболу, футболу з різними верстами населення, а також з особами, які мають інвалідність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Приступа Є. Н., Жданова О. М., Линець М. М. Фізична рекреація. Л.: ЛДУФК. 2010. С. 295-303.
2. Сотник О. В., Гарієвський Ю. В., Омелянюк Ю. А. Робоча програма навчальної дисципліни «Спортивні ігри з методикою викладання, методикою оздоровчої роботи» для здобувачів рівня вищої освіти ступеня бакалавра за освітньою програмою «Фізкультурно-спортивна реабілітація» зі спеціальності 017 Фізична культура галузі знань 01 Освіта / Педагогіка. Рівне: ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука», 2024.20 с.
3. Darren E.R. Warburton, Crystal Whitney Nicol, Shannon S.D. Bredin. Health benefits of physical activity: the evidence. URL: <https://www.cmaj.ca/content/cmaj/174/6/801.full.pdf>

ВИКОРИСТАННЯ ФУНКЦІОНАЛЬНИХ ТЕСТІВ ДЛЯ ОЦІНКИ АДАПТАЦІЇ ТА ПСИХОФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ У ПОЛЬСЬКО – УКРАЇНСЬКОМУ ЦЕНТРІ МЕГУ

Петрук Ігор

*старший викладач кафедри здоров'я людини та фізичної терапії
Приватний вищий навчальний заклад
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»,
лікар спортивної медицини
м. Рівне, Україна*

Значна кількість осіб потребують адаптації до умов що створилися внаслідок війни на території України. Зокрема, необхідно враховувати вплив несприятливих факторів на різні аспекти життя, такі як фізичне та психічне здоров'я, соціальна взаємодія та якість життя.

Актуальний напрямок досліджень на сьогодні - вивчення впливу адаптивних спортивних ігор на соціальну адаптацію, психофізичний розвиток соціально незахищених верств населення, таких як внутрішньо переміщені особи. Важливу роль у оцінці результатів занять з такими категоріями населення відіграють і функціональні тести.

Функціональні тести допомагають зосередити увагу обстеження на певній системі, області тіла або функції [2, с. 1792]. Важливо звертати увагу на показники надійності, достовірності і специфічності тестів. Вони повинні демонструвати постійний стабільний результат, правильність та специфічність щодо тієї структури чи функції, яка має бути протестована [3, 1547].

Дослідження впливу адаптивних спортивних ігор на організм людини проводилося у Польсько- Українському Адаптаційному Центрі Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука, який функціонує відповідно до міжнародної програми RITA – зміни в регіоні „Ерготерапія засобами адаптивних ігор”. Вивчався вплив таких адаптаційних ігор, як Джаколо, Кульбутто, Еластик, Пака-Лака, Корнхол. Крім анкетування за шкалою Лайкерта та спостереження для оцінки адаптації до занять, розвитку функцій організму використовувалися і спеціальні функціональні тести „Гніздування/бічне відокремлення” та тест „Рух по траєкторії зірки”(Y-тест).

Функціональна оцінка дрібної моторики „Гніздування/бічне відокремлення” полягала у визначенні правильності та швидкості виконання завдань:

- збирання та закріплення кількох дрібних предметів (5 монет) на долоні, використовуючи для збирання великий і вказівний палець, а для утримання середній палець, безіменний палець і мізинець
- виймання дрібних предметів (5 монет) по одному з долоні та складання їх у скарбничку за допомогою великого і вказівного пальця.

Тест функціональної оцінки дрібної моторики «Гніздування/бічне відокремлення» показав статистично достовірну динаміку покращення показників швидкості і правильності виконання завдань

Y- тест (YBT) використовувався для оцінки пропріоцепції і балансу. Його також успішно використовують для прогнозування ризику отримання травм. Використовувалися три різні напрямки „ складової дистанції досяжності” з визначенням середньої відстані у кожному напрямку та норми відстані у відсотках (середня відстань у кожному з напрямків/довжина ноги \times 100).

Y- balance test для нижніх кінцівок (LQYBT) був ретельно досліджений, адже його протокол/технологія роботи базується на дослідженні проведеному в тесті The Star Excursion Balance Test [1, с.357].

За Y-тестом проводилось дослідження відвідувачів, що займалися грою Корнхол і її модифікованою версією розробленою в адаптаційному центрі. Стандартний варіант полягав у тому, щоб потрапити мішечками з кукурудзи в отвір на дерев'яній поверхні з певної відстані та нарахуванням оціночних балів. У авторському модифікованому варіанті гри Корнхол до правил стандартного варіанту гри вносилось доповнення за яким гравець, який кидає мішечок стає стопами ніг на масажний балансувальний диск. Отримано статистично достовірне покращення показників пропріоцепції і балансу у порівнянні з початковим дослідженням у відвідувачів, які займалися модифікованою версією гри Корнхол.

Використання функціональних тестів на заняттях в адаптаційних центрах доповнює результати оцінки адаптації та психофізичного розвитку їх відвідувачів та має практичне значення для роботи фахівців цих центрів.

Перспективи подальших досліджень полягають у використанні та розробці додаткових спеціальних тестів на дрібну моторику, пропріоцепцію та баланс, здійсненні аналізу результатів тестувань, зокрема модифікованої авторської версії гри Корнхол, за більш тривалий період, вивченні впливу використання адаптивних спортивних ігор у фізичній терапії після офіційного завершення традиційної реабілітації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Gribble P.A., Hertel J., Plisky P. Using the Star Excursion Balance Test to assess dynamic postural-control deficits and out-comes in lower extremity injury: A literature and systematic review. *J. Athl. Train.* 2012; 47:339–357. doi: 10.4085/1062-6050-47.3.08.
2. “ Guide to Evidence-Based Physical Therapy Practice ”, 4-th Edition. *Medicine & Science in Sports & Exercise* 51.8 (2019): 1792-1792.
3. Fritz JM, Wainner RS. Examining diagnostic tests: an evidence-based perspective. *Phys Ther.* 2001; 1546-1564.

СУЧАСНІ ПІДХОДИ РЕАБІЛІТАЦІЙНОГО ФІТНЕСУ

Стецик Юрій

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

Ковальчук Петро

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

Сотник Жанна

*кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»
м. Рівне, Україна*

На сьогоднішній день у багатьох фітнес-центрах і клубах з'являється нова посада – тренер-реабілітолог, і відповідно термін реабілітаційний фітнес. Тренери з реабілітації допомагають людям відновити фізичні чи функціональні здібності після травми, хвороби, операції чи інвалідності; покращити рухливість, силу, гнучкість і загальну якість життя. Тренери тісно співпрацюють з медичними працівниками для розробки, впровадження і моніторингу індивідуальних програм з застосуванням засобів фізкультурно-оздоровчої реабілітації з врахуванням побажань і цілей кожного клієнта.

На сайті клубу здорових задоволень «5 елемент» зазначається, що реабілітаційний фітнес представляє собою систему вправ для відновлення функцій опорно-рухового апарату за допомогою рухів у поєднанні традиційних і сучасних оздоровчих методик [2]. Форми: лікувально-профілактичної фізичної культури, традиційних силових тренувань, функціонального фітнесу, фасціального фітнесу, мануальних технік.

Тренер-реабілітолог має бути сертифікованим і володіти техніками відновлення активності тіла, застосовуючи форми реабілітаційного фітнесу для клієнтів, які перенесли операцію на кінцівках або суглобах. Крім цього тренер-реабілітолог складають і проводять оздоровчі тренування з клієнтами, які ведуть малорухомий спосіб життя, в кого вік 60+, можуть мати проблеми з серцево-судинної системи та розлади функції обміну

речовин, ендокринної системи. Фахівець здійснює фізкультурно-оздоровчу реабілітацію з тими, в кого є неврологічні прояви остеохондрозу хребта, хвороби опорно-рухового апарату, порушення постави [2].

Один із напрямків реабілітаційного фітнесу клубу здорових задовольє «5 елемент» впроваджується для вагітних жінок і жінок, які перенесли пологи.

Крім тренера-реабілітолога затребуваною є посада велнес-консультанта. Завдання wellness-консультанта полягає у наданні допомозі клієнтам обрати необхідні фізкультурно-оздоровчі послуги для досягнення поставлених цілей. Для прикладу фахівців клубу «5 елемент» виконують діагностику складу тіла на спеціальному пристрої TANITA, пропонують крім тренувальних занять відвідати Центр краси, врахувати поради харчування, пройти курс масажу, апаратних процедур. Wellness-консультант постійно слідкує за станом здоров'я клієнта, допомагає з'ясувати причини та їх усунути на шляху до поставлених цілей з тренером-реабілітологом. У клубі «5 елемент» консультанта вважають як персонального навігатора у світі здорових задовольє.

Фітнес-центри активно просовують новинки, інноваційні технології реабілітаційного фітнесу. Користується попитом у клієнтів клубу «5 елемент» такий вид реабілітаційного фітнесу, як «Водна терапія шиацу». Водна терапія шиацу – авторська методика Олени Столярчук, що допомагає зняти хронічний стрес, тривожність, відновити рівновагу і працездатність, подолати безсоння та наслідки хронічного воєнного стану, налаштуватись на позитивні емоції. Ефективність впливу цієї методики визначається за допомогою приладу нейроінтерфейс, функція якого полягає у зчитуванні інформації активності мозку, об'єктивного оцінювання рівня стресу, зосередженості, релаксації. Цей напрямок реабілітаційного фітнесу передбачає занурення людини у теплу воду басейну для розслаблення м'язів. Клієнт утримується на воді в горизонтальному положенні завдяки спеціальним поплавкам. Умовою є застосування беруші у вухах для запобігання проникнення води і створення спокійного акустичного фону. Процедура триває 3045 хвилин. Тренер-реабілітолог, ще його називають в клубі водний терапевт, м'яко натискує на різні ділянки тіла, розтягує долоньями м'язи та фасції, мобілізує суглоби. Результати досліджень вказують, що рівень стресу підопічного знижується з 51 до 10 балів, а релаксації зростає з 4 до 57 балів; покращуються показники зосередженості та емоційної врівноваженості, нормалізується робота мозку, зникає відчуття тривоги.

Аквааеробіка є також один із ефективних видів фітнес-занять, які виконуються у воді, поєднують елементи кардіовправ, силових тренувань і рухів на гнучкість. Частіше виконуються вправи під музичний супровід. Аквааеробіка має безліч підвидів, в залежності від принципів і методики

проведення тренувань: акваджоггинг (боротьба із зайвою вагою), аквабілдинг (моделювання фігури), аквамоушен, акваатлетизм, гідроатлетизм й інші напрямки [3].

В науково-методичній літературі з'являється один із видів реабілітаційного фітнесу – акватерапія, заняття з якої проводить тренер-реабілітолог, акватерапевт. До методів акватерапії входять Ай Чи, Аква Біг, метод кільця Бад Рагац, метод Бурденко, Халлівік, Ватсу та інші види роботи з тілом. Терапевтичні програми включають роботу з пацієнтами, які мають неврологічні розлади, болі в хребті та в інших ділянках опорно-рухового апарату, інвалідність з дитинства, остеопороз, потребують післяопераційної ортопедичної реабілітації [1].

Акваджоггинг – є методом крос-тренування й реабілітації, при якому застосовується тренування з високою частотою серцевих скорочень з супротивом. Цей спосіб полегшує роботу суглобів. Учасники надівають спеціальні плавальні прилади і виконують бігові рухи в басейні. Крім цього рекомендують застосовувати плавальні пояси і грузи. Цей вид рухової активності рекомендується для людей з артритом нижніх кінцівок, болями в шії та спині, осіб з надлишковою вагою тіла й з обмеженими можливостями. Ідеально підходить для клієнтів з хронічними захворюваннями, людей похилого та літнього віку, для дітей. Широко застосовується в реабілітації спортсменів, а також під час базової і компенсаторної підготовки. Науково-практичні дослідження вказують на їх ефективність застосування у людей, які страждають від перенапруження в шії і плечовому поясі і для тих, хто не досконально володіє способами плавання [3].

У фітнес-центрах знайшов своє застосування гідрорайбер, унікальний винахід нового покоління. Це велотренажер, який встановлений на дні басейну. Виконання фізичних вправ характерне меншим навантаженням на суглоби, до водне середовище створює ефект гідромасажу. Рекомендується для зміцнення м'язів, покращення діяльності серцево-судинної та дихальної систем, корекції контур тіла та регулювання ваги.

Таким чином сьогодення потребує підготовку фахівців таких, як тренер-реабілітолог і Wellness-консультант для організації і проведення занять з реабілітаційного фітнесу. Вимога до фахівців полягає в оволодінні сучасними методами діагностики стану здоров'я людини, які необхідні під час проведення фізкультурно-оздоровчих занять, інноваційними підходами для задоволення здорових потреб у відвідувачів фітнес центрів і клубів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Акватерапія. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Aquatic_therapy
2. Елітний сімейний Фітнес-центр 5 Елемент. URL: <https://5element.ua/ua/>
3. Фітнес клуб ЛІГА. URL: <https://ligafitness.com.ua/sport/vydy-fitnessu-yakyj-naryam-trenuvan-obraty/>

**ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ
«НЕОЛІМПІЙСЬКІ ВИДИ СПОРТУ»
ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ПЕРШОГО (БАКАЛАВРСЬКОГО)
РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 017 ФІЗИЧНА
КУЛЬТУРА І СПОРТ**

Тхорева Інна

*викладач кафедри теорії і методики фізичного виховання
та адаптивної фізичної культури*

Приватного вищого навчального закладу

*«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

м. Рівне, Україна

Навчальний курс «Неолімпійські види спорту» входить до обов'язкової компоненти освітньо-професійних програм: «Фізкультурно-спортивна реабілітація» та «Фізична культура і спорт» спеціальності 017 Фізична культура і спорт галузі знань 01 Освіта / Педагогіка для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти Приватного вищого навчального закладу «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука» [1, 2].

Концепція курсу «Неолімпійські види спорту» полягає у системному викладі матеріалу, який дозволяє сформувати у здобувачів вищої освіти знання та уявлення про сферу своєї майбутньої професійної діяльності та про професії фахівців галузі фізичної культури та спорту, а також уміння і навички з науково-дослідної роботи зі спеціальності.

Метою вивчення навчальної дисципліни «Неолімпійські види спорту» є формування та систематизація теоретичних і практичних знань про: місце і роль неолімпійського спорту у системі міжнародного спортивного руху; історію виникнення, організаційну структуру і правове регулювання неолімпійського спорту на сучасному етапі; виникнення, організацію та проведення Всесвітніх ігор та інших міжнародних змагань у неолімпійському спорті; актуальні проблеми і перспективи розвитку неолімпійського спорту в Україні і світі [3].

Освітня компонента містить наступні завдання: формування та удосконалення у здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти комплексу спеціальних здібностей, що забезпечують ефективну професійну діяльність у сфері спорту; застосування набутих знань галузі неолімпійського спорту при вирішенні конкретних наукових, практичних та інших завдань; розвиток навичок самостійної роботи та оволодіння

технологією пізнавальної діяльності відповідно до неолімпійського спорту; формування наукових інтересів здобувачів вищої освіти щодо неолімпійського спорту.

Опанувавши навчальний курс «Неолімпійські види спорту», студенти спроможні: здійснювати аналіз суспільних процесів у сфері фізичної культури і спорту, демонструвати власне бачення шляхів розв'язання існуючих проблем; уміти обробляти дані з використанням сучасних інформаційних та комунікаційних технологій; аналізувати процеси становлення та розвитку різних напрямів спорту, олімпійського руху та олімпійської освіти на міжнародному та національному рівнях; застосовувати набуті теоретичні знання для розв'язання практичних завдань та змістовно інтерпретувати отримані результати.

Програма навчальної дисципліни складається з двох змістових модулів та включає наступні теми [3]:

Тема 1. Неолімпійський спорт у системі народного спортивного руху. Соціальна сутність спорту. Виникнення нових форм рухової активності та місце неолімпійського спорту в загальній структурі сучасного спорту. Мета, завдання та функції неолімпійського спорту. Сучасні аспекти взаємовідносин неолімпійського та олімпійського спорту.

Тема 2. Історичні аспекти виникнення та розвитку неолімпійських видів спорту. Джерела зародження неолімпійських видів спорту. Характеристика видів спорту, що представлені у програмі Всесвітніх ігор.

Тема 3. Організаційно-правові основи неолімпійського спорту. Загальна система організації та управління розвитком неолімпійського спорту. Правове регулювання сучасного неолімпійського спорту. SportAccord: історія, структура, функції. Асоціація міжнародних спортивних федерацій, визнаних МОК: історія, структура, функції. Міжнародна асоціація інтелектуального спорту: історія, структура та основні напрямки діяльності. Розвиток етноспорту і національних видів спорту.

Тема 4. Всесвітні ігри: виникнення, організація та проведення. Всесвітні ігри та їх характеристика. Спільні та відмінні риси Всесвітніх та Олімпійських ігор. Формування програми Всесвітніх ігор.

Тема 5. Міжнародні змагання у неолімпійському спорті. Загальна характеристика міжнародних змагань у системі неолімпійського спорту. Характеристика ігор, що проводяться під патронатом SportAccord. Характеристика Всесвітніх інтелектуальних ігор. Характеристика Всесвітніх ігор єдиноборств. Всесвітні пляжні та артистичні ігри. Характеристика ігор, що проводяться за національними, релігійними, професійними та іншими ознаками.

Тема 6. Розвиток неолімпійського спорту в Україні. Історичні передумови розвитку неолімпійського спорту в Україні та їх характеристика. Участь спортсменів України у Всесвітніх іграх. Проблеми і перспективи розвитку неолімпійського спорту в Україні.

Тема 7. Організаційні засади та правове регулювання неолімпійського спорту в Україні. Організаційна структура вітчизняного неолімпійського спорту. Правове регулювання неолімпійського спорту в Україні. Основні напрямки діяльності Міністерства молоді та спорту України з розвитку неолімпійського спорту. Спортивний комітет України: структура, функції, напрямки діяльності. Вимоги щодо надання спортивним федераціям України з неолімпійських видів спорту статусу національних спортивних федерацій. Визнання неолімпійських видів спорту.

Тема 8. Актуальні проблеми розвитку неолімпійського спорту. Класифікація проблем у неолімпійському спорті. Організаційні та економічні аспекти розвитку неолімпійського спорту. Допінг як проблема та методи боротьби з ним. Сучасні тенденції розвитку неолімпійського спорту у світі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Освітньо-професійна програма «Фізкультурно-спортивна реабілітація» спеціальності 017 Фізична культура і спорт для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. Рівне: ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука», 2023. 10 с.
2. Освітньо-професійна програма «Фізична культура і спорт» спеціальності 017 Фізична культура і спорт для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. Рівне: ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука», 2023. 16 с.
3. Тхорева І. В. Робоча програма навчальної дисципліни «Неолімпійські види спорту» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 017 Фізична культура галузі знань 01 Освіта / Педагогіка. Рівне: ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука», 2024. 16 с.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ, МЕНЕДЖМЕНТУ ТА МАРКЕТИНГУ

ZAGROŻENIA DLA BILANSU ŻYWNOŚCIOWEGO ŚWIATA *Skutki wojny rosyjsko-ukraińskiej*

Jerzy Babiak

*Profesor zwyczajny doktor habilitowany, Prorektor ds. współpracy z zagranicą,
Wielkopolska Akademia Społeczno – Ekonomiczna w Środzie Wlkp.
Akademia Nauk Stosowanych*

Wzrost liczby ludności (Afryka)

Potrzeby żywnościowe świata determinowane są możliwościami produkcyjnymi danego kraju (regionu) oraz ilością mieszkańców. Rozpatrując problem dynamicznie, w istotnym stopniu zaspokojenie zależeć będzie od przyrostu ludności.

Tempo wzrostu liczby ludności różni się znacznie w poszczególnych krajach i regionach. W 2022 roku podobnie, jak w latach ubiegłych najbardziej zaludnione regiony znajdowały się na kontynencie azjatyckim: Azja Wschodnia i Południowo-Wschodnia z 2,3 miliarda ludzi (29% światowej populacji) oraz Azja Środkowa i Południowa z 2,1 miliarda (26%). Łącznie w Azji w 2022 r. zamieszkiwało 5,8 mld ludzi, co stanowiło 55% ludności świata.

Należy zauważyć, że ponad połowa globalnego wzrostu liczby ludności świata przewidywanego do 2050 r. przypada na kraje Afryki Subsaharyjskiej [1, s. i]¹. Według przewidywań w latach 2022-2050 populacja Afryki Subsaharyjskiej prawie się podwoi, przekraczając 2 miliardy mieszkańców pod koniec lat 40. tego wieku. Przewiduje się, że przy średnim poziomie dzietności zbliżonym do 3 urodzeń na kobietę w 2050 r. Afryka Subsaharyjska będzie odpowiadać za ponad połowę wzrostu światowej populacji w latach 2022–2050 [1, s. 5]².

Udział Rosji i Ukrainy w światowym bilansie żywnościowym

Ukraina jest ważnym producentem i eksporterem żywności [2, s. 1]³. Przez ostatnie lata Ukraina była głównym globalnym dostawcą kilku kluczowych

¹ *World Population Prospects 2022: Summary of Results*, United Nations Department of Economic and Social Affairs Population Division, July 2022, New York, 2022, p. i.

² *World Population Prospects 2022: Summary of Results*, United Nations Department of Economic and Social Affairs Population Division, July 2022, New York, 2022, p. 5.

³ *Global Hunger: The Ukraine Effect, Conflict and Hunger*, Insecurity Insight, Switzerland June 2022, p. 1.

артыкулів spożywczych. W 2021 roku dostarczała 31% światowego eksportu oleju słonecznikowego, 15% kukurydzy, ok. 13% jęczmienia i 10% pszenicy. Ukraina zaopatrywała UE, kraje o średnich i niskich dochodach, w tym Indie, Egipt i Jemen [2, s. 2]⁴.

Rosja i Ukraina razem eksportowały przez rosyjską inwazją blisko 12% kalorii spożywczych będących przedmiotem globalnego handlu. Państwa te są głównymi dostawcami podstawowych towarów rolno-spożywczych, w tym pszenicy, kukurydzy i oleju słonecznikowego. Niektóre regiony świata są w dużym stopniu uzależnione od importu z tych dwóch krajów. W zakresie podstawowych dostaw żywności, Rosja i Ukraina są dostawcami łącznie ponad 50% zbóż w Afryce Północnej i na Bliskim Wschodzie. Natomiast kraje Afryki Wschodniej importują 72% swoich zbóż z Rosji i 18% z Ukrainy [3, s. 1]⁵.

Skutki wojny Rosji w Ukrainie

Odkąd Rosja rozpoczęła 24 lutego 2022 r. swoją ostatnią, szerszą inwazję na Ukrainę, doszło do znacznych szkód fizycznych na obszarach wykorzystywanych do uprawy roślin [2, s. 2]⁶.

W kwietniu 2022 r. ceny towarów osiągały rekordowe wzrosty na całym świecie będąc o 34% wyższe niż w tym czasie w rok wcześniej i jednocześnie najwyższe od kiedy FAO je rejestruje. Podobnie ceny ropy naftowej wzrosły o około 60% a ceny gazu i nawozu wzrosły ponad dwukrotnie [4]⁷.

Wojna wywołana przez Rosję w 2022 r. wywołała poważne konsekwencje zarówno dla samej Ukrainy, jak i dla całej społeczności światowej. Zmniejszona produkcja żywności w Ukrainie w wyniku wojny, ograniczyła możliwości eksportowe tego kraju. Możliwości te negatywnie spotęgowane są doświadczeniami wojennymi, zwłaszcza w rejonie Morza Czarnego. Wszystko to pogłębia i tak już ograniczone możliwości walki z ubóstwem i niedożywieniem na znacznych obszarach naszego globu, zwłaszcza w Afryce.

Konkluzje

„Na naszym świecie jest teraz wystarczająco dużo jedzenia, jeśli będziemy działać razem. Ale dopóki nie rozwiążemy tego problemu dzisiaj stoimy w obliczu widma globalnego niedoboru żywności w nadchodzących miesiącach”. Sekretarz Generalny ONZ - Generał Antonio Guterres, 20 maja 2022 r.[2, s. 1]⁸

⁴ *Global Hunger: The Ukraine Effect, Conflict and Hunger*, Insecurity Insight, Switzerland June 2022, p. 2.

⁵ A. Caprile, *Russia's war on Ukraine: Impact on food security and EU response*, European Parliamentary Research Service, April 2022, p. 1.

⁶ *Global Hunger: The Ukraine Effect, Conflict and Hunger*, Insecurity Insight, Switzerland June 2022, p. 2.

⁷ United Nations, *Brief no.1 Global Impact of war in Ukraine on food, energy and finance systems*, 13 April 2022

⁸ *Global Hunger: The Ukraine Effect...*, op. cit., p. 1.

BIBLIOGRAFIA

1. *World Population Prospects 2022: Summary of Results*, United Nations Department of Economic and Social Affairs Population Division, July 2022, New York, 2022
2. *Global Hunger: The Ukraine Effect, Conflict and Hunger*, Insecurity Insight, Switzerland June 2022
3. Caprile A., *Russia's war on Ukraine: Impact on food security and EU response*, European Parliamentary Research Service, April 2022
4. <https://www.usip.org/publications/2022/05/ukraine-war-deepening-global-food-insecurity-what-can-be-done>, 27.03.2023.
5. United Nations, *Brief no.1 Global Impact of war in Ukraine on food, energy and finance systems*, 13 april 2022
6. *Global Food Crisis Summary 2022*, World Food Programme
7. *In Brief to The State of Food Security and Nutrition in the World 2022. Repurposing food and agricultural policies to make healthy diets more affordable*, FAO, IFAD, UNICEF, WFP and WHO, Rome 2022

GENERATIONS X, Y, Z IN THE JOB MARKET: WHAT DRIVES THEIR MOTIVATION?

Artur Kisiolek

*DSc in Economic Sciences, Professor, Dean, Faculty of Economics, Greater Poland Academy of Social and Economic Sciences in Środa Wielkopolska – Academy of Applied Sciences, Poland
(ORCID ID: 0000-0002-8815-6776)*

The exponential and at the same time discrete or “leap” nature of technological advancement in the last decades of the previous century has become a source of profound civilizational changes, both in economic, psychological, and sociological terms. Dorota Kubacka-Jasiecka and Piotr Passowicz identified the following as the most significant change processes:

- changes in the natural environment caused by human activities;
- freedom of travel, including migration;
- changes in the lifestyle of modern individuals and ways of functioning of entire societies;
- transformations in the methods and forms of communication (mainly electronic communication) [1, p. 171].

The pace and dynamism of these changes deepen generational differences, which are now more pronounced than ever before. These differences are evident even within shorter periods than the conventionally understood span of a single generation, previously marked by a 20-year gap. Nowadays, 20 years is a period during which many more age groups with diverse needs, behaviours, perceptions, and attitudes towards authority emerge. To simplify the narrative, the author referred to these groups as generations.

The literature identifies four generations currently dominating the job market: Baby Boomers, Generation X, Generation Y, and Generation Z. However, researchers are not unanimous when it comes to the exact generational boundaries, especially regarding Generation X.

Baby Boomers are people born between 1946 and 1964, the offspring of the Silent Generation, who entered adulthood during the interwar period and World War II. Many Baby Boomers are no longer professionally active. This generation represents the post-war population boom. In their approach to work, they are characterized by the ability to make great efforts, not only to achieve goals but also to retain their jobs. They tend to adopt conservative attitudes towards change, which is a source of stress for them. Routine can have a motivating significance for Baby Boomers.

Generation X, born between 1964-1979, 1980, 1982, or 1985 (depending on differing researcher views), currently dominates the job market. They are often described as “living to work,” considering work an end in itself. They identify

with their employers and are loyal. However, they find it harder to adapt to change and tend to be critical of multitasking. Due to their age, many current managers belong to this generation. Generation X bridges the gap between the routine of Baby Boomers and the unpredictability of Generations Y and Z. As a variable and diverse group, they represent individuals with varied experiences and backgrounds, embedded in a rapidly changing reality.

The next generation, called Generation Y (from the English question "Why?"), includes those born between 1980 (or 1985) and 1994. They are also known as Millennials or Echo Boomers. What differentiates Generation Y from X is their mindset, expressed by the idea that they "do not live to work but work to live." They expect flexibility from employers, an individualized approach, and a clear vision of career development.

Studies by Lily Guthrie [2] and Anick Tolbize [3] present interesting comparisons of differences in work attitudes among generations up to Generation Y. However, it is essential to note that these are based on American data, while generational differences should also consider variables specific to each country.

The youngest group analyzed in this article is Generation Z, people born after 1995. This generation is just entering the labour market but stands out for not having a memory of times when the Internet was not widely available. Generation Z are "digital natives." Sometimes, they are also called the "C" generation – from the English word "connected." They are multitaskers and omnipresent. They are always online, engage in multiple conversations simultaneously using smartphones, and can browse websites, play games, and watch TV shows at the same time. They balance social interactions outside the virtual world with a constant online presence.

The contemporary environment is overstimulated and multidimensional [3]. All generations function in it, but Generation Z feels most comfortable in this space. However, unlike older generations, the abundance of stimuli causes concentration issues and overall distraction [4].

The following data comes from a study titled "Work Motivation Across Generations – 2023/24 Edition," conducted under the supervision of the Author in collaboration with the Economic Section of the Scientific Circle of Students and Graduates of the Greater Poland Academy of Social and Economic Sciences in Środa Wielkopolska. The data was collected using the CAWI method (Computer-Assisted Web Interview). The survey form was placed on a dedicated website created for the project. The survey was conducted between October 31, 2023, and June 30, 2024, collecting a total of 460 valid responses. The majority of respondents were women (68.9%) and individuals from Generation Z (43.0%), with the remaining generations represented as follows: Generation X (35.2%), Generation Y (21.7%). The largest proportion of respondents were white-collar workers (31.7%), followed by manual workers (22.4%) and independent specialists (22.2%).

In Table 1, a comparison of generations in terms of motivating factors for work is presented. The analysis showed that, compared to Generation Z, respondents from Generations X and Y were more motivated by job satisfaction, respect from employers and colleagues, achieved results, a sense of responsibility for the job, and impact on the company’s development. A supportive atmosphere, contact with people, and recognition from superiors and colleagues were more motivating for Generation X respondents than for Generation Z, while working conditions and the possibility of career development were more motivating for Generation Y than for Generation Z.

Table 1

Comparison of generations in terms of work motivation factors

Dependent variable	Generation X			Generation Y			Generation Z			(2)	2	
	Mean rank	dn	QR	ean rank	dn	QR	ean rank	dn	QR			
Salary	226.46	.00	.25	46.48	.00	.00	25.74	.00	.00	.99	.370	0.01
Necessity of sustenance	225.65	.00	.00	41.86	.00	.00	28.73	.00	.00	.08	.583	0.01
Job satisfaction	258.17 _a	.00	.00	46.54 _a	.00	.00	99.76 _b	.00	.00	0.99	0.001	.04
Respect from employer and colleagues	249.25 _a	.00	.00	41.21 _a	.00	.00	09.75 _b	.00	.00	.56	.008	.02
Achieved results (outcomes, goals)	252.66 _a	.00	.00	43.68 _a	.00	.00	05.71 _b	.00	.00	3.79	.001	.03
Working conditions (e.g., flexible hours, comfort)	238.71 _{ab}	.00	.00	52.54 _a	.00	.00	12.65 _b	.00	.00	.75	.021	.01
Supportive atmosphere (e.g., understanding supervisors, teamwork)	245.21 _a	.00	.00	43.16 _{ab}	.00	.00	12.07 _b	.00	.00	.38	.025	.01
Sense of responsibility for work performed	269.55 _a	.00	.00	54.46 _a	.00	.00	86.45 _b	.00	.00	3.30	0.001	.10
Influence on the development of the company (organization)	257.90 _a	.00	.00	46.91 _a	.50	.00	99.80 _b	.00	.00	0.69	0.001	.04
Opportunities for professional development (gaining knowledge and experience)	239.53 _{ab}	.00	.00	51.58 _a	.00	.00	12.46 _b	.00	.00	.51	.023	.01
Interaction with people	253.49 _a	.00	.00	37.30 _{ab}	.00	.00	08.26 _b	.00	.00	1.66	.003	.02
Additional bonuses	232.36	.00	.25	36.58	.00	.00	25.91	.00	.00	.51	.776	0.01
Social benefits package	241.13	.00	.00	45.07	.50	.00	14.44	.00	.00	.47	.065	0.01
Recognition from supervisors	247.55 _a	.00	.00	42.70 _{ab}	.00	.00	10.39 _b	.00	.00	.84	.012	.02
Recognition from colleagues	259.65 _a	.00	.00	33.53 _{ab}	.00	.00	05.12 _b	.00	.00	6.73	0.001	.03
Promotion opportunities	230.08	.00	.00	41.52	.00	.00	25.28	.00	.00	.06	.588	0.01

Ability to achieve life goals	238.94	.00	.25	41.32	.00	.00	18.13	.00	.0 0	.25	.197	0.01
Job stability and security	238.76	.00	.00	40.77	.00	.00	18.56	.00	.0 0	.14	.208	0.01
Employer-funded courses and training	229.31	.00	.00	35.91	.00	.00	28.74	.00	.0 0	.23	.893	0.01
Team-building events	224.98	.00	.00	41.55	.00	.00	29.44	.00	.0 0	.05	.592	0.01
Opportunities for self-realization	238.55	.00	.00	44.17	.00	.00	17.01	.00	.0 0	.99	.136	0.01
Financial independence	219.90	.00	.00	52.79	.00	.00	27.92	.00	.0 0	.28	.118	0.01
Motivating organizational culture	243.05	.00	.00	40.36	.00	.00	15.26	.00	.0 0	.08	.079	0.01

Note: H – Kruskal-Wallis test statistic; IQR – interquartile range; Mdn – median; p – test probability; η^2 – eta-squared, effect size. Values in columns that do not share a subscript letter differ at the $p < 0.05$ level.

Source: Own research

The analysis did not reveal statistically significant differences between generations regarding the overall level of work motivation, indicating that, regardless of generational affiliation, the respondents' motivation levels were similar. The results provide an interesting insight that can be related to well-known motivational theories in the literature, laying the groundwork for further research areas.

REFERENCES

1. Kubacka-Jasiecka D., Passowicz P. (2014). Dorastanie w współczesności. Postawy, wartości i doświadczanie czasu a kryzysy rozwoju pokolenia po transformacji. *Czasopismo Psychologiczne – Psychological Journal*. No 20(2).
2. Guthrie L. (2009). The Next Generation of Workers, The Ken Blanchard Companies.
3. Tolbize A. (2008), Generational differences in the workplace, Research and Training Center on Community Living, University of Minnesota http://rtc.umn.edu/docs/2_18_Gen_diff_workplace.pdf. [access: 20.09.2024].
4. Twenge J.M. (2017). *IGen : why today's super-connected kids are growing up less rebellious, more tolerant, less happy-- and completely unprepared for adulthood (and what this means for the rest of us)*. Atria Books. New York.

KONCEPCJA MIASTA 15 MINUTOWEGO. NOWY KIERUNEK ROZWOJU WSPÓŁCZESNYCH MIAST

Arkadiusz Ptak

*doktor habilitowany, profesor Polskiej Akademii Nauk w Warszawie
Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa*

Twórcą współczesnej koncepcji miasta 15 minutowego jest Carlos Moreno, który w 2016 roku po raz pierwszy zaproponował tę koncepcję jako kierunek rozwoju współczesnych miast. Jest ona odpowiedzią na zmiany klimatu, pogarszającą się jakość powietrza oraz suburbanizację współczesnych miast.

Koncepcja zakłada, że mieszkańcy miasta (lub dzielnicy) w ciągu kwadransa ze swojego miejsca zamieszkania mogą dotrzeć pieszo, rowerem, bądź komunikacją publiczną do podstawowych instytucji publicznych (przedszkoli, szkół, bibliotek, centrów kultury etc.) oraz punktów usługowych i handlowych (sklepów, restauracji, szpitali etc.), które to z punktu widzenia jakości życia są kluczowe. Istotny staje się dostęp do terenów zielonych i miejsc rekreacji. Wyzwaniem w planowaniu miast 15 minutowych jest tworzenie warunków do pracy w odległości 15 minut od miejsca zamieszkania. Sprzyja temu praca zdalna, czy też tworzenie przestrzeni coworkingowych.

Kluczowymi cechami modelu 15-minutowego miasta są: 1) bliskość - musi być bliska i obecna w każdej dzielnicy; 2) różnorodność - użytkowanie gruntów musi być mieszane, aby zapewnić szeroki wachlarz usług miejskich w pobliżu każdej dzielnicy; 3) gęstość - musi być wystarczająco dużo ludzi, aby wspierać różnorodne działalności na zwartym obszarze oraz 4); wszechobecność - dzielnice muszą być dostępne i przystępne cenowo dla każdego, kto chce w nich mieszkać (Papas i in. 2023). Koncepcja nawiązuje do Agendy na rzecz zrównoważonego rozwoju 2030 roku przyjętej przez Zgromadzenie Ogólne ONZ w 2015 roku. Cel 11 Agendy wskazuje, by uczynić miasta i osiedla bezpieczne, stabilne, zrównoważone oraz sprzyjające włączeniu społecznemu (dostęp do mieszkań, sprawnego transportu publicznego, poprawy jakości powietrza, bezpiecznych terenów zielonych). W przeszłości podobne propozycje rozwoju miasta formułowane były np. przez Jane Jacobs, która już w latach 60-tych XX wieku poddawała krytyce modernistyczną wizję rozwoju miasta (Jacobs 2014).

Koncepcja 15 minutowego miasta zyskała na popularności po wybuchu pandemii COVID 19, która zmieniła styl życia, charakter pracy oraz sposób spędzania wolnego czasu etc. (Moreno i in. 2021). W wymiarze politycznym zainteresowanie koncepcją nastąpiło po wygranych wyborach na mera Paryża przez Anne Hidalgo, która włączyła tę koncepcję do zarządzania i planowania miastem. Wkrótce koncepcja stała się kierunkiem rozwoju innych światowych miast. Liderem w jej wdrażaniu jest Europa Zachodnia z 37 inicjatywami (co

stanowi 48% całości). Najbardziej aktywne są Francja i Wielka Brytania. Na drugim miejscu znajduje się Ameryka Północna z 20 inicjatywami, czyli 26% ogółu, głównie z USA (13 inicjatyw, 17%) i Kanady (7 inicjatyw, 9%) (Allam i in. 2024). Stosunkowo szybko, na przełomie 2018 i 2019 roku, koncepcja zaczęła być wdrażana w Polsce przez niewielkie miasto Pleszew (Moreno 2024). To pierwsze polskie miasto, które oparło swoją strategię rozwoju o elementy koncepcji 15 minutowych miast.

Ten model rozwoju miasta dąży do ograniczania dominującej roli samochodów w poruszaniu się po mieście tworząc warunki do rozwoju bezpiecznych sieci dróg rowerowych. Zmieniane są przestrzenie publiczne, które są przyjazne dla pieszych. Towarzyszy temu rozwój transportu publicznego. Ważnym działaniem jest również tworzenie terenów zielonych oraz rewitalizacja zdegradowanych części miasta.

BIBLIOGRAFIA

1. Allam, Z., Khavarian-Garmsir A.R., Lassaube U., Chabaud D., Moreno C., *Mapping the Implementation Practices of the 15-Minute City*. Smart Cities 2024, 7, Pages 2094–2109.
2. Jacobs J., *Śmierć i życie wielkich miast Ameryki*, Wyd. Fundacja Centrum Architektury, Warszawa 2014 (tłumaczenie Ł. Mojsak).
3. Moreno C., Allam Z., Chabaud D., Gall C., Pratlong F., *Introducing the “15-Minute City”: Sustainability, Resilience and Place Identity in Future Post-Pandemic Cities*, Smart Cities 2021, 4, Pages 93–111.
4. Moreno C., *The 15-Minute City: A Solution to Saving Our Time and Our Planet*. 2024 Wiley.
5. Papas T., Basbas S., Campisi T., *Urban mobility evolution and the 15-minute city model: from holistic to bottom-up approach*, Transportation Research Procedia, Volume 69, 2023, Pages 544-551.

FUNCTIONS OF THE CENTRAL BANK

Krzysztof Urbaniak

*Habilitated doctor, Professor at Adam Mickiewicz University in Poznań
Director of the Center for Constitutionalism and Democracy Studies
Adam Mickiewicz University in Poznań*

Introduction

Central banks in the past performed various functions and were often private entities. Today, as a rule, they are public institutions whose main purpose is most often to ensure monetary stability. To achieve this, central banks implement a specific monetary policy. However, this is not their only task. Usually the central bank also has the exclusive right to issue money.

The role of the central bank

It is assumed that the central bank is:

- an issuing bank - which means that it is an issuer of banknotes and coins, with which is indirectly connected the exclusive right of the central bank to conduct monetary policy, which in modern times is usually understood as a policy directed at taking care of the value of money by shaping the level of interest rates in the country;

- bank of banks - which means that it acts to ensure the stability of the entire state financial system, among other things, by regulating the liquidity of banks and has instruments to ensure the smooth functioning of the payment system;

- the bank of the state - within these functions, it usually maintains the accounts of the most important public institutions and conducts monetary settlements on these accounts, as well as manages the state's foreign exchange reserves.

All these functions show that the central bank is one of the key institutions in any country and has a very strong influence on its economy. The tasks of the central bank are often strongly interrelated and intertwine.

Stable value of money

The most important task of the central bank is to guard the stability of money. This means that the bank seeks to maintain a constant value of domestic money against other currencies (stable exchange rate). The effect of exchange rate stability is greater predictability of import and export prices. The central bank can stabilize the value of money by its purchasing power (purchase of a basket of goods). In the situation of exchange rate stabilization, we are dealing with external money stabilization, and in the case of price stabilization - with internal money stabilization. As for external money stabilization, the exchange rate is stabilized against the U.S. dollar or the euro, the currencies of the world's largest economies.

Inflation targeting strategy

Central banks, in carrying out their tasks, usually use an inflation targeting strategy. Such a strategy determines the level of inflation stabilization. It is usually very low. The main instrument that allows central banks to shape the strategy is the ability to change interest rates. Central banks take a great many factors into account when conducting monetary policy. But as a general rule, raising interest rates, or the cost of financing, makes it more expensive to borrow money, which in turn results in less spending in the economy. In contrast, lowering rates makes it cheaper to borrow money, so that spending in the economy increases, and this can result in a rise in inflation.

Ban on state financing

Despite what has already been emphasized that the central bank is the bubble of the state, it does not finance public sector spending. In many countries, the constitutions explicitly prohibit such action. This prohibition is primarily intended to curb the desire to increase public spending, which in turn could lead to higher inflation.

Conclusions

The existence of a central bank in a country, independent of the government, is a guarantor of effective monetary policy. The subordination of the state's monetary policy to current politics, could result in the unsettling of the state's finances and threaten monetary stability.

BIBLIOGRAFIA

1. D. D. Evanoff, *Role of Central Banks in Financial Stability*, World Scientific Publishing, 2013
2. T. Moenjāk, *Central Banking: Theory and Practice in Sustaining Monetary and Financial Stability*, Wiley, 2014
3. J. Świdarska (ed.), *Bank centralny w Polsce. Wybrane aspekty*, Difin 2010
4. Ł. Szewczyk, *Banki centralne w środowisku globalnym : wybrane aspekty polityki pieniężnej i działań na rzecz stabilności finansowej*, „Zeszyty Naukowe WSB” 2010
5. A. Borodo, *Bank centralny a budżet państwa – wybrane aspekty prawne*, “Prawo Budżetowe Państwa i Samorządu” 2015, no 3
6. G. Ancyparowicz, *Wybrane aspekty strategii celu inflacyjnego w teorii i praktyce banków centralnych*, “Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska” 2017, vol. LI

FROM THE EASTERN PARTNERSHIP TO THE INTEGRATION OF UKRAINE WITH THE EUROPEAN UNION

Waldemar Ślugocki

Prof. UZ, dr hab.

Kierownik Katedry Polityki Regionalnej

Wydział Ekonomii i Zarządzania

Uniwersytet Zielonogórski w Zielonej Górze

Od Partnerstwa Wschodniego po integrację Ukrainy z Unią Europejską

Inicjatywa utworzenia Partnerstwa Wschodniego podjęta została przez działania dyplomacji polskiej wspierana przez Szwecję⁹. Imperatywem utworzenia polityki wschodniej były zmiany mające miejsce w tzw. bloku wschodnim w 1989 roku w ramach Jesieni Ludów, w wyniku których kraje należące do rosyjskiej strefy wpływów odzyskały swą suwerenność. Istotnym punktem określania polityki wschodniej, a przede wszystkim jej adresatów było największe w historii rozszerzenie Unii Europejskiej o dziesięć państw Europy Środkowej i Wschodniej 1 maja 2004 roku, a także trzy lata później o dwa kolejne, Bułgarię i Rumunię¹⁰. W wyniku postępującego procesu integracji Unia Europejska bezpośrednio graniczy z Białorusią, Mołdawią, Rosją (obwód kaliningradzki) oraz Ukrainą. Owe państwa od początku odzyskania niepodległości i zainaugurowanych przemian borykały się z licznymi problemami zarówno natury politycznej, społecznej jak i gospodarczej, które były jedną z przesłanek do podjęcia przez Unię Europejską próby zdefiniowania jej działań wobec państw Europy Wschodniej¹¹. Inicjatywa zaprezentowana podczas szczytu Rady Unii Europejskiej w czerwcu 2008 roku została zaaprobowana i wsparta przez Komisję Europejską oraz państwa członkowskie Unii Europejskiej. Jednak oficjalne Partnerstwo Wschodnie przedstawiono 7 maja 2009 roku w Pradze podczas szczytu szefów państw i rządów UE oraz państw partnerskich. W roku 2024 minęło 15 lat od inauguracji Partnerstwa Wschodniego. Obecnie stoi ono w obliczu zupełnie innych wyzwań, przede wszystkim ze względu na trwającą rosyjską napaść na Ukrainę. Dodatkowo zauważyć należy zróżnicowanie państw „6” pod kątem zaawansowania ich procesu akcesyjnego. Najdalej zawansowane w tym procesie są: Ukraina, Mołdawia i Gruzja. Decyzje Rady Europejskiej z grudnia 2023 r. o otwarciu

⁹ <https://www.gov.pl/web/dyplomacja/partnerstwo-wschodnie>

¹⁰ W. Stankiewicz, Proces integracji Ukrainy z Unią Europejską, Nowa Polityka Wschodnia 2013, nr 2 (5) ISSN 2084-321, s. 27.

¹¹ A.K. Cianciara, Partnerstwo Wschodnie 2009-2014. Geneza, funkcjonowanie, uwarunkowania, Warszawa 2014, s. 44-45.

negocjacji akcesyjnych z Ukrainą i Mołdawią oraz o przyznaniu statusu kandydata Gruzji były możliwe także dzięki zaangażowaniu tych państw w realizację celów Partnerstwa Wschodniego.

Przypomnieć należy, że Partnerstwo Wschodnie stanowi politykę zewnętrzną Unii Europejskiej realizowaną w ramach Europejskiej Polityki Sąsiedztwa skierowanej do sześciu państw: Armenii, Azerbejdżanu, Białorusi, Gruzji, Mołdawii i Ukrainy. Postęp, chociaż zróżnicowany, na drodze ku integracji z Unią Europejską państw Partnerstwa Wschodniego możliwy był dzięki oparciu tegoż procesu na czterech zasadniczych filarach. Po pierwsze wzmocnieniu instytucji państwa i dobrym rządzeniu. Fundamentalnym celem tego filaru jest poprawa jakości instytucji państwa poprzez wspieranie reform w administracji publicznej, służbie cywilnej i sądownictwie oraz walka z korupcją. Niezwykle ważną część tego filaru stanowi współpraca w zakresie Wspólnej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony. Drugim z filarów jest rozwój gospodarczy, w tym przede wszystkim wykorzystanie możliwości rynkowych. Realizacja tego filaru ma na celu zapewnienie stabilności makroekonomicznej w regionie między innymi przez wsparcie małych i średnich przedsiębiorstw, wyrównywanie szans na rynku pracy i różnic rozwojowych między regionami, a także rozwój rynku cyfrowego. Osiąganie tego celu możliwe jest dzięki zawieraniu umów o pogłębionej i kompleksowej strefie wolnego handlu podpisane z Gruzją, Mołdawią i Ukrainą, których realizacja jest jednym z najistotniejszych zadań podejmowanych przez państwa partnerskie. Trzeci z filarów Partnerstwa Wschodniego stanowi rozbudowa połączeń infrastrukturalnych jak również kwestie energetyczne i środowiskowe. Cel ten obejmuje rozbudowę połączeń transportowych, energetycznych, cyfrowych, a także co ważne międzyludzkich. Konsekwentna realizacja tych zadań ma sukcesywnie doprowadzać do trwałego powiązania państw członkowskich Unii Europejskiej z krajami Partnerstwa Wschodniego w wymiarze prawnym i infrastrukturalnym, które przekładać się będzie na ściślejszą współpracę na poziomie społecznym, gospodarczym i politycznym. Ostatnim, czwartym już filarem jest kwestia poprawy mobilności oraz kontakty międzynarodowe. W tym kontekście za niewralgiczne uznano ułatwienia wizowe, jak też wzmocnienie infrastruktury komunikacji, w tym digitalizacja, znoszenie roamingu, czy też budowa połączeń¹². Tak zdefiniowane działania mają doprowadzić do zwiększenia liczby wizyt obywateli wschodniego sąsiedztwa w UE, a przez to doprowadzić do bezpośrednich kontaktów z jej mieszkańcami. W tym zakresie mieści się także realizacja programów wymiany młodzieży również wpływająca na budowanie silniejszych, dobrosąsiedzkich relacji międzyludzkich.

¹² E. Cziomer, Geneza, struktura oraz przesłanki wdrażania Partnerstwa Wschodniego Unii Europejskiej w latach 2008-2010, [w:] Partnerstwo Wschodnie. Wielka szansa Europy, red. J. Sawczuk, Poznań–Chorzów 2011, s. 44-45.

Stowarzyszenie i rozpoczęcie negocjacji akcesyjnych Ukraina - Unia Europejska

Negocjacje Unii Europejskiej z Ukrainą rozpoczęły się w 2007 roku natomiast pierwsze polityczne rozdziały zostały podpisane w marcu 2014 roku, kolejne 27 czerwca 2014 roku przy okazji szczytu Rady Europejskiej, po wyborach prezydenckich w Ukrainie. Przypomnieć należy, że Układ stowarzyszeniowy to podstawowy akt zbliżający Ukrainę do UE. Zawiera on kilka kluczowych obszarów z punktu widzenia procesu integracyjnego, do których zaliczyć należy: głębsze więzi polityczne, ściślejsze relacje gospodarcze, czy też poszanowanie wspólnych wartości¹³. Układ o stowarzyszeniu Ukrainy z Unią Europejską Rada Europejska przyjęła 11 lipca 2017 roku i był to już ostatni element w procesie jego ratyfikacji. Układ wszedł w życie 1 września 2017 roku. Dla porządku odnotować należy, że większa część układu była już tymczasowo stosowana od 1 września 2014 r. Natomiast od 1 stycznia 2016 r. tymczasowo obowiązywała też pogłębiona i kompleksowa strefa wolnego handlu. Relacjami Ukraina – Unia Europejska zajmowała się Rada Stowarzyszenia, która spotykała się dziewięciokrotnie. Podczas poszczególnych spotkań Rady Stowarzyszenia omawiano kolejne kwestie dotyczące w pierwszej fazie kwestii stowarzyszeniowych, w tym stanu realizacji układu stowarzyszeniowego, omawiając kolejno jego poszczególne elementy.

Wraz z wystąpieniem przez Ukrainę o członkostwo w UE 28 lutego 2022 roku i wydaniu 17 czerwca 2022 roku opinii przez Komisję Europejską na jego temat 23 czerwca 2022 roku Rada Europejska przyznała Ukrainie status kraju kandydującego zobowiązując Komisję Europejską do przedstawienia Radzie Europejskiej sprawozdania na temat spełnienia warunków określonych w opinii KE w sprawie wniosku o członkostwo. Kolejne ósme posiedzenie Rady Stowarzyszenia Ukraina – Unia Europejskie będące pierwszym po przyznaniu Ukrainie statusu kraju kandydującego¹⁴.

Po wydaniu przez Komisję Europejską zalecenia w sprawie rozpoczęcia negocjacji akcesyjnych z Ukrainą. Już w grudniu 2023 roku unijni przywódcy postanowili rozpocząć negocjacje, w tym celu 8 listopada 2023 roku KE przyjęła ramy negocjacyjne. Postęp Ukrainy w negocjacjach sprawił, że przywódcy państw UE już w marcu 2024 roku zwrócili się do Rady Europejskiej o szybkie przyjęcie projektu ram negocjacyjnych. 20 marca 2024 roku odbyło się także po raz dziewiąte posiedzenie Rady Stowarzyszenia Unia Europejska – Ukraina, podczas którego wymieniono poglądy na temat sytuacji po rosyjskiej wojnie napastniczej i poruszono szersze kwestie globalne i regionalne. Debatowano

¹³ L. Hurska-Kowalczyk, Umowa Stowarzyszeniowa między Unią Europejską a Ukrainą jako wyzwanie dla Polski, Instytut Politologii i Europeistyki, Uniwersytet Szczeciński, Teka Kom. Politol. Stos. Międzynar. – OL PAN, 2016, 11/2, 127–139.

¹⁴<https://www.google.com/search?client=safari&rls=en&q=status+Pa%C5%84stwa+stowarzyszonego+Ukraina+z+UE&ie=UTF-8&oe=UTF-8>

także o wdrażaniu układu stowarzyszeniowego od czasu rozpoczęcia rosyjskiej wojny napastniczej. Rozpoczęte negocjacje odbywają się na forum konferencji międzyrządowej pomiędzy ministrami i ambasadorami państw członkowskich UE a krajem kandydującym. Pierwsza konferencja międzyrządowa UE z Ukrainą odbyła się 25 czerwca 2024 roku. Postęp w negocjacjach odbywa się na podstawie tzw. rocznych przeglądów postępów, kiedy to Rada przyjmuje konkluzje w sprawie rozszerzenia oraz procesu stabilizacji i stowarzyszenia, w których podsumowywane są postępy wszystkich krajów kandydujących i partnerów na drodze do członkostwa w UE¹⁵.

Unia Europejska i jej państwa członkowskie zgodnie i zdecydowanie popierają Ukrainę w dążeniu do integracji europejskiej. W odpowiedzi na wystąpienie Ukrainy o członkostwo w UE w lutym 2022 roku już w czerwcu tego samego roku uzyskała ona status kraju kandydującego do UE. Natomiast w grudniu 2023 roku unijni przywódcy postanowili rozpocząć negocjacje akcesyjne z Ukrainą. Jednocześnie podkreślić należy, że Unia Europejska zdecydowanie potępia niczym niesprowokowaną i nieuzasadnioną agresję wojskową Rosji przeciwko Ukrainie. Ta wyjątkowa sytuacja spowodowała, iż UE przyjęła bezprecedensowe sankcje w odpowiedzi na rosyjską brutalną agresję przeciwko Ukrainie oraz bezprawną aneksję ukraińskich obwodów: donieckiego, ługańskiego, zaporoskiego i chersońskiego. Od pierwszych dni napaści Unia Europejska i jej państwa członkowskie w pełni solidaryzują się z Ukrainą i jej obywatelami. Wprost deklarując zdecydowane wsparcie gospodarki, społeczeństwa i sił zbrojnych Ukrainy jak również jej przyszłą odbudowę. Unia Europejska udzieliła Ukrainie szerokiego wsparcia, w szczególności: pomocy ekonomicznej i finansowej, przyjmowaniu uchodźców, pomocy humanitarnej, ochrony ludności, liberalizacji handlu, wsparcia dla armii ukraińskiej, wsparcia w badaniu i ściganiu zbrodni wojennych.

Polska zamierza wykorzystać okres swego przewodnictwa w Radzie UE (pierwsza połowa 2025), aby pobudzić dyskusję nad przyszłością PW i lepiej określić jego rolę w nowej sytuacji geopolitycznej. Szczególną uwagę przywiązujemy do rozwoju społeczeństwa obywatelskiego i dialogu z organizacjami pozarządowymi.

¹⁵ <https://www.consilium.europa.eu/pl/policies/enlargement/ukraine/>

BIBLIOGRAFIA:

1. Bajor Piotr, Uwarunkowania i rozwój Partnerstwa Wschodniego. Aspekty polityczne, gospodarcze i społeczne, Księgarnia Akademicka, Kraków 2022.
2. Burakowski Adam, Ciara Agnieszka K., Wódka Jakub, Olszewski Paweł, Europeizacja partii politycznych i grup interesu w wybranych krajach Partnerstwa Wschodniego i Kandydujących do Unii Europejskiej, Instytut Studiów Politycznych PAN, Warszawa 2015.
3. Cianciara Agnieszka K., Partnerstwo Wschodnie 2009-2014, Instytut Studiów Politycznych PAN, Warszawa 2014.
4. Czapatowicz Jacek, Teorie integracji europejskiej, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2017.
5. Grela Marek, Rapacki Zdzisław, Partnerstwo Wschodnie Unii Europejskiej, Akademia Finansów i Biznesu Vistula, Warszawa 2016.
6. Sawczuk Janusz red. nauk., Partnerstwo Wschodnie Wielka Szansa Europy, Wyższa Szkoła Bankowa Poznań, Poznań 2011.
7. Zdanowicz Mieczysław, Partnerstwo Wschodnie: wymiary realnej integracji red. nauk. Mieczysław Zdanowicz, Tomasz Dubowski, Agnieszka Piekutowska, Wydział Prawa w Białymstoku, Oficyna Wydawnicza Aspra-JR, Warszawa 2010.

ГАРМОНІЗАЦІЯ ІНТЕРЕСІВ УЧАСНИКІВ ЕКОЛОГО- ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН У ПРОЦЕСІ ЇХ РЕГУЛЮВАННЯ

Гончаров Юрій

*доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри менеджменту,
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

Артюшок Костянтин

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки та фінансів,
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»
м. Рівне, Україна*

Стрімкий економічний розвиток, особливо у ХХ столітті, призвів до появи та поширення багатьох негативних екологічних явищ, таких як забруднення й деградація природного середовища, незворотні зміни у екосистемах, погіршення якості життя людини, виснаження природних ресурсів. Водночас у суспільстві постійно зростають соціальні очікування щодо якості навколишнього природного середовища як простору, в якому існує людина та де здійснює свою господарську діяльність. Протягом останніх декількох десятиків років суспільний дискурс щодо регулювання еколого-економічних відносин відбувається з погляду відповідальності перед майбутніми поколіннями у контексті концепції сталого розвитку [1]. Процеси суспільного відтворення відбуваються у природному середовищі, використовуючи його ресурси, а ринок не здатен сформувати механізми, які б обмежували негативні наслідки цієї діяльності та врахували б інтереси усіх учасників еколого-економічних відносин, як з точки зору масштабів залучення до процесу суспільного відтворення природних ресурсів, так і з погляду гарантування отримання людьми високоякісних суспільних благ від природного середовища.

Наростання проблем у сфері господарського використання ресурсів навколишнього природного середовища зумовило необхідність активних дій держави у сфері регулювання еколого-економічних відносин. На думку У.Ф. Самуельсона, С.Г. Маркса та Дж.Л. Загорського, мікроекономічна роль держави зводиться, перш за все, до виконання двох основних функцій:

1) регулювання приватних ринків там де недосконалість ринку може спричинити неефективне виробництво та/або споживання;

2) забезпечення «необхідної» кількості певних суспільних благ і послуг, які приватні ринки не продукують взагалі або не в змозі виробити у відповідній кількості [2; с.598-599].

У економічній літературі регуляторна діяльність держави широко обґрунтовується необхідністю вирішення проблем, що викликані недосконалістю ринкового механізму. Такий підхід, на наш погляд, є виправданим й у сфері регулювання еколого-економічних відносин. Відправною точкою є загальновідоме твердження про те, що на практиці неможливо досягти загального оптимуму Парето [3]. Оскільки недосконалість ринкового механізму та їх негативні наслідки також стосуються використання, охорони й забруднення природного середовища, то, природно, визнається і необхідність регулювання еколого-економічних відносин, у тому числі шляхом формування ефективної державної екологічної політики.

Метою державної екологічної політики є досягнення доброго стану довкілля шляхом запровадження екосистемного підходу до всіх напрямів соціально-економічного розвитку України з метою забезпечення конституційного права кожного громадянина України на чисте та безпечне довкілля, впровадження збалансованого природокористування і збереження та відновлення природних екосистем [4].

Основними завданнями екологічної політики є створення правових, соціально-економічних і політичних умов для стабільного розвитку і життєдіяльності суспільства в умовах складної екологічної ситуації [5; с.9].

Таким чином, основні цілі екологічної політики мають, на наш погляд, серед іншого включати:

1) виявлення та усунення вад ринку у сфері охорони навколишнього середовища й управління природними ресурсами, а також наслідків цих вад;

2) модифікацію ринкового механізму таким чином щоб він міг виявляти соціальні переваги бажаного стану навколишнього середовища та функціонувати як метод розподілу, в тому числі між нинішнім та майбутніми поколіннями, обмежених ресурсів за різними напрямками використання в умовах збереження та раціонального використання навколишнього середовища.

У контексті нової інституційної економіки проблеми, пов'язані з державною регулятивною діяльністю та роллю груп інтересів у регулюванні еколого-економічних відносин, можна вивчати на основі теорій суспільного вибору та теорій регулювання з широким посиланням на економічні концепції груп інтересів. Економічна теорія регулювання виходить з того, що регулювання, в тому числі й екологічне, є специфічним товаром, а його формування є результатом гри між суб'єктами та групами

інтересів і законодавчими органами, які прагнуть максимізувати власні вигоди в результаті регуляторних рішень, які їм сприяють.

Загальною рисою всіх економічних теорій регулювання є припущення про необхідність підтримки державою координуючої ролі ринку. Звідси випливає що:

- держава має право примусу;
- усі суб'єкти еколого-економічних відносин, включаючи політиків, законодавців і посадових осіб регуляторних установ, діють раціонально та максимізують свою функцію корисності;
- політики керуються насамперед критерієм отримання та/або збереження влади. Групи інтересів конкурують між собою, пропонуючи їм підтримку або гроші для проведення виборчої кампанії. Політики обирають найвигідніші пропозиції і у разі перемоги на виборах пропонують їм очікувані норми;
- екологічні норми зазвичай більш сприятливі для виробників, ніж для споживачів. Основні причини цього такі: потенційні вигоди, які можна отримати від споживання, можуть бути великими в абсолютному вимірі, але індивідуальні вигоди невеликі. Крім того, через велику чисельність цієї соціальної групи споживачам важко визначитись у своїх уподобаннях щодо предмета та форм регулювання.

Таким чином, обґрунтування необхідності регулювання еколого-економічних відносин може спиратися на нормативну та економічну теорії регулювання, які виникли на основі нової інституційної економіки. Спільною рисою всіх теорій регулювання є припущення, що допомога держави в координаційній ролі ринку необхідна також у сфері еколого-економічних відносин. Нормативна теорія регулювання обґрунтовує необхідність регулювання ринків недосконалістю ринкового механізму. Економічна теорія регулювання розглядає державне регулювання як специфічний ринок послуг регулювання у сфері еколого-економічних відносин. Цей ринок виникає, щоб задовольнити очікування різних груп інтересів, політиків, державних службовців, компаній, які вимагають таких правил, регулюючих органів і споживачів. Екологічні норми є результатом гри інтересів між суб'єктами, які вимагають регулювання та пропозицією, при цьому кожен суб'єкт зацікавлений у максимізації своїх власних вигод.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зайцева Л. О. Складові концепції сталого розвитку. *Ефективна економіка*. 2019. № 11. – URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7401> (дата звернення: 09.09.2024). DOI: [10.32702/2307-2105-2019.11.55](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2019.11.55)
2. Managerial Economics, 9th Edition. William F. Samuelson, Stephen G. Marks, Jay L. Zagorsky. 2021 560 Pages.

3. Аркойя Е. Що таке Оптимум Парето і для чого він зараз використовується? URL: <https://www.economiafinanzas.com/uk/%D0%B0%D0%B2%D1%82%D0%BE%D1%80/incarni-arcoya/> (дата звернення: 09.09.2024).
4. Основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2030 року. Закон України від 28 лютого 2019 року № 2697-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text> (дата звернення: 09.09.2024).
5. Матвійчук В. К., Чугасенко Ю.О., Савенков О.І. Екологічна політика в системі державного управління національним господарством : Монографія. – К.: Національна академія управління, 2013. – 198 с.

ОЦІНЮВАННЯ СТАНУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ У ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД

Гончаров Юрій

*доктор економічних наук, професор
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

Пелех Андрій

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»
м. Рівне, Україна*

Оцінювання стану економіки України в післявоєнний період є ключовим аспектом для розуміння перспектив її відновлення та майбутнього розвитку. Війна спричинила значні економічні втрати, що вплинули на всі сфери економіки країни, але післявоєнний період також відкриває нові можливості для зростання, за умови ефективного використання внутрішніх і міжнародних ресурсів [1]. Основні аспекти цього процесу включають наступні чинники:

1. Масштаби руйнувань та необхідність відновлення. Внаслідок війни була пошкоджена значна частина інфраструктури, включаючи дороги, мости, житлові будинки, промислові об'єкти та енергетичні потужності. Після завершення війни основними викликами стануть: а) відновлення інфраструктури – це потребує величезних фінансових вкладень. Важливу роль відіграватимуть міжнародні донори, інвестиції від МВФ, ЄС та інших міжнародних організацій; відновлення енергетичної системи: особливу увагу буде приділено диверсифікації енергетичних джерел та інвестиціям у відновлювальні джерела енергії (вітрові, сонячні електростанції) з метою підвищення енергетичної безпеки.

2. Міжнародна допомога та інвестиції. Міжнародна фінансова підтримка відіграватиме вирішальну роль у процесі відбудови. Існують очікування щодо реалізації "Плану Маршалла" для України, де міжнародна спільнота надасть допомогу у вигляді фінансових грантів, пільгових кредитів та інвестицій. Така допомога сприятиме:

– фінансовій стабілізації: після завершення війни Україна зіткнеться з проблемами боргового навантаження, тому реструктуризація боргів та міжнародна допомога будуть критично важливими для стабілізації економіки;

– інвестуванню в ключові галузі: міжнародні інвестори будуть зацікавлені у відновленні сільського господарства, промисловості, інформаційних технологій та інших перспективних секторів.

3. Відновлення трудових ресурсів. Війна призвела до значних людських втрат і масової міграції населення, що негативно вплинуло на ринок праці. Основні напрямки відновлення:

– повернення робочої сили: після війни багато людей повернуться в Україну, що дасть змогу відновити економічну активність, особливо в галузях, які потребують кваліфікованих працівників.

– підтримка ветеранів: важливим аспектом буде реінтеграція ветеранів у мирне життя та їх працевлаштування, що вимагатиме програм перекваліфікації та соціальної підтримки.

4. Відновлення ключових секторів економіки. Агропромисловий комплекс: Україна є одним з найбільших світових експортерів зернових культур, і сільське господарство відіграватиме важливу роль у відновленні економіки. Відновлення агропромислових підприємств та експортних можливостей стане пріоритетом; промисловість: важливим аспектом стане модернізація підприємств, що дасть можливість інтегруватися в глобальні ланцюги постачання та бути конкурентоспроможними; технології та IT-сектор: незважаючи на війну, IT-сектор України продовжував розвиватися. Після війни індустрія може стати одним із ключових драйверів економічного зростання завдяки великому потенціалу для експорту послуг.

5. Соціально-економічні реформи. Для забезпечення стійкого економічного зростання важливо продовжити реформи в ключових сферах: податкові реформи: спрощення податкової системи та боротьба з корупцією сприятимуть залученню інвесторів та покращенню бізнес-клімату; реформа судової системи: ефективна правова система є необхідною для захисту прав інвесторів та підприємств; децентралізація: розширення повноважень місцевих громад дозволить ефективніше управляти ресурсами та сприятиме розвитку регіонів [2].

6. Фінансова та макроекономічна стабільність. Післявоєнна економіка України зіткнеться з високими борговими зобов'язаннями, інфляцією та потенційними проблемами з банківською системою. Для стабілізації ситуації необхідно:

– провести переговори з міжнародними кредиторами про реструктуризацію боргу можуть допомогти знизити борговий тиск.

– для контролю інфляції та стабілізації курсу національної валюти буде необхідна виважена монетарна політика Національного банку України;

– банківська система потребуватиме значної підтримки для надання кредитів підприємствам та підтримки економічної активності.

Отже, економіка України в післявоєнний період матиме численні

виклики, проте також відкриваються значні можливості для відновлення і подальшого розвитку. Важливими елементами стануть міжнародна фінансова підтримка, структурні реформи та ефективне управління державними ресурсами. Це дозволить Україні не лише відновити довоєнний рівень розвитку, але й інтегруватися у світову економіку на новому, якіснішому рівні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кіндзерський Ю. Повоєнне відновлення промисловості України: виклики та особливості політики. *Економічний аналіз*. 2022. Том 32. № 2. С. 101–117. DOI:
2. Зверяков М. І. Формування моделі економічного розвитку в нових історичних реаліях. *Економіка України*. 2022. № 8. С. 03–19.

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ТА ЛІДЕРСЬКІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЄКТІВ

Артюшок Вікторія

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту,
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»
м. Рівне, Україна*

Необхідність активізації інноваційної діяльності вітчизняних суб'єктів господарювання набуває вирішального значення у контексті проведення ринкових реформ та майбутньої повоєнної відбудови економіки України. Впровадження новітніх технологій і розробок має стати вирішальним фактором забезпечення сталого розвитку та економічної стійкості країни в умовах глобальних викликів. Здійснюючи спробу обґрунтування національних інноваційних пріоритетів, пошуку дієвих механізмів залучення та ефективного використання інновацій, необхідно враховувати відповідність успішного інноваційного процесу організаційній структурі та стилю управління організацією.

На сьогодні залишається не до кінця вирішеним питання оптимального поєднання організаційної структури та стилю управління організацією для забезпечення економічно ефективного інноваційного процесу. Нагальною є необхідність розробки концепції перетворення інноваційної дії на проєкт, і визначення ролі двох ключових організаційних інструментів перетворення, а саме механізму контролю та стилю управління для забезпечення успіху проєкту.

Досягнення оптимального поєднання організаційної структури та стилю управління в умовах реалізації інноваційних проєктів передбачає необхідність врахування специфіки інноваційного процесу кожної окремої організації з врахуванням внутрішніх і зовнішніх факторів, що впливають на процес прийняття рішень, а також гнучкості адаптування організаційної структури під конкретні умови. Важливим також є визначення того, які стилі управління найкраще підходять для стимулювання творчого підходу та впровадження нововведень, оскільки саме управлінські рішення можуть стати ключовим фактором успіху інноваційних проєктів.

Спочатку у науковому середовищі превалювала концепція закритих інновацій (Closed Innovation), яку розробив американський економіст і професор Гарвардської школи бізнесу Генрі Чесбро (Henry Chesbrough). Він детально описав її в своїй праці [1], хоча основний акцент ним було зроблено на протилежну концепцію – відкритих інновацій (Open

Innovation). Генрі Чесбро підкреслював, що традиційний підхід закритих інновацій стає менш ефективним в умовах сучасної глобалізованої економіки, де обмін знаннями та співпраця між організаціями стають все більш важливими для інноваційного розвитку [2]. Концепція відкритих інновацій, передбачає залучення зовнішніх сторін, які співпрацюють для створення інновацій для організації.

У статті [3] автори підкреслюють важливу роль лідера у підготовці співробітників організації до прийняття та впровадження концепції відкритих інновацій. Вони зазначають, що лідери відіграють ключову роль у створенні сприятливого середовища для відкритих інновацій, яке потребує культурної зміни та нових підходів до управління [3].

Таким чином стиль керівництва є одним з критичних факторів для інноваційного процесу організації.

У праці [4], автори визначили п'ять традиційних показників, які характеризують організаційну структуру: спеціалізацію, стандартизацію, формалізацію, централізацію та конфігурацію.

Таким чином організації з формальною структурою, як правило, будуть більш жорсткими та повільнішими в очікуванні змін. З іншого боку, органічна організація має більшу гнучкість завдяки своїй більш плоскій структурі, більш децентралізованому характеру, відсутності суворої документації, використанню більш неформальної моделі спілкування та використанню спеціалізації.

У своїй праці [5] Лорі Кірш описала механізми формального та неформального контролю. Формальний контроль описується як інструмент для вимірювання продуктивності або оцінки ефективності. Неформальний контроль, з іншого боку, більше покладається на соціальні цінності, загальні переконання чи традиції між окремими особами.

Необхідно також зважати на роль лідера, яка є ключовою у розробці та реалізації інноваційних проєктів. Лідери мають створювати відповідне середовище для інновацій шляхом заохочення співпраці як всередині команди, так і з зовнішніми партнерами. Лідер повинен бути готовим не тільки підтримувати інновації, але й активно сприяти змінам у культурі організації, яка стає більш відкритою до нових ідей та експериментів [3].

Ключовим фактором успіху інновацій є здатність керівника трансформувати потреби організації в інноваційний проєкт, а потім забезпечити належне виконання проєкту. Концепція трансформаційного лідерства розроблена американським дослідником Джеймсом Мак Грегором Бернсом (James MacGregor Burns) визначає трансформаційне лідерство як процес, у якому лідери і послідовники підвищують рівень мотивації та моралі один одного [6]. Пізніше концепцію розвинули Бернард Бас (Bernard M. Bass) [7] та Брюс Аволіо (Bruce J. Avolio) [8].

Отже, розробка концепції перетворення інноваційної дії на проєкт передбачає інтеграцію сучасних методів управління проєктами з урахуванням інноваційного компоненту. Це дозволить зосередитися на

контрольованому розвитку інноваційних ідей, забезпечуючи їх ефективно впровадження в рамках визначеного проєкту. Крім того, слід чітко окреслити роль механізмів контролю, які допоможуть мінімізувати ризики та гарантувати дотримання визначених термінів і ресурсів.

Успіх будь-якого інноваційного проєкту залежить, також, від здатності організації адаптуватися до швидкозмінних умов ринку та технологічних трендів. Це вимагає постійного перегляду організаційних структур та стилів управління з метою забезпечення їх відповідності новим викликам та можливостям. Відтак, для забезпечення довгострокової економічної ефективності інноваційного процесу, організаціям необхідно не лише впроваджувати новітні управлінські підходи, але й бути готовими до постійного удосконалення своїх внутрішніх процесів.

Формалізація управлінських процесів виникає або впроваджується на початкових етапах розробки та реалізації інноваційного проєкту, як і формальний контроль, що застосовується на цих же ранніх стадіях. У подальшій реалізації проєкту формальний і неформальний контроль можуть по чергово використовуватись залежно від виявлених проблем. Динаміка між формальним і неформальним контролем є взаємодоповнюючою: формальний контроль посилюється, коли неформальний слабшає, і навпаки, що забезпечує збалансоване управління на різних етапах проєкту.

Трансформаційний стиль лідерства може стати найкращим підходом до управління інноваційними проєктами, що сприятиме не лише впровадженню інновацій, але й створенню стійкої культури інноваційності в організації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Chesbrough, H. W. (2003). *Open Innovation: The New Imperative for Creating and Profiting from Technology*. Harvard Business School Press. URL: <http://surl.li/qhqmaa> (дата звернення 05.09.2024).
2. Chesbrough, H. W. (2004). The era of open innovation. *MIT Sloan Management Review*, 45(2), 26–32. URL: [http://www.iot.ntnu.no/innovation/norsi-pims-courses/Service-Innovation-Pedersen-Kristensson/Chesbrough%20\(2003\).pdf](http://www.iot.ntnu.no/innovation/norsi-pims-courses/Service-Innovation-Pedersen-Kristensson/Chesbrough%20(2003).pdf) (дата звернення 05.09.2024).
3. Lichtenthaler, U., Hoegl, M., & Muethel, M. (2011). Is your company ready for open innovation? *MIT Sloan Management Review*, 53(1), 45. URL: https://www.researchgate.net/publication/285965739_Is_Your_Company_Ready_for_Open_Innovation (дата звернення 05.09.2024).
4. Phugh, D. S., Hickson, D. J., Hinnings, C. R., & Turner, C. (1968). Dimensions of organizational structure. *Administrative Science Quarterly*, 13: 65-105.
5. Kirsch, L. J. (1997). Portfolios of Control Modes and IS Project Management. *Information Systems Research*.
6. Burns, J. M. (1978). *Leadership*. Harper & Row.
7. Bass, B. M. (1985). *Leadership and Performance Beyond Expectations*. Free Press.
8. Avolio, B. J., & Bass, B. M. (1994). *Improving Organizational Effectiveness through Transformational Leadership*. Sage Publications.

ЗМІНИ ПОДАТКОВИХ ПРЕФЕРЕНЦІЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Коваль Лариса

*кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки та фінансів Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»
м. Рівне, Україна*

Панчук Олександр

*аспірант Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»
м. Рівне, Україна*

Введення воєнного стану з 24 лютого 2022 року призвело до змін податкової системи України. Надзвичайно важливо стало питання ритмічного і повного надходження податків до бюджету для підтримки стабільного функціонування держави в умовах війни.

З метою швидкої адаптації економіки країни до реалій воєнного стану та забезпечення її швидкого відновлення після війни Верховною Радою України були прийняті ряд надважливих Законів України, які спрямовувалися на зменшення податкового тягаря.[2]

Аргументуючи політику держави щодо податкових стимулів, варто зазначити, що важливість запровадження та призначення податкових преференцій¹⁶ полягає в тому, щоб забезпечити і вдало реалізувати стратегічні завдання держави в умовах воєнного стану. Адже, податкові преференції є високоефективним економічним інструментом втручання у розподільчі процеси за допомогою маневрування формами організації фінансових відносин з метою досягнення певних суспільних пріоритетів та соціально-економічних цілей, а з іншого боку, практика їх надання призводить до значних прямих фіскальних втрат у вигляді втрат бюджетних надходжень. [1]

У зарубіжній практиці використовують цілу низку інструментів преференційного оподаткування в залежності від мети його реалізації, фази

¹⁶ У перекладі з англійської податкова преференція (англ. *preference*) – перевага. В економічній енциклопедії подається таке трактування терміну «преференція»: перевага, пільга, надана окремим державам, підприємствам, організаціям для підтримки окремих видів діяльності; представлена у формі зниження податків, знижок з мита, звільнення від платежів, надання вигідних (пільгових) кредитів. – URL : <http://slovopedia.org.ua/38/53407/383214.html>

економічного циклу, специфіки умов господарювання та інших зовнішніх і внутрішніх чинників. Поширеними є: інвестиційні знижки з податку на прибуток підприємств щодо витрат на НДДКР, які встановлюються у фіксованих розмірах або загалом звільнення від оподаткування витрат на інновації; інвестиційні податкові кредити стосовно цих же витрат; податкові канікули як спосіб залучення іноземних інвестицій; прискорена амортизація тощо.

Також, найпоширенішими податковими інструментами регулювання раціонального енергоспоживання у розвинених країнах світу є: податковий кредит, прискорена амортизація та податкова знижка.

Світовий досвід преференційного оподаткування діяльності свідчить про те, що за рівнем інноваційної активності, обсягами інвестування науки, розвитком інфраструктури інноваційного підприємництва Україна ще до військового вторгнення значно відставала від провідних країн світу.[7]

Особливі умови оподаткування в умовах воєнного стану в Україні полягають у наступному:

Законом України № 2118-IX було введено мораторій на проведення всіх податкових перевірок, однак, вже у наступному Законі № 2120-IX було здійснено уточнення і дозволено контролюючим органам проводити фактичні перевірки та камеральні перевірки, у разі бюджетного відшкодування. До плану-графіка проведення документальних планових перевірок можуть бути включені виключно платники податків, які здійснюють діяльність: у сфері виробництва та/або реалізації підкацизної продукції; у сфері організації грального бізнесу в Україні; у сфері організації фінансово-платіжних послуг.[3,4]

Законом України № 2120-IX встановлено нульову ставку акцизу на пальне та зменшено ставку податку на додану вартість з 20% до 7% з метою утримання ціни на пальне, вартість якого має бути доступною для забезпечення діяльності з перевезення необхідних вантажів та проведення ефективної посівної кампанії.[4]

Законом України № 2118-IX передбачено, що у разі неможливості подання податкової та іншої звітності у строк визначений законом або сплати податкових зобов'язань, платники податків звільняються від передбаченої Податковим кодексом України відповідальності за умови виконання своїх обов'язків протягом шести місяців з моменту припинення або скасування воєнного стану в Україні.[3]

На період до припинення або скасування воєнного стану на території України не застосовуються фінансові санкції за порушення, які пов'язані із застосуванням реєстраторів розрахункових операцій. Однак з 1 жовтня 2023 року ця норма скасована і податкова зможе штрафувати за порушення у сфері застосування РРО.

Зменшення штрафних санкцій за невидачу фіскальних чеків (25% – перше порушення, 50% – кожне наступне) на період з 01.08.23 до 31.07.25 (або до скасування воєнного стану) для ФОП – платників єдиного податку, які не зобов'язані вести товарний облік. [5]

Однак, Закон України № 2120-IX дозволяє застосовувати штрафні санкції до підприємців за порушення порядку здійснення розрахункових операцій при продажу підакцизних товарів.[4]

Операції з добровільної передачі або відчуження коштів, товарів, у тому числі підакцизних, надання послуг на користь Збройних Сил України та підрозділів територіальної оборони без попереднього або наступного відшкодування їх вартості не вважаються операціями з реалізації для цілей оподаткування, тобто такі операції не оподатковуються податком на додану вартість, а також акцизним податком.

Для фізичних осіб: кошти, які фізична особа отримує у вигляді відшкодування за надані послуги з перевезення для забезпечення потреб Збройних Сил України та підрозділів територіальної оборони не включаються до доходу фізичної особи, а отже не оподатковуються податком на доходи фізичних осіб та військовим збором.[2]

Відповідно до внесених змін до Податкового кодексу України, значно зменшилося податкове навантаження на бізнес.

Так, внесені зміни дозволяють з 01 квітня 2022 року суб'єктам господарювання 2 гр. платників ЄП з річним доходом у розмірі до 10 млрд. грн. перейти на сплату єдиного податку зі ставки 5% на ставку 2%. Однак, ця норма була скасована з 01.08.2024 року.

Фізичні особи-підприємці першої та другої групи єдиного податку мають право взагалі не сплачувати єдиний податок. З 1 серпня 2023 р. також повертається обов'язкова сплата авансових внесків з ЄП для 1-2 груп (незалежно від того є дохід чи ні).

Також, фізичні особи-підприємці та особи, які провадять незалежну професійну діяльність мають право віднести до витрат кошти, які перераховані на потреби оборони.

Відповідно до Закону України № 2120-IX, платники податку на додану вартість мають право на період дії воєнного стану сформувати податковий кредит на підставі первинних документів без реєстрації податкових накладних або розрахунків коригування в Єдиному реєстрі податкових накладних.[4]

З 01 березня 2022 року до закінчення або скасування дії воєнного стану та протягом року з моменту його скасування або закінчення, фізичні особи-підприємці, в тому числі ті, що обрали спрощену систему оподаткування, особи, які провадять незалежну професійну діяльність мають право не нараховувати, не обчислювати та не сплачувати єдиний соціальний внесок за себе.[2]

Окрім того, роботодавці – платники єдиного податку, що обрали спрощену систему оподаткування – фізичні особи-підприємці, які належать до другої та третьої груп платників єдиного податку, а також юридичні особи, що належать до третьої групи платників єдиного податку, мають право за власним рішенням не сплачувати єдиний соціальний внесок на фонд оплати праці найманих працівників, призваних під час мобілізації на військову службу до Збройних Сил України.

Водночас на період дії правового режиму воєнного, надзвичайного стану та протягом трьох місяців після припинення або його скасування, штрафні санкції не застосовуватимуться, а пеня за цей період не нараховується, нарахована підлягає списанню.

Також встановлено мораторій на проведення документальних перевірок правильності нарахування, обчислення та сплати єдиного внеску. Ця норма скасована з 01.08.2024 року.

На територіях, на яких ведуться (велися) бойові дії, або на територіях, тимчасово окупованих збройними формуваннями Російської Федерації: не нараховується та не сплачується екологічний податок за утворення радіоактивних відходів та тимчасове зберігання радіоактивних відходів; плата за землю; податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки за об'єкти житлової нерухомості, в тому числі їх частки, що розташовані на територіях, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих збройними формуваннями Російської Федерації.[5]

Законом № 3603-ІХ «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо вдосконалення онлайн-комунікації з платниками податків та уточнення окремих положень законодавства» передбачено[6]:

– врегулювання питання встановлення податкових пільг з плати за землю та податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки на територіях, щодо яких прийнято рішення про обов'язкову евакуацію населення (прийняття рішення сільських, селищних, міських рад, військових адміністрацій та військово-цивільних адміністрацій є обов'язковим);

– доповнення переліку доходів, які не включаються до загального оподаткованого доходу платника податків, вартістю незареєстрованих лікарських засобів, безоплатно наданих (переданих) на користь пацієнтів, які беруть участь у клінічних випробуваннях, програмах розширеного доступу пацієнтів до незареєстрованих лікарських засобів та/або програмах доступу суб'єктів дослідження (пацієнтів) до досліджуваного лікарського засобу після завершення клінічного випробування;

– надання можливості платникам податків взаємодіяти з контролюючим органом у режимі відеоконференції, зокрема під час

розгляду матеріалів скарг та матеріалів перевірок (порядок такої взаємодії буде врегульовано відповідними нормативно-правовими актами);

- скорочення термінів проведення перевірок щодо визначення суми податку на dodanu вартість, яка підлягає бюджетному відшкодуванню;
- врегулювання порядку взаємодії податкових органів та Центрального депозитарію цінних паперів і депозитарних установ, уповноважених обслуговувати рахунки власників часток товариств в обліковій системі часток товариств, в частині обміну інформацією про відкриті рахунки.

Таким чином, державою було запроваджено значні зміни щодо зменшення податкового навантаження як на бізнес, так і на громадян.

Зміни бюджетно-податкового законодавства України з 2022 року хоча і підвищили ефективність пільгового оподаткування за податками та сприяли зростанню втрат бюджетних доходів, не забезпечили досягнення стратегічних цілей.

Тому, **Комітетом з питань фінансів, податкової та митної політики Верховної Ради** було схвалено законопроект [№11416-д](#), який передбачає підвищення податків і за допомогою якого планується збільшити надходження до бюджету. У разі прийняття **законопроекту** в оприлюдненій редакції податкове навантаження на бізнес зросте, а деякі питання взаємодії з податковою стануть жорсткішими.

Проект закону № 11416 - д «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей оподаткування у період дії воєнного стану» з 1 жовтня 2024 року передбачає наступне[8]:

- підвищення розміру військового збору, який сплачується під час виплати заробітної плати, дивідендів, інших доходів фізичних осіб до 5%;
- оподаткування всього доходу юридичної особи (незалежно від системи оподаткування) військовим збором за ставкою 1%;
- сплата ФОП 3 групи єдиного податку військового збору у розмірі 1% від доходу;
- сплата ФОП 1, 2 та 4 групи єдиного податку військового збору за ставкою 5% від розміру двох мінімальних заробітних плат станом на 1 січня звітного року (наразі така сума податку складе 710 грн);
- оподаткування вартості набутого у власність автомобіля, що підлягає першій державній реєстрації, військовим збором за ставкою 15%;
- справляння військового збору за ставкою 5% з вартості послуг мобільного зв'язку, сплаченої користувачами;
- оподаткування доходу від діяльності з продажу ювелірних (побутових) виробів військовим збором за ставкою 30%.

Висновки. З'ясування впливу податкових преференцій на соціально-економічний розвиток країни свідчить про те, що його слід

розуміти як процес безпосереднього стимулюючого впливу на доходи, споживання, використання природних ресурсів, інвестиційну та інноваційну діяльність платників податків за допомогою комплексу інструментів преференційного оподаткування.

Втрати бюджету від надання податкових пільг в Україні визначають, що процес забезпечення формування доходів бюджету залежить не від кількості наданих пільг, а від їх змістовного складу і удосконалення практики їх надання.

Таким чином, державою було запроваджено значні зміни щодо зменшення податкового навантаження як на бізнес, так і на громадян. Проте, враховуючи, що від сплати податків до державного чи місцевого бюджету залежить і фінансування обороноздатності держави, ввдбуваються зміни у податковому законодавстві не на користь платників податків

Тому, функціонування механізму преференційного оподаткування доцільно спрямовувати на досягнення конкретних результатів, зокрема соціального, економічного, екологічного ефектів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Василевська Г. В. Стратегічні пріоритети розвитку преференційного оподаткування в Україні [Текст] / Г. В. Василевська // Світ фінансів. – 2011. – № 1. – С. 170-178.
2. Воронін Я. Податкові стимули в умовах воєнного стану. – URL: <https://unba.org.ua/publications/7377-podatkovyi-stimuli-v-umovah-voennogo-stanu.html>.
3. Закон України № 2118-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період дії воєнного стану». – URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2118-20#Text>.
4. Закон України № 2120-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану». – URL : <https://tax.gov.ua/zakonodavstvo/podatkove-zakonodavstvo/zakoni-ukraini/77303.html>.
5. Закон України № 7190 «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану». – URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.
6. Закон України № 3603-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо вдосконалення онлайн-комунікації з платниками податків та уточнення окремих положень законодавства». – URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3603-20#Text>.
7. Магопець О. А. Розвиток процесів управління оподаткуванням в системі державного управління [Електронний ресурс] / О. А. Магопець, А. В. Босенко. Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. - 2016. - Вип. 29. – С. 110-119.

8. Проект закону № 11416 - д «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей оподаткування у період дії воєнного стану». – URL : <https://www.kmu.gov.ua/bills/proekt-zakonu-pro-vnesennya-zmin-do-podatkovogo-kodeksu-ukraini-ta-inshikh-zakoniv-ukraini-shchodo-osoblivostey-opodatkuvannya-u-period-dii-voennogo-stanu>.

РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ УПРАВЛІННЯ ОСВІТНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ

Коробович Людмила

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

Рубан Віра

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки, обліку і фінансів
Відокремленого структурного підрозділу
ЗВО «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»
Рівненський інститут
м. Рівне, Україна*

України поетапно входить до світового простору, інновації та модернізація освіти виявили наявність істотних суперечностей між потребами часу та реальним упровадженням інноваційних підходів до управління закладами освіти. Над питаннями впровадження нових підходів до управління закладами освіти працюють вітчизняні науковці В. Алфімов, Г. Артюх, Т. Боголюб, Л. Даниленко, Г. Дмитренко, Л. Карамушка, В. Крижко, Н. Коломинський, В. Луговий, Є. Павлютенков. Основні стратегічні завдання розвитку процесу управління освітою визначені у Національній доктрині розвитку освіти України у ХХІ столітті: «перехід від державного до державно-громадського управління, чітке розмежування функцій між центральними, регіональними і місцевими органами управління, забезпечення самоврядування навчально-виховних закладів і наукових установ, утвердження у сфері освіти гармонійного поєднання прав особи, суспільства й держави» [1].

Наукове обґрунтування нової системи управління освітою, розробка інноваційних моделей, механізмів управління освітою на всіх рівнях: державному, регіональному, муніципальному є одним зі шляхів реалізації цих завдань.

Найбільш ефективними вважаються стратегії розвитку суспільства орієнтовані на регіональний розвиток. Найефективніший спосіб забезпечити реальне майбутнє для людей, які потребують роботи, – це навчання, пов'язане з економічним майбутнім регіону, в якому живуть люди, для роботи в перспективних галузях економіки. Зростання уваги до регіональних аспектів соціального й економічного розвитку зумовило

переоцінку традиційних факторів розвитку регіону, переосмислення завдань і функцій діяльності закладів освіти в сучасних умовах, набуття освітою особливого значення як рушійної сили позитивних і якісних змін на певній території. Регіоналізація є однією з сучасних тенденцій у світовому та національному освітньому просторі. Особливості соціального та економічного розвитку кожного регіону України зумовило переоцінку діяльності освітніх округів, переосмислення їх функцій, набуття ними особливого значення як рушійної сили позитивних та якісних змін у регіональній системі загальної середньої освіти.

Освіта стає єдиним поліфункціональним комплексом, який через навчання (дидактичну підсистему освіти), виховання (педагогічну підсистему освіти) й розвиток громадян забезпечує різні галузі економіки держави кваліфікованими кадрами, створення нових технологій, наукові дослідження.

Регіональна освітня система, як системний об'єкт управлінської діяльності, повинна мати: компоненти, що утворюють систему; інтегративні якості, якими не володіє жоден з її окремо взятих компонентів; внутрішню структуру – певні зв'язки між елементами; функціональні характеристики системи та її компонентів; комунікативні властивості, які проявляються у взаємодії з системами іншого порядку і з середовищем.

В умовах проведення реформи децентралізації в Україні, суть якої полягає у «формуванні ефективного місцевого самоврядування та територіальної організації влади для створення і підтримки повноцінного життєвого середовища для громадян» змінюються акценти ролі і значення регіонального управління, в якому регіон виступає адміністративно-територіальною одиницею – область, район, місто. Необхідність регіоналізації, у тому числі й освітньої галузі, викликана ростом масштабів суспільного виробництва, ускладненням управління й зменшення можливості враховувати на державному рівні особливості кожної адміністративно-територіальної одиниці [3].

Зростання уваги до регіональних аспектів соціального й економічного розвитку, діяльності освітніх округів зумовило переоцінку традиційних факторів розвитку регіону, переосмислення завдань і функцій діяльності закладів освіти в умовах освітнього округу, набуття округною освітою особливого значення як рушійної сили позитивних і якісних змін на певній території. У цих умовах виникає потреба дослідження кардинальних змін функціонування навчальних закладів як суб'єктів освітнього округу, чіткого визначення завдань освітнього округу, змісту його функцій, рівня їх виконання, чинників, що сприяють посиленню їх впливу на розвиток усіх сфер територіальної громади. В дослідженнях науковців Беха О., Ващенко Л., Громова В., Осадчого І. та керівників регіональних освітніх підрозділів та структур відображено впровадження

освітніх округів. Вивчення питань про повноту і системність досліджень напрямів перетворювальної дії освіти на суспільство, змінення рівня впливу освіти на галузі та різні сфери є результатом регіоналізації.

Найважливіша роль у процесі організації та регулювання відводиться раді освітнього округу, члени якої подають пропозиції організації управління освітою щодо перерозподілу навчальних годин між навчальними закладами — суб'єктами округу, організації навчально-виховного процесу, маршрутів шкільних автобусів, що забезпечують підвезення учнів і педагогічних працівників до місця навчання, роботи, діяльності міжбібліотечного абонементу для тимчасового перерозподілу та формування бібліотечних фондів. Рада також координує проведення виховної роботи з метою ефективного використання наявної матеріальної бази суб'єктів округу для позаурочної, гурткової, секційної роботи, організації дозвілля дітей, учнів, вихованців та їхніх родин; сприяє діяльності соціальної, психологічної і логопедичної служби; координує разом із районним (міським) методичним кабінетом (центром) науково-методичну роботу, спрямовану на організацію надання навчально-методичних консультацій працівникам суб'єктів округу, удосконалення діяльності методичних об'єднань, інших структурних підрозділів суб'єктів округу, співпрацю з вищими навчальними закладами, закладами післядипломної освіти та закладами культури; звітує про свою діяльність на загальних зборах працівників [4].

Сучасний менеджмент в освіті стає наукомісткою сферою діяльності й у все більшому ступені потребує високого професіоналізму та різнобічних знань (соціально-адекватного менеджменту, кадрового менеджменту, освітньої, педагогічної та дидактичної інноватики, інноваційного менеджменту, методичного менеджменту). В забезпеченні розвитку регіону роль освіти є багатовимірною, яку можна розглядати відповідно до напрямів взаємодії регіональних освітніх систем з іншими підсистемами регіону: економічною, соціальною, науково-інноваційною, екологічною, культурною та підсистемою територіального управління.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про Національну доктрину розвитку освіти :Указ Президента України від 17 квітня 2002 року N 347/2002 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002#Text>
2. Алфімов В. М. Регіоналізація як тенденція розвитку сучасних освітніх систем <https://doi.org/10.31474/2077-6780-2019-1-4-12>.
3. Публічне управління регіональними освітніми системами в Україні : монографія / О. В. Поступна. Харків : ТОВ «Оберіг», 2021. 400 с.
4. Про затвердження Примірного положення про освітній округ: Наказ Міністерство освіти і науки України, від 05.04.2006 <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0267290-06#Text>

НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНЮВАННЯ ПРАЦІ УПРАВЛІНСЬКОГО ПЕРСОНАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Ткачук Микола

*к.е.н, доцент кафедри менеджменту
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»,*

Далюк Наталія

*старший викладач кафедри менеджменту,
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»,
м. Рівне, Україна*

З розвитком ринкових відносин і поглибленням процесів поділу і кооперування праці, управлінська праця виокремлюється як відносно самостійна сфера і набуває визначених організаційних форм, які створюють самостійну систему управління.

З наукової точки зору управлінська праця – це вид суспільної праці, основним завданням якого є забезпечення цілеспрямованої скоординованої діяльності як окремих учасників спільного трудового процесу, так і трудового колективу в цілому. Управлінська праця на практиці здійснюється планомірно працівниками управлінського персоналу, спрямована на організацію, регулювання, мотивацію і контроль роботи співробітників організації. Зміст управлінської праці залежить і визначається структурою виробничих процесів, прийомами праці, її технічним оснащенням, а також взаєминами, що виникають у процесі виконання управлінських функцій.

Враховуючи те, що управлінська праця не займається безпосереднім створенням певних споживчих властивостей, однак вона здійснює вплив на сам процес виробництва, створює необхідні умови для його розвитку. Тому оцінка управлінської праці є досить складним і особливим процесом.

Разом з тим, доцільність оцінки управлінської праці викликана всебічним її впливом на систему виробництва і його кінцеві результати. У реальних умовах оцінка управлінської праці здійснюється з урахуванням певних специфічних ознак, які роблять її відмінною (виключно особливою) від інших видів трудової діяльності. Зокрема:

- управлінська праця є переважно розумовою і творчою працею, в обов'язки керівника входить прийняття адекватних управлінських рішень,

контроль за їх виконанням, комунікаційні зв'язки з персоналом, документації ні операції та забезпечення умов і результатів праці;

- управління, як складова частина трудової діяльності управління, органічно поєднує в собі професійні, ділові, морально-психологічні та специфічні якості і відповідні компетенції;

- управлінська праця не створює споживчих властивостей, а регулює процес виробництва і цим самим забезпечує необхідні умови для його розвитку;

- основним засобом управлінської праці виступає інтелект людини, а предметом праці – інформація, як основа професійної діяльності;

- управлінській праці притаманна складність порівняння витрат і результатів праці, відповідно розрахунку корисного ефекту.

На основі проведених спеціальних досліджень та узагальнення практичного досвіду, вчені дійшли висновку, що оцінювання управлінської праці слугує трьом цілям: адміністративній, інформаційній та мотиваційній – у відповідності з виконуваними функціями. Ключовою відмінністю такого підходу від попереднього є виокремлення саме інформаційної функції. Зазначена функція оцінювання, поряд з іншими, є надзвичайно важливою, оскільки при її здійсненні, результати процесу оцінювання стають відправною точкою для формування та розвитку ділових якостей управління, здійснення кількісної та якісної оцінки конкретних аспектів його управлінської праці і, в разі необхідності, можливого їх коригування.

На наш погляд, оцінювання праці управління дозволяє продуктивно здійснювати інформаційну функцію, що стосується його безпосередньо, оскільки він знатиме, в якому напрямі йому розвиватися, які загрози є у його роботі, яких слід очікувати. А власник, керівник організації, визначить важелі, за допомогою яких можна підвищувати результати системи управління.

У науковій і практичній сферах відбувається перегляд традиційних підходів до оцінки управлінської праці. При її оцінюванні все більше застосовується цілий комплекс різних методів, основою яких є відповідність показників критеріям, інтегровані методи виміру і оцінки. Однак, на сьогодні, як у вітчизняній, так і в іноземній практиці не існує єдиного підходу до вирішення проблем вимірювання управлінської праці керівників і фахівців. Особливо складно оцінити працю керівника. Об'єктивні труднощі оцінки даної категорії персоналу пов'язані: зі складністю формалізації результатів праці та визначенням кінцевого показника результативності управлінської роботи; із взаємозалежністю управлінських функцій і складного визначення внеску кожного працівника; з необхідністю одночасної оцінки і особистих якостей і результатів роботи структурного підрозділу й організації в цілому.

Методологія оцінки управлінської праці виходить з того, що праця керівника оцінюється, насамперед, за результатами роботи підприємства або підпорядкованого йому підрозділу. Конкретний набір критеріїв (показників) такого роду оцінки досить різноманітний і залежить від посади керівника, характеру діяльності підприємства.

Основними показниками, що характеризують результати роботи підприємства (виробничого підрозділу), можуть бути рекомендовані такі: виконання планового завдання за обсягом і основною номенклатурою; рентабельність виробництва; продуктивність праці; собівартість продукції; фондвіддача і фондоємність продукції; якість продукції, тощо. Зазначені показники у динаміці дають можливість встановити, за відповідний період, тенденцію до їх зростання або зниження, що характеризуватиме рівень роботи керівника і колективу в цілому.

Поряд з оцінкою праці управлінського персоналу доцільно здійснювати оцінювання особистих якостей працівників, які впливають на результати їх роботи за наступними видами і критеріями оцінки:

- професійні – характеристики професійних знань, умінь, навичок, досвіду людини, її кваліфікації;
- ділові критерії – відповідальність, організованість, ініціативність, дисциплінованість;
- морально-психологічні критерії – здатність до самооцінки, чесність, справедливість, психологічна рівноваженість;
- специфічні критерії – стан здоров'я, авторитет, особистісні особливості.

Очевидним є той факт, що варто оцінювати внутрішні групи факторів, як особисті потреби управлінця, що істотно впливають на професійну діяльність індивідуальної управлінської праці:

- психологічні, які відображають характер взаємовідносин з колегами, підлеглими та керівництвом, сумісність та здатність до співпраці;
- професійні: можливість отримання необхідної інформації для роботи, використання навчальних програм та системи інформаційного обліку;
- матеріальні: наявність відповідних матеріально-технічних умов для організації праці, система матеріального стимулювання в організації;
- організаційні: пов'язані з об'ємом навантажень, підпорядкованістю, характером та кількістю формальних комунікаційних зв'язків.

Отже, система процедур оцінки роботи управлінця являється засобом, що допомагає керівництву оцінити у реальному значенні рівень системи управління персоналом в цілому і свої професійні здібності зокрема. Об'єктивно, за багатьма важливими видами критеріїв, не можна дати високу гарантію достовірності, тому слід застосовувати комплексний

підхід, поєднуючи критерії оцінки, що доповнюють один одного, або їх комбінації. При цьому важливо, щоб використання емпіричних даних були націлені на визначення міцності зв'язку між критеріями і показниками їх оцінювання. Потребують подальшого дослідження питання визначення системи методики розрахунків критеріїв, за якими здійснюється оцінка праці управлінських працівників.

ЛІТЕРАТУРА

1. Малтиз В. В., Тарасенко Ю. В. Оцінка персоналу: сучасні методи та інструменти її проведення. Економіка і суспільство. 2018. Вип. 19. С. 484–489.
2. Сиволап Л. А., Галіцина А. О. Дослідження сучасних методів оцінки персоналу. Ефективна економіка. 2021. № 11.
3. Сталінська О. В. Система оцінки праці персоналу на сучасному промисловому підприємстві. Агросвіт №13, 2015, с. 33–36.
4. Чобіток В. І. Формування системи оцінки персоналу на підприємстві: сучасні системи та технології. Економіка, менеджмент і маркетинг. Бізнесінформ №5, 2020, с.192-196
5. Микола П. Ткачук, Наталія Я. Далюк. Ключові аспекти оцінювання ефективності управління господарюючим суб'єктом в умовах змін. Актуальні проблеми економіки №10-11 (256-257), 2022. с.30-42

ЗАСТОСУВАННЯ МАРКЕТИНГОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УПРАВЛІННІ ЗАКЛАДОМ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Павлова-Сисюк Тетяна

*здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності «Менеджмент»*

*Комунального вищого навчального закладу
«Херсонська академія неперервної освіти»
м. Херсон, Україна*

Сучасним напрямом розвитку менеджменту закладів позашкільної освіти є підвищення ефективності механізмів управління. Ключовим об'єктом уваги стає освітня послуга як інтегрована форма вираження різних аспектів задоволення освітніх потреб суспільства, а основою формування ефективного менеджменту закладів позашкільної освіти стає теорія маркетингу.

Маркетинг у діяльності освітньої установи – це філософія, стратегія та тактика відносин та взаємодій споживачів послуг, спосіб забезпечення вільного вибору пріоритетів, цінностей та дій усіх учасників ринку. Це відносини та взаємодії, що дозволяють задовольнити потреби: індивіда – в освіті, освітньої установи – у нормальному функціонуванні всіх її ресурсів, системи позашкільної освіти – у кваліфікованих кадрах, суспільства – у розширенні інтелектуального потенціалу.

Теоретичні основи досліджуваної проблематики в науковому дискурсі представлені по різному. Так, маркетинг освітніх послуг досліджували С. Білоусова [1], І. Бенівська [2], Б. Братаніч [3], В. Вознюк [4], Т. Оболенська [8], З. Рябова [9] та ін. У їхніх працях розглянуто проблематику застосування маркетингу в сфері освіти. А. Грушина [5] аналізує особливості організації системи менеджменту сфери культури та мистецтв. Т. Зінська [6] вказує на аспекти функціонування закладів початкової музичної освіти в Україні на початку ХХІ століття. Питання позашкільної освіти та маркетингового управління, технологій розглядаються в науково-педагогічному дискурсі недостатньо. Проблема застосування маркетингових технологій в управлінні закладами позашкільної освіти залишається малодослідженою.

Маркетинг у сфері освіти – перспективне та продуктивне явище, що має наукову та прикладну сторони, які можна вивчати на прикладі діяльності освітніх установ; використовуватиме підвищення їх конкурентоспроможності, розуміння сукупності принципів ринкових відносин, взаємодій споживачів (користувачів), посередників і виробників освітніх послуг і товарів в умовах ринку, вільного вибору пріоритетів та обміну цінностями. Маркетингові технології в основному розуміються як

сукупність прийомів, способів дії та прийняття рішень, які формують діяльність закладу з управління своїм іміджем на ринку, вибору та досягнення його основних цілей.

Незважаючи на те, що маркетинг освітніх послуг не є абсолютно новим поняттям, нині як і раніше він сприймається багатьма як нововведення. Це пов'язано, насамперед, із тим, що заклади позашкільної освіти остаточно не усвідомили той факт, що, як і комерційному підприємству, освітній установі необхідно розробляти маркетингову концепцію з метою підвищення конкурентоспроможності на ринку послуг. Як соціально-організована інновація маркетинг викликає суттєві зміни у моделі управління закладом. Ці зміни можуть порушити статичну структуру менеджменту закладу, яка вже сформована, і стануть поштовхом до її розвитку. В результаті впровадження маркетингу структура менеджменту закладу позашкільної освіти набуває гнучкішого, ринкового характеру.

Використання комплексу маркетингу при забезпеченні освітньої діяльності передбачає планування, координацію, організацію, мотивацію, контроль на всіх етапах освітньої діяльності, але, що найважливіше, потребує постійних змін, які стають хіба що «паралельними», доповнюючим процесом. Цей процес передбачає здійснення таких самих етапів, але вже щодо кадрових проблем, організаційної структури, економічних методів та механізмів, способів ведення планування та контролю у закладі, його комунікації з громадою тощо. При цьому основною ідеологією такої зміни стає перенесення акценту з проблем надання освітніх послуг на споживача та все більша орієнтація на задоволення його потреб та потреб.

Зміна ролі держави у сфері освіти – свідчення розвитку ринкових відносин. Скорочення державного фінансування освіти супроводжується розвитком нових механізмів державного фінансування освіти, які забезпечуватимуть сприяння з боку держави становленню у сфері освіти конкурентних ринкових відносин, тобто збільшенню пропозиції високоякісних освітніх послуг та продуктів, підвищенню платоспроможного попиту на них з боку дітей та їх сімей, так і підприємств, посилення конкуренції на ринку, що формується.

На думку Ф. Котлера, послуга (service) – будь-яка діяльність чи благо, яку одна сторона може запропонувати другій. Послуга за своєю суттю є неохопною і не призводить до оволодіння власністю [7, с. 18]. Освітня послуга є системою інформації, знань, умінь і навичок, які використовуються з метою задоволення різноманітних освітніх потреб особистості, суспільства, держави. Освітні послуги забезпечують реалізацію пізнавальних інтересів учнів, задовольняють потреби

особистості в її духовному, інтелектуальному, професійному розвитку, створюють умови самовизначення і самореалізації особистості.

Суттєва відмінність освітнього маркетингу від інших його різновидів полягає в необхідності враховувати два моменти:

1. Освітня послуга надається кожному клієнту індивідуально. Її неефективно продавати оптом або робити процедуру передачі знань стандартною, однаковою всім. Найбільшою популярністю завжди користуватимуться ті освітні заклади, які практикують індивідуальний підхід до кожного учня, виходячи з наявної бази знань, психотипу особистості та особливостей у засвоєнні матеріалу.

2. Підсумок, який отримує споживач після надання йому освітньої послуги, залежить від двох факторів: ефективної системи передачі знань (у тому числі від високопрофесійного викладацького складу, використання інноваційних технологій навчання тощо) і від здібностей, старанності самого набувача знань.

Чим більше талановитих та працьовитих учнів зможе залучити освітня організація, тим найкращий результат матимуть її випускники. А це означає, що рейтинг закладу буде на досить високому рівні. Центральне становище у цьому займає освітня послуга як ключовий елемент взаємодії її виробника (закладу) та споживача (учнів). Послуга по суті є особливою товарною формою, якщо поняття «товар» трактувати в розширеному, маркетинговому розумінні як благо, яке задовольняє потребу.

Сучасні обставини (освітні втрати, плинність педагогічних кадрів) визначають необхідність застосування маркетингових технологій у кожному закладі позашкільної освіти, завдяки яким система управління вдосконалюється, а освітні технології зазнають якісних змін. В цьому випадку важливу роль відіграє впровадження та якісне використання маркетингових технологій, їх подальше покращення та вдосконалення як одного з видів інноваційного інструментарію управління освітою.

Особливість маркетингових технологій позашкільної освіти полягає у відборі засобів, форм, методів організації розвитку суб'єктів освіти на основі задоволення їх освітніх потреб, реалізації соціального та державного замовлення. Залежно від ступеня причетності освітніх установ до маркетингової діяльності можна виділити різні рівні розвитку системи маркетингу:

- крім власного розвитку відповідно до концепції маркетингу, заклад залучає до цієї діяльності всі пов'язані з ним інші освітні заклади: школи, коледжі, ліцеї, допомагаючи організовувати в них маркетингові служби, супроводжуючи та координуючи їхню роботу – вищий рівень розвитку маркетингових технологій;

- діяльність установи позашкільної освіти загалом переорієнтована на маркетинг як концепцію ринкового управління. Це визначає непросто

створення служби маркетингу, а й зміну всієї філософії управління: система маркетингу є і успішно функціонує – досить високий рівень розвитку;

- у роботі заклад освіти використовує окремі елементи маркетингової діяльності (розробка продуктів та освітніх послуг тощо), хоча в цілому система маркетингу не є в установі визначальною – система перебуває на стадії початкового формування – середній рівень розвитку:

- автономно реалізуються окремі елементи маркетингу та маркетингові технології;

- реклама, стимулювання продажів додаткових освітніх послуг, ціноутворення з урахуванням попиту, тобто система маркетингових технологій відсутня – початковий рівень розвитку;

- маркетингові технології використовуються фрагментарно, безсистемно, без усвідомлення їх як таких, тільки в міру миттєвої необхідності – розвиток низький або відсутній зовсім [5].

Щоб оцінити роботу установи позашкільної освіти необхідно звернутися до маркетингових способів дослідження ринку, мета яких полягає у виявленні перспективних потреб, оцінці рівня їх задоволення, перевірці змісту гіпотез та прогнозуванні споживчої поведінки. У такому разі є сенс використовувати методіку проведення маркетингових досліджень щодо аналізу проблем сучасної освіти. Аналіз попиту на освітні послуги надасть можливість оцінити рівень перспективи діяльності установи та відповідно сформувані, створити навчальну програму.

Правильно проведена маркетингова діяльність здатна стати важливою частиною для розроблення базису закладу позашкільної освіти. Зазвичай, будь-які дії, які відбуваються в рамках маркетингу, укріплюються єдиним задумом і не повинні суперечити йому. Тільки такий підхід здатний дати більш повний результат, виражений у досягненні визначених цілей. Загальна стратегія дозволяє успішніше контролювати такі різні напрями як друк поліграфічної продукції, зв'язки з громадськістю, рекламну діяльність.

Процес стратегічної маркетингової діяльності зосереджується на наступних етапах:

- визначення мети та місії закладу, визначення ринку наданих освітніх послуг;

- проведення внутрішнього змістовного аудиту закладу та залученого до співпраці зовнішнього середовища;

- створення єдиної стратегії та плану дій;

- створення максимально привабливого образу навчального закладу;

- узгодження зовнішньої та внутрішньої діяльності закладу, вирішення існуючих розбіжностей у структурі закладу;

- робота із зовнішніми ресурсами, знаходження способів їх залучення до роботи закладу, в тому числі й для підвищення конкурентоспроможності;

- забезпечення іміджу закладу на ринку освітніх послуг та вибудовування адаптивної системи, здатної змінюватися згідно з умовами, при врахуванні вимог зі сторони ринку праці та споживчих освітніх послуг;
- розробка прийнятної кампанії для зв'язку із громадськістю в рамках єдиної маркетингової стратегії.
- створення освітніх форм, засобів, програм та інноваційних методичних прийомів реалізації;
- формування маркетингової культури викладацького складу [4].

Таким чином, маркетинг в освітній установі нині актуальний тому, що через надання освітніх послуг сприяє професійному зростанню педагогів, налаштованих на якість своєї освітньої діяльності, удосконаленню освітнього середовища, яке обслуговує установа освіти, що сприяє задоволенню потреб замовника. Головними елементами сучасної концепції застосування маркетингу у випадку з позашкільною освітою можна вважати створення та підвищення попиту на послуги, розробка комунікаційної моделі між закладом, конкурентами та споживачами послуг. На особливу увагу заслуговує розвиток ринку та систематизація цього процесу. Основною умовою використання моделі маркетингового управління закладами позашкільної освіти є забезпечення тісних зв'язків між суспільством, закладом та споживачами освітніх послуг, а також інноваційний настрій структур управління закладами, нейтралізація внутрішньоорганізаційного опору змінам, стимулювання ініціативності працівників закладів, ефективна організація. Виконання цієї умови передбачає наявність висококваліфікованого викладацького та управлінського персоналу, які здатні забезпечити систематизоване маркетингове дослідження ринку освітніх послуг, зовнішнього та внутрішнього середовища, створити передову начальну базу закладу, який випереджає конкурентів, адаптуючись до нинішніх освітніх змін.

ЛІТЕРАТУРА

1. Білоусова С. В. Маркетинг освітніх послуг: стан, тенденції, перспективи. *Бізнес-Навігатор*, 2015. № 1 (36). С. 39–43.
2. Бенівська І. В. Маркетинг освітніх послуг – інструмент конкурентності сучасного ВНЗ. Маркетингова освіта в Україні: зб. матер. III Міжнар. наук.-практ. конф., 12–13 квіт. 2016 р. М-во освіти і науки України, Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана. Київ: КНЕУ, 2016. С. 9–11.
3. Братаніч Б. В. Маркетинг в освіті як предмет філософського аналізу: автореф. дис. ... д-ра філос. наук: 09.00.10: «філософія освіти». Київ: Інститут вищої освіти АПП України, 2006. 20 с.
4. Вознюк В. С. Маркетинг освітніх послуг: навч. посіб. Луцьк: Волинська книга. 2007. 64 с.

5. Грушина А. І. Особливості організації системи менеджменту сфери культури та мистецтв. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв*. Серія: Менеджмент соціокультурної діяльності, 2018. Вип. 1. С. 53–63.
6. Зінська Т. В. Особливості функціонування закладів початкової музичної освіти в Україні на початку XXI століття. *Культура і Сучасність*, 2015. № 1. С. 121–125.
7. Котлер Ф., Карен Фокс Ф. А. Стратегічний маркетинг для навчальних закладів / пер. з англ. Київ: УАМ, Вид. Хімджест, 2011. 580 с.
8. Оболенська Т. Є. Маркетинг освітніх послуг: вітчизняний і зарубіжний досвід. Київ: КНЕУ, 2001. 208 с.
9. Рябова З. В. Маркетингове управління в освіті: технологічний аспект. *Народна освіта*. Електронне наукове фахове видання. URL: <https://www.narodnaosvita.kiev.ua> (дата звернення: 08.05.2024).

РЕАЛІЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ ПРОЄКТАМИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Мікуліч Валерій

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
економічного факультету
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»
м. Рівне, Україна*

Територіальні громади, як основа місцевого самоврядування України, покликані забезпечити отримання якісних послуг мешканцями та захист інтересів осіб, які мешкають на території адміністративно-територіальної одиниці.

Сталий розвиток територіальних громад є одним з вирішальних факторів формування політики місцевого самоврядування, який забезпечує баланс економічних, соціальних, природоохоронних проблем громади.

Проекти сталого розвитку територіальних громад спрямовуються на розв'язання визначених та формалізованих урядом в урядових програмах, концепціях та стратегіях проблем [3, с. 99]. Розробка проєктів сталого розвитку має відбуватися у публічному доступі, оскільки їх мета – пошук і фіксація способу вирішення конкретних проблем громади.

Публічне управління проєктами передбачає інституціоналізацію стратегій органів місцевого самоврядування для розв'язання суспільних проблем, що передбачає програмно-цільову структуру роботи. Проєктний підхід встановлює цілі, завдання, функції і відповідальність, що зумовлює максимально ефективне виконання прийнятих у стратегії завдань [8]. Також проєктний підхід забезпечує безперервність зворотного зв'язку з представниками громадськості, даючи останній можливість оцінювати результати роботи органів місцевого самоврядування на кожному етапі реалізації окремих проєктів і стратегії сталого розвитку в цілому.

Стратегія розвитку територіальної громади ґрунтується на ідеї надання переваги доступу мешканцям до якісних соціальних послуг, розвитку місцевої економіки за рахунок розвитку малого і середнього бізнесу, сільськогосподарського виробництва і формування безпечного та екологічно стійкого середовища [2, с. 170].

Реалізація такої стратегії потребує планування трьох ключових напрямків сталого розвитку: економічного зростання, безпеки та високої якості життя, надання можливості самореалізації мешканців.

Проектний підхід визначає досить широкий спектр трансформаційних заходів, які пропонуються для оптимізації управління проектами розвитку територіальних громад [4, с. 112].

Удосконалення управління розвитком громади потребує впровадження посади менеджера проекту.

Необхідне впровадження інформаційно-аналітичних систем підтримки реалізації проектів публічного управління.

Важливим є створення умов для інтеграції окремих проектів у програми і портфелі, активний пошук інвестиційних можливостей для їх виконання [5, с. 97].

Модернізація матеріально-технічної інфраструктури громади потребує реалізації стратегії державно-приватного партнерства.

Критично важливою є розробка метрик вимірювання економічної ефективності впровадження проектів.

Однією з цілей проектного управління розвитком громади є розвиток професійних ресурсів в органах місцевого самоврядування, що потребує навчання менеджерів проектів, за рахунок чого створюється основа управління та адміністрування [6, с. 40].

Оптимізація інвестиційних потоків у процесі реалізації проектів підвищує ефективність використання коштів державного та місцевого бюджету, коштів інвесторів [1].

Важливий етап – створення проектної документації з врахуванням можливості для залучення міжнародних інвестицій, зокрема, грантів.

Також слід інвестувати ресурси у розвиток соціального підприємництва.

Провідна роль в успішному управлінні проектами публічного управління належить зв'язкам з громадськістю та засобами масової інформації, оскільки зацікавлення громадськості проектом, комунікація з громадськістю допомагають залучити потенційних партнерів. Це вимагає чіткого окреслення цільової аудиторії кожного проекту та з'ясування найефективніших каналів комунікації [9, с. 87]. Сюди ж входить і стратегічне медіа планування із створенням прес-релізів і прес-матеріалів, забезпечення публікацій у засобах масової інформації, включаючи не лише традиційні, а й блогерів, лідерів суспільної думки тощо.

Застосовуючи наведені менеджерські та маркетингові інструменти в управлінні проектами, територіальна громада може досягти генерації додаткових фінансових та інших ресурсів, що сприятиме забезпеченню сталого функціонування і розвитку спільноти, залучити зацікавлені сторони у розвиток не лише власної території, а й регіону загалом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Берданова О., Вакуленко В. Стратегічне планування місцевого розвитку. «Підтримка децентралізації в Україні – DESPRO». URL: http://despro.org.ua/media/articles/04_book_berdanova_vakulenko_ctrateg_chne_planuvann.pdf (дата звернення: 02.09.2024).
2. Богущкий С. Проектне управління як інструментарій легітимації публічних органів місцевого самоврядування. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2024. №3 (21). С. 166-177.
3. Богущкий С. Сутність та структура проекту як ключового об’єкта проектного менеджменту в публічному управлінні: теоретичні засади. *Науковий вісник: Державне управління*. 2023, 1 (13). С. 86-101.
4. Ковальський М. Р. Програмно-цільові методи публічного управління територіальним розвитком. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. №19. С.110-114.
5. Орел О. Управління розвитком територіальних громад України в умовах кризи: зарубіжний досвід. *Теоретичні та прикладні питання державотворення*. 2023. № 30. С. 94-102.
6. Остропольська Я. В., Лозинська Т. М. Стратегічне планування як складова цілісної системи планування розвитку громад. *Перспективи регіонального та місцевого розвитку*. С. 39-42.
7. Полікровський Р. Проектний підхід: суть та особливості застосування у сфері публічного управління. *Вісник Економіки*. 2024. №2. С. 82-91.
8. Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року. ПРООН в Україні. URL: <http://surl.li/cyloa> (дата звернення: 04.09.2024).
9. Старченко Г. В. Проактивне управління проектами в публічній сфері. *Публічне управління та адміністрування*. 2021. №2. С. 84-89.

ВПЛИВ МІЖНАРОДНИХ ФІНАНСОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ НА СВІТОВУ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНУ СТАБІЛЬНІСТЬ

Трофімчук Михайло

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри менеджменту

Приватного вищого навчального закладу

«Міжнародний економіко-гуманітарний університет

імені академіка Степана Дем'янчука»

м. Рівне, Україна

Стабільність фінансових систем окремих країн, виходячи із глобалізаційних тенденцій, є надзвичайно важливою для підтримання сталого функціонування економіки світу, тому що стійкі фінансові системи забезпечують ефективний виробничий та торгівельний процес, вільний рух капіталу, інвестиційну активність. Оцінити роль міжнародних фінансових інститутів, у сприянні фінансово-економічної стабільності на світовому рівні, можна проаналізувавши те як вони приймали участь у запобіганні, пом'якшенні та врегулюванні економічних і фінансових криз.

Фінансова криза 1997-1998 років в країнах Східної Азії, показала беззахисність цього регіону перед транскордонним переміщенням капіталів. Банки та підприємства дуже активно і відносно дешево запозичували кошти в доларах США, до того ж досить часто на досить стислі терміни. Через різкий відтік іноземних капіталів національні валюти держав цього регіону розпочали швидко девальвувати, що спричинило неплатоспроможність багатьох позичальників. Уряди Індонезії, Південної Кореї і Таїланду звернулися до МВФ за допомогою (таблиця 1).

Таблиця 1. Обсяг фінансової підтримки зі сторони МФВ для Індонезії, Південної Кореї і Таїланду у 1997-1998 роках

Країни	Кредитна програма МВФ, млрд. дол. США	% до квоти країни в МВФ	ВВП в 1997 р., млрд. дол. США	% до ВВП
Корея	20,1	1938	402	5
Індонезія	10,1	490	202	5
Таїланд	4	505	133	3

Джерело: складено автором на основі [1], [2].

Водночас не лише МВФ сприяв стабілізації фінансово-економічної ситуації в цьому регіоні. Значний внесок зробили Світовий банк та Азійський банк розвитку, виділивши 26 млрд. дол. США [3]. Роль цих

організацій була різнобічною, охоплюючи, як миттєве реагування на кризу, так і тривалі й далекосяжні зусилля, спрямовані на підтримку економічного відновлення та сприяння стабільності в країнах, що постраждали внаслідок кризи. Всі реалізовані заходи зі сторони міжнародних фінансових інституцій та національних урядів забезпечили позитивний ефект для стабілізації фінансової системи країн Східної Азії, сприяли швидкому відновленню їх економік та не допустили глобальної рецесії в світі (Рисунок 1).

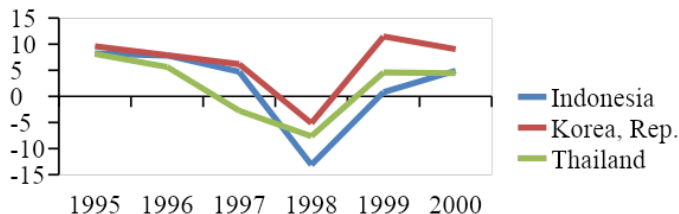

Рисунок 1. Динаміка приросту ВВП Індонезії, Кореї, Тайланду у%
 Джерело: складено автором на основі [4].

Фінансова криза 2008-2009 років стала однією з найбільших економічних катастроф у сучасній історії. Внаслідок кризи ВВП багатьох країн скоротився, зокрема в США, Європі. Багато національних економік увійшли в рецесію. Рівень безробіття піднявся до рекордних показників у багатьох країнах, що негативно вплинуло на рівень життя населення. Це обумовило необхідність реакції світового співтовариства для утримання стабільності глобальної фінансової системи, яка могла зазнати колапсу через дефолти багатьох країн світу. МВФ став відігравати центральну роль в управлінні глобальною економікою і сферою фінансів, що підтверджується фактом виділення ним близько 750 млрд. дол. США для реалізації програм підтримки. Румунія, Україна та Угорщина, отримали найбільші пакети фінансової кредитної допомоги в грошовому вимірі серед європейських країн (Таблиця2).

Таблиця 2.

Програми допомоги МФВ для окремих країн, затверджені у 2009 році.

Країна	млрд. СПЗ	Приблизна сума в млрд. дол. США	ВВП в млрд. дол. США, 2008р.
Україна	11,00	16,40	188,11
Угорщина	10,54	15,70	158,33
Румунія	11,443	17,050	214,32

Джерело: складено автором на основі [5]

Світовий банк реалізував трирічну стратегію, яка визначила два основні напрямки оперативного реагування. За першим напрямком посилювалась фінансова підтримка, щоб допомогти країнам послабити вплив кризи, визначивши обсяги фінансування МБРР у розмірі 100 млрд. доларів США, МАР - 42 млрд. доларів США та МФК - 36 млрд. доларів США (поряд з мобілізацією коштів у розмірі близько 24 млрд. доларів США). У другому блоці було розроблено трикомпонентну модель реагування, призначену для захисту найбільш вразливих верств населення від наслідків фінансової та економічної кризи [6].

Усвідомлюючи наслідки для світової економіки та фінансової системи, які спричинить пандемія COVID-19, великі міжнародні фінансові організації були налаштовані швидко реалізовувати свої дії, ухвалюючи потрібні заходи, спрямовані на забезпечення світової фінансової та економічної стабільності. Загалом для підтримки фінансово-економічної стабільності світу, провідними міжнародними фінансовими інституціями у 2020-2021 роках було виділено понад 210 млрд. дол. США. [7]

Отже, сприяння міжнародних фінансових інституцій у забезпеченні глобальної фінансової стабільності, в першу чергу за допомогою фінансових заходів, є дуже важливим елементом у подоланні фінансової та економічної нестабільності, однак, ефективність цієї допомоги може залежати від ряду факторів, включаючи відповідне виконання державами-реципієнтами належних умов для фінансування, впровадження реформ та інших зовнішніх чинників.

ЛІТЕРАТУРА

1. IMF-Supported Programs in Indonesia, Korea & Thailand: A Preliminary Assessment 1999. <https://www.imf.org/external/pubs/ft/op/op178/OP178.pdf>
2. Atinc, T., Walton, M. 1998. Social consequences of the East Asian financial crisis. World Bank Group. <https://documents1.worldbank.org/curated/en/486441468770742543/pdf/310410PAPER0Social0consequences0eacrisis.pdf>
3. World Gross Domestic Product. World Bank <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?end=2022&start=199>
4. Stuckler, D., Basu, S. 2009. The International Monetary Fund's effects on global health: before and after the 2008 financial crisis. International Journal of Health Services, 39(4), 771-781.
5. Звіт МВФ. 2009. IMF. <https://www.imf.org/external/pubs/ft/ar/2009/eng/>
6. Реагування групи світового банку на фінансову кризу <https://documents1.worldbank.org/curated/en/659581468313810979/pdf/The-World-Bank-Group-39-s-response-to-the-global-economic-crisis-phase-one.pdf>
7. COVID-19 Financial Assistance and Debt Service Relief. 2022. IMF. <https://www.imf.org/en/Topics/imf-and-covid19/COVID-Lending-Tracker>

МАРКЕТИНГ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ

Шимко Ольга

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

Демидюк Сергій

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний
університет імені академіка Степана Дем'янчука»
м. Рівне, Україна*

Стрімкий розвиток інформаційних технологій і поява інноваційних цифрових каналів комунікації в останнє десятиліття посприяли розвитку цифрового маркетингу, зокрема, маркетингу соціальних мереж та послужили імпульсом до формування нових підходів у комунікації та взаємодії з споживачами, просуванні брендів та реалізації товарів.

Цифрові технології зробили інформаційне середовище, в якому перебуває споживач, динамічним, а інформаційний потік – безперервним, тим самим перетворили традиційний процес прийняття рішення споживачем щодо купівлі товарів/послуг на складно прогнозований, докорінно змінюючи способи покупки та характер взаємодії з торговельними об'єктами, що зумовлює актуальність використання нових підходів у проведенні маркетингових досліджень як основи для розробки комплексу маркетингових заходів в умовах діджиталізації суспільства.

Соціальні мережі – це інтернет-платформи, призначені для обміну інформацією та контентом, для спілкування та інших соціальних взаємозв'язків. З кожним роком кількість користувачів соціальних мереж в Україні зростає. Серед найпопулярніших:

- «Facebook» (Створення сторінок для бізнесу, Реклама, Групи спільнот) – з розміром аудиторії 14,1 млн. (54,0%);
- YouTube (Створення відео контенту, Відео-реклама, SEO оптимізація) – з розміром аудиторії 13,8 млн. (52,7%);
- «Instagram» (Instagram Stories, Instagram Reels, Instagram Shopping) – з розміром аудиторії 8,9 млн. (34,2%);

– «TikTok» (Hashtag Challenges: In-Feed Ads: Branded Effects) – з розміром аудиторії 5.1 млн. (19,7%)[3-4].

Саме це змушує компанії також вести «віртуальне життя» бренду у соціальних мережах, аби завжди бути актуальними для споживача, налагодити швидку комунікацію та завойовувати цільову аудиторію. Серед основних інструментів виділяють:

– візуальний контент (вимогами є висока якість та естетичність зображень);

– реклама (таргетована реклама є налаштуванням реклами саме на цільову аудиторію бізнесу);

– співпраця з лідерами думок (залучення авторитетних осіб до реклами послуги чи товару бренду);

– «Маслайкінг» (від англ. “mass liking” – «вподобати») – техніка залучення нових підписників за допомогою масового лайкінгу їх постів та очікування реакції у вигляді «зворотної» підписки на аккаунт;

– «Масфоловінг» (від англ. “mass follow” – «слідувати») – техніка залучення нових підписників за допомогою масової підписки на них та очікування їх реакції у вигляді «зворотної» підписки на аккаунт[1].

У той же час використання соціальних мереж як інструмента маркетингових досліджень дозволяє в режимі реального часу отримувати зворотний зв'язок від користувачів, їх досвід використання продуктом (послугою), пропозиції щодо покращення продукту/ послуги.

Найбільш поширеними методами збору даних в соціальних мережах та їх аналітика в контексті маркетингових досліджень є:

– якісний контент-аналіз: аналіз кількості лайків, коментарів, репостів та інших форм взаємодії, що дає уявлення про переваги споживачів та сприйняття бренду;

– соціальне прослуховування: дозволяє компаніям пасивно збирати відгуки від клієнтів або відстежувати думки про власний бренд чи конкурентів;

– опитування: спонукання користувачів ділитися своїми думками та почуттями;

– аналіз конкурентів: передбачає моніторинг соціальної присутності конкурентів у різних соціальних каналах, щоб зрозуміти їх контент і рекламну стратегію, а також реакцію на них ринку;

– аналіз осіб, які впливають на поведінку споживачів: виявлення та робота з впливовими особами, щоб зрозуміти їх вплив на цільовий ринок;

– веб-аналітика та трекінг поведінки на сайті: збір та аналіз даних про поведінку відвідувачів на веб-сайті, включаючи сторінки, на яких вони проводять найбільше часу, шляхи конверсії тощо[2].

Вищевказані методи дають цінну інформацію про тенденції розвитку споживчого ринку, активність конкурентів, пріоритети та способи прийняття рішень споживачами, дозволяючи компаніям оптимізувати свої зусилля по просуванню товарів/послуг, пропонувати унікальні рішення, адаптувати свої маркетингові стратегії під мінливі потреби та очікування сучасних споживачів.

В умовах діджиталізації «цифрові» споживачі стали активними учасниками маркетингових процесів, а соціальні мережі – важливим інструментом для розвитку бізнесу, надаючи компаніям безліч можливостей для підвищення впізнаваності бренду, взаємодії з потенційними та зміцнення відносин із лояльними споживачами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Семененко К. Ю., Юрченко В. І., Скригун Н. П. Маркетингова діяльність в соціальних мережах "Facebook" та "Instagram". *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. Серія: Економіка і управління. 2019. Т. 30(69), № 2. С. 164-168.
2. Carlson J. Customer engagement behaviours in social media: capturing innovation opportunities *J. of Services Marketing*. 2018. № 32 (1). P. 83-94 https://www.researchgate.net/publication/322316460_Customer_engagement_behaviour_s_in_social_media_capturing_innovation_opportunities
3. Найефективніші платформи для просування та залучення клієнтів у 2024 році. <https://1plus1.ua/novyny/aki-socmerezhi-najkrasi-v-prosuvanni-biznesu-v-2024-roci>
4. Загальний огляд соціальних мереж в Україні - квітень 2024. <https://gemius.com/ua/%D0%B1%D0%BB%D0%BE%D0%B3/zagalnij-oglyad-socialnih-merezh-v-ukrayini-kviten-2024/>

СУЧАСНІ МЕТОДОЛОГІЇ УПРАВЛІННЯ ПРОЄКТАМИ ТА ОЦІНКА УСПІХУ ПРОЄКТУ

Шпотюк Анастасія

кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту

Приватного вищого навчального закладу

«Міжнародний економіко-гуманітарний університет

імені академіка Степана Дем'янчука»

м. Рівне, Україна

Управління проєктами є ключовим елементом у сучасному бізнесі, що забезпечує успіх організації на ринку. Процес управління проєктами включає кілька етапів, таких як планування, виконання, контроль і завершення, що дозволяє досягти поставлених цілей [1]. Основним завданням управління проєктами є досягнення цілей з урахуванням обмежень ресурсів, часу та бюджету. Для цього необхідно використовувати сучасні методології, які підвищують ефективність управління проєктами.

Традиційні підходи до управління проєктами, такі як Waterfall (каскадна модель), є одним із найстаріших підходів у цій сфері. Цей підхід передбачає послідовне виконання етапів проєкту від початку до кінця. Каскадна модель корисна для проєктів із чітко визначеними вимогами, але її недоліком є недостатня гнучкість у разі зміни вимог [2]. Іншим класичним підходом є Critical Path Method (метод критичного шляху), що застосовується для визначення мінімального часу завершення проєкту [7]. Цей підхід дозволяє керівникам проєктів сфокусуватися на критичних завданнях, які мають найбільший вплив на тривалість проєкту.

У відповідь на виклики сучасного динамічного бізнес-середовища розвинулися гнучкі підходи до управління проєктами, зокрема Agile та Scrum. Agile дозволяє здійснювати управління проєктами з високим рівнем невизначеності та зміни вимог [12]. Основними перевагами Agile є гнучкість, швидка адаптація до змін і високий рівень співпраці між командами. Scrum є однією з фреймворків Agile і використовується для управління програмними проєктами. Scrum забезпечує організацію роботи команди через короткі ітерації, звані спринтами [3].

Іншими популярними методологіями є Lean та Six Sigma, які орієнтовані на підвищення ефективності процесів і мінімізацію витрат. Lean-філософія підкреслює важливість усунення непотрібних витрат і зосередження на створенні цінності для клієнтів [14]. Six Sigma концентрується на поліпшенні якості шляхом зменшення кількості дефектів і варіацій у процесах [9]. Поєднання цих двох підходів дозволяє організаціям досягати високої ефективності та якості виконання проєктів.

Для ефективного управління проектами використовуються спеціалізовані інструменти та платформи. Одним із найбільш популярних інструментів є Microsoft Project, який надає керівникам проектів можливості для планування, відстеження та контролю виконання проектів [4]. Також широко застосовується Trello для організації роботи команд, яке надає можливості гнучкого управління завданнями [13]. Серед інших інструментів варто виділити Jira, яка використовується в основному в IT-проектах і дозволяє здійснювати Agile-управління, та Asana, яка забезпечує організацію та координацію завдань у командних проектах [15].

Оцінка успіху проекту є критично важливим аспектом для його управління. Існує кілька ключових показників, які використовуються для оцінки результативності проектів. Традиційно успіх проекту оцінюється за трьома основними критеріями: досягнення цілей у визначені строки, дотримання бюджету та забезпечення якості результатів [8]. У сучасних підходах також використовуються процесні показники, такі як рівень задоволеності клієнтів і стейкхолдерів, а також ефективність використання ресурсів [6]. Наприклад, Stakeholder Satisfaction Index дозволяє визначити, наскільки успішно проект задовольнив вимоги та очікування зацікавлених сторін.

Оцінка гнучкості проекту здійснюється через застосування різних метрик, які вимірюють здатність проектної команди адаптуватися до змін і забезпечувати відповідність вимогам клієнтів та стейкхолдерів. Ось кілька ключових індикаторів гнучкості проекту:

1. Velocity (швидкість виконання)

Velocity — це метрика, що вимірює кількість роботи (зазвичай у вигляді User Stories або завдань), яку команда здатна виконати за одну ітерацію. Високий рівень Velocity свідчить про те, що команда ефективно працює і здатна швидко адаптуватися до змін у вимогах. Проте важливо, щоб Velocity була стабільною протягом кількох ітерацій, що вказує на адаптивність і стійкість процесу [8].

2. Lead Time (час виконання)

Lead Time вимірює час, необхідний для виконання окремої задачі від моменту її отримання до моменту завершення. У гнучких проектах короткий Lead Time є показником того, що команда може швидко реагувати на зміни або нові вимоги. Зменшення цього показника демонструє підвищення гнучкості процесів [9].

3. Customer Satisfaction (задоволеність клієнта)

Рівень задоволеності клієнта є ще одним важливим показником гнучкості проекту. В Agile-проектах клієнт є важливим учасником процесу і регулярно бере участь у нарадах та оглядах результатів кожної ітерації. Високий рівень задоволеності клієнта свідчить про те, що проектна команда успішно адаптується до його вимог і вчасно вносить корективи у процес [6].

4. Flexibility Index (індекс гнучкості)

Деякі організації впроваджують спеціальні індекси для оцінки гнучкості проєктів. **Flexibility Index** є композитною метрикою, яка оцінює здатність команди до швидких змін, адаптації до нових вимог та ефективності роботи в умовах постійних змін. Такий індекс враховує швидкість реакції на зміни, частоту зміни вимог та успішність інтеграції змін у процес проєкту [12].

5. Adaptation Time (час на адаптацію)

Ця метрика визначає час, необхідний команді для адаптації до нових вимог або умов. Чим менший цей показник, тим гнучкіше команда працює. Високий рівень гнучкості передбачає мінімальні затримки на адаптацію, що дозволяє команді швидко переключатися на нові завдання або коригувати попередньо визначені цілі [13].

У традиційних підходах до управління проєктами, таких як каскадна модель (Waterfall), гнучкість майже відсутня. Це пояснюється тим, що всі вимоги визначаються на початку проєкту, а зміни, що виникають під час виконання, вносяться з великим ризиком порушення строків та бюджету [2]. На противагу цьому, гнучкі методології передбачають постійну роботу з оновленням вимог, що дозволяє команді залишатися ефективною навіть в умовах нестабільності. Важливим аспектом є те, що гнучкість не завжди означає швидкість виконання. Іноді для досягнення високого рівня гнучкості проєкту необхідно витратити додатковий час на інтеграцію нових вимог або переробку плану. Однак це виправдано, якщо результатом є кінцевий продукт, який краще відповідає потребам ринку та клієнта [11].

Сучасні проєкти часто реалізуються в умовах високої невизначеності, швидкої зміни технологій та вимог. Це стосується як проєктів у сфері інформаційних технологій, так і в інших галузях, де ринкова кон'юнктура постійно змінюється. У таких умовах гнучкість є не просто перевагою, а необхідністю для забезпечення конкурентоспроможності та успішної реалізації проєктів [5]. Проєктні команди, які демонструють високий рівень гнучкості, мають більше шансів на успішну реалізацію проєктів з урахуванням змін, які виникають протягом їх виконання. Це дозволяє уникати витрат на непотрібні або застарілі рішення, мінімізує ризики та підвищує задоволеність клієнтів.

Хоча сучасні методології управління проєктами мають численні переваги, вони також стикаються з певними викликами. Наприклад, використання гнучких підходів, таких як Agile, може бути складним для великих корпорацій із складними структурами управління [5]. Крім того, застосування методологій, таких як Lean і Six Sigma, може бути недостатньо ефективним у швидкозмінних проєктах, де критичне значення має швидкість ухвалення рішень. Перспективним напрямком є розвиток гібридних моделей управління проєктами, які поєднують у собі елементи

як класичних, так і гнучких підходів. Наприклад, модель Water-Scrum-Fall поєднує традиційну каскадну модель для високорівневого планування з гнучкими спринтами для виконання проєктів [10].

Вважаю, що ефективне управління проєктами в сучасних умовах неможливе без впровадження гнучких підходів. Agile-методології дозволяють швидко адаптуватися до змін, що є критично важливим у швидкозмінних ринкових умовах. Однак класичні підходи, такі як каскадна модель, також мають своє місце в управлінні великими проєктами, де важлива чіткість планування та контроль виконання на кожному етапі. Крім того, впровадження інструментів управління проєктами, таких як Jira та Microsoft Project, дозволяє значно підвищити ефективність управління та контроль за виконанням завдань. Загалом, успіх проєкту визначається не лише відповідністю встановленим вимогам, але й гнучкістю у його реалізації та задоволеністю стейкхолдерів.

Сучасні методології управління проєктами пропонують широкий вибір підходів, що дозволяють адаптуватися до змін у вимогах і умовах реалізації проєктів. Оцінка успіху проєкту повинна враховувати не лише класичні показники, такі як строки, бюджет та якість, але й гнучкість, задоволеність клієнтів та стейкхолдерів. Перспективним напрямком є розвиток гібридних моделей, які поєднують у собі найкращі елементи різних підходів до управління проєктами. Гнучкість стає однією з ключових характеристик сучасних підходів до управління проєктами, що дозволяє успішно адаптуватися до змін і досягати кращих результатів, навіть у складних умовах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Іванов В. М. Управління проєктами: сучасні методи та інструменти. — Київ: Освіта, 2020.
2. Петров О. А. Традиційні моделі управління проєктами. — Харків: Фоліо, 2018.
3. Дуброва І. М. Гнучкі методології управління проєктами: теорія та практика. — Львів: Видавництво ЛНУ, 2020.
4. Коваленко П. В. Інструменти управління проєктами в умовах сучасного бізнес-середовища. — Київ: ВНЗ України, 2021.
5. Сердюк А. О. Виклики сучасних методологій управління проєктами у великих корпораціях. — Київ: Інститут менеджменту, 2020.
6. Andersen, E. S. Project Success: A Multidimensional Perspective. — Oslo: Project Management Institute, 2021.
7. Johnson, H. Critical Path Method in Project Management. — New York: McGraw-Hill, 2021.
8. Kerzner, H. Project Management: A Systems Approach to Planning, Scheduling, and Controlling. — New York: John Wiley & Sons, 2017.
9. Mikalef, P. Lean Six Sigma in Information Systems Management. — London: Routledge, 2020.

10. Papke-Shields, K. Hybrid Models of Project Management. — Boston: Harvard Business Review, 2021.
11. Schwaber, K. Scrum Framework: Implementing Agile in Complex Projects. — Boston: Addison-Wesley, 2020.
12. Smith, R. Agile Project Management: Best Practices. — London: Sage Publications, 2019.
13. Williams, T. Trello for Team Collaboration. — New York: Pearson, 2018.
14. Womack, J. Lean Thinking: Banish Waste and Create Wealth in Your Corporation. — New York: Simon & Schuster, 1990.
15. Горбаль О. С. Адаптація гнучких методів управління проєктами у малому бізнесі. — Одеса: ОНУ, 2020.

ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ КРЕАТИВНОСТІ МАЙБУТНЬОГО МЕНЕДЖЕРА

Далюк Наталія

*старший викладач кафедри менеджменту,
магістр другого року навчання спец. «Психологія»
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»,*

Величко Олег

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
освітня програма «Менеджмент»
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»,
м.Рівне, Україна*

У житті відбуваються настільки стрімкі зміни, що враховувати їх особливості стає все важче і важче. Змінюється характер проблем, з якими стикається людина у повсякденному житті і на роботі. Змінюється людина, яка керує і якою керують, змінюються її інтереси і цінності. Спрямування цих змін, цілком закономірно, вимагають зміни типу управління від суто організаційного до соціально-психологічному (пріоритет людського фактора) і далі - до креативного. Креативність часто включають до переліку особистісних якостей, яку повинен мати кандидат на ту чи іншу вакантну посаду. Зокрема, це стосується характеристик особистості менеджера, у практичній діяльності якого постійно повинні народжуватися нові, нестандартні рішення та погляди на проблему (В. Зінгер, Л. Ланг, Б. Стінберг). Тому в сучасних умовах господарювання так гостро постає питання засад формування креативного керівника й необхідності розвитку його креативного потенціалу.

Феномен креативності у системі управління, її формування та розвиток в особистості й, зокрема, у менеджерів досліджували такі вітчизняні вчені, як Г. І. Ванюрихін, А. Д. Двоскін, О. Є. Кузьмін, А. Ю. Манюшис, А. Патюрель, І. І. Свидрук, В. Б. Смолянінов, В. К. Тарасов, Д. Ю. Хомутський, А. В. Шевирев. Серед закордонних науковців – Алан Дж. Роу, Б. Гізелі, Дж. Гілфорд, Едуард де Боно, Майкл Мікалко, П. Торренс та ін. Психологічні характеристики креативності досліджували Дж. Гілфорд, Б. Гізелі, А. Маслоу, В. О. Моляко, Я. О. Пономарьова, П. Торренс, М. Г. Фролов, М. Г. Ярошевський та ін. Добровольською Н. В. виокремлено структурні компоненти та відповідні їм критерії креативності майбутніх

менеджерів невиробничої сфери: мотиваційно-ціннісний (спонукально-аксіологічний критерій), когнітивний (інформаційно-пізнавальний критерій), поведінковий (дієво-практичний критерій) [1, с. 237]. Проте, ці наукові дослідження потребують узагальнення підходів і конкретизації методів та засобів з урахуванням факторів зовнішнього і внутрішнього середовища підготовки, підтримки і розвитку креативності менеджера.

Для розуміння особливостей процесу формування креативності майбутніх менеджерів важливе значення має урахування різних філософських і психолого-педагогічних підходів до розуміння сутності креативності. Водночас слід зазначити, що серед науковців відсутня єдність у трактуванні змісту поняття креативності, що ускладнює обґрунтування педагогічних умов формування креативності майбутніх фахівців-менеджерів. У Психологічному словнику креативність розуміється з точки зору творчої продуктивності, як «...здатність породжувати незвичайні ідеї, відхилятися від традиційних схем мислення, швидко вирішувати проблемні ситуації». [3, с. 39]. Тому не випадковим є той факт, що коли мова йде про креативність людини, в першу чергу розуміють творчу особистість, яка нестандартно та оригінально мислить. Проте, слід зауважити, що творчість та креативність це різні поняття. Поняття «креативність» розглядається нами як здатність до творчої діяльності, в той час, як творчість виступає сама по собі як діяльність.

На основі аналізу запропонованих Дж. Гілфордом, Н. Вишняковою, Д. Симпсоном, П. Торрансом, Е. Фроммом та ін. варіантів структур креативності будемо вважати, що креативність як складна інтегральна характеристика особистості ґрунтується на взаємозв'язку різних психічних явищ, що найбільш повно відображають її творчі риси. Пропонуємо у якості складових креативності майбутнього менеджера розглянути:

- спонукально-ціннісну, яка полягає у наявності внутрішніх потреб до творчої самореалізації, віри у свої ідеали та можливості;
- когнітивну — передбачає оволодіння майбутніми менеджерами загальними та спеціальними компетенціями, пов'язаними з креативністю в управлінні;
- поведінкову — визначається уміннями мислити превентивно, здатністю не лише знайти оригінальні й продуктивні шляхи вирішення проблеми, а й запобігти її виникненню.

Слід зазначити, що жоден елемент самостійно не в змозі забезпечити творчий процес, що завершується отриманням креативного продукту. Розглядаючи структуру креативної особистості менеджера як суб'єкта управлінського процесу, можна додати такі якості як уміння висувати гіпотези, альтернативні оригінальні ідеї; прагнення до дослідницької діяльності; здатність до виявлення протиріч; уміння аналізувати, інтерпретувати та синтезувати наявну інформацію; вміння

самоорганізовуватися; здатність до аутодидактичних функцій (самоконтроль, самооцінка, самоаналіз); уміння застосовувати знання та досвід ефективних технологій між особистісного спілкування; пошуково-креативний стиль мислення тощо.

В процесі викладання дисципліни «Креативний менеджмент» для студентів освітньої програми «Менеджмент організацій» рівня вищої освіти «Бакалавр» за спеціальністю 073 «Менеджмент» галузі знань 07 «Управління та адміністрування» при проведенні семінарських занять використано проведення ділових ігор («Виробнича нарада», «Вирішення конфліктної ситуації», «Атестація працівників», «Шість капелюхів», «Віртуальне підприємство» та ін.); виконання практичних кейсів і задач з формування інтелектуального капіталу, креативні техніки; підготовлено доповідь на засідання школи педагогічної майстерності для професорсько-викладацького складу університету «Формування креативності майбутніх менеджерів інноваційними засобами».

На практиці доведено, що формування творчого середовища, використання інноваційних засобів навчання забезпечує привабливий характер творчої діяльності здобувачів та формування їх самомотивації до виявлення і розвитку креативності; стимулює бажання включитися в творчі пошуки шляхів реалізації інноваційних підходів до управлінських рішень; залучає майбутніх керівників до пізнавально-пошукової діяльності з метою набуття досвіду креативної поведінки; формує позитивне ставлення до розв'язання управлінських завдань.

Матеріали магістерської роботи можуть бути використані в подальших дослідженнях із проблем професійної підготовки майбутніх менеджерів та з питань застосування інноваційних засобів розвитку креативності майбутніх фахівців і формування у них результатів навчання, визначених відповідною освітньою програмою таких як:

- демонструвати навички самостійної роботи, гнучкого мислення, відкритості до нових знань, бути критичним і самокритичним.
- виконувати дослідження індивідуально та/або в групі під керівництвом лідера.
- виявляти навички розробки та прийняття креативних управлінських рішень.
- застосовувати інструментарій вирішення інноваційних задач, формування та розвитку креативного середовища.

ЛІТЕРАТУРА

1. Добровольська Н. В. Структура креативності майбутніх менеджерів невинної сфери // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр.

- / редкол.: І. А. Зязюн та ін. Київ-Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2013. Вип. 35. С. 236–241.
2. Свидрук І. І. Концептуально-методологічні основи розвитку креативного менеджменту національного господарства України: монографія / І. І. Свидрук. Львів: Растр-7, 2018. 450 с.
3. Шапар В. Б. Сучасний тлумачний психологічний словник . - Х.: Прапор, 2007. - 640 с. - ISBN 966-7880-85-0.

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ БІЗНЕСУ

Борак Валентин

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

Князевич Анна

*доктор економічних наук, професор, професор кафедри менеджменту
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»
м. Рівне, Україна*

Цифрова трансформація бізнесу є однією з найбільш значущих тенденцій сучасного менеджменту, впливаючи на всі аспекти діяльності організацій: від структури компаній до способів прийняття рішень. В епоху швидкого розвитку цифрових технологій, таких як штучний інтелект, великі дані та автоматизація, керівники стикаються з новими викликами. Водночас ці зміни створюють нові можливості для зростання та підвищення конкурентоспроможності компаній. Актуалізації потребують ключові аспекти інноваційного управління в умовах цифровізації бізнесу та визначення їх впливу на ефективність діяльності підприємств.

Розвиток цифровізації в Україні – це впровадження цифрових технологій, споживачами яких є держава, бізнес, громадяни. Цей процес проникає в усі сфери життя й триває протягом кількох останніх десятиліть. Він має поступальний характер і полягає у підвищенні якісного рівня життя населення, створенні нових продуктів та послуг, прискореному розвитку різних галузей економіки країни, зростанні конкурентноздатності країни [3, с. 157].

Сучасний бізнес стикається з революційними змінами, спричиненими цифровими технологіями. Це явище не є тимчасовим трендом, а тривалим процесом, який змінює підходи до організації бізнесу та менеджменту. В дослідженні детально вивчені виклики та можливості процесів цифрової трансформації бізнесу:

1. Деталізуючи **виклики**, можемо констатувати, що цифровізація створює нові складнощі в управлінні, зокрема через необхідність інтеграції технологічних інновацій у бізнес-процеси. Часто компанії стикаються з проблемами адаптації персоналу, оскільки цифрові рішення вимагають

нових знань і навичок. Іншим викликом є швидка зміна ринкових умов, де традиційні методи прогнозування можуть стати неефективними.

2. Концентруючись на **можливостях**, цифрові технології надають бізнесу унікальні шанси та перспективи. Використання великих масивів даних дозволяє більш точно прогнозувати споживчі тенденції та оптимізувати внутрішні процеси. Автоматизація рутинних завдань звільняє ресурси для творчих та стратегічних ініціатив. Впровадження цифрових рішень сприяє підвищенню швидкості прийняття рішень та зниженню ризиків.

Таким чином, роль управління цифровими трансформаціями є важливим, і в сучасному середовищі, вже невід'ємним елементом довгострокової стратегії розвитку компаній. Не викликає сумніву, що довготривале використання технологій надає компаніям різних галузей конкурентні переваги, забезпечуючи не тільки ефективність, але й інноваційний розвиток.

Само тому інноваційні моделі управління відіграють ключову роль у сучасному бізнесі, дозволяючи компаніям не лише швидше адаптуватися до змін, а й проактивно управляти процесами змін. До практичних механізмів та інструментів інноваційного підходу до управління можемо віднести наступні приклади:

- Agile-методологія набула особливої популярності завдяки своїй гнучкості й здатності швидко адаптуватися до змін. Вона дозволяє компаніям розбивати великі проекти на короткі спринти, зосереджуючись на постійній оцінці та коригуванні результатів [2, с. 146; 5, с. 64].

- Lean-методологія спрямована на зниження втрат і підвищення ефективності, що особливо актуально в умовах швидкого технологічного розвитку [5, с. 65].

- Scrum як інструмент управління проектами є частиною Agile-підходу, дозволяє керівникам проектів зосередитися на невеликих командах і швидких результатах. В умовах цифровізації, де темпи змін надзвичайно високі, цей підхід дає можливість швидко адаптуватися до нових реалій та вимог ринку, знижуючи витрати часу та ресурсів [4, с. 167].

Окрім нових моделей управління, інноваційні підходи також включають перегляд способів мотивації співробітників. Впровадження цифрових рішень може підвищити залученість команди через нові інструменти комунікації, системи оцінки продуктивності та зворотного зв'язку.

Лідерство є вирішальним фактором для успіху будь-якої компанії в періоди змін, особливо у процесі цифрової трансформації. У сучасному світі роль лідера не обмежується управлінням процесами та людьми. Лідери мають стати агентами змін, які не тільки розуміють технології, але й можуть надихнути команду на їх впровадження. Успішний лідер повинен володіти цифровою грамотністю та стратегічним баченням розвитку компанії в умовах цифрової трансформації. Крім того, емоційний інтелект відіграє

ключову роль у лідерстві в умовах невизначеності. Лідери з високим рівнем емоційного інтелекту здатні підтримувати команду під час змін, розвивати культуру відкритого спілкування та зворотного зв'язку, що сприяє підвищенню довіри та залученості співробітників. Адаптивне лідерство передбачає здатність лідера швидко реагувати на зміни та ефективно керувати в умовах невизначеності. Це вимагає не тільки розуміння нових технологій, але й здатності адаптувати стратегії розвитку, забезпечуючи стійкість бізнесу.

Успішне управління змінами є важливою складовою сучасного менеджменту. Цифрова трансформація передбачає необхідність перебудови не тільки технологічних процесів, але й організаційної культури. Управління змінами являє собою стратегічний процес. Лідери повинні сприяти створенню середовища, де співробітники відчують себе залученими до процесів змін і готовими до експериментів. Під час змін особливо важлива роль внутрішньої комунікації. Відкриті та прозорі канали комунікації між керівництвом і співробітниками дозволяють знизити рівень тривожності та створити атмосферу довіри, що є важливим для успішної реалізації змін.

Отже, цифрова трансформація бізнесу ставить перед керівниками нові виклики, проте також відкриває безліч можливостей для розвитку та підвищення ефективності управління. Інноваційні моделі менеджменту, лідерство та ефективне управління змінами стають основними інструментами для досягнення успіху в умовах швидкої зміни технологій. Компанії, які зможуть адаптувати свої стратегії управління до цифрової реальності, матимуть конкурентну перевагу на ринку і забезпечать собі стійкий розвиток.

ЛІТЕРАТУРА

1. Kniazevych A., Strilchuk, R., & Krachuk, S. (2024). Correlation Analysis of the Interdependence of Economy's Innovation and Creativity Indices. *Baltic Journal of Economic Studies*, 10(1), 112-121. <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2024-10-1-112-121>.
2. Князевич А. О. Agile-підхід у діяльності стартап проєктів. Наукові досягнення та відкриття сучасної молоді: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 28 квітня 2021 року. Покровськ: ДВНЗ «ДонНТУ», 2021. С. 146-147.
3. Галушак О., Галушак М., Машлій Г. Цифровізація в Україні: еволюційні перетворення. *Галицький економічний вісник*, № 2 (81), 2023. С. 155-163.
4. Шашкова Н., Фадеева І., Казакова Т. Управління проєктами в ІТ сфері: застосування гнучких методологій. *Scientific Notes of Lviv University of Business and Law*, № 28, С. 166-172.
5. Шпак Ю. Н., Льницький В. В., Андрухів І. Т. Порівняльна характеристика lean- та agile-методологій управління ланцюгами поставок в умовах невизначеності. *Науковий погляд: економіка та управління*, № 3(83), 2023, С. 64-71.

РОЗРОБКА ТА ЕФЕКТИВНЕ ЗАСТОСУВАННЯ ПРИНЦИПІВ ТА МЕТОДІВ УПРАВЛІННЯ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Веремчук Іван

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»
м. Рівне, Україна*

У сучасних умовах ринкової економіки підвищення конкурентоспроможності підприємств стає одним із головних завдань для успішного функціонування та розвитку бізнесу. Глобалізація, швидкі зміни технологій та інтенсивна конкуренція зумовлюють необхідність постійного вдосконалення управлінських процесів. Саме ефективне застосування принципів та методів управління стає ключовим чинником забезпечення довгострокової стійкості та конкурентних переваг підприємства.

Метою нашого дослідження є аналіз принципів та методів управління, які сприяють підвищенню конкурентоспроможності підприємств, а також розборка рекомендацій щодо їх ефективного застосування.

Питанням управління конкурентоспроможністю підприємства присвятили свої дослідження чимало науковців. Серед них варто відзначити роботи таких дослідників, як М.М. Галелюк [1], Т.Б. Харченко [2], О.Є. Кузьмін [3], Л.В. Балабанова [4] та Г.С. Бондаренко [5]. У своїх працях вони намагалися якнайточніше визначити поняття управління конкурентоспроможністю, а також розробити методологічні підходи для оцінки його рівня на конкретних підприємствах.

Для підприємства, які здатні швидко адаптуватися до змін, впроваджуючи інноваційні методи управління, мають більше шансів досягти успіху в умовах жорсткої конкуренції. Важливою умовою підвищення конкурентоспроможності є впровадження таких управлінських практик, що дозволяють оптимізувати використання ресурсів, підвищити продуктивність і покращити якість продукції або послуг.

Принципи управління, такі як стратегічне планування, управління змінами, ефективне використання ресурсів та орієнтація на результат, допомагають підприємствам формувати стратегії, спрямовані на зміцнення їх позицій на ринку. Методи управління, що включають інноваційні підходи до організації бізнес-процесів, дозволяють оптимізувати діяльність підприємства та підвищити його ефективність.

Таким чином, дослідження ефективного застосування принципів і методів управління є надзвичайно актуальним для підприємств, що прагнуть підвищити свою конкурентоспроможність і зайняти стійкі позиції на ринку. Успішне управління є основою для досягнення стратегічних цілей і довгострокового розвитку.

Підвищення конкурентоспроможності підприємства важливо виявити, обґрунтувати та класифікувати чинники та резерви, що визначають її рівень. Залежно від ступеня впливу підприємства на ці чинники, їх можна поділити на зовнішні та внутрішні. До зовнішніх чинників належать умови інвестування в галузі, регіони чи країні, тенденції технічного розвитку, рівень конкуренції, забезпеченість ресурсами тощо. Внутрішніми чинниками є впровадження нової техніки, прогресивних технологій, дієвих економічних стимулів, підвищення кваліфікації працівників, формування конкурентних відносин серед персоналу тощо. Ці фактори можна регулювати на рівні підприємства, окремого підрозділу, колективу чи робочого місця [1].

До організаційних заходів, що підвищують рівень конкурентоспроможності підприємства, відзначаються [3]:

- забезпечення оптимальності продукції;
- міну якості виробу і його технічних параметрів з вимогами до запиту споживача та його конкретних запитів;
- виявлення переваг товару разом із заміниками; виявлення недоліків товарів-аналогів, які випускають конкуренти;
- заходи вивчення конкурентів з удосконалення аналогічних товарів; виявлення й використання цінних факторів підвищення конкурентоспроможності продукції;
- нові сфери використання продукції;
- диференціація продукції, що забезпечує стійкі переваги споживачів, які віддаються певним видом взаємозамінних товарів.

Узагальнення шляхів підвищення конкурентоспроможності підприємства та збільшення його частки на найбільший ринок дає можливість реалізовувати такі, які часто використовують: виведення на ринок нового виду продукції; зниження ціни на продукцію або послугу; широке використання рекламних заходів; реальна товарізація через більшу кількість торгових представників.

Основними шляхами підвищення конкурентоспроможності є виведення на ринок нових продуктів, зниження вартості продукції чи послуг, активне застосування рекламних заходів, розширення мережі торгових представників і впровадження інновацій. Керівництво підприємства має постійно відстежувати зміни в умовах ринку і своєчасно здійснювати відповідні корективи в стратегії виробництва та реалізації продукції.

Отже, для успішного розвитку та утримання конкурентних позицій підприємству необхідно бути гнучким у своїй діяльності, реагувати на зміни на ринку та активно використовувати різноманітні механізми підвищення конкурентоспроможності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Галелюк М. М. Система управління конкурентоспроможністю машинобудування підприємства. *Вісник економічної науки України*. 2008. № 2. С. 20-21.
2. Харченко Т. Б. Забезпечення конкурентоспроможності підприємств як засіб ринкового реформування економіки. *АПЕ*. 2003. № 2. С. 70-73.
3. Кузьмін О. Є. Управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємства: [навч. посіб. для студ. спец. «Міжнародна економіка»] / О.Є. Кузьмін, Н.І. Горбаль. – Львів: Компакт-ЛВ, 2005. – 304 с.
4. Балабанова Л.В. Управление конкурентоспособностью предприятий на основе маркетинга : [монографія] / Л.В. Балабанова, А.В. Кривенко. – Донецк: ДонГУЭТ им. М. Туган-Барановского, 2004. — 147 с.
5. Бондаренко Г.С. Управління конкурентоспроможністю автотранспортного підприємства: автореф. дис. канд. економ. наук : спец. 08.06.02 «Підприємництво, менеджмент та маркетинг» / Г.С. Бондаренко. – Харків, 2001. – 19 с.

МОНІТОРИНГ РОЗВИТКУ МАКРО- ТА МІКРОЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ: ТЕНДЕНЦІЇ ТА ЗАКОНОМІРНОСТІ

Грушевський Михайло

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти

Приватного вищого навчального закладу

«Міжнародний економіко-гуманітарний університет

імені академіка Степана Дем'янчука»

м. Рівне, Україна

Актуальність теми дослідження макро- та мікроекономічних процесів полягає у їхньому суттєвому впливі на розвиток економіки як на національному, так і на глобальному рівнях. Моніторинг економічних процесів дозволяє своєчасно визначити тренди та закономірності, які впливають на економічну стабільність і розвиток країни [1]. У сучасних умовах глобалізації та цифровізації світової економіки особливо важливо стежити за змінами, які відбуваються як на рівні національних економік, так і на рівні окремих підприємств та галузей [2].

Світова економіка характеризується постійними змінами, що залежать від різних факторів, таких як геополітична ситуація, енергетичні ресурси, розвиток технологій та зміни клімату. Наприклад, аналіз глобальних макроекономічних показників показує, що одним із основних факторів розвитку є цифрова трансформація [3].

Пандемія COVID-19 суттєво змінила макроекономічні тенденції, підвищивши рівень безробіття та збільшивши фінансові витрати урядів на підтримку економіки [4]. Важливою закономірністю стало зміщення акцентів на розвиток цифрової економіки та онлайн-сектору [5].

В українському контексті важливо відзначити вплив макроекономічних змін, таких як валютні коливання, бюджетний дефіцит та державний борг, які суттєво впливають на стабільність економіки [6]. Серед тенденцій виділяється ріст експорту ІТ-послуг, який сприяє стабілізації економіки в умовах кризи [7].

На рівні мікроекономіки, головними факторами розвитку є управління підприємствами, оптимізація витрат та адаптація до змін у бізнес-середовищі. Мікроекономічні дослідження свідчать, що підприємства, які активно інвестують у новітні технології та інновації, мають більше шансів на успіх у довгостроковій перспективі [8]. Зміни у поведінці споживачів та конкуренція на ринку є одними з найважливіших факторів, що впливають на розвиток бізнесу. Наприклад, ріст популярності електронної комерції суттєво змінив стратегії компаній у сфері роздрібної торгівлі [9]. Ці закономірності впливають на мікроекономічні процеси на національному та міжнародному рівнях. Глобалізація суттєво змінила

правила гри для багатьох компаній, оскільки підприємства змушені конкурувати не лише з місцевими, але й з міжнародними гравцями. Це призводить до зміни стратегій управління, впровадження інновацій та адаптації до нових умов ринку [10]. Зокрема, великі транснаціональні корпорації мають більше можливостей для розширення свого впливу завдяки глобальним мережам постачання [11].

Для аналізу макро- та мікроекономічних процесів існують різноманітні інструменти моніторингу, такі як статистичні аналізи, моделювання та прогностичні методи. Важливо застосовувати сучасні інструменти збору та обробки даних для отримання більш точних результатів [12]. Одним із основних напрямів є використання великих даних (Big Data) та аналітичних інструментів для моніторингу економічних тенденцій у реальному часі [13]. Прогнозування економічних змін є ключовим елементом сучасного економічного управління на всіх рівнях: від підприємств до національної економіки. Сучасна економічна наука розвиває численні методи прогнозування, що дозволяють аналізувати вплив внутрішніх і зовнішніх факторів на економічну систему в коротко- та довгостроковій перспективі. Прогнозування дозволяє приймати стратегічні рішення на основі даних, що суттєво зменшує рівень невизначеності та підвищує ефективність управління [1].

Економічні прогнози можуть будуватися за допомогою різних методів: кількісних та якісних. Серед кількісних методів найбільш популярними є статистичні моделі, економетричні аналізи та аналіз часових рядів. Такі методи базуються на історичних даних, які використовуються для екстраполяції майбутніх тенденцій. Наприклад, за допомогою аналізу часових рядів можна передбачити майбутні коливання ринкових індексів або рівня безробіття [2].

Кількісні методи прогнозування забезпечують більш точні результати в умовах стабільного економічного середовища, коли основні фактори залишаються незмінними. Водночас у періоди економічних криз або радикальних змін на ринку, кількісні методи можуть виявитися недостатніми для точного прогнозу, оскільки вони не завжди можуть врахувати непередбачувані зовнішні шоки [3]. Якісні методи прогнозування, зокрема методи експертних оцінок, сценарний аналіз або Delphi-метод, дозволяють врахувати широкий спектр невизначеностей та несподіваних змін. Ці методи засновані на думках експертів та їхньому досвіді, що дає змогу розробляти різні сценарії розвитку економіки за умов зміни ключових факторів. Сценарний аналіз є важливим інструментом у випадках високої невизначеності, коли кількісні методи не можуть дати надійного прогнозу [4].

На макроекономічному рівні прогнозування допомагає державним органам ухвалювати стратегічні рішення щодо економічного розвитку,

формування фіскальної політики, монетарної політики та регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Прогнози щодо зростання ВВП, інфляції, валютних курсів та рівня безробіття є основою для розробки державних бюджетів і стратегій розвитку економіки. Наприклад, у випадку прогнозу зниження економічної активності уряди можуть заздалегідь вжити заходів для стимулювання економіки через фіскальну експансію або зниження податків [5].

Ефективне прогнозування на макроекономічному рівні дозволяє уникнути фінансових криз або пом'якшити їхні наслідки. Наприклад, за допомогою прогнозування можна передбачити можливі валютні коливання, що дозволить центральному банку вжити заходів для підтримки стабільності національної валюти. Також прогнозування допомагає визначити оптимальний момент для залучення інвестицій, що може значно покращити економічний стан країни [6].

На рівні підприємств прогнозування є важливим інструментом для прийняття рішень щодо виробничих обсягів, інвестицій, управління запасами та кадрової політики. Мікроекономічні прогнози, як правило, базуються на аналізі попиту на ринку, змін у поведінці споживачів, цінових тенденцій та динаміки конкурентного середовища. Наприклад, виробники використовують прогнози для визначення обсягів виробництва на майбутній період, що допомагає уникнути надмірних витрат або дефіциту продукції [7].

Зокрема, інструменти прогнозування є критично важливими для підприємств у період високої волатильності на ринках, оскільки дозволяють знижувати ризики та забезпечувати стійкість бізнесу до несприятливих змін. Прогнозування фінансових результатів допомагає підприємствам розробляти ефективні стратегії управління капіталом і фінансами. Це може бути особливо корисним у таких секторах, як IT, агропромисловий комплекс, енергетика та фармацевтика, де ринки мають високий ступінь невизначеності [8].

Сучасні технології, такі як штучний інтелект, машинне навчання та великі дані, відкривають нові можливості для покращення точності економічних прогнозів. Використання алгоритмів штучного інтелекту дозволяє автоматично аналізувати великі обсяги даних і виявляти приховані закономірності, які можуть бути пропущені при традиційних методах аналізу. Зокрема, ці технології можуть забезпечити більш точне прогнозування ринкових трендів, інфляції, попиту на товари та послуги [9].

Крім того, розвиток великих даних (Big Data) дозволяє економістам мати доступ до реальних даних у режимі реального часу, що значно покращує якість прогнозів. Наприклад, вивчення змін у поведінці

споживачів за допомогою аналізу даних з соціальних мереж, інтернет-платформ та транзакційних систем дозволяє підприємствам та урядам краще реагувати на швидкі зміни на ринку [10].

Незважаючи на всі переваги прогнозування, варто також зазначити існування ряду викликів і обмежень цього процесу. Один із головних викликів полягає в тому, що навіть найточніші прогнози можуть не враховувати вплив непередбачуваних подій, таких як природні катастрофи, політичні кризи або пандемії. Пандемія COVID-19 стала прикладом того, як глобальні події можуть кардинально змінити економічні прогнози, що були зроблені до її початку [11].

Крім того, ефективність прогнозування залежить від якості та обсягу доступних даних. У деяких випадках недостатність даних або їхня недостовірність можуть призвести до хибних висновків. Тому важливо не лише використовувати сучасні методи збору та аналізу даних, але й постійно вдосконалювати прогностичні моделі, враховуючи нові виклики та умови на ринку [12].

На мою думку, моніторинг економічних процесів є невід’ємною частиною сучасного управління на всіх рівнях – від підприємств до національної економіки. В умовах швидких змін і глобалізації, зростає потреба у використанні сучасних технологій та аналітичних підходів для отримання точних і своєчасних даних [15]. Крім того, макро- і мікроекономічні процеси тісно пов’язані між собою, тому успішне управління на макрорівні неможливе без урахування змін на рівні підприємств і ринків.

Прогнозування економічних змін є важливим інструментом для прийняття обґрунтованих рішень як на макро-, так і на мікроекономічному рівні. Використання сучасних технологій і методів прогнозування дозволяє знизити ризики, підвищити ефективність управління та забезпечити стабільний розвиток економіки навіть у складних умовах. Однак варто враховувати, що будь-який прогноз має певний рівень невизначеності, тому важливо застосовувати різні підходи та методи для отримання максимально точних результатів. Висновуючи, варто зазначити, що моніторинг економічних процесів дозволяє не лише аналізувати поточний стан економіки, але й визначати основні тренди та закономірності, що впливають на розвиток економічних систем. Це дає змогу своєчасно адаптувати стратегії управління та забезпечувати стабільний розвиток на всіх рівнях.

ЛІТЕРАТУРА

1. Іванов І. В., Сидоренко О. П. Макроекономічний аналіз: сучасні тенденції та виклики // Економічні дослідження. – 2021. – № 2. – С. 15-23.

2. Smith J., Johnson P. Global Economic Trends in the 21st Century. – Cambridge: Cambridge University Press, 2020.
3. Ковальчук М. М., Грищенко А. В. Цифрова трансформація економіки: виклики та можливості // Інформаційні технології в економіці. – 2022. – № 3. – С. 30-41.
4. Petrov A., Walski M. Economic Consequences of the COVID-19 Pandemic // Global Economics. – 2021. – Vol. 17, No. 4. – P. 45-58.
5. Anderson S., Lee H. The Rise of the Digital Economy: Challenges for Global Markets. – Oxford: Oxford University Press, 2021.
6. Тарасов Д. М., Павленко С. О. Валютні коливання та їхній вплив на українську економіку // Фінанси України. – 2022. – № 5. – С. 12-20.
7. Harrison G. Ukraine's Growing IT Export Sector // European Economic Review. – 2022. – Vol. 29, No. 3. – P. 75-89.
8. Brown M. Microeconomic Challenges in the Age of Innovation // Journal of Business Economics. – 2020. – Vol. 19, No. 2. – P. 20-35.
9. Novak I. E-commerce as a Driver of Retail Transformation // Retail Economics Review. – 2021. – Vol. 25, No. 1. – P. 40-56.
10. Кравченко Л. В., Петрова О. О. Глобалізація та її вплив на підприємства в Україні // Український економічний вісник. – 2021. – № 6. – С. 21-33.
11. Roy S., Gupta A. Global Supply Chains in the Era of Globalization // International Business Journal. – 2022. – Vol. 23, No. 4. – P. 102-118.
12. Мельник І. В. Інструменти моніторингу економічних процесів: теорія та практика // Економічна аналітика. – 2021. – № 7. – С. 18-27.
13. Wilson T. The Role of Big Data in Economic Monitoring // Data Science & Economics. – 2022. – Vol. 11, No. 5. – P. 90-104.
14. Нікітін О. П., Климова Л. В. Прогнозування економічних змін: основні підходи // Економіка прогнозування. – 2022. – № 8. – С. 35-49.
15. Гуменюк Н. С., Шевченко І. А. Використання аналітичних підходів у моніторингу економічних процесів // Бізнес і управління. – 2021. – № 9. – С. 28-36.

СТРАТЕГІЧНИЙ РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Кушнірук Олександр

*здобувач третього(освітньо-наукового) рівня вищої освіти Приватного
вищого навчального закладу*

«Міжнародний економіко-гуманітарний університет

Імені академіка Степана Дем'янчука»

м. Рівне, Україна

Стратегічний розвиток підприємств є ключовим елементом для забезпечення їх конкурентоспроможності та стійкості на ринку. У сучасних умовах, зважаючи на глобальні економічні зміни, військові дії на території України, а також пандемічні виклики, питання стратегічного розвитку набуло особливої актуальності [1]. Важливими аспектами цього процесу є адаптація бізнесу до змін зовнішнього середовища, підвищення ефективності використання ресурсів та інноваційних підходів, зокрема в цифровізації бізнес-процесів [4].

У сучасній літературі стратегічний розвиток визначається як довгострокове планування дій підприємства, спрямоване на досягнення його основних цілей і завдань. Стратегія має адаптуватися до зовнішнього середовища та бути гнучкою для реагування на зміни [2]. Важливо враховувати вплив економічних, політичних, соціальних та технологічних факторів, що змінюють умови ведення бізнесу. Зарубіжні автори, такі як Mintzberg [5], зазначають, що стратегія повинна базуватися на концепціях інтеграції планування з тактикою та оперативною діяльністю підприємства. Стратегічний розвиток вимагає розуміння тенденцій у галузі, поведінки конкурентів та використання інновацій для забезпечення стійкості.

Сьогодення України характеризується численними викликами для підприємств. Військові дії, геополітична нестабільність, зниження внутрішнього попиту, проблеми з логістикою та дефіцит кваліфікованих кадрів створюють перешкоди для ведення бізнесу [9]. Крім того, підприємства повинні адаптуватися до змін у законодавстві та нових вимог ринків, що пов'язані з євроінтеграційними процесами.

На думку Портера [4], компанії, які ефективно використовують свої конкурентні переваги в умовах кризи, мають більше шансів не тільки вижити, але й зміцнити свої позиції на ринку. Це особливо важливо для українських підприємств, які стикаються з беспрецедентними загрозами з боку зовнішніх чинників. Українські підприємства стикаються з унікальними викликами, обумовленими як внутрішніми, так і зовнішніми факторами. Військові дії, політична нестабільність, економічні кризи та глобальні зміни вимагають від підприємств швидкої адаптації та здатності

до відновлення. Для повного розуміння ситуації варто розглянути ключові проблеми, які впливають на діяльність українських компаній.

З початку військових дій на сході України та повномасштабної російської агресії у 2022 році українські підприємства зазнали серйозних втрат. Багато компаній були змушені припинити свою діяльність через руйнування виробничих потужностей, знищення інфраструктури та неможливість забезпечення безпеки співробітників. Окрім цього, виникли проблеми з логістикою, оскільки основні транспортні шляхи були пошкоджені або окуповані [1]. Компанії, що працювали на окупованих територіях, були змушені евакуювати свої виробничі потужності або повністю припинити діяльність. Це стосується як великих підприємств, так і малих та середніх бізнесів. За даними дослідження Європейської Бізнес Асоціації [10], до 60% підприємств зазнали прямих чи опосередкованих втрат внаслідок війни. Також велика кількість трудових ресурсів була мобілізована до лав Збройних сил України, що спричинило кадровий дефіцит у багатьох галузях. Як наслідок, підприємства стикнулися з необхідністю реорганізації робочих процесів, перенавчання співробітників і впровадження дистанційної роботи для тих, хто залишився в тилу [2].

Україна впродовж кількох десятиліть стикається з економічними кризами, що призводить до погіршення фінансового стану підприємств. Військові дії поглибили ці проблеми, спричинивши зниження внутрішнього попиту та зростання інфляції. Українські підприємства зазнають значних втрат через зростання цін на енергоносії, сировину та логістичні послуги [3]. Особливо це стосується промислових галузей, які залежать від енергоємного виробництва, таких як металургія та хімічна промисловість. Експортно орієнтовані підприємства також стикнулися з труднощами через скорочення обсягів зовнішньої торгівлі. За даними Державної митної служби України, експорт продукції у 2022-2023 роках суттєво скоротився через військові дії, блокаду портів та загальну невизначеність на світових ринках. Це стало серйозною проблемою для підприємств, які залежали від іноземних ринків, оскільки внутрішній попит залишався низьким. Зруйновані дороги, мости та залізничні шляхи, а також блокування українських портів на Чорному та Азовському морях призвели до суттєвих логістичних труднощів. Експорт та імпорт товарів стали значно складнішими та дорожчими. Підприємства змушені знаходити альтернативні шляхи для доставки своєї продукції, що часто потребує більше часу та ресурсів. Наприклад, перевезення через західні кордони країни збільшило витрати на логістику та значно ускладнило доступ до міжнародних ринків [11]. Крім того, зниження обсягів перевезень через блокаду портів вплинуло на аграрний сектор, який є одним з ключових для української економіки. За оцінками аналітиків, агропромислові підприємства зазнали суттєвих втрат через неможливість експортувати

зерно та інші товари морським шляхом. Це зумовило не лише фінансові труднощі для підприємств, але й втрату довіри міжнародних партнерів, які не могли отримати продукцію вчасно [6].

Військові дії спричинили значний відтік робочої сили як за кордон, так і всередині країни. За оцінками ООН, понад 10 мільйонів українців були змушені покинути свої домівки, багато з яких виїхали до Європи в пошуках безпеки та роботи. Це призвело до втрати великої кількості кваліфікованих кадрів, що вплинуло на виробничі потужності українських підприємств [12]. Значна частина спеціалістів була мобілізована до лав Збройних сил України, що також ускладнило кадрове забезпечення підприємств. Компанії були змушені переглянути свої стратегії управління людськими ресурсами, що включає перекваліфікацію працівників, залучення нових кадрів та підвищення рівня автоматизації виробництва. Відновлення кадрового потенціалу українських підприємств є критично важливим для їх стійкості в умовах постійних змін. Інвестиції в освіту, професійне навчання та розвиток нових компетенцій є необхідними заходами для подолання цього виклику [8].

Сучасні виклики вимагають від українських підприємств впровадження інноваційних рішень та цифровізації бізнес-процесів. Цифрова трансформація стала ще більш актуальною у зв'язку з пандемією COVID-19 та війною, що змусило багато компаній перейти на дистанційну роботу та використовувати цифрові інструменти для управління процесами [2]. Однак, більшість малих і середніх підприємств не мають достатніх ресурсів для швидкого впровадження цифрових рішень. Відсутність доступу до фінансування, технічної підтримки та спеціалістів у галузі ІТ ускладнює цей процес. Тим не менш, компанії, які зможуть швидко адаптуватися до нових реалій і інвестувати в технологічні інновації, отримають значні конкурентні переваги [6].

Зміни у політичному середовищі також впливають на діяльність українських підприємств. Часті зміни в законодавстві, податковому регулюванні та митних правилах ускладнюють планування стратегічних дій. Підприємства змушені витратити додаткові ресурси на адаптацію до нових вимог та часто стикаються з правовою невизначеністю. Також варто враховувати тривалі процеси реформування економіки в рамках євроїнтеграції. Хоча ці реформи мають на меті підвищення прозорості та ефективності ринків, вони часто викликають короткострокові труднощі для бізнесу через необхідність приведення діяльності у відповідність до нових стандартів Європейського Союзу [13].

Однією з ключових стратегій для українських підприємств є диверсифікація бізнесу, що дозволяє мінімізувати ризики в разі падіння попиту на певні товари або послуги. Це особливо актуально для компаній, що орієнтовані на експорт, оскільки зовнішні ринки також піддаються

глобальним кризам [3]. Наприклад, українські аграрні підприємства активно шукають нові ринки збуту, розширюючи географію поставок. Важливим інструментом стратегічного розвитку є інновації. Цифровізація бізнес-процесів, автоматизація виробництва та використання сучасних технологій допомагають підвищити ефективність і знизити витрати [6]. Для цього необхідно впроваджувати сучасні ІТ-рішення, такі як ERP-системи та аналітичні платформи для управління даними.

На мою думку, стратегічний розвиток підприємств в Україні повинен базуватися на глибокому аналізі ринкових тенденцій та адаптації до сучасних умов. Підприємства, які зосередяться на інноваціях, гнучкості та ефективному управлінні ресурсами, зможуть успішно адаптуватися до змін та зберегти свою конкурентоспроможність. Особливо важливою є співпраця з міжнародними партнерами та інтеграція українських підприємств у глобальні ланцюги доданої вартості.

Аналізуючи досвід зарубіжних компаній, важливо зазначити, що стійкі компанії, такі як Toyota або General Electric, впроваджують довгострокові стратегії, спрямовані на інновації, сталий розвиток та корпоративну соціальну відповідальність. Це дозволяє їм не лише досягати стабільного зростання, але й бути готовими до викликів майбутнього [7]. Зарубіжні дослідники також підкреслюють важливість інвестицій у людський капітал. Наприклад, Varney (1991) зазначає, що людські ресурси є одним з найважливіших джерел конкурентних переваг для компаній, і це стосується також українських підприємств, що повинні інвестувати у розвиток своїх працівників.

Українським підприємствам слід зосередитися на створенні ефективних моделей стратегічного управління, які будуть відповідати сучасним викликам і можливостям. Підприємства, що успішно адаптуються до умов глобалізації та цифрової трансформації, зможуть досягти успіху. Серед рекомендацій можна виділити:

1. Впровадження інновацій та цифровізація бізнес-процесів.
2. Розвиток міжнародного партнерства та диверсифікація ринків.
3. Інвестиції у людський капітал та підвищення кваліфікації кадрів.
4. Застосування підходів сталого розвитку та корпоративної соціальної відповідальності.

Висновки

Стратегічний розвиток українських підприємств в умовах сучасних викликів є надзвичайно важливим для їх виживання та процвітання. Адаптація до зовнішніх умов, впровадження інноваційних рішень та розвиток співпраці з міжнародними партнерами допоможуть українському бізнесу успішно конкурувати на світовому ринку. Українські підприємства знаходяться на передовій боротьби з багатьма викликами, пов'язаними з економічною, політичною та соціальною ситуацією в країні. Військові дії,

економічні труднощі, кадрові проблеми та дефіцит інноваційних рішень є основними перешкодами на шляху до стабільного розвитку. Проте, незважаючи на всі ці виклики, українські компанії продовжують шукати нові можливості для зростання, інвестуючи у цифровізацію, інновації та партнерства з міжнародними ринками. Цей виклик можна подолати завдяки розвитку стійких бізнес-моделей, адаптованих до умов невизначеності та ризиків, інвестування у людський капітал та застосування інноваційних підходів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Іванов, П. (2023). Стратегічний розвиток підприємств в умовах військових дій. Економічний вісник, 34(2), 15-23.
2. Коваль, А. (2020). Теорія і практика стратегічного планування. Стратегія і управління, 12(1), 67-78.
3. Ліщенко, В. (2021). Диверсифікація як інструмент мінімізації ризиків. Бізнес та економіка, 5(2), 44-56.
4. Porter, M. E. (1990). *The Competitive Advantage of Nations*. Free Press.
5. Mintzberg, H. (1987). *Crafting strategy*. Harvard Business Review, 65(4), 66-75.
6. Smith, A. (2022). *Digital transformation in global business*. Journal of Business Innovation, 40(3), 88-102.
7. Johnson, G., Scholes, K., & Whittington, R. (2008). *Exploring Corporate Strategy*. Prentice Hall.
8. Barney, J. (1991). *Firm Resources and Sustained Competitive Advantage*. Journal of Management, 17(1), 99-120.
9. Іваненко, О. (2023). Стратегічний розвиток підприємств в умовах невизначеності: виклики та можливості. Київ: Видавництво "Економіка України".
10. Європейська Бізнес Асоціація. (2023). *Вплив військових дій на бізнес-середовище в Україні: аналітичний звіт*. Київ: Європейська Бізнес Асоціація.
11. Кравченко, В. (2023). *Логістика та управління ланцюгами постачання в умовах кризи (3-те вид., випр. і доп.)*. Київ: Видавництво "Логістика України". С. 112-130.
12. Державна служба зайнятості. (2023). *Звіт про ринок праці України: виклики воєнного часу*. Київ: Державна служба зайнятості України. С. 45-62.
13. Портнов, М. (2021). *Інноваційні стратегії розвитку бізнесу в умовах глобалізації*. Харків: Видавництво "Бізнес Інновації". С. 78-95.

РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СТВОРЕННІ АВТОМАТИЗОВАНИХ ВИРОБНИЧИХ ЛІНІЙ АВТОМОБІЛЕБУДУВАННЯ

Януш Назарій

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

Князевич Анна

*доктор економічних наук, професор, професор кафедри менеджменту
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»
м. Рівне, Україна*

Автоматизація виробничих процесів у автомобілебудуванні є одним із основних напрямів розвитку індустрії у 21 столітті. Сучасні автомобілебудівні підприємства стикаються з вимогами підвищення продуктивності, зменшення виробничих циклів та покращення якості продукції при одночасному скороченні витрат. Інформаційні технології (IT) відіграють ключову роль у вирішенні цих завдань, забезпечуючи гнучкість та ефективність виробництва за рахунок впровадження автоматизованих виробничих ліній.

Одним із найбільш ефективних рішень для організації виробництва є використання MES (Manufacturing Execution System) – систем управління виробничими процесами. MES-системи дозволяють інтегрувати всі виробничі операції в єдиний інформаційний простір, що забезпечує моніторинг процесів у реальному часі, контроль якості, а також можливість швидкої адаптації до змін у замовленнях або продукції. В автомобілебудуванні MES-системи забезпечують контроль над кожним етапом виробництва, від замовлення матеріалів до складання кінцевого продукту, що значно підвищує ефективність управління виробництвом [1, с. 38-42].

Ключовим елементом MES-систем є можливість збору та аналізу великих обсягів даних, які надходять з виробничих ліній, сенсорів та інших джерел. Це дає змогу оперативно реагувати на зміни, виявляти проблемні ділянки виробництва, мінімізувати час простоїв та оптимізувати використання ресурсів. В умовах автомобілебудування, де точність і надійність є критичними факторами, це має особливе значення. Автоматизовані лінії за допомогою MES забезпечують не тільки

ефективність, але й відповідність стандартам якості, адже кожен виріб проходить контроль на кожному етапі виробництва.

Крім того, MES-системи сприяють зменшенню часу простоїв обладнання. Завдяки постійному моніторингу стану обладнання та автоматичній реєстрації відхилень від нормальних параметрів, системи дозволяють вчасно виявляти потенційні несправності та проводити профілактичне обслуговування. Це особливо важливо для великих автомобілебудівних підприємств, де навіть короткочасні зупинки обладнання можуть призвести до значних фінансових втрат.

Інтеграція IT-рішень також дозволяє підприємствам швидко реагувати на зміни в ринкових умовах, адаптуючи виробничі лінії до випуску нових моделей автомобілів або оновлених компонентів. Це особливо важливо в умовах жорсткої конкуренції та зростаючих вимог споживачів до якості та індивідуалізації продуктів. Використання PLM-систем (Product Lifecycle Management), що інтегруються з MES, забезпечує повний контроль над життєвим циклом продукції – від ідеї до серійного виробництва. Це сприяє скороченню термінів розробки нових моделей та їх виведенню на ринок, що є стратегічною перевагою для підприємств автомобілебудування.

Іншим важливим аспектом впровадження інформаційних технологій є підвищення рівня безпеки виробничих процесів. Сучасні IT-рішення дозволяють не тільки контролювати технологічні параметри, але й запобігати аварійним ситуаціям. Це особливо важливо на етапах зварювання та складання, де можливі відхилення можуть призвести до небезпечних наслідків як для продукції, так і для персоналу. Завдяки використанню інформаційних систем, керівники підприємств можуть оперативно отримувати аналітичну інформацію про роботу виробничих ліній, а також проводити прогнозування можливих аварійних ситуацій [2, с. 123-135].

Автоматизовані виробничі лінії також сприяють досягненню високого рівня стандартизації продукції, що є важливим для глобальних автомобілебудівних компаній, які працюють на різних ринках. Використання цифрових систем дозволяє забезпечувати однакову якість продукції незалежно від того, де знаходиться підприємство – у Європі, Азії чи Америці. Це досягається за рахунок чіткого дотримання стандартів на всіх етапах виробництва та автоматичного відстеження відхилень.

Не менш важливою перевагою є можливість прогнозування потреб у сировині та матеріалах. Виробництво автомобілів вимагає постійного постачання великої кількості деталей, і відсутність навіть одного компонента може зупинити весь процес. Завдяки інтеграції MES-систем із системами управління постачаннями (SCM), підприємства можуть точно планувати свої потреби, що дозволяє уникнути затримок у виробництві

через брак матеріалів. Це, своєю чергою, підвищує рентабельність виробничих операцій та скорочує витрати на зберігання великих запасів.

Узагалі, інформаційні технології в автомобілебудуванні дозволяють досягти високого рівня автоматизації та ефективності виробничих процесів, що є необхідною умовою для успішної конкуренції на сучасному ринку. Автоматизовані виробничі лінії забезпечують більшу гнучкість, точність і швидкість, а також дозволяють значно знизити витрати. Подальший розвиток інформаційних технологій буде сприяти інтеграції таких інновацій, як штучний інтелект і машинне навчання, що ще більше покращить ефективність виробничих процесів у автомобілебудуванні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Коваленко В.О. MES-системи в автомобільній промисловості. Харків: Видавництво ХНУРЕ, 2021. – 276 с.
2. Мельник І.П. Автоматизація виробничих процесів у машинобудуванні. Львів: Видавництво ЛНУ, 2022. – 310 с.

***Шановні члени організаційного комітету, партнери, декани,
завідувачі кафедр, науково-педагогічні працівники та студентство!***

Висловлюємо щирю вдячність за вашу участь в організації та проведенні Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні питання та перспективи інноваційного розвитку науки та освіти в умовах євроінтеграції» у м. Рівне, 14 листопада 2024 р.

Міжнародна науково-практична конференція у Приватному вищому навчальному закладу «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука» є не просто гарною традицією, а й головним майданчиком для обміну досвідом та ідеями, проведення дискусій, обговорень та побудови нових шляхів та підходів до формування відповіді на виклики, пов'язані з проблемами освіти та науки в умовах євроінтеграції.

Разом наближаємо Перемогу!

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ НАУКИ ТА ОСВІТИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Збірник тез наукових доповідей учасників
Міжнародної науково-практичної конференції

14 листопада 2024 р.
м. Рівне, Україна

Частина I

Тези наукових доповідей учасників конференції надруковано в авторській редакції. Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат та інших відомостей.

Умовно-друк. арк. 11,75

Тираж 100

Віддруковано з готового оригінал-макета

Редакційно-видавничий центр

Приватного вищого навчального закладу

«Міжнародний економіко-гуманітарний університет

імені академіка Степана Дем'янчука»

33027, м. Рівне, вул. ім. академіка Степана Дем'янчука, 4

mail@megu.edu.ua

Графічний дизайнер: Сергій Близнюк

Технічний редактор: Руслана Гришун